

Επιστήμες της Αγωγής
Σπουδές στην Εκπαίδευση

Διπλωματική Εργασία

«ΔΕΠ-Υ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ
ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΚΑΙ
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗΣ
ΑΓΩΓΗΣ. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ»

Πολυμέρη Ευγενία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Γερακοπούλου Χρυσή Κλεοπάτρα

Επιβλέπων καθηγητής : Δημάκος Ιωάννης

Πάτρα, Ιούνιος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«ΔΕΠ-Υ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ
ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΚΑΙ
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗΣ
ΑΓΩΓΗΣ. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ»

Πολυμέρη Ευγενία

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Γερακοπούλου Χρυσή Κλεοπάτρα

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:
Δημάκος Ιωάννης

Πάτρα, Ιούνιος 2023

«Ευχαριστίες ή Αφιέρωση»

Λίγο πριν την παρουσίαση της ερευνητικής μου εργασίας και την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος Επιστήμες της Αγωγής, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους τους ανθρώπους που στήριξαν την προσπάθεια μου.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους επιβλέποντες καθηγητές μου Κα Γερακοπούλου Χρυσή Κλεοπάτρα και Κο Δημάκο Ιωάννη που με τις πολύτιμες συμβουλές και την καθοδήγηση τους με βοήθησαν ιδιαίτερα στο να ανταποκριθώ στις απαιτήσεις και στην ολοκλήρωση της εργασίας.

Έπειτα, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους συναδέλφους που συμμετείχαν με όρεξη στην έρευνα μου αφιερώνοντας σε μένα ένα μέρος του πολύτιμου χρόνου τους.

Ιδιαίτερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια και κυρίως την μητέρα μου που όλα αυτά τα χρόνια μου συμπαραστέκεται απεριόριστα σε όλες τις επιλογές μου και δρα ως συνοδοιπόρος σε όλη μου την ζωή.

Τέλος, θα ήθελα να αφιερώσω την εργασία αυτή στην γιαγιά μου και στον παππού μου, που ως εκπαιδευτικοί, αποτέλεσαν για εμένα ένα πολύ σημαντικό στήριγμα σε όλες μου τις αποφάσεις και ταυτόχρονα συμβόλιζαν το παράδειγμα για το μέλλον.

Ευγενία Πολυμέρη, ΔΕΠ-Υ και εναντιωματική προκλητική διαταραχή σε μαθητές που φοιτούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση γενικής και ειδικής αγωγής. τρόποι αντιμετώπισης από τους εκπαιδευτικούς

Περίληψη

Μια από τις πιο σημαντικές νευροαναπτυξιακές διαταραχές που πλήττουν την παιδική ηλικία είναι η Διάσπαση Προσοχής και Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ) η οποία ακολουθεί το άτομο και στην ενήλικη ζωή του. Πολύ σημαντικός κρίνεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού προκειμένου να δοθεί έγκαιρη διάγνωση στο παιδί. Ο εκπαιδευτικός έχει την ευθύνη να ανιχνεύσει τα πρωταρχικά συμπτώματα και να διακρίνει τις δυσκολίες που μπορεί να έχει ένα παιδί έτσι ώστε να το παραπέμψει σε συγκεκριμένο φορέα προκειμένου να διαγνωστεί και να ξεκινήσει άμεσο εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης. Σε αυτό το στάδιο πολύ σημαντικό είναι ο εκάστοτε εκπαιδευτικός να έχει τις γνώσεις σε σχέση με την προαναφερθείσα διαταραχή (ΔΕΠ-Υ) προκειμένου να μπορέσει να ανταπεξέλθει επαρκώς στο έργο του. Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε την χρονιά Σεπτέμβριος 2022 – Ιούνιος 2023 με μεθοδολογικό εργαλείο την χρήση των ημιδομημένων συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκε ειδικά για τις ανάγκες της εργασίας και ανταποκρίθηκαν 14 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γενικής και ειδικής αγωγής.

Από την μελέτη προέκυψε, ότι οι εκπαιδευτικοί στην πλειοψηφία τους είναι σε θέση να ανιχνεύουν τα πρώτα συμπτώματα της διαταραχής ΔΕΠ-Υ όπως και τις ενδεχόμενες δυσκολίες οι οποίες ακολουθούν τους συγκεκριμένους μαθητές στην σχολική τάξη. Ανέφεραν επίσης, τον ρόλο που κατέχουν σε σχέση με αυτήν την πληθυσμιακή ομάδα και το πως τον αντιλαμβάνονται οι ίδιοι. Ακόμη, όσο αφορά την συναισθηματική απάντηση των εκπαιδευτικών απέναντι στα παιδιά με ΔΕΠ-Υ από τα αποτελέσματα προέκυψε, ότι συχνά νιώθουν ματαίωση, άγχος, συναισθηματική κόπωση, ανησυχία και φόβο για τον συγκεκριμένο μαθητικό πληθυσμό. Ακόμη, ανέφεραν στρατηγικές που χρησιμοποιούν όπως και διάφορες μορφές διαφοροποιημένης διδασκαλίας προκειμένου να ανταπεξέλθουν στο έργο τους αλλά και να πετύχουν την στοχοθεσία που είχαν θέσει σε σχέση με αυτούς τους μαθητές. Επιπλέον, προέκυψαν κάποιες διαφοροποιήσεις στις πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών που εργάζονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση γενικού σχολείου και σε αυτούς που εργάζονται στην ειδική δομή πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης όπως ακόμα

διαφοροποιήσεις προέκυψαν στους εκπαιδευτικούς με μεγαλύτερη προϋπηρεσία και χωρίς κάποια μετεκπαίδευση ή κάποιο σεμινάριο σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς με λιγότερη πείρα αλλά περισσότερες επιμορφώσεις και μεταπτυχιακά πάνω στην ειδική αγωγή. Σε προσωπικό επίπεδο οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν, ότι ο ρόλος τους αφού ήρθαν σε επαφή και δίδαξαν τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ διαφοροποιήθηκε σε σχέση με το παρελθόν. Έγιναν πιο υπομονετικοί, συγκαταβατικοί και ευέλικτοι, διερεύνησαν καινούργιες μεθόδους διδασκαλίας και νέες στρατηγικές και έδωσαν περισσότερο χρόνο και χώρο στους μαθητές τους. Τέλος, στην πλειονότητα τους συμφώνησαν πως συχνά διακατέχονται από συναισθήματα ματαίωσης και ψυχικής κούρασης αλλά η αλληλοϋποστήριξη που υπήρχε μεταξύ τους και η στήριξη που τους παρείχαν οι διευθυντές και οι ειδικότητες της ΕΔΥ (κοινωνικός λειτουργός και ψυχολόγος) τους έκανε να ξαναγυρνούν στο σχολείο την επόμενη μέρα με περισσότερη όρεξη και θέτοντας οι ίδιοι νέους στόχους για τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ.

Λέξεις κλειδιά

Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας, ρόλος εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ψυχική ανθεκτικότητα, σχολικό πλαίσιο

Teachers' methods dealing with Attention Deficit Hyperactivity Disorder and Oppositional Defiant Disorder for students at primary and secondary general and special education.

Polymeri Eygenia

Abstract

One of the most important neurodevelopmental disorders affecting childhood is Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) which can have an impact on the individual up to adulthood. The role of the teacher is considered very important in order to give a timely diagnosis to the child. The teacher has to detect the primary symptoms and distinguish the difficulties that a child may have in order to refer him to a specific institution in order to be officially diagnosed and get an immediate personalized intervention program. During the detection stage, it is vital that each teacher has the appropriate knowledge related to ADHD in order to be able to adequately cope with this situation. This research was carried out during the school year September 2022 – June 2023. Interviews carried out specifically for the needs of the research were utilized as a methodological tool. Fourteen primary and secondary general and special education teachers were interviewed. Through the analysis, it was concluded that the majority of teachers are able to recognize the first symptoms of the ADHD disorder as well as the potential difficulties that students may face in the classroom. Furthermore, as far as the teachers' feelings towards children with ADHD are concerned, the results showed that they often feel frustration, anxiety, emotional fatigue, worry and fear for the specific students. Additionally, teachers declared that they use differentiated teaching methods in order to cope with students with special needs and difficulties and to achieve the goals they had set in relation to these students. However, different beliefs of teachers working in general primary education versus those working in special primary education were noted. Differences were also

detected among teachers with different experience levels and training for example special education seminars or postgraduate degrees in special education. On a personal level, teachers reported that their educational role has changed after contacting and teaching students with ADHD. They became more patient, accommodating flexible and creative as they explored new teaching methods and strategies and gave more time and space to their students. Finally, the majority of them agreed that they are often overwhelmed by feelings of frustration and mental fatigue, but the mutual support among them as well as headteachers and specialties of social workers and psychologists made them return to school refreshed and optimistic by setting themselves new goals for students with ADHD.

Keywords

Attention Deficit Hyperactivity Disorder, role of teachers, students, emotional fatigue, courage, mutual support, specialties of psychologists and social workers

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	8
Abstract	10
Περιεχόμενα	12
Πρόλογος.....	13
Εισαγωγή.....	14
1.1 Ορισμός - χαρακτηριστικά και ιστορική αναδρομή της ΔΕΠ-Υ.....	16
1.2 Αίτια της ΔΕΠ-Υ.....	20
1.3 Διάγνωση-ΔΕΠ-Υ	22
1.4 Επιδημιολογία	26
1.5 ΔΕΠ-Υ και Συνοδά Σύνδρομα και Διαταραχές.....	27
1.6 Η Επεκτατική πορεία των παιδιών με ΔΕΠ-Υ από την βρεφική ηλικία μέχρι την ενηλικίωση.....	34
1.7 Θεραπευτική Αντιμετώπιση της ΔΕΠ-Υ	38
1.8 Δυσκολίες Συμπεριφοράς	39
1.9 Τρόποι διαχείρισης των Συμπεριφορικών Δυσκολιών	40
Κεφάλαιο 2°.....	45
2. Το έργο και ο ρόλος του σύγχρονου εκπαιδευτικού.....	45
2.1 Παράγοντες που συμβάλλουν σε αποτελεσματική εκπαίδευση.....	47
2.2 Προγράμματα παρέμβασης για μαθητές με ΔΕΠ-Υ.....	49
2.3 Αποτελέσματα εξειδικευμένων προγραμμάτων.....	52
Κεφάλαιο 3°.....	51
3 Ορισμός και παράγοντες ψυχικής ανθεκτικότητας.....	51
3.1 Ψυχική Ανθεκτικότητα των εκπαιδευτικών	52
Β Μέρος Μέθοδος προσέγγισης.....	55
4 Σκοπός της παρούσας έρευνας.....	55
4.1 Μεθοδολογική Προσέγγιση.....	57
5 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων	61

5.1 Γενικά Συμπεράσματα - Προτάσεις.....	78
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	80
Παράρτημα.....	83

Πρόλογος

Η ΔΕΠ-Υ είναι μια εκ γενετής νευροβιολογική διαταραχή με έναρξη την παιδική ηλικία και επηρεάζει το άτομο κατά ένα σημαντικό ποσοστό μέχρι την ενήλικη ζωή. Βέβαια για να υφίσταται η παραπάνω διαταραχή είναι απαραίτητη η εκδήλωση των συμπτωμάτων και στο οικογενειακό και στο σχολικό περιβάλλον. Τα πρώτα συμπτώματα εμφανίζονται κατά την είσοδο των παιδιών στο σχολείο εξ αιτίας της αυξημένης απαίτησης για προσοχή, συγκέντρωση, οργάνωση και συμμόρφωση στους κανόνες και οι εκπαιδευτικοί είναι οι πρώτοι που καλούνται να τα αξιολογήσουν. Τα κύρια χαρακτηριστικά συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ είναι η διάσπαση προσοχής, η παρορμητικότητα και η υπερκινητικότητα. Κυρίως η υπερκινητικότητα εμφανίζεται στα πολύ μικρά παιδιά και αφορά στην έντονη κινητικότητα του παιδιού η οποία δεν συμβαδίζει με την χρονολογική του ηλικία. Από την άλλη πλευρά η παρορμητικότητα που εμφανίζουν τα παιδιά μικρής ηλικίας αποτελεί μια σειρά πράξεων που το παιδί δεν έχει σκεφτεί καλά να πραγματοποιήσει που εμπεριέχουν υψηλό ρίσκο και στο τέλος μη επιθυμητά αποτελέσματα.

Η βιβλιογραφία βέβαια κάνει λόγο και για την συνύπαρξη της ΔΕΠ-Υ με άλλες διαταραχές και επιπλέον δυσκολίες όπως είναι οι μαθησιακές και οι διαταραχές συναισθηματικής ανάπτυξης. Επιπλέον, προβλήματα εντοπίζονται στον κοινωνικό-συναισθηματικό τομέα των παιδιών. Ελλειψείς κοινωνικές δεξιότητες, απουσία αυτοελέγχου, επιθετικότητα, κακή χρήση της γλώσσας, η υπερκινητικότητα και η απροσεξία έχουν σαν απόρροια την δημιουργία διαπροσωπικών ελλειμμάτων. Συχνά, τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ δεν μπορούν να δομήσουν σχέσεις με τους συνομηλίκους λόγω της δυσλειτουργικής συμπεριφοράς τους και αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι ομήλικοι τους, να τους απορρίπτουν και να τους απομονώνουν από το κοινωνικό

σύνολο. Τα παιδιά αυτά βιώνουν έντονο άγχος το οποίο πολλές φορές τα οδηγεί σε καταθλιπτικά συναισθήματα και άγχος σχολικής αποτυχίας. Για αυτόν τον λόγο είναι πολύ σημαντικό το σχολικό πλαίσιο να είναι υποστηρικτικό απέναντι στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ, να υπάρχει και να τηρείται συγκεκριμένο πρωτόκολλο για τα παιδιά αυτά το οποίο να ακολουθείται από το προσωπικό του σχολείου αλλά και οι εκπαιδευτικοί να μπορούν να κατέχουν έναν ρόλο συμβουλευτικό, ενισχυτικό και βοηθητικό απέναντι στους μαθητές τους.

Εισαγωγή

Η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής /Υπερκινητικότητας ΔΕΠ-Υ είναι μια από τις πιο συχνές νευροαναπτυξιακές διαταραχές η οποία πλήττει την παιδική ηλικία και σε ένα μεγάλο βαθμό ακολουθεί το άτομο και στην ενήλικη ζωή προκαλώντας έτσι σημαντική έκπτωση σε πολλούς τομείς. Συγκεκριμένα η εικόνα της ΔΕΠ-Υ χαρακτηρίζεται από αγχώδεις και συναισθηματικές διαταραχές, διαταραχές ελέγχου των παρορμήσεων αλλά και κάποιες φορές από κατάχρηση ουσιών. Βάση της αξιολόγησης της διαταραχής αποτελεί: η έναρξη των συμπτωμάτων κατά την διάρκεια της παιδικής ηλικίας, η εξακολούθηση των συμπτωμάτων στην ενήλικη ζωή αλλά και η φθίνουσα πορεία βασικών τομέων της λειτουργικότητας. Η θεραπευτική προσέγγιση της ΔΕΠ-Υ ποικίλει, άλλες φορές δίνεται φαρμακευτική αγωγή και άλλες όχι και ταυτόχρονα τα παιδιά αυτά ακολουθούν συγκεκριμένο και δομημένο πρόγραμμα παρέμβασης προκειμένου να πλαισιωθούν. Σε κάθε περίπτωση πολύ σημαντική είναι η έγκαιρη διάγνωση της ΔΕΠ-Υ γιατί αποτελεί το μέσο που θα βοηθήσει ώστε να αντιμετωπιστεί η διαταραχή πιο γρήγορα και θα βελτιώσει τον τρόπο ζωής και την εκπαίδευση των παιδιών.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι οι τρόποι που διαχειρίζονται οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ειδικών ή τυπικών δομών εκπαίδευσης τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ . Επιπλέον, οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν

αλλά και το διαφοροποιημένο πρόγραμμα διδασκαλίας προκειμένου οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ να μπορέσουν να ακολουθήσουν μαθησιακά και συμπεριφορικά τους συμμαθητές τους.

Η παρούσα διατριβή χωρίζεται σε δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό μέρος. Το θεωρητικό μέρος πραγματεύεται τα κριτήρια που οδηγούν στην διατύπωση της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητας και δίνεται ο ορισμός που ενστερνίζονται οι περισσότεροι επιστήμονες από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία. Επιπροσθέτως, γίνεται μια ιστορική αναδρομή της ΔΕΠ-Υ όπως και περιγράφεται αναλυτικά η κατηγοριοποίηση της διαταραχής βάση της βιβλιογραφίας. Στην συνέχεια γίνεται μια αναφορά στα αίτια της ΔΕΠ-Υ όπως και στα επιδημιολογικά δεδομένα, στους συνήθεις τρόπους και προσεγγίσεις που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί μέσα στην σχολική αίθουσα προκειμένου να αυξήσουν τα κίνητρα και το ενδιαφέρον των μαθητών τους. Επιπλέον, γίνεται λόγος και για την έννοια της συννοσηρότητας σε σχέση με την ΔΕΠ-Υ. Αναφέρονται η σχέση της ΔΕΠ-Υ με την Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή, με την Διαταραχή της Διαγωγής, με τις Αγχώδεις Διαταραχές και τις Διαταραχές της Διάθεσης και τέλος αναφέρονται οι τρόποι καταπολέμησης των δυσκολιών της συμπεριφοράς της εν λόγω διαταραχής όπως και οι θεραπευτικές προσεγγίσεις της ΔΕΠ-Υ.

Το δεύτερο μέρος της έρευνας περιλαμβάνει το ερευνητικό πλαίσιο. Συγκεκριμένα αναλύεται η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε όπως και περιγράφονται το αντικείμενο της έρευνας ο σκοπός και οι στόχοι. Γίνεται η διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων και τα μέσα συλλογής δεδομένων. Ακόμη, παρουσιάζεται η ερευνητική διαδικασία και η δειγματοληψία. Έπειτα, πραγματοποιείται η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν οι γνώσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την συμπτωματολογία της ΔΕΠ-Υ, η αλλαγή του τρόπου διδασκαλίας και της στάσης των εκπαιδευτικών απέναντι στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ, η εύρεση διαφοροποιημένων τρόπων διδασκαλίας στρατηγικών και μεθόδων προκειμένου να ανταποκριθεί περισσότερο ο συγκεκριμένος μαθητικός πληθυσμός. Ακόμη, παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών όλων των σχολικών μονάδων τυπικών και ειδικών όσο αφορά την ψυχική τους ανθεκτικότητα σε σχέση με τους

μαθητές με ΔΕΠ-Υ μόνο ή και άλλες συνοδές δυσκολίες και την αλληλοϋποστήριξη που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα τους ή από άλλους παράγοντες που είναι πιθανόν να τους στηρίζουν. Τέλος αναφέρονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την βοήθεια που τους παρέχουν οι ειδικοί επαγγελματίες/ ειδικότητες όπως είναι ο ψυχολόγος, ο κοινωνικός λειτουργός και ο δάσκαλος του τμήματος ένταξης και αν τελικά διευκολύνουν τόσο τους ίδιους όσο και τους μαθητές και τις οικογένειες τους. Στο τέλος η εργασία ολοκληρώνεται με την ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνας και την συζήτηση. Επίσης, παραθέτονται τα γενικά συμπεράσματα και οι προτάσεις για περεταίρω έρευνα όπως και η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε.

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1^ο : Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ)

1.1 Ορισμός - χαρακτηριστικά και ιστορική αναδρομή της ΔΕΠ-Υ

Η γνωστή νευροβιολογική Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής ΔΕΠ και Υπερκινητικότητας ΔΕΠ-Υ (Attention Deficit Hyperactivity Disorder AD(HD)), είναι μία από τις πιο συχνές διαταραχές που επηρεάζουν παιδιά που φοιτούν στο σχολείο (Barkley, 1990 The British Psychological Society, 1996). Ο επίσημος ορισμός της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής εξηγεί ότι η ΔΕΠ-Υ επηρεάζει την ικανότητα του παιδιού να μπορεί επαναφέρει το επίπεδο της κινητικότητας του (Υπερκινητικότητα), να ελέγχει την συμπεριφορά του (Παρορμητικότητα), να συντονίζει, να συγκροτεί και να ολοκληρώνει δομημένες δραστηριότητες, χωρίς να διασπάται η προσοχή του από εξωγενείς παράγοντες και ερεθίσματα. Τα τρία αυτά βασικά συμπτώματα παρεμποδίζουν την καθημερινή λειτουργικότητα του παιδιού, την σχολική επίδοση, την σχέση του με τους ομηλικούς του, τα αδέρφια και την οικογένεια του. Η ΔΕΠ-Υ είναι μία νευροαναπτυξιακή διαταραχή και αποτελεί μια αμφιλεγόμενη διαγνωστική οντότητα. Εκδηλώνεται νωρίς καθώς το άτομο

αναπτύσσεται, συνήθως εμφανίζεται κυρίως πριν το παιδί εκτεθεί στην σχολική κοινότητα και ακόμα έχει σχέση με την διαταραχή που λαμβάνει χώρα στην ανάπτυξη του νευρικού συστήματος.

Η διαταραχή αυτή προκαλεί αναπτυξιακά ελλείμματα στην κοινωνική, προσωπική και μαθησιακή λειτουργία του παιδιού. Οι ελλείψεις που προκαλούνται αφορούν είτε την μάθηση είτε τις εκτελεστικές λειτουργίες είτε τις κοινωνικές και νοητικές δεξιότητες (American Psychiatric Association, 2013). Μέσα από έρευνες βρέθηκε, ότι επηρεάζει 3-5% τον πληθυσμό των παγκοσμίως με την έναρξη των συμπτωμάτων περίπου στο 7ο έτος της ηλικίας τους (Biederman 1998, Zwiet al., 2000) Η ΔΕΠ-Υ χαρακτηρίζεται από την μία πλευρά από δυσκαμψία εκ μέρους του μαθητή να μπορεί να ολοκληρώσει μια δραστηριότητα και να καταφέρει να συγκεντρώσει το ενδιαφέρον του σε αυτή, από δυσκολία στην οργάνωση, από λάθη απροσεξίας, από ότι το άτομο χάνει σημαντικά πράγματα και από ότι δεν ακολουθεί οδηγίες σε σημείο που δεν ταιριάζει με τα αναπτυξιακά ορόσημα του παιδιού. Από την άλλη πλευρά, τα συμπτώματα υπερκινητικότητας και παρορμητικότητας αποτυπώνονται στο άτομο όταν εκείνο κινείται νευρικά και δεν μπορεί να παραμείνει στην θέση του. Συχνά παρεμποδίζει τις δραστηριότητες των άλλων παιδιών και γενικά δεν διακατέχεται από συναισθήματα υπομονής (American Psychiatric Association, 2013).

Συνεπώς, η ΔΕΠ-Υ ευθύνεται για την έκπτωση που προκαλεί σε πολλούς τομείς της λειτουργικότητας του ατόμου με αποτέλεσμα να προκληθούν δυσκολίες στο ίδιο το άτομο και ταυτόχρονα στην οικογένεια και στην σχολική κοινότητα. Βέβαια, η ΔΕΠ-Υ είναι μια διαταραχή που ακολουθεί το άτομο στην ενηλικίωση του (Biederman et al., 2010). Ακόμη, η διαταραχή αυτή (ΔΕΠ-Υ) είναι δυνατό να συνοδεύεται συχνά από άλλες ψυχιατρικές διαταραχές όπως τη Διαταραχή της Διαγωγής, την Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή, τις Μαθησιακές Δυσκολίες, τις Αγχώδεις Διαταραχές, την Διαταραχή Χρήσης Ουσιών όπως και τις Διαταραχές της Διάθεσης.

Περίπου την δεκαετία του 70' τα παιδιά που εκδήλωναν συμπτώματα της διαταραχής ΔΕΠ-Υ κατατάσσονταν σε μια ομάδα γνωστή με τον όρο παιδιά με εγκεφαλική δυσλειτουργία ή με μειωμένη εγκεφαλική δυσλειτουργία. Στην συγκεκριμένη ομάδα εντάσσονταν και οι μαθητές που σήμερα θεωρούμε ότι έχουν μαθησιακές δυσκολίες.

Με βάση την βιβλιογραφία μεγάλος αριθμός μαθητών που έχει διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ έφερε ταυτόχρονα μαθησιακά προβλήματα που είχαν σαν συνέπεια την χαμηλή επίδοση στα σχολικά μαθήματα. Το ένα τέταρτο των μαθητών είχε διαγνωστεί με μαθησιακές δυσκολίες (Cooper & Bilton, 2002). Ακόμη, μέχρι την δεκαετία του 80' παιδιά τα οποία είχαν συμπτώματα ΔΕΠ-Υ απέφευγαν να πηγαίνουν στο σχολείο και προτιμούσαν ακολουθήσουν χειρονακτικά επαγγέλματα και κάποια άλλα εντάσσονταν σε τμήματα ειδικής αγωγής. Επιπλέον, πολλοί θεωρούσαν ότι τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ είναι παιδιά αργόστροφα και τεμπέληδες που οδηγούνταν στο τέλος στην παραβατικότητα.

Τα πρώτα συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ περιγράφηκαν από τον Γερμανό Melchior Adam Weikard στην Τρίτη έκδοση του ιατρικού εγχειριδίου όπου σε αυτό γίνεται για πρώτη φορά λόγος για τα ελλείμματα προσοχής (Barkley & Peters, 2012). Αργότερα, το 1978 ο γερμανός γιατρός στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου που εξέδωσε ανέφερε τον ορισμό της προσοχής και της ασυνήθιστης απροσεξίας Στην συνέχεια, μέσω μιας σύντομης περιγραφής αναφέρει τα συμπτώματα της διαταραχής όπως ορίζεται στα διαγνωστικά κριτήρια της ΔΕΠ-Υ (Lange et al., 2010).

Ακόμη, ο γιατρός Heinrich Hoffman που καταγόταν από την Γερμανία έφτιαξε κάποιες παιδικές εικονογραφημένες ιστορίες με σκοπό να περιγράψει τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ. Σε μια από τις ιστορίες που κατασκεύασε ο Hoffman περιγράφει μια οικογενειακή σύγκρουση σ' ένα δείπνο. Η συγκεκριμένη σύγκρουση προκαλείται από την νευρική συμπεριφορά του γιου της οικογένειας η οποία καταλήγει να τελειώνει όταν το παιδί μαζί με το φαγητό καταλήγουν κάτω από το τραπέζι. Η παραπάνω συμπεριφορά μπορεί να αξιολογηθεί ως μια περίπτωση παιδιού με χαρακτηριστικά της διαταραχής ΔΕΠ-Υ (Lange et al., 2010).

Επιπροσθέτως, οι γιατροί Franz Kramer και Hans Pollnow το 1932 κάνουν λόγο για "την υπερκινητική ασθένεια της νηπιακής ηλικίας" Όπου βασικά συμπτώματα της υπερκινητικής νόσου ήταν τα χαρακτηριστικά της ΔΕΠ-Υ (Lange et al., 2010).

Στη συνέχεια, εκδόθηκε το 1952 για πρώτη φορά το εγχειρίδιο DSM-I (Diagnostic and Statistical Manual Of Mental Disorders) με στόχο την κοινή επικοινωνία των κλινικών θεραπειών. Στην πρώτη έκδοση του DSM αναγνωρίζονταν οι ψυχικές

διαταραχές, οι ψυχώσεις και οι νευρώσεις. Ήταν σύνηθες το φαινόμενο οι ειδικοί να συμφωνούν μεταξύ τους για την ταυτοποίηση των διαταραχών και να μην χρησιμοποιούν τα ερευνητικά δεδομένα (Blashfield et al., 2014). Στο DSM-II η διαταραχή ονομάστηκε «υπερκινητική αντίδραση της παιδικής ηλικίας» (hyperkinetic reaction of childhood) όπου κυρίως τα χαρακτηριστικά της ΔΕΠ-Υ αφορούσαν παιδιά μικρής ηλικίας. Τα συμπτώματα ήταν υπερβολική κινητική δραστηριότητα, διάσπαση προσοχής, αδυναμία διατήρησης της προσοχής για μεγάλο χρονικό διάστημα όπως και την αδυναμία να παραμείνει το άτομο ακίνητο (Barkley, 2006).

Έπειτα, το 1980 εκδόθηκε το εγχειρίδιο DSM-iii όπου το ενδιαφέρον μετακινήθηκε κυρίως στην έλλειψη προσοχής που είχαν τα παιδιά και γι' αυτό μετατράπηκε σε διαταραχή ελλειμματικής προσοχής, με ή χωρίς υπερκινητικότητα (attention deficit disorder, with or without hyperactivity) (American Psychiatric Association, 1980, Barkley, 2006). Επίσης το DSM-iii έδινε σαφείς οδηγίες για την ηλικία που αρχίζουν τα συμπτώματα όπως και η διάρκεια των συμπτωμάτων (Barkley, 2006).

Το 1944, εκδόθηκε το εγχειρίδιο DSM-iv όπου διατηρήθηκε ο όρος ΔΕΠ-Υ μαζί με τους τρεις υπότυπους, τον απρόσωπο τύπο, τον παρορμητικό-υπερκινητικό τύπο και τον συνδυασμένο τύπο. Στον απρόσωπο τύπο υπερισχύει η αδυναμία συγκέντρωσης και προσοχής, στον υπερκινητικό κυριαρχούν η υπερκινητικότητα και ο παρορμητισμός και στον συνδυασμένο είναι ο συνδυασμός των παραπάνω.

Το 2013, πραγματοποιήθηκε η αναθεωρημένη έκδοση του τελευταίου DSM-5. Συγκεκριμένα τροποποιήθηκαν τα διαγνωστικά χαρακτηριστικά της ΔΕΠ-Υ που είχαν οριστεί και στο DSM-4 . Οι αλλαγές που σημειώθηκαν ήταν ήταν λιγότερες και όχι τόσο σημαντικές. Επιπλέον, σε αυτή την έκδοση η ΔΕΠ-Υ δεν εντάσσεται πλέον στις διαταραχές των οποίων η διάγνωση γίνεται κατά την βρεφική, παιδική και εφηβική ηλικία αλλά τοποθετείται στην ομάδα των νευροαναπτυξιακών διαταραχών.

1.2 Αίτια της ΔΕΠ-Υ

Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία αποδείχθηκε ότι αν και υπάρχει ένα μεγάλο ποσοστό ερευνητικών δεδομένων για το που οφείλεται η ΔΕΠ-Υ παρόλα αυτά δεν έχουν δοθεί έγκυρες απαντήσεις που να αφορούν τα αίτια της διαταραχής. Η ΔΕΠ-Υ είναι μια αναπτυξιακή διαταραχή κληρονομική κυρίως, που εμφανίζεται κυρίως 4 έως 7% του παιδικού πληθυσμού και με αναλογία 3 προς 1 επηρεάζοντας κυρίως το ανδρικό φύλο (Cooper & Bilton, 2002). Οι Ayres & Prytys (2002) ανέφεραν ότι το ποσοστό αγοριών-κοριτσιών που επηρεάζεται είναι περίπου 8 προς 1 ή 10 προς 1 (Farrell, 2006). Στον πληθυσμό του σχολείου εκτιμάται ότι η ΔΕΠ-Υ επηρεάζει το 3% έως των παιδιών (American Psychiatric Association, 2000). Ο Farrell (2006) εκτιμά, ότι τα ποσοστά του προβλήματος στις διάφορες χώρες διαφέρουν μεταξύ τους και αυτό εξαρτάται από τα διαφορετικά κριτήρια διάγνωσης που χρησιμοποιούνται. Ακόμη, έχει επιβεβαιωθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό εκδήλωσης της ΔΕΠ-Υ επηρεάζει τους μονοζυγωτικούς διδύμους και λιγότερο τους διζυγωτικούς. Επιπλέον, υπάρχει η πιθανότητα ένα παιδί να παρουσιάσει ΔΕΠ-Υ στην περίπτωση που ένας από τους δύο γονείς πλήττεται από την εν λόγω διαταραχή (Klein, 2017). Ακόμη, μοριακές γενετικές μελέτες θεωρούν ότι η πλειοψηφία των περιπτώσεων με ΔΕΠ-Υ προκαλούνται από την συνύπαρξη γονιδίων, πολλά από τα οποία επηρεάζουν το γονίδιο του μετασυναπτικού υποδοχέα της ντοπαμίνης (Frank-Briggs, 2015) φτάνοντας στο συμπέρασμα, ότι το ντοπαμινικό σύστημα ευθύνεται για την συγκεκριμένη διαταραχή.

Ωστόσο, δεν είναι αποδεδειγμένο ότι η απουσία φροντίδας των γονιών όπως και το μη σταθερό οικογενειακό περιβάλλον ευθύνονται για την ύπαρξη της διαταραχής αλλά έχει αναφερθεί ότι υπερφορτώνουν την συναισθηματική κατάσταση των παιδιών που παρουσιάζουν τα συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ (Κάκουρος & Μανιαδάκη, 2000). Σε γενικές γραμμές υπάρχουν πολλοί γενετικοί, περιβαλλοντικοί και

κοινωνικοί παράγοντες οι οποίοι φαίνεται να είναι υπεύθυνοι στην ανάπτυξη της ΔΕΠ-Υ (Frank-Briggs, 2015).

Πολλές οικογένειες θεωρούν ότι η ΔΕΠ-Υ είναι κληρονομική. Επίσης, πολύ σημαντικοί είναι οι βιολογικοί παράγοντες για την εμφάνιση της ΔΕΠ-Υ. Εμπεριέχουν προγενετικούς και περιγεννητικούς παράγοντες κινδύνου όπως είναι το άγχος της μητέρας, η αύξηση της αρτηριακής πίεσης, το κάπνισμα, η χρήση των ναρκωτικών ουσιών, το αλκοόλ κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης. Επίσης, το χαμηλό βάρος κατά την γέννηση, ο πρόωρος τοκετός, η άσχημη ψυχοκοινωνική κατάσταση και οι περιβαλλοντικές τοξίνες (Spencer et al., 2007), (Faraone et al., 2015, Thapar, 2017).

Το κάπνισμα φαίνεται να αποτελεί παράγοντα επηρεασμού σε σχέση με την διαταραχή της ΔΕΠ-Υ. Η νικοτίνη έχει διαπιστωθεί ότι προκαλεί στη μήτρα εμβρυική υποξία. Ακόμη, τα παιδιά που οι μητέρες τους είχαν διαπιστωθεί με ΔΕΠ-Υ και μπορεί στο παρελθόν να κάπνιζαν εμφανίζουν υψηλή προδιάθεση και αυξημένες πιθανότητες να εκδηλώσουν τη διαταραχή (Frank Briggs, 2015). Επίσης, οι επιπλοκές κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, ο πρόωρος τοκετός και οι λοιμώξεις σχετίζονται με υψηλό κίνδυνο εμφάνισης της ΔΕΠ-Υ (Milichap, 2008). Επιπλέον, έρευνες έχουν διαπιστώσει ότι η άσχημη αλληλεπίδραση μεταξύ μητέρας και παιδιού μπορεί να είναι απόρροια των χαρακτηριστικών συμπτωμάτων της ΔΕΠ-Υ (Nigg et al., 2010).

Ακόμη, έρευνες έδειξαν πως οι κοινωνικοί/περιβαλλοντικοί παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν την λειτουργικότητα του παιδιού με ΔΕΠ-Υ. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε σε μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε ότι οι χρόνιες οικογενειακές συγκρούσεις, η έκθεση στη γονική ψυχοπαθολογία και η ανεπαρκής οικογενειακή συνοχή παρουσιάζονταν πιο συχνά στο οικογενειακό περιβάλλον που κυριαρχούσε η ΔΕΠ-Υ σε σχέση με το οικογενειακό περιβάλλον που δεν είχε την συγκεκριμένη διαταραχή. Αξίζει να αναφερθεί, ότι πολλές μελέτες έχουν αποδείξει ότι σημαντικό ρόλο παίζουν οι ψυχοκοινωνικές δυσκολίες στη ΔΕΠ-Υ ωστόσο αυτοί παράγοντες εμφανίζονται ως προγνωστικοί παράγοντες της συναισθηματικής και της προσαρμοστικής λειτουργίας και όχι ως ειδικοί προγνωστικοί παράγοντες που αφορούν τη ΔΕΠ-Υ (Biederman et al., 1995).

1.3 Διάγνωση-ΔΕΠ-Υ

Η διάγνωση της ΔΕΠ-Υ βασίζεται στην παρουσία ενός συνόλου συμπτωμάτων. Τα κύρια συμπτώματα είναι η έλλειψη συγκέντρωσης και προσοχής, η έντονη παρορμητικότητα αλλά και η υπερκινητικότητα αυτά ορίζονται ως τα πρωτογενή συμπτώματα της διαταραχής. Ως δευτερεύοντα συμπτώματα μπορεί να θεωρηθούν οι κρίσεις οργής το έντονο πείσμα, η επιθετικότητα, η αντικοινωνικότητα και οι ελλειπείς κοινωνικές δεξιότητες που φυσικά μπορεί να εκδηλώνονται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ανάλογα με το κάθε παιδί.

Για να δοθεί διάγνωση της ΔΕΠ-Υ δεν πραγματοποιείται κάποιος εργαστηριακός έλεγχος. Για να διαγνωστεί η εν λόγω διαταραχή ή γενικότερα οποιαδήποτε ψυχική διαταραχή χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα διαγνωστικά κριτήρια. Στα κριτήρια αυτά υπάρχουν τα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να ισχύουν για να δοθεί η διάγνωση. Τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται σε αυτές τις περιπτώσεις είναι το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών DSM (Diagnostic and Statistical Manual Of Mental Health Disorder) όπως και η Διεθνής Ταξινόμηση των Νόσων και των Συνδεόμενων Προβλημάτων Υγείας ICD-10 (The ICD-10 Classification Of Mental and Behavioral Disorders, 1993). Σύμφωνα με το DSM-iv για να διαγνωστεί κάποιος με ΔΕΠ-Υ θα πρέπει να ισχύουν έξι ή περισσότερα συμπτώματα απροσεξίας και παρορμητικότητας-υπερκινητικότητας και να διαρκούν για τουλάχιστον 6 μήνες. Ακόμη, τα χαρακτηριστικά της ΔΕΠ=Υ θα πρέπει να έχουν εκδηλωθεί πριν τα 7 έτη και θα πρέπει να επηρεάζουν σημαντικά την λειτουργικότητα του ατόμου σε πάνω από δύο περιβάλλοντα. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να υπάρχει σημαντική έκπτωση στον κοινωνικό, σχολικό και επαγγελματικό τομέα. Τέλος, τα συμπτώματα δεν εμφανίζονται μόνο στην περίπτωση της διάχυτης αναπτυξιακής διαταραχής αλλά μπορεί να είναι αποτέλεσμα άλλων διαταραχών (π.χ. αγχώδη διαταραχή, διαταραχή της διάθεσης, διαταραχή προσωπικότητας).

1. Έξι ή περισσότερα συμπτώματα απροσεξίας που επιμένουν για τουλάχιστον 6 μήνες, σε βαθμό δυσπροσαρμοστικό και ασυνεπή με το αναπτυξιακό επίπεδο.

ΑΠΡΟΣΕΞΙΑ (Attentional problems-Προβλήματα προσοχής)

Προβλήματα συγκέντρωσης και προσοχής είναι αυτά που εμφανίζονται περισσότερο στο παιδί κυρίως σε δραστηριότητες που το ίδιο τις θεωρεί κουραστικές και χρονοβόρες, όπως είναι οι σχολικές εργασίες που απαιτούν συχνά την επανάληψη ενός θέματος προκειμένου να εμπεδωθεί και γενικά σε εργασίες που απαιτούν προσπάθεια εκ μέρους του παιδιού, αλλά δεν ελκύουν καθόλου την προσοχή του. Οι Sandberg, Day και Trott (1996) αναφέρουν ότι ο όρος "απροσεξία" αφορά προβλήματα που δείχνουν την ελλιπή επιμονή στις δραστηριότητες, στον προσανατολισμό, στην ενασχόληση με πράγματα που είναι εκτός θέματος, στην συχνή ανάγκη για εναλλαγή καθώς και σε μεγάλες περιόδους χωρίς σαφή ενασχόληση με κάτι (Καλαντζή-Αζίζη & Καραδήμας 2004,).

- Δεν δύναται να καταλάβει τις λεπτομέρειες, συχνά λάθη απροσεξίας στη σχολική εργασία, στη δουλειά.
- Δυσκολία να κρατήσει την προσοχή του σε έργα ή σε δραστηριότητες παιχνιδιού.
- Δυσκολία στο να ακούσει όταν του μιλούν.
- Δυσκολία στην ακολουθία εντολών. Αποτυγχάνει να εκτελέσει τις σχολικές του εργασίες.
- Δυσκολία στην ολοκλήρωση του έργου.
- Αποφυγή καθηκόντων με απαίτηση
- Χάνει συχνά αντικείμενα που εξυπηρετούν στην εκτέλεση των καθηκόντων του ή των δραστηριοτήτων του (π.χ. μολύβια, βιβλία, τετράδια, παιχνίδια, σχολικές εργασίες).
- Διάσπαση της προσοχής του από εξωτερικά ερεθίσματα.
- Δυσκολία στο να θυμηθεί καθημερινές δραστηριότητες που έχει να εκτελέσει.

2. Έξι (ή περισσότερα) συμπτώματα υπερκινητικότητας-παρορμητικότητας να εμφανίζονται με διάρκεια τουλάχιστον 6 μηνών σε βαθμό δυσλειτουργικό και ασύμφωνο με το αναπτυξιακό επίπεδο του παιδιού.

ΥΠΕΡΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (Hyperactivity)

Τα παιδιά με την διαταραχή ελλειμματικής προσοχής εκδηλώνουν συχνά υπερκινητικότητα. Παλιότερα «υπερκινητικότητα» χρησιμοποιούνταν για να χαρακτηρίσουν τα παιδιά με έλλειψη συγκέντρωσης και προσοχής. Έπειτα οι όροι αντικαταστάθηκαν από τον όρο «Διαταραχή ελλειμματικής προσοχής» (ΔΕΠ), ενώ πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα ο διαχωρισμός μεταξύ παιδιών με ΔΕΠ και ΔΕΠΥ αφού αποδείχθηκε ότι πολλά παιδιά πάσχουν από ΔΕΠ και δεν παρουσιάζουν συμπτώματα υπερκινητικότητας.

Ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιείται για να δείξει ότι η ΔΕΠ-Υ χαρακτηρίζεται από υπερβολή κινήσεων όλων των ειδών. Αυτή η υπερβολική κίνηση εκδηλώνεται σε όλες τις καταστάσεις και αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του υπερκινητικού παιδιού.

- Υπερβολική κίνηση χεριών και ποδιών, στριφογύρισμα στην θέση του.
- Εγκατάληψη της θέσης του μέσα στην τάξη ή σε άλλα περιβάλλοντα όπου πρέπει να παραμείνει καθιστό.
- Ακατάλληλη κίνηση, σκαρφάλωμα.
- Δυσκολία στο παιχνίδι, δυσκολία εμπλοκής σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.
- Υπερβολική ομιλία

ΠΑΡΟΡΜΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

Πολλοί επιστήμονες εκτιμούν, ότι η παρορμητικότητα του παιδιού με ΔΕΠ-Υ είναι το πιο ενοχλητικό χαρακτηριστικό της συμπεριφοράς του. Το παρορμητικό παιδί είναι αυτό που πρώτα θα εκτεθεί στην πράξη και έπειτα θα καθίσει να αξιολογήσει αυτό που έκανε. Είναι το παιδί που διακόπτει τις συζητήσεις των ενηλίκων ή των φίλων του, δυσκολεύεται να οργανώσει τις υποχρεώσεις του και αδυνατεί να περιμένει την σειρά του στις διάφορες δραστηριότητες, όπως και να ακολουθήσει τους κανόνες που απαιτούνται στα διάφορα περιβάλλοντα.

- Απαντά πριν ολοκληρωθεί η ερώτηση.
- Δυσκολία στην αναμονή της σειράς του.
- Διακοπή συζητήσεων.

Το διαγνωστικό εγχειρίδιο ICD-10, εντάσσει τις διαταραχές υπερκινητικού τύπου στην κατηγορία F90 «Διαταραχές της συμπεριφοράς και του συναισθήματος με έναρξη κατά την παιδική και την εφηβική ηλικία» Συγκεκριμένα οι κωδικοί που χρησιμοποιούνται είναι F90.1 Διαταραχή της διαγωγής υπερκινητικού τύπου, F90.8 Άλλες διαταραχές υπερκινητικού τύπου, F90.9 Διαταραχή υπερκινητικού τύπου μη καθοριζόμενη. Απαραίτητο για να δοθεί η διάγνωση είναι να υπάρχουν τα δύο κύρια χαρακτηριστικά του συνδρόμου, η ελλειμματική προσοχή και η υπερδραστηριότητα. Επίσης, τα συμπτώματα θα πρέπει να έχουν εμφανιστεί πριν το 7ο έτος της ηλικίας και να έχουν διάρκεια τουλάχιστον 6 μήνες, να εμφανίζονται σε περισσότερα από ένα πλαίσια όπως σπίτι και σχολείο και να μην αντιστοιχούν ακόμη στο αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού.

Για να δοθεί η διάγνωση ΔΕΠ-Υ είναι υποχρεωτικό να χρησιμοποιηθούν οι διαγνωστικές μέθοδοι όπως και να αξιολογηθούν οι πληροφορίες που αφορούν το παιδί. Στην αρχή, ο ειδικός ψυχικής υγείας ή ο παιδοψυχίατρος για να αξιολογήσει την ύπαρξη ή μη της ΔΕΠ-Υ θα πρέπει να συγκεντρώσει και να ερμηνεύσει τα δεδομένα. Έπειτα, θα πρέπει να εξετάσει αν πληρούνται τα κριτήρια του DSM με στόχο να δοθεί η διάγνωση της ΔΕΠ-Υ. Ακόμη, που θα βοηθήσει την παραπάνω διαδικασία είναι η διαγνωστική συνέντευξη της ΔΕΠ-Υ (DuPaul et al., 1998). Οι συνεντεύξεις που θα πραγματοποιηθούν με όλη την οικογένεια και με τους εκπαιδευτικούς του παιδιού που θα διεξάγει ο επαγγελματίας θα τον βοηθήσουν ώστε

να αντλήσει πληροφορίες για το ιατρικό, κοινωνικό και οικογενειακό ιστορικό του μαθητή. Επίσης, μέσα από την παραπάνω διαδικασία ο ειδικός θα πρέπει να καταγράψει οικογενειακές καταστάσεις και στρεσογόνους παράγοντες που πιθανόν να έχουν επηρεάσει το παιδί. Μέσα από τη συνομιλία με τους παιδαγωγούς θα δοθεί η ευκαιρία στον ειδικό να διαμορφώσει καλύτερη εικόνα για τις επιδόσεις του παιδιού στο σχολείο. Επομένως, είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί μια λεπτομερής αξιολόγηση του μαθητή σε συναισθηματικό, κοινωνικό και γνωστικό επίπεδο όπως καλό θα ήταν να πραγματοποιηθεί και ένας έλεγχος στο περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσεται και αλληλεπιδρά ο μαθητής. Επίσης, πολύ σημαντικές είναι οι κλίμακες που ελέγχουν τον βαθμό στον οποίο παρατηρούνται συμπτώματα που σχετίζονται με την ΔΕΠ-Υ σε διαφορετικά πλαίσια (σπίτι, σχολείο). Ταυτόχρονα, υπάρχουν και άλλες σημαντικές κλίμακες, οι οποίες εκτιμούν το άγχος, την διαταραχή της διάθεσης και άλλες ψυχικές διαταραχές και βοηθούν στην διάγνωση της ΔΕΠ-Υ. Ταυτόχρονα είναι πιθανόν να εμφανιστούν συνυπάρχουσες παθήσεις (συννοσηρότητα) (Pehlivanidis et al, 2012).

1.4 Επιδημιολογία

Η επιδημιολογία ερευνά κατά πόσο επηρεάζει μια ασθένεια τον πληθυσμό αλλά ταυτόχρονα εξετάζει και τους παράγοντες που συσχετίζονται με αυτήν. Η ομαδοποίηση της επιδημιολογίας, της γενετικής, της αναπτυξιακής ψυχολογίας και της ψυχιατρικής αναδεικνύει καινούργιες γνώσεις σχετικά με τους παράγοντες κινδύνου για τις ψυχιατρικές διαταραχές (Polanczyk & Jensen, 2008). Αυτό που προβληματίζει ιδιαίτερα τους ερευνητές είναι τα διαφορετικά ποσοστά επικράτησης της διαταραχής. Όλοι αυτοί οι προβληματισμοί προκαλούν ερωτηματικά σχετικά με την εγκυρότητα της διάγνωσης αλλά και τις ορθές εκτιμήσεις (Polanczyk & Jensen, 2007).

Πολλές φορές και κυρίως τα αγόρια δεν μπορούν να συγκεντρωθούν για μεγάλο χρονικό διάστημα ή δεν αντέχουν να καθίσουν ήσυχα. Οι παραπάνω δυσκολίες σύμφωνα με μελέτες πλήττουν 1 στα 10 παιδιά μικρότερο από τα 10 έτη.

Παρουσιάζεται συχνότερα στα αγόρια και λιγότερο στα κορίτσια. Κάποια από αυτά τα παιδιά που έχουν ΔΕΠ-Υ παρουσιάζουν ταυτόχρονα προβλήματα συμπεριφοράς (εναντιωματική προκλητική διαταραχή) και αυτό είναι πιο δύσκολο διαχειρίσιμο. Επιπλέον, η διαταραχή είναι συχνότερη σε οικογένειες χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου.

Συνήθως τα αρχικά συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ εμφανίζονται περίπου στα 3 έτη αλλά η ηλικία που δίνεται η τελική διάγνωση είναι από τα 7 ως τα 10 έτη (Grenhil et al., 2008). Η ΔΕΠ-Υ είναι μια πολύ συχνή ψυχική διαταραχή που πλήττει όλο το φάσμα της παιδικής και εφηβικής ηλικίας. Λόγω του υψηλού ποσοστού επιπολασμού και των αρνητικών συνεπειών που δημιουργεί η εν λόγω διαταραχή θεωρείται σοβαρό πρόβλημα που επηρεάζει σημαντικά τον τομέα της υγείας (Bierham & Faraone., 2005). Ο Wilcutt εξέδωσε μια αξιολόγηση σχετικά με τον επιπολασμό της ΔΕΠ-Υ, η οποία αφορούσε μόνο έρευνες που χρησιμοποίησαν τα διαγνωστικά κριτήρια DSM-IV και αποτελούνταν από 86 μελέτες. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν έδειξαν ότι το ποσοστό των παιδιών και των εφήβων βρισκόταν κοντά στο 7%. Τέλος είναι φανερό, ότι η επικράτηση της ΔΕΠ-Υ αυξάνεται καθώς ο χρόνος εξελίσσεται και αυτό είναι φυσικό καθώς τα αιτήματα για διαγνώσεις παιδιών αυξάνονται τα τελευταία χρόνια.

1.5 ΔΕΠ-Υ και Συνοδά Σύνδρομα και Διαταραχές

Η ΔΕΠ-Υ είναι μια νευροαναπτυξιακή διαταραχή αρκετά συχνή η οποία εμφανίζεται σε όλο το φάσμα της παιδικής και εφηβικής ηλικίας. Συχνά συνυπάρχει με άλλες διαταραχές με αποτέλεσμα η επίπτωση της συννοσηρότητας στα παιδιά να εκφράζεται με το ποσοστό 65% ενώ στους ενήλικες με 75%. Η διαφορική διάγνωση είναι μια διαδικασία κατά την οποία αποκλείονται παθήσεις με παρόμοια συμπτώματα με στόχο τα συμπεράσματα που θα παρθούν από τους ειδικούς να είναι ορθά και να δοθεί η σωστή γνωμάτευση (Αμπατζόγλου & Τζιαρός, 2001). Είναι σημαντικό λοιπόν ο ειδικός να συλλέξει τα δεδομένα του από διάφορα αξιολογητικά εργαλεία που ανήκουν στην διάγνωση της ΔΕΠ-Υ και άλλες διαταραχές με στόχο να

είναι σε θέση να επιβεβαιώσει ή να μην συμπεριλάβει αυτή την συγκεκριμένη διαταραχή. Οι κυριότερες διαταραχές που ο ειδικός θα πρέπει να τραπεί σε διαφοροδιάγνωση είναι οι διαταραχές της διαγωγής, η εναντιωματική προκλητική διαταραχή, οι διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές, η αγχώδης διαταραχή και η διαταραχή της διάθεσης (Σιαπάτη & Τελιούση, 2007). Επίσης, πολλά παιδιά με ΔΕΠ-Υ φαίνεται έρχονται αντιμέτωπα με προβλήματα μάθησης και λόγου (Learning disorders and language impairments) (Larson et al., 2011). Επιπλέον, περίπου 6-20% των ασθενών με ΔΕΠ-Υ έχουν διαγνωστεί και με κινητική και φωνητική διαταραχή μυοσπασμάτων (Tic disorders) ή με σύνδρομο Tourette (Tairines et al., 2010 Ghanizadeh 2009).

Στην ενηλικίωση, η ΔΕΠ-Υ συνυπάρχει με την παραβατικότητα κυρίως αν κατά την παιδική ηλικία ο ασθενής παρουσίαζε συννοσηρή διαταραχή της διαγωγής. Ακόμη, φαίνεται να πάσχει από αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας και κατάχρηση ουσιών. Οι ασθενείς με ΔΕΠ-Υ είναι πιθανό να εμφανίσουν αντικοινωνικές συμπεριφορές και ακόμη οριακή διαταραχή προσωπικότητας.

Εξαιρετικά δύσκολη μορφή διαφορικής διάγνωσης είναι η διάκριση της ΔΕΠ-Υ από την εναντιωματική προκλητική διαταραχή και την διαταραχή της διαγωγής. Αυτό μπορεί να το διακρίνει ο ειδικός, αν προσέξει ιδιαίτερα το χρονικό διάστημα που εμφανίστηκαν τα συμπτώματα της έλλειψης της προσοχής και της υπερκινητικότητας. Αυτό συμβαίνει διότι στην ΔΕΠ-Υ τα συμπτώματα εμφανίζονται πιο νωρίς από ότι εμφανίζονται στις άλλες διαταραχές. Επιπλέον, στην διαταραχή της διαγωγής έχει φανεί ότι για να δοθεί αυτή η διάγνωση θα πρέπει να υπάρχουν μαζί με τα συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ οικογενειακές συγκρούσεις, το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο να είναι χαμηλό, να υπάρχει παραβατική συμπεριφορά από τα μέλη της οικογένειας και να γίνεται και χρήση ουσιών (Κάκουρος & Μανιαδάκη, 2006). Όσο αφορά την διαταραχή της διάθεσης, τα συμπτώματα εμφανίζονται κυρίως στην εφηβεία και αφορούν στις αλλαγές του συναισθήματος του παιδιού.

Οι ερευνητές Jensen & Steinhausen (2014) ανακάλυψαν ότι οι μισοί περίπου από το δείγμα που έλαβε μέρος στην έρευνα είχε έστω και μία συνυπάρχουσα διαταραχή ενώ λιγότεροι από τον μισό πληθυσμό του δείγματος εμφάνισαν περισσότερες από μια

συνυπάρχουσες διαταραχές. Η διαταραχή της διαγωγής φάνηκε να συνυπάρχει σε μεγαλύτερο ποσοστό όπως και η διαταραχή του λόγου της μάθησης και της κινητικής ανάπτυξης. Έπειτα ακολούθησαν οι διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές με ποσοστό 12,4% και η νοητική υστέρηση με 7,9%.

Σύμφωνα με το DSM-V, τα παιδιά που πλήττονται από την Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή προβάλλουν αντίσταση στις σχολικές υποχρεώσεις και στις εργασίες που απαιτούν κόπο. Συχνά αντιστέκονται στις απαιτήσεις των γύρω τους. Είναι ανυπάκουα, επιθετικά και εχθρικά. Αυτά τα συμπτώματα σαφώς και διαφοροποιούνται από τα συμπτώματα της υπερκινητικότητας, της παρορμητικότητας, από τα συναισθήματα αποστροφής προς το σχολικό περιβάλλον και της παραίτησης από πνευματικές απαιτητικές εργασίες που χαρακτηρίζουν τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ.

Αυτό που συχνά δυσχεραίνει την διαφορική διάγνωση είναι ότι ένα ποσοστό των παιδιών με ΔΕΠ-Υ εμφανίζουν δευτερεύουσες εναντιωματικές συμπεριφορές. Η Διαταραχή της Διαγωγής τις περισσότερες φορές συνυπάρχει με την Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή. Η Διαταραχή της Διαγωγής αποτελεί προγνωστικό παράγοντα της εμφάνισης της Εναντιωματικής Προκλητικής Διαταραχής αλλά και της εμφάνισης κατάχρησης ουσιών (Thomas et al., 2007).

Στην διαταραχή του Tourette, πολλές φορές μεταφράζονται με λάθος τρόπο τα πολλαπλά τικ σε σχέση με τη νευρική της ΔΕΠ-Υ. Συνίσταται σε αυτή την περίπτωση επιπλέον παρατήρηση με σκοπό να γίνει σωστή διάκριση των διαταραχών (American Psychiatric Association, 2013). Στις διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές όπως και στην ΔΕΠ-Υ τα παιδιά παρουσιάζουν διάσπαση προσοχής, ανικανότητα να διαχειριστούν την συμπεριφορά και την κοινωνική δυσλειτουργία. Η κοινωνική δυσλειτουργία παρατηρείται και σε παιδιά με ΔΕΠ-Υ όμως δεν φέρει ομοιότητες με την την αδιαφορία για αλληλεπίδραση και επικοινωνία που διακατέχονται τα παιδιά με αυτισμό (American Psychiatric Association, 2013).

Επίσης, στις δυσκολίες μάθησης, τα παιδιά εμφανίζουν τις περισσότερες φορές συμπτώματα απροσεξίας, έλλειψης κινήτρου και συναισθήματα ματαίωσης. Αυτά δεν

πρέπει να συγχέονται με τα συμπτώματα απροσεξίας που παρατηρούνται στα άτομα με ΔΕΠ-Υ (American Psychiatric Association, 2013).

Επιπλέον, στη νοητική καθυστέρηση και συγκεκριμένα όταν οι μαθητές φοιτούν στο σχολικό περιβάλλον δυσκολεύονται πολύ στον τομέα της κατανόησης. Λόγω των διανοητικών τους προβλημάτων παρουσιάζουν συγγενή συμπτώματα με αυτά της ΔΕΠ-Υ. Όταν τα παιδιά με Ν.Υ βρίσκονται εκτός σχολικού πλαισίου τα συμπτώματα δεν είναι τόσο εμφανή. Για να δοθεί η διάγνωση σε έναν μαθητή με ΔΕΠ-Υ στην περίπτωση που πάσχει από νοητική υστέρηση θα πρέπει τα συμπτώματα απροσεξίας και υπερκινητικότητας ή ένα από τα δύο να είναι σε υψηλό βαθμό για τη νοητική ηλικία του παιδιού (American Psychiatric Association, 2013).

Όσο αφορά τη ΔΕΠ-Υ και τις αγχώδεις διαταραχές παρουσιάζουν ίδια συμπτώματα σε σχέση με την απροσεξία. Τα συμπτώματα άγχους επηρεάζουν συνήθως τον γνωστικό τομέα όπου αυτό εκφράζεται με προσκόλληση της σκέψης σε καταστροφικά γεγονότα, τον συναισθηματικό τομέα σύμφωνα με τον οποίο φαίνεται να υπάρχουν εκρήξεις θυμού και συναισθηματική αναστάτωση. Τα άτομα που έχουν διάγνωση ΔΕΠ-Υ δείχνουν να πλήττονται από σημάδια απροσεξίας. Εύκολα διασπάται η προσοχή τους και εύκολα μεταβαίνουν σε καινούργιες δραστηριότητες. Τα παραπάνω συμπτώματα που αφορούν τη ΔΕΠ-Υ θα πρέπει να αξιολογηθούν σωστά καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος να εμπλακούν με τα συμπτώματα που αφορούν τις αγχώδεις διαταραχές. Ακόμη, το άγχος μπορεί να σχετίζεται με το ψυχικό πόνο και ιδίως όταν συνυπάρχει η διαταραχή ΔΕΠ-Υ μαζί με τις αγχώδεις διαταραχές επιδεινώνεται η ακαδημαϊκή και συμπεριφορική λειτουργία του παιδιού (Thomas et al., 2007). Τα κορίτσια που έχουν λάβει διάγνωση ΔΕΠ-Υ απρόσεκτος τύπος πάσχουν ταυτόχρονα από αγχώδεις διαταραχές (Frank-Briggs, 2010).

Τα άτομα που πάσχουν από διπολική διαταραχή (διαταραχή της διάθεσης) είναι δυνατό να εμφανίσουν παρορμητικότητα και έλλειψη συγκέντρωσης. Στην διπολική διαταραχή η συμπτωματολογία συνοδεύεται από έντονη διάθεση και επεισόδια μανίας ή κατάθλιψης. Αρκετά σημαντικό για να δοθεί επίσημη διάγνωση είναι το οικογενειακό ιστορικό διπολικής διαταραχής, βάση του οποίου ο ειδικός ψυχικής υγείας θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη τις πληροφορίες που θα λάβει. Από την

άλλη πλευρά τα άτομα με ΔΕΠ-Υ μπορεί να εμφανίσουν αλλαγές στη διάθεση αλλά είναι διαφορετικές από ένα μανιακό επεισόδιο. Η αλλαγή στην διάθεση των ατόμων με ΔΕΠ-Υ κρατάει περίπου μία μέρα ενώ ένα μανιακό επεισόδιο μπορεί να διαρκέσει και τέσσερις ημέρες. Η ΔΕΠ-Υ είναι συχνή διαταραχή που επηρεάζει παιδιά και εφήβους ενώ η διπολική διαταραχή δύσκολα εκδηλώνεται πριν την ενηλικίωση του ατόμου. Η συνύπαρξη των δύο διαταραχών έχουν σαν αποτέλεσμα αυξημένη επιθετικότητα και αρκετά προβλήματα συμπεριφοράς (Frank-Briggs, 2010).

Επίσης, τα άτομα με διαταραχή της διάθεσης είναι πολύ πιθανό να παρουσιάσουν έλλειψη προσοχής αλλά αυτό μπορεί να διαρκέσει μόνο για ένα καταθλιπτικό επεισόδιο. Αν ένα παιδί υποφέρει από μείζουσα κατάθλιψη είναι δυνατό να εμφανίσει απώλεια ενδιαφέροντος, λυπημένη διάθεση, αποστροφή προς το σχολείο, μεταβολές στην όρεξη και αντικοινωνική συμπεριφορά. Αγόρια που έχουν λάβει διάγνωση ΔΕΠ-Υ συνδυασμένος τύπος πάσχουν ταυτόχρονα από διαταραχές της διάθεσης (Frank-Briggs, 2010).

Η διαταραχή της ΔΕΠ-Υ και η χρήση ουσιών. Τα άτομα με ΔΕΠ-Υ που βρίσκονται στην εφηβεία είναι επιρρεπείς στο κάπνισμα και στην χρήση ουσιών. Ανεξάρτητα με την συννοσηρότητα τα άτομα που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ έχουν την τάση να συντηρούν την εξάρτηση σε σχέση με άτομα που δεν έχουν ΔΕΠ-Υ (Thomas et al., 2007).

Η διαφοροποίηση μεταξύ της διαταραχής ΔΕΠ-Υ και των διαταραχών προσωπικότητας είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί από τον κλινικό. Όλες αυτές οι διαταραχές παρουσιάζουν περίπου την ίδια συμπτωματολογία. Τα μόνα διαφορετικά χαρακτηριστικά που υπάρχουν στις διαταραχές προσωπικότητας είναι ο αυτοτραυματισμός, η αμφιθυμία και ο φόβος της μοναξιάς, κάτι που δεν εμφανίζουν τα άτομα με ΔΕΠ-Υ. Σε αυτή την περίπτωση, για να γίνει διαφορική διάγνωση θα πρέπει να γίνει λεπτομερής παρατήρηση και σωστή καταγραφή του ιστορικού.

Στις ψυχωσικές διαταραχές η διαταραχή ΔΕΠ-Υ δεν αξιολογείται αν τα συμπτώματα της υπερκινητικότητας και της απροσεξίας εκδηλώνονται μόνο κατά την διάρκεια ενός ψυχωσικού επεισοδίου. Πολλές φορές τα συμπτώματα απροσεξίας και

υπερκινητικότητας ή παρορμητικότητας είναι απόρροια της χρήσης των φαρμάκων (American Psychiatric Association, 2013).

Η διαταραχή της ΔΕΠ-Υ συχνά συνοδεύεται από μία ή και άλλες διαταραχές (σοβαρή κατάθλιψη, μαιτεχμιακή διαταραχή προσωπικότητας, διαταραχή διαγωγής και διαταραχή κατάχρησης ουσιών). Η συννοσηρότητα συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην αποτυχία διάγνωσης της διαταραχής. Συνήθως, η διάγνωση των ασθενών που εμφανίζουν ΔΕΠ-Υ και συννοσηρότητες αποτελεί χρονοβόρα διαδικασία που απαιτεί πολλά βήματα.

Για να αξιολογηθεί ένας μαθητής με ΔΕΠ-Υ συνήθως χρησιμοποιούνται από τους ειδικούς επαγγελματίες διάφορα εργαλεία, όπως αναπτυξιακές και ψυχολογικές δοκιμασίες με απώτερο στόχο να προσδιοριστούν οι δυσκολίες του παιδιού αλλά οι γνώσεις που έχουν κατακτηθεί. Μαζί με τα παραπάνω ο ειδικός λαμβάνει υπόψη του και το οικογενειακό, κοινωνικό και ιατρικό ιστορικό του μαθητή για να μπορέσει να καταλάβει και ο ίδιος τις συνδυαστικές δυσκολίες που προκαλούνται στο παιδί. Κατά την διάρκεια της αξιολόγησης είναι δυνατόν ο ειδικός να κάνει χρήση των κλιμάκων αξιολόγησης, της συνέντευξης με το ίδιο το παιδί, την συνέντευξη με τους γονείς του μαθητή όπως και με τον ίδιο τον εκπαιδευτικό που παρακολουθεί το παιδί μαθησιακά προκειμένου να κατάληξη στην τελική διάγνωση.

Μέσα από την συνέντευξη με τους γονείς του παιδιού, ο ειδικός επαγγελματίας μπορεί να καταφέρει να μάθει σημαντικές πληροφορίες που να περιέχουν την συχνότητα που εμφανίζεται η προβληματική συμπεριφορά όπως και σε ποια ηλικία ξεκίνησε. Έπειτα μπορεί ο ειδικός να θέσει διάφορα ερωτήματα στους γονείς για να μάθει με ποιον τρόπο ανταποκρίνεται η οικογένεια σε όλη αυτή την δυσκολία όπως και τους ζητά να μιλήσουν γενικά για το παιδί τους πως είναι η απόδοση του στο σχολείο, η σχέση με τους συνομηλίκους του. Η όλη αυτή διαδικασία βοηθάει πάρα πολύ για να χτιστεί η εμπιστοσύνη μεταξύ μελών οικογένειας και ειδικού επαγγελματία. Πολλές φορές η συνέντευξη λειτουργεί ψυχοθεραπευτικά για τους γονείς και τους βοηθά να βλέπουν αυτά που δυσκολεύουν τα παιδιά τους (Κάκουρος & Μανιαδάκη 2000, 2006).

Ο εκπαιδευτικός που παρακολουθεί το παιδί καλείται από την δική του θέση να συμπληρώσει κάποιες κλίμακες αξιολόγησης που θα του δώσει ο ειδικός επαγγελματίας. Συνήθως δίνει ο εκπαιδευτικός πληροφορίες σχετικά με την συμπεριφορά του παιδιού στην σχολική μονάδα, την μαθητική του εικόνα όπως και τις μαθησιακές δυσκολίες που μπορεί αν αντιμετωπίζει. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό ο ειδικός να ενημερώσει για το ποια είναι η συμπτωματολογία της διαταραχής προκειμένου ο εκπαιδευτικός να μπορεί αν διακρίνει την ΔΕΠ-Υ από τις άλλες διαταραχές (Κάκουρος & Μανιαδάκη 2000).

Πολλές φορές οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ, προκαλούν με την στάση τους, τους εκπαιδευτικούς καθώς δεν ανταποκρίνονται στις τυπικές στρατηγικές διαχείρισης της τάξης. Για να υπάρχει η ανάλογη ανταπόκριση κρίνεται σκόπιμο οι εκπαιδευτικοί να κατέχουν πληροφορίες σχετικά με την διαταραχή για να μπορέσουν να βοηθήσουν τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ.

Ταυτόχρονα με την συνέντευξη εκτελείται και η παρατήρηση του παιδιού από τον ειδικό. Οι πληροφορίες μπορούν να παρθούν από την ώρα που το παιδί θα εισέλθει στον χώρο της αξιολόγησης μέχρι την ώρα που θα φύγει. Ο τρόπος με τον οποίο το παιδί θα επικοινωνήσει με τον ειδικό, θα μοιραστεί μαζί του προσωπικές του πληροφορίες, η στάση του σώματος του και οι εκφράσεις του προσώπου του αποτελούν σημαντικά στοιχεία για τον επαγγελματία. Βέβαια επειδή υπάρχει περίπτωση το οποιοδήποτε παιδί να αποπροσανατολίσει με την συμπεριφορά του τον ειδικό είτε γιατί μπορεί να ντραπεί είτε γιατί είναι πιο κλειστός χαρακτήρας θα πρέπει να δοθεί αρκετός χρόνος για να μπορέσει ο μαθητής να αισθανθεί άνετα και να δείξει ένα μεγάλο μέρος του εαυτού του για να μην οδηγηθεί ο ειδικός σε λάθος συμπεράσματα. Αξίζει να αναφερθεί πως οι ιατρικές εξετάσεις είναι αναγκαίες για να αποκλείσουν άλλα ιατρικά προβλήματα με παρεμφερή συμπτώματα της διαταραχής της ΔΕΠ-Υ (Κάκουρος & Μανιαδάκη 2000, 2006).

1.6 Η Επεκτατική πορεία των παιδιών με ΔΕΠ-Υ από την βρεφική ηλικία μέχρι την ενηλικίωση

Η διαταραχή της ΔΕΠ-Υ επηρεάζει το άτομο από την παιδική ηλικία και δεν σταματάει να εμποδίζει την λειτουργικότητα του μέχρι να ενηλικιωθεί. Βέβαια, σε κάθε φάση της ζωής του ανθρώπου τα συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ αλλάζουν μορφή ανάλογα με το αναπτυξιακό επίπεδο που βρίσκεται το άτομο. Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της διαταραχής προκειμένου να πραγματοποιηθεί έγκυρη διάγνωση (Κακούρος, 2001). Στην βρεφική ηλικία, τα βρέφη γεννιούνται με κάποιες έμφυτες συμπεριφορές οι οποίες τα βοηθούν να αντιδρούν σε αυτά που απαιτούνται εκ μέρους του περιβάλλοντος (Thomas & Chess, Κακούρος & Μανιαδάκη Κ., 2006). Σε αυτή την περίοδο δεν φαίνονται ευδιάκριτα συμπτώματα ύπαρξης της ΔΕΠ-Υ αλλά κάποια πιθανά δείγματα. Συνήθως, τα βρέφη αυτά αποκαλούνται από τους γονείς ως «δύσκολα βρέφη» διότι εμφανίζουν ευερεθιστότητα στο έντονο κλάμα και δυσκολία αυτορρύθμισης. Επιπλέον, έχουν έντονη κινητική δραστηριότητα, πολύ συχνά εμφανίζουν κολικούς, ελάττωση ανοχής στις αλλαγές όπως και διαταραχές σίτισης και ύπνου. Έχει αναφερθεί ακόμα, ότι τα βρέφη αυτά καθυστερούν όσο αφορά τον έλεγχο των σφιγκτήρων όπως και την πρόσκτηση της γλώσσας. Αρκετές φορές, εκφράζουν προβλήματα ως προς την λήψη της τροφής όπως και η λήψη των γευμάτων τους δεν είναι συγκεκριμένη. Συχνά ταλαιπωρούν τις μητέρες τους γιατί αρνούνται πεισματικά να καταναλώσουν το φαγητό που τους δίνουν. Επίσης, παρουσίαζαν έντονες δυσκολίες στο πέρασμα από το γάλα στην στερεά τροφή (Κακούρος, 2001), (Κακούρος & Μανιαδάκη, 2012), (Ross & Ross, 1982). Ίδιες δυσκολίες εκφράζουν κατά τον πρώτο χρόνο της ζωής τους τα βρέφη και είναι δυνατό να επηρεάσουν συναισθηματικά το οικογενειακό περιβάλλον και ιδιαίτερα τους γονείς. Συνήθως, οι μητέρες αυτών των παιδιών νιώθουν χαμηλή αυτοπεποίθηση και άγχος γιατί δεν ξέρουν ποιος είναι ο σωστός τρόπος που θα τα βοηθήσει να αναπτυχθούν σωστά. Έρευνες έδειξαν, ότι όταν βρέφος δεν βρισκόταν σε αρμονία με την μητέρα αργότερα θα υπήρχε περίπτωση να διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ.

Συμπερασματικά, αν τα παιδιά δεν μεγαλώσουν σε ένα τρυφερό και υποστηρικτικό περιβάλλον είναι πιθανόν να εμφανίσουν αναπτυξιακές και συναισθηματικές δυσκολίες.

Κατά το στάδιο που το παιδί εισέρχεται στη νηπιακή ηλικία αυξάνεται η κινητική του δραστηριότητα και από «δύσκολο βρέφος» που ήταν εξελίσσεται σε υπερκινητικό και αντιδραστικό παιδί. Την συγκεκριμένη χρονική περίοδο τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ είναι παρορμητικά, τολμηρά και διακατέχονται από υψηλά επίπεδα υπερκινητικότητας. Επιδεικνύουν ανεξάντλητη ενέργεια και συνήθως μεταπηδούν από την μία απασχόληση στην άλλη. Σπάνια μπορούν να επικεντρωθούν και να μείνουν συγκεντρωμένοι σε αυτό που κάνουν περισσότερο από τρία λεπτά. Επιπλέον, διεγείρονται εύκολα και καθυστερούν να επανέλθουν. Οι γονείς κουράζονται επειδή πρέπει διαρκώς να έχουν υπό την επίβλεψη τους το παιδί και επειδή το ίδιο βρίσκεται σε μία συνεχόμενη εγρήγορση.

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας εμφανίζουν εκρήξεις θυμού, παραιτούνται εύκολα από την προσπάθεια, γίνονται ανάρμοστα και απρεπή γιατί επιζητούν την προσοχή των γύρω τους. Δεν συνεργάζονται εύκολα και μπλέκουν συνεχώς σε καυγάδες. Ακόμη, δημιουργούν ατυχήματα ενώ αρκετές φορές καταστρέφουν τα παιχνίδια των φίλων τους. Επιπροσθέτως, δεν ενδιαφέρονται για τα συναισθήματα των άλλων παιδιών και δεν είναι σε θέση να συνειδητοποιούν ότι προκαλούν πόνο στον περίγυρο τους. Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά των παιδιών με ΔΕΠ-Υ είναι οι αρθρωτικές δυσκολίες στην δομή του προφορικού λόγου και είναι πολύ πιθανό μετέπειτα να εμφανίσουν μαθησιακές δυσκολίες. Βασικό λοιπόν χαρακτηριστικό της προσχολικής ηλικίας είναι ανάπτυξη της γλώσσας και του λόγου όπου οι γονείς προβληματίζονται σε περίπτωση που τα παιδιά εμφανίσουν συγκεκριμένες δυσκολίες.

Αρκετές φορές η ΔΕΠ-Υ είναι δύσκολο να διαγνωστεί την περίοδο που το παιδί φοιτά στην προσχολική εκπαίδευση και αυτό που καθιστά δύσκολο αυτό το έργο είναι ότι η ΔΕΠ-Υ υπάρχει ταυτόχρονα με άλλες διαταραχές οι οποίες παρουσιάζουν κοινά συμπτώματα με τη ΔΕΠ-Υ όπως προβλήματα προσοχής, συγκέντρωσης, κινητικής ανησυχίας, άγχους μαθησιακές δυσκολίες, προβλήματα μεταξύ γονέα και παιδιού όπως και ψυχοπαθολογία του ίδιου του γονέα. Επίσης, ένας άλλος

παράγοντας που δυσχεραίνει το έργο της διάγνωσης είναι η απουσία ψυχομετρικών εργαλείων στη συγκεκριμένη ηλικία με αποτέλεσμα να μην μπορεί να οριστεί το επίπεδο της κινητικής δραστηριότητας, της ανυπακοής, της απροσεξίας και της παρορμητικότητας ενός παιδιού προσχολικής ηλικίας. Οι έρευνες που παρέχονται για το ηλικιακό φάσμα 2-5 ετών είναι αρκετά περιορισμένες (Connors, 2002)

Οι τύποι της ΔΕΠ-Υ είναι τρεις, η ΔΕΠ-Υ με τον απρόσεκτο τύπο, με τον υπερκινητικό/παρορμητικό και τέλος ο συνδυασμένος τύπος. Έχει αναφερθεί σε άλλες έρευνες ότι οι πιο συνηθισμένες στην προσχολική ηλικία και ένα μικρότερο ποσοστό παιδιών εμφανίζονται με τον απρόσεκτο τύπο. Τα παιδιά που παρουσιάζουν τον συνδυασμένο τύπο, αντιμετωπίζουν πιο μεγάλες δυσκολίες από τα παιδιά που έχουν μόνο τον παρορμητικό/υπερκινητικό τύπο (Egger et al., 2006).

Αξίζει να αναφερθεί, ότι η διάσπαση προσοχής σαν ένα και μοναδικό σύμπτωμα που μπορεί να εμφανίσει ένα παιδί δεν οδηγεί πάντα στην διάγνωση της ΔΕΠ-Υ. Μπορεί να αντικατοπτρίζει διάφορες άλλες καταστάσεις ή άλλες διαταραχές όπως μειωμένη νοητική λειτουργία, προβλήματα λόγου ή απώλεια ακοής (Mahone, 2012).

Ακόμη, είναι δυνατόν ένα παιδί στην προσχολική αγωγή να πάσχει από τον παρορμητικό/υπερκινητικό τύπο αλλά είναι σίγουρο πως κατά την διάρκεια των ετών θα αλλάξει και θα μετατραπεί σε συνδυασμένο τύπο, καθώς οι δραστηριότητες θα γίνονται πιο δύσκολες όπως και οι απαιτήσεις του σχολικού πλαισίου θα είναι πιο συγκεκριμένες. Έτσι τα ελλείμματα θα αυξηθούν (Laley et al., 2005).

Είναι πολύ πιθανό, οι γονείς παιδιών ΔΕΠ-Υ να εμφανίσουν κατάθλιψη, να παρουσιάσουν δυσκολίες στις προσωπικές τους σχέσεις και ως προς την διαπαιδαγώγηση και την επιμόρφωση των παιδιών τους (Katragadda, 2007). Σύμφωνα με την έρευνα των Du Paul et al (2001) και με άλλες μελέτες οι οικογένειες που είχαν παιδιά με ΔΕΠ-Υ διαπιστώθηκε να έχουν περισσότερο άγχος λόγω της συμπεριφοράς και της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης των παιδιών τους σε σχέση με τους γονείς που είχαν παιδιά χωρίς ΔΕΠ-Υ.

Η εισαγωγή των παιδιών με διαταραχή ΔΕΠ-Υ στο δημοτικό σχολείο, αποτελεί την έναρξη νέων χαρακτηριστικών συμπτωμάτων, που πλήττουν όλο και περισσότερο τις

πιο σημαντικές πλευρές του παιδιού με αποτέλεσμα να αρχίσουν οι γονείς να ανησυχούν και να αναζητούν κάποιον ειδικό για να διαλευκάνουν τι συμβαίνει. Επίσης, οι αυξημένες απαιτήσεις των γονιών από το παιδί με ΔΕΠ-Υ είναι η βάση για να ξεκινήσουν να εκδηλώνονται δευτερογενή συμπτώματα όπως θυμός, χαμηλή αυτοεκτίμηση και εναλλαγές στην διάθεση. Στην τάξη το παιδί με ΔΕΠ-Υ δεν μπορεί να μείνει σταθερό στη θέση του, εκφράζει έντονη κινητικότητα και συνήθως περιφέρεται μέσα στην σχολική αίθουσα. Αν καταφέρει και μείνει στην θέση του είναι πού πιθανό να προσπαθήσει να κάνει θόρυβο και άλλες διασπαστικές κινήσεις με σκοπό να εμποδίσει τη μαθησιακή διαδικασία. Αυτό έχει σαν απόρροια ο δάσκαλος να ασχολείται με τον συγκεκριμένο μαθητή όταν αυτό ενοχλεί με την συμπεριφορά του. Έτσι τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ καταλαβαίνουν ότι κερδίζουν το ενδιαφέρον των άλλων όταν τους ενοχλούν. Επομένως, οι δυσκολίες τους στην αυτορρύθμιση αυξάνονται επειδή έχει χαθεί κάθε κίνητρο για να προσπαθήσουν να ελέγξουν τη συμπεριφορά τους και αν εμποδίσουν τις δυσμενείς αντιδράσεις για το περιβάλλον τους (Μανιαδάκη, 2001). Επιπλέον, ελάχιστες φορές δεν ολοκληρώνουν τις εργασίες που έχουν ξεκινήσει κυρίως τις σχολικές εργασίες. Ο προσωπικός τους χώρος και το θρανίο τους είναι ακατάστατα . Πετούν άσχετα αντικείμενα στο θρανίο τους όπως και πολλές φορές ξεχνούν τα βιβλία και τα τετράδια τους. Οι οικογένειες και οι εκπαιδευτικοί των παιδιών με διαταραχή ΔΕΠ-Υ συχνά αναφέρουν, ότι διασπάται η προσοχή τους και ονειροπολούν κατά την διάρκεια του μαθήματος. Οι παραπάνω συμπεριφορές οφείλονται στο ότι δεν ενδιαφέρονται για τις σχολικές εργασίες ή στο ότι δεν μπορούν να κατανοήσουν το μαθησιακό αντικείμενο. Ακόμα και να εκδηλώσει ο μαθητής με ΔΕΠ-Υ ενδιαφέρον για μια σχολική δραστηριότητα δεν είναι σίγουρο ότι θα την φέρει εις πέρας αν δεν υπάρχει επιτήρηση και παρότρυνση. Κάποιες φορές μπορεί να είναι σε θέση να ολοκληρώσει μία εργασία αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι θα είναι σταθερή αυτή η συμπεριφορά. Αυτά τα «μαθησιακά σκαμπανεβάσματα» από πολλούς μεταφράζονται ως τεμπελιά και αδιαφορία. Το παιδί με διαταραχή ΔΕΠ-Υ λόγω της παρορμητικότητας και της διέγερσης του φέρεται με ασυνέπεια κατά την ώρα εκτέλεσης της δραστηριότητας (Κάκουρος & Μανιαδάκη, 2006). Αξίζει να αναφερθεί, ότι οι δυσλειτουργίες αυτές που έχουν τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ επηρεάζουν τις σχέσεις με το ευρύτερο περιβάλλον.

Κάποιες μετρήσεις έδειξαν, ότι είναι από τα παιδιά αυτά που επιλέγονται σπανιότερα για παρέα από τους ομηλικούς τους. Λόγω της «διαφορετικότητας» τους γιατί δεν μπορούν να ακολουθήσουν τους ρυθμούς τους γίνονται συχνά στόχος πειραγμάτων. Στην εφηβεία τα συμπτώματα της υπερκινητικότητας μειώνονται αλλά εξακολουθεί να υπάρχει παρορμητικότητα και έντονη ενεργητικότητα. Πάσχουν από Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή και έρχονται αντιμέτωποι με δυσκολίες στις οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις. Τα αποτελέσματα των δυσμενών ψυχοκοινωνικών καταστάσεων οδηγούν τους έφηβους με ΔΕΠ-Υ στην κατανάλωση αλκοόλ όπως και στην χρήση ουσιών. Τους διέπει η παραβατικότητα και η ανυπακοή στους κανόνες. Είναι πιθανή η σχολική αποτυχία και η αυτοπεποίθησή τους είναι χαμηλή. Δεν εμφανίζουν σημαντικές αλλαγές από το πέρασμα τους από την εφηβική ζωή στην ενηλικίωση. Επιπρόσθετα συμπτώματα είναι δυσκολίες στην εργασία και το γάμο όπως σταθερή παραμένει η παρορμητικότητα.

1.7 Θεραπευτική Αντιμετώπιση της ΔΕΠ-Υ

Η ΔΕΠ-Υ δεν μπορεί να θεραπευτεί ή να αποκατασταθεί πλήρως. Ωστόσο μέσω διαφορετικών θεραπευτικών μεθόδων μπορεί να βοηθηθεί και το οικογενειακό περιβάλλον και το ίδιο το παιδί. Οι μέθοδοι αυτοί είναι ένας συνδυασμός φαρμακευτικής αγωγής, ψυχοθεραπείας, κυρίως της Γνωσιακής – συμπεριφοριστικής, της ψυχοεκπαίδευσης και της σχολικής και οικογενειακής παρέμβασης (Rabito–Alcon & Correias-Lauffer, 2014) και στόχο έχουν να καταστήσουν το άτομο περισσότερο λειτουργικό, μειώνοντας τα συμπτώματα. Καθώς όμως η ΔΕΠ-Υ είναι μια διαταραχή που διαρκεί στον χρόνο πρέπει η θεραπεία να είναι συνεχής. Βέβαια η φαρμακευτική αγωγή θεωρείται η καλύτερη επιλογή στην θεραπεία της ΔΕΠ-Υ όπου τα φάρμακα δεν την θεραπεύουν αλλά ελαττώνουν τα συμπτώματα, ώστε η καθημερινότητα του παιδιού να είναι καλύτερη. Τα φάρμακα τα οποία χρησιμοποιούνται, χωρίζονται σε διεγερτικά και στα μη διεγερτικά. Σίγουρα όμως όταν η φαρμακοθεραπεία συνδυάζεται με την ψυχοθεραπεία η θεραπευτική αντιμετώπιση είναι πιο ολοκληρωμένη (Rief, 2016).

Η πιο γνωστή και με καλύτερα αποτελέσματα μη φαρμακευτική αγωγή για την ΔΕΠ-Υ είναι η γνωσιακή συμπεριφορική θεραπεία. Η θεραπεία αυτή σε συνδυασμό πάντα με τα φάρμακα θα βοηθήσει το παιδί να αναπτύξει κάποιες ικανότητες ώστε να μπορεί να διαχειρίζεται μόνος του τα προβλήματα και τις δυσκολίες του και αν επικοινωνεί με άλλα άτομα από το περιβάλλον του. Απαραίτητη προϋπόθεση σε κάθε ψυχοθεραπευτική παρέμβαση είναι αρχικά η παρέμβαση των γονιών και της οικογένειας γενικότερα και δευτερευόντως των δασκάλων του.

Αν μετά από αυτές τις παρεμβάσεις συνεχίζεται η δυσλειτουργία στη ζωή του παιδιού, εξαιτίας της ΔΕΠ-Υ τότε μπορεί αυτό να βοηθηθεί με φαρμακευτική αγωγή. Ως εκ τούτου, η πληροφόρηση και η εκπαίδευση των γονέων είναι πάρα πολύ σημαντική στον συντονισμό της διαγωγής των παιδιών. Είναι σημαντικό να διερευνηθεί και να εντοπιστεί η ΔΕΠ-Υ στον πληθυσμό των μαθητών διότι μ' αυτόν τον τρόπο θα μειωθούν τα επακόλουθα που επιφέρει η διαταραχή στη μετέπειτα ζωή του εκάστοτε μαθητή (Young, 2010).

1.8 Δυσκολίες Συμπεριφοράς

Προβληματική ή διαταραγμένη συμπεριφορά ορίζεται η συμπεριφορά αυτή που αναστατώνει το παιδί και τα πρόσωπα που το περιβάλλουν και δημιουργεί άσχημα συναισθήματα και στον ίδιο τον μαθητή αλλά και στους ανθρώπους που υπάρχουν γύρω του (Καλαντζή-Azizi, 1985). Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία, οι διαταραχές συμπεριφοράς που εμφανίζονται στην παιδική ηλικία είναι από τις πιο επίμονες μορφές που δυσχεραίνουν τις διαπροσωπικές σχέσεις και διέπονται από σοβαρές δυσκολίες προσαρμογής στις σχολικές βαθμίδες (Κουρκούτας, 2007). Οι πιο διαδεδομένες μορφές προβλημάτων συμπεριφοράς είναι διαταραχή της ΔΕΠ-Υ, η Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή (ΕΠΔ) και η Διαταραχή Διαγωγής (ΔΔ). Όσο αφορά την Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή (ΕΠΔ), το βασικό χαρακτηριστικό της σύμφωνα με το DSM-V είναι η επαναλαμβανόμενη προκλητική ανυπακοή όπως

και η εχθρική συμπεριφορά απέναντι κυρίως σε πρόσωπα εξουσίας όπως είναι οι εκπαιδευτικοί, διευθυντές και γονείς.

Επιπροσθέτως, προκειμένου να δοθεί η εκτίμηση θα πρέπει η διαταραχή να προκαλεί έκπτωση σε κάποιο σημαντικό τομέα της λειτουργικότητας του ατόμου. Ως προς τα αίτια για την εμφάνιση της Εναντιωματικής Προκλητικής Διαταραχής αναφέρεται πως οι γενετικοί παράγοντες παίζουν μικρό ρόλο. Κυρίως εξετάζονται κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες προκειμένου να εξηγήσουν την ύπαρξη της ΕΠΔ (Burke et al., 2002). Συνήθως η ΕΠΔ συνοδεύεται από την ΔΕΠ-Υ και έπειτα και την Διαταραχή της Διαγωγής. Τα συμπτώματα της ΕΠΔ ξεκινούν κατά την είσοδο του παιδιού στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση περίπου όταν συμπληρώσει τα 6 του χρόνια, ενώ η Διαταραχή της Διαγωγής (ΔΔ) παρουσιάζονται περίπου στην μέση παιδική ηλικία. Βέβαια, τα περισσότερα παιδιά που πάσχουν από ΕΠΔ δεν είναι σίγουρο ότι θα εμφανίσουν και ΔΔ (Κάκουρος & Μανιαδάκη, 2006). Είναι πού πιθανό όμως τα παιδιά με ΕΠΔ να εμφανίσουν αργότερα αγχώδεις και καταθλιπτικές διαταραχές, ενώ οι ενήλικοι διατρέχουν υψηλό κίνδυνο κατάχρησης ουσιών (American Psychiatric Association, 2013).

1.9 Τρόποι διαχείρισης των Συμπεριφορικών Δυσκολιών

Με βάση τις διάφορες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί, έχει παρατηρηθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών πάσχει από δυσκολίες συμπεριφοράς στο σχολικό πλαίσιο (Ρουλου, 2005). Άλλα παιδιά είναι επιθετικά, άλλα αντιδραστικά άλλα προβάλλουν χαμηλή και άλλα διογκωμένη αυτοεκτίμηση και εγωκεντρισμό. Ακόμη, υπάρχουν παιδιά που δεν έχουν ικανότητες ώστε να παράξουν δημιουργικό παιχνίδι και άλλα που χρησιμοποιούν αντικοινωνικό λεξιλόγιο, που έχουν μαθησιακές δυσκολίες, που παρουσιάζουν προβλήματα στην γλωσσική ανάπτυξη και γενικά στον γνωστικό τομέα, που έχουν μειωμένη αντοχή στην ματαίωση και τέλος ανεπαρκείς ικανότητες επίλυσης προβλημάτων και συγκρούσεων (Κουρκούτας, 2007). Καθημερινά λοιπόν, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αντιμετωπίσουν τις παραπάνω δύσκολες συμπεριφορές των μαθητών τους.

Οι αιτίες των συναισθηματικών και συμπεριφορικών δυσκολιών μπορεί να προκύπτουν από βιολογικούς παράγοντες υπερκινητικότητα ή χαμηλή νοημοσύνη ή από περιβαλλοντικούς παράγοντες (προβλήματα οικογενειακού περιβάλλοντος και οικογενειακή βία, δυσκολίες στην σχέση ανάμεσα στον γονέα και το παιδί). Οι αιτίες είναι δυνατόν να προέρχονται από την ταύτιση του παιδιού με κάποιον από τους γονείς του που είναι επιθετικός και δύστροπος ή ακόμα μπορεί το ίδιο το παιδί να θεωρεί ότι αν υιοθετήσει άσχημες και επιθετικές συμπεριφορές μπορεί να γίνει πετυχημένο στην ζωή του. Αυτό δεν δείχνει απλά μια δυσλειτουργική συμπεριφορά από μέρος του παιδιού αλλά είναι συνέπεια της αλληλεπίδρασης παιδιού και περιβάλλοντος (Κουρκούτας, 2007).

Συνήθως, οι δυσκολίες των παιδιών επηρεάζονται είτε μέσα από εσωτερικευμένη μορφή συμπεριφοράς όπως είναι το άγχος, η ντροπή, η έλλειψη συγκέντρωσης, οι συναισθηματικές δυσκολίες και η αποφυγή σχολικών εργασιών είτε μέσα από εξωτερικευμένες μορφές συμπεριφοράς όπως είναι η ανησυχία, η επιθετικότητα, το ακατάλληλο λεξιλόγιο, η ακαταστασία και η έλλειψη οργάνωσης (Πούλου, 2008). Ο θυμός είναι ένα από τα κατεξοχήν συμπτώματα των παιδιών με εναντιωματικές διαταραχές. Το συναίσθημα αυτό εκδηλώνεται σε μεγάλο βαθμό εξ αιτίας της λάθος αντιμετώπισης των γονέων ή και των εκπαιδευτικών. Είναι λοιπόν απαραίτητο οι εκπαιδευτικοί να κατέχουν εξειδικευμένες γνώσεις και να έχουν επιμορφωθεί σε ότι αφορά τις παραπάνω δυσκολίες των παιδιών. Αν αντιμετωπίσουν τα προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών αυτών με τιμωρητικό τρόπο αυτό θα έχει χειρότερα αποτελέσματα διότι ο θυμός θα αυξηθεί και θα επιδεινωθούν οι επιθετικές τάσεις των μαθητών (Κουρκούτας, 2007).

Μέσα από τις παρεμβάσεις και τις τεχνικές που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί είναι δυνατόν να ελαττώσουν σημαντικά την ύπαρξη προβληματικών συμπεριφορών μέσα στην σχολική αίθουσα. Ο εκάστοτε δάσκαλος θα πρέπει στην αρχή να διερευνήσει τα αίτια δυσκολιών του μαθητή και έπειτα να προβεί στην τροποποίηση της συμπεριφοράς. Η τροποποίηση του προγράμματος θα πρέπει να είναι εξατομικευμένη και εξειδικευμένη και αν έχει βασιστεί αποκλειστικά στο οικογενειακό ιστορικό και στις ατομικές δυσκολίες του παιδιού (Κουρκούτας, 2007). Η παρέμβαση θα πρέπει να

πραγματοποιηθεί μόλις γίνει αντιληπτή η προβληματική συμπεριφορά σ' ένα παιδί μικρής ηλικίας. Η έγκαιρη παρέμβαση είναι σημαντική καθώς εμποδίζει την ενδραίωση προβληματικών συμπεριφορών και επειδή μειώνει την πιθανότητα να αναπτυχθούν και άλλες δυσκολίες στο μέλλον. Απαραίτητη είναι η αναζήτηση αποτελεσματικών τρόπων και μεθόδων με στόχο τον περιορισμό των συναισθηματικών και συμπεριφορικών δυσκολιών (Πούλου, 2003). Είναι πολύ σημαντικές οι στρατηγικές πρόληψης διότι μέσα από αυτό τα παιδιά αναπτύσσουν δεξιότητες προκειμένου να αντιμετωπίσουν αγχώδεις καταστάσεις.

Η συναισθηματική νοημοσύνη θεωρείται πως αποτελεί παράγοντα πρόληψης των συναισθηματικών και συμπεριφορικών δυσκολιών. Εάν οι άνθρωποι ελέγχουν τις συναισθηματικές αντιδράσεις τους θα μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά (Πούλου, 2008). Το να μπορεί ένας άνθρωπος να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του αυτό σημαίνει ότι είναι ευτυχισμένος και επιτυχημένος. Είναι σημαντικό τα παιδιά να είναι σε θέση να αυτορυθμίζουν τα συναισθήματά τους, να ελέγχουν τη παρορμητικότητα τους, να καταλαβαίνουν τα συναισθήματα των ανθρώπων που τα περιβάλλουν, να βρίσκουν κίνητρα, να μην νιώθουν ματαιώση, να αντιμετωπίζουν τα αρνητικά συμβάντα χωρίς να στεναχωριούνται και να απογοητεύονται και γενικά να κατανοούν τα κοινωνικά σήματα των γύρω τους. Η κοινωνική και συναισθηματική μάθηση έχει στόχο να διαφοροποιεί την ανθρώπινη προσωπικότητα μέσα από διαδικασίες μάθησης. Συνήθως αυτό το μάθημα εφαρμόζεται προκειμένου να προληφθούν συμπεριφορές και συναισθηματικές δυσκολίες προωθώντας ταυτόχρονα κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες στην μάθηση. Οι παραπάνω δεξιότητες συμπεριλαμβάνονται στα αναλυτικά προγράμματα του σχολείου. Επιπλέον, ο Goleman (1995) πρότείνει δεξιότητες όπως η αυτεπίγνωση, η διαχείριση συναισθημάτων, η ενσυναίσθηση, η επικοινωνία και η επίλυση διαφωνιών. Όλες οι παραπάνω προαναφερθείσες δεξιότητες είναι ικανές να φτιάξουν υγιείς σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους όπως και να βοηθήσουν τα παιδιά να λύνουν αυτά που τα απασχολούν και να αντιδρούν συνεχώς στις απαιτήσεις της ζωής (Πούλου, 2005).

Ως προληπτικός παράγοντας λειτουργεί στο σχολείο η κοινωνική συναισθηματική μάθηση προκειμένου να αποφευχθούν, η επιθετικότητα και η βία, ενώ ταυτόχρονα

προάγεται η ενσυναίσθηση, η αντιμετώπιση του θυμού και της επιθετικότητας όπως και την λήψη αποφάσεων και την αυτογνωσία. Το εκπαιδευτικό σύστημα μέσω των παρεμβάσεων βοηθά ώστε να αποφεύγονται η στοχοποίηση των παιδιών με συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες (Poulou, 2005). Επιπροσθέτως, υπάρχουν πολλά προγράμματα που στόχο έχουν να καλλιεργήσουν τις κοινωνικές, συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες όπου τα έχουν χρησιμοποιήσει και δοκιμάσει στις σχολικές μονάδες. Το πρόγραμμα σπουδών PATHS είναι ένα πρόγραμμα που προωθεί συναισθηματικές και κοινωνικές ικανότητες με σκοπό να μειωθούν τα προβλήματα συμπεριφοράς και η επιθετικότητα στα παιδιά δημοτικού σχολείου. Συγκεκριμένα μέσα από το εν λόγω πρόγραμμα δημιουργήθηκε ένα πακέτο που αφορούσε τους μαθητές προσχολικής ηλικίας έτσι ώστε να παρέχουν τη βοήθεια τους στα παιδιά 3-6 ετών και να αποκτήσουν αυτοκυριαρχία, αυτοσεβασμό, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και κοινωνικές δεξιότητες. Οι δραστηριότητες αναφέρονται στην ανάγνωση, στην αφήγηση ιστοριών και το τραγούδι και να μπορούν να διδαχθούν μέσα από τα υπάρχοντα μαθήματα και να απευθύνονται όχι μόνο στους μαθητές με δυσκολίες συμπεριφοράς αλλά να απευθύνεται σε όλα τα παιδιά με μοναδικό στόχο την ακαδημαϊκή τους επιτυχία (Πούλου, 2008). Άλλο ένα πρόγραμμα είναι το Second Step το οποίο ασχολείται και αυτό με την ανάπτυξη της κοινωνικής και συναισθηματικής μάθησης. Στόχο έχει τα παιδιά να αναπτύξουν δεξιότητες διαχείρισης του θυμού αλλά και δεξιότητες αυτορρύθμισης. Απευθύνεται και αυτό το πρόγραμμα στον γενικό μαθητικό πληθυσμό και όχι συγκεκριμένα σε παιδιά με δυσκολίες συμπεριφοράς και θεωρείται αρκετά αποτελεσματικό μετά από την εφαρμογή του (Πούλου, 2008). Το αγγλικό πρόγραμμα παρέμβασης Fast Track model έχει δημιουργηθεί με σκοπό να πλαισιώνει παιδιά που παρουσιάζουν υψηλή επικινδυνότητα αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Αυτό το πρόγραμμα στοχεύει στην βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γονέων και της σχολικής δομής. Ακόμη προσπαθεί να αναπτύξει την επικοινωνία μεταξύ σχολείου και οικογένειας όπως και να μειώσει κάποιες συμπεριφορές από την παιδική ηλικία μέχρι την εφηβεία. Απευθύνεται σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σε γενικές γραμμές για να είναι αποτελεσματικά τα προγράμματα παρέμβασης και πρόληψης συμπεριφορικών δυσκολιών σύμφωνα με έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου θα

πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των παιδιών και να εμπεριέχει ανάγνωση παραμυθιών, παιχνίδια ρόλων, δραστηριότητες και πίνακα ανακοινώσεων (Χηνάς & Χρησαφίδης, 2000).

Ο εκπαιδευτικός που δημιουργεί δραστηριότητες και δράσεις ορμώμενος από την συναισθηματική και κοινωνική αγωγή θα πρέπει να σέβεται το παιδί και τις ανάγκες του. Να κατανοεί ότι κάθε μαθητής είναι μοναδικός και να δείχνει εμπιστοσύνη. Για να καταπολεμήσουν και αν μειώσουν τα προβλήματα συμπεριφοράς καλό θα ήταν οι δάσκαλοι να χρησιμοποιήσουν στρατηγικές ελέγχου συμπεριφοράς με σαφείς και ξεκάθαρους κανόνες, επαίνους και ευκαιρίες επιτυχίας. Η κοινωνική και συναισθηματική μάθηση προωθεί την συνεργασία των παιδιών σε ομάδες έτσι ώστε να αναπτυχθεί η κριτική τους ικανότητα όπως και η ικανότητα αυτοελέγχου των συναισθημάτων τους. Πολύ σημαντικός κρίνεται ο ρόλος των εκπαιδευτικών μέσα από το πλαίσιο της κοινωνικής και συναισθηματικής μάθησης, διότι επηρεάζουν την εκπαιδευτική πορεία και την ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών τους. Ενίοτε ορισμένοι εκπαιδευτικοί εξ αιτίας των ελάχιστων γνώσεων και της μη ενημέρωσης σε ορισμένα ζητήματα προσεγγίζουν με λάθος τρόπο τους μαθητές βάζοντας τους ποινές και εξαγριώνοντας τους με αποτέλεσμα να επιβαρύνουν τον συναισθηματικό κόσμο των παιδιών και να δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να αναπτύξει ένα θετικό κλίμα μέσα στην σχολική αίθουσα προκειμένου να προωθηθεί η ευημερία και η αυτοεκτίμηση του κάθε μαθητή.

Συμπερασματικά, λοιπόν, η διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς είναι ιδιαίτερα δύσκολη και η έγκαιρη διάγνωση είναι αναγκαία προκειμένου να αναπτυχτεί υγιής ανάπτυξη ενός παιδιού.

Κεφάλαιο 2^ο

2. Το έργο και ο ρόλος του σύγχρονου εκπαιδευτικού

Ο εκπαιδευτικός συχνά αναλαμβάνει διάφορους και πολλούς ρόλους ταυτόχρονα με στόχο να ανταπεξέλθει όσο καλύτερα μπορεί στη εκπαιδευτική διαδικασία και να γίνει πιο αποτελεσματικός στις απαιτήσεις των μαθητών του. Πολλές φορές γίνεται γέφυρα ανάμεσα στο διδακτικό αντικείμενο και στον ίδιο τον μαθητή και προσπαθεί με διάφορους τρόπους και μέσα να μεταδώσει τις γνώσεις, συχνά αναλαμβάνει να είναι ψυχολόγος και κοινωνιολόγος προσπαθεί να συμβουλευεί και να βρίσκεται κοντά στους μαθητές του.

Ο σύγχρονος εκπαιδευτικός θα πρέπει να αγαπάει και να σέβεται τους μαθητές του, να ξέρει ότι όταν εκείνοι κουράζονται θα πρέπει εκείνος να σταματάει, να τους ενθαρρύνει για να μάθουν να τολμούν και να διαχειρίζονται τις διάφορες δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν. Ακόμη, θα πρέπει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός να δημιουργήσει με τα παιδιά σχέσεις εμπιστοσύνης όπως και να τους μεταδώσει ο ίδιος το πνεύμα επικοινωνίας και της συνεργασίας. Επιπλέον, θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να έχει πάντα χρόνο για τους μαθητές του, να τους μιλάει και να τους ακούει. Σημαντικό επίσης είναι ο ίδιος ο εκπαιδευτικός να σχεδιάζει το μάθημα του, να συγκεντρώνει το διδακτικό υλικό και να το διαφοροποιεί ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών του. Επιπλέον, ο σύγχρονος εκπαιδευτικός οφείλει να μαθαίνει και ο ίδιος από τους μαθητές του, από την εμπειρία του, από τις μέρες που αποτυγχάνει και δεν πετυχαίνει τους στόχους που έχει θέσει. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να χειρίζεται καλά την γλώσσα, να υιοθετεί καινοτόμες ιδέες και τεχνικές, να προάγει την αλληλεπίδραση στην τάξη με στόχο οι μαθητές να αποκτήσουν επικοινωνιακή και κοινωνικοπολιτισμική επάρκεια, να σχηματίζει μικτές ομάδες μαθητών με σκοπό να δραστηριοποιούνται οι μαθητές μέσα σε ομαδικά προγράμματα και τέλος να επιδεικνύει ευελιξία στην οργάνωση του μαθήματος.

Αυτό που η σημερινή κοινωνία αναμένει από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό είναι να ενημερώνεται συνεχώς για τις εξελίξεις και τις επιστημονικές έρευνες που αφορούν το ψυχολογικό, το παιδαγωγικό και το κοινωνικό επίπεδο. Ακόμη πριν μπει στην

τάξη θα πρέπει να είναι κατάλληλα προετοιμασμένος προκειμένου να μεταλαμπαδεύσει τις νέες γνώσεις στους μαθητές του.

Οι δομές εκπαίδευσης είναι χώροι που βοηθούν τα παιδιά να αποκτήσουν νέες γνώσεις, να εκπαιδευτούν αλλά και αν εξελιχθούν. Πολλές φορές όμως δεν επιδρούν με αυτό τον τρόπο παρά μετατρέπονται σε χώρους που οι μαθητές ματαιώνονται και απογοητεύονται. Αυτό συμβαίνει κυρίως όταν τα παιδιά εμφανίζουν δυσκολίες σε αρκετούς τομείς, υπάρχει περίπτωση να εμφανίσουν συναισθηματικά και ψυχολογικά προβλήματα (Wear & Nind, 2011). Στην περίπτωση που οι εκπαιδευτικοί προσεγγίσουν τα παιδιά που δυσκολεύονται με ενδιαφέρον και ενθουσιασμό τα προβλήματα ψυχικής υγείας που έχουν μπορεί να βελτιωθούν ή ακόμα και να καθυστερήσουν να εμφανιστούν. Αυτό καθίσταται δυνατόν στην περίπτωση που ο εκπαιδευτικός προσπαθήσει με άλλα μέσα και εργαλεία να τροποποιήσει το πρόγραμμα και να χρησιμοποιήσει άλλες στρατηγικές εκπαίδευσης. Ο ρόλος και το έργο που καλείται να διεκπεραιώσει ο εκπαιδευτικός είναι να προσπαθήσει να συμπεριλάβει τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ μαζί με τα υπόλοιπα παιδιά, να μην κάνει διακρίσεις έτσι ώστε και οι συμμαθητές των παιδιών με δυσκολίες να μπορέσουν να τους αποδεχτούν και να τους βοηθήσουν. Αλλά για να γίνουν όλα τα προαναφερθέντα θα πρέπει ο δάσκαλος να συνεχίζει να εκπαιδεύεται σε μεθόδους προσαρμογής όπως και σε διαφοροποιημένες μορφές διδασκαλίας (Malmqvist & Nilholm, 2016).

Εν κατακλείδι, ο εκπαιδευτικός δύναται να βοηθήσει τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ και να συμβάλλει ώστε να δημιουργηθεί ένα σχολικό πλαίσιο ευέλικτο, προστατευτικό και ελκυστικό που σαν στόχο θα έχει την βελτίωση των μαθησιακών αναγκών του κάθε παιδιού.

2.1 Παράγοντες που συμβάλλουν σε αποτελεσματική εκπαίδευση

Συχνά, οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν τεχνικές προκειμένου να αναπτύξουν τα κίνητρα μάθησης των μαθητών τους, με σκοπό να καταφέρουν να φέρουν σε ισορροπία την σχολική τάξη αλλά και να γίνουν πιο αποδοτικοί. Οι εκπαιδευτικοί πρώτα πρώτα επιλέγουν να δίνουν κίνητρα στα παιδιά καθώς η μαθησιακή διαδικασία είναι δύσκολη και απαιτητική.

Πολλοί από τους ανθρώπους επιθυμούν και έπειτα επιλέγουν να ασχοληθούν με το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Το θέμα όμως είναι ποιοι από αυτούς τους εκπαιδευτικούς μπορούν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του επαγγέλματος. Είναι πολύ σημαντικό ο εκπαιδευτικός, να είναι σε θέση να ανιχνεύσει σε πρώτη φάση τα πρώτα συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ και σε δεύτερο χρόνο να αξιολογήσει τις δυσκολίες του εκάστοτε μαθητή.

Ο εκπαιδευτικός δεν καλείται μόνο να μεταλαμπαδεύσει τις γνώσεις του, να ολοκληρώσει την διδακτέα ύλη αλλά και να καταφέρει μέσα από τις επικοινωνιακές του δεξιότητες να δημιουργήσει ένα φιλόξενο κλίμα μέσα στο σχολικό περιβάλλον προκειμένου να ενισχυθεί η αλληλεπίδραση μεταξύ μαθητή και εκπαιδευτικού.

Επιπλέον, η ζωντάνια, η ενέργεια και η αυτοεκτίμηση των εκπαιδευτικών είναι συναισθήματα τα οποία σίγουρα επηρεάζουν ώστε η μαθησιακή διαδικασία να είναι πιο δραστική (Bandura, 1997). Είναι γνωστό, ότι ο εκπαιδευτικός που πιστεύει στον εαυτό του, στις γνώσεις και την εμπειρία του και γνωρίζει τον τρόπο που θα παραδώσει το μάθημα κατορθώνει να πολλά μέσα στην μαθησιακή διαδικασία και πολλές φορές ωθεί και παροτρύνει τους μαθητές έτσι ώστε να αυξάνουν και εκείνοι με την σειρά τους τα κατορθώματά τους (Stronge et al, 2004).

Το να είναι κάποιος αποδοτικός εκπαιδευτικός σίγουρα δεν είναι μια εύκολη διαδικασία. Για την αποτελεσματικότητα είναι απαραίτητο να έχουν καλές εργασιακές δεξιότητες. Εκτός από τις γνώσεις που είναι υποχρεωμένος να έχει ένας δάσκαλος, ένας καθηγητής πρέπει να κατέχει και προγραμματισμό και οργάνωση. Να είναι σε θέση να θέτει στόχους για τους μαθητές του, να μπορεί να επικοινωνεί μαζί

τους, να έχει απαιτήσεις τέτοιες που να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και πάνω από όλα αν λαμβάνει την ευθύνη για τα μαθησιακά αποτελέσματα των μαθητών του (Moreno Rubio, 2009).

Επιπροσθέτως, ο δάσκαλος για να μπορεί να είναι αποτελεσματικός θα πρέπει να δημιουργήσει ένα περιβάλλον ασφάλειας για τον κάθε μαθητή. Να έχει πάθος και να εκφράζει ζήλο στην δουλειά του, να μάθει στους μαθητές να επιμένουν και να προσπαθούν ακόμα και όταν αποτυγχάνουν.

Τα περισσότερα παιδιά που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ και άλλες διαταραχές, αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες όταν διαβάζουν. Συνήθως, αντιμετωπίζουν πολλά εμπόδια μέσα σε μια σχολική αίθουσα, δεν μπορούν να ακολουθήσουν την εκπαιδευτική διαδικασία και να μείνουν οργανωμένοι και συγκεντρωμένοι σε αυτή. Αυτά τα καθημερινά προβλήματα δημιουργούν δυσλειτουργικές καταστάσεις και πολλές φορές κινδυνεύει η ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών.

Οι παραπάνω δυσκολίες έχουν σαν αποτέλεσμα, να καλούνται οι εκπαιδευτικοί να διαφοροποιήσουν μαθησιακό πρόγραμμα και κάποιες από τις δραστηριότητες των παιδιών χρησιμοποιώντας βέβαια συγκεκριμένες στρατηγικές διδασκαλίας και διαφοροποιημένους τρόπους διδασκαλίας προκειμένου να βοηθήσουν και να είναι αποτελεσματικοί στις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών τους. Ακόμη, πολλές φορές προσπαθούν να εμπλέξουν όλους τους μαθητές της τάξης σε δραστηριότητες του καθημερινού προγράμματος με στόχο την ένταξη και την συμπερίληψη όλων των μαθητών (Coyne et al, 2006). Είναι αναγκαίο, οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων να αναζητούν μέσα από την εκπαιδευτική τους πορεία διαρκώς μέσα και εργαλεία προκειμένου να είναι σε θέση να βοηθούν και να στηρίζουν όλους τους μαθητές αλλά κυρίως εκείνους που φαίνεται να το χρειάζονται περισσότερο (Hall et al, 2015).

2.2 Προγράμματα Παρέμβασης για μαθητές με ΔΕΠ-Υ

Προκειμένου οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να ανταποκριθούν στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους, ειδικά προγράμματα αλλά και στρατηγικές για να βοηθήσουν τους μαθητές τους και να αποδώσουν στις καθημερινές σχολικές απαιτήσεις. Θέτουν εξ αρχής συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους τροποποιώντας ενίοτε τα αναλυτικά προγράμματα αλλά και τις συνθήκες με σκοπό να ενισχύσουν την μαθησιακή διαδικασία των μαθητών με ΔΕΠ-Υ.

Ένας τρόπος παρέμβασης και διαχείρισης είναι ο περιορισμός των ερεθισμάτων και των θορύβων καθώς τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ είναι επιρρεπή σε αυτά. Ζητούν με τον τρόπο τους την ησυχία και γενικότερα το ήσυχο περιβάλλον για να καταφέρουν να συγκεντρωθούν. Επιπλέον, η δημιουργία της ρουτίνας και η ύπαρξη σταθερών κανόνων βοηθάνε σε πολύ μεγάλο βαθμό τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ, καθώς και η πλαισίωση τους από τους εκπαιδευτικούς και κυρίως η αποδοχή των συμμαθητών τους.

Όσο αφορά τις αρχές τροποποίησης συμπεριφοράς είναι σημαντικό να χρησιμοποιούνται από τους εκπαιδευτικούς, διότι καταφέρνουν να ελαχιστοποιούν τις αρνητικές συμπεριφορές. Μετά από αυτή την παρέμβαση συνήθως αυξάνονται οι επιθυμητές συμπεριφορές και τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ μοιάζουν να είναι περισσότερο λειτουργικά από ότι πριν. Τα παιδιά λαμβάνουν ενισχυτή της αντίστοιχης συμπεριφοράς. Χρησιμοποιείται αρνητικός ενισχυτής για την αρνητική συμπεριφορά και θετικός για την θετική συμπεριφορά του μαθητή.

Η υλοποίηση των τεχνικών τροποποίησης συμπεριφοράς είναι πολύ σοβαρή και πρέπει να λαμβάνει ένα πολύ μεγάλο μέρος από το πρόγραμμα παρέμβασης των μαθητών, καθώς αποτελεί και το βασικό και μείζον πρόβλημα της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας. Επίσης, τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ δυσκολεύονται πολύ να αυτορρυθμίσουν την συμπεριφορά τους μέσα από κανόνες που έχουν αφομοιώσει στο παρελθόν. Για όλες αυτές τις αιτίες που προαναφέρθηκαν καλό είναι να χρησιμοποιούνται μέθοδοι που τροποποιούν τις συμπεριφορές, ώστε

και οι μαθητές να γνωρίζουν ότι πάντα μετά από οποιαδήποτε συμπεριφορά υπάρχουν και οι συνέπειες. Όλα τα παραπάνω έχουν στόχο να περιορίσουν τα πρωτογενή συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ στα σχολικά ή και σε άλλα περιβάλλοντα. Έτσι, ο κάθε μαθητής μαθαίνει να ελέγχει τον παρορμητικό του εαυτό χρησιμοποιώντας πιο λειτουργικές συμπεριφορές (Κάκουρος & Μανιαδάκη, 2000).

Στις μέρες μας κάτι που είναι ιδιαίτερα αναγκαίο για να ενισχυθούν οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ είναι η ενημέρωση αλλά και η συνεργασία εκπαιδευτικών και οικογένειας των παιδιών. Είναι συνεπώς απαραίτητο, οι γονείς να εκπαιδευτούν στους τρόπους που θα παρεμβαίνουν στα παιδιά με ΔΕΠ-Υ για να είναι σε θέση οποιαδήποτε στιγμή να μπορούν να διαχειρίζονται τις δυσλειτουργικές συμπεριφορές τους (Κάκουρος & Μανιαδάκη, 2000).

2.3 Αποτελέσματα Εξειδικευμένων Προγραμμάτων

Διάφορες μελέτες κατά καιρούς έχουν αποδείξει την σπουδαιότητα των προγραμμάτων παρέμβασης σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ. Τα θετικά αποτελέσματα είναι αρκετά και αποτυπώνονται φυσικά στην διάρκεια των σχολικών ετών. Μέσα από τα εξειδικευμένα προγράμματα παρέμβασης ο εκπαιδευτικός καλείται να δημιουργεί ένα πρόγραμμα το οποίο και να αφορά τις ανάγκες του μαθητή αλλά και να σχετίζεται με αυτό που θέλει να διδάξει ο διδάσκοντας. Άρα να ενισχύεται έτσι η αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή. Από την άλλη μεριά το πρόγραμμα αυτό πρέπει να δίνει το περιθώριο στο παιδί με ΔΕΠ-Υ να τολμάει και να δοκιμάζει και να μην φοβάται να εκτεθεί κατά την μαθησιακή διαδικασία. Ακόμη, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει πριν εισάγει τις νέες γνώσεις στα παιδιά να έχει ενημερωθεί ή να έχει ο ίδιος αξιολογήσει τις γνώσεις των μαθητών. Καθώς οι νέες γνώσεις στηρίζονται σε παλιότερες γνώσεις που έχει αποκτήσει το κάθε παιδί.

Επίσης, τα προγράμματα παρέμβασης βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να θέσουν τους στόχους τους για τον κάθε μαθητή όπως και να τον βοηθήσουν και να τον κατευθύνουν την στιγμή που το έχει ανάγκη απλοποιώντας τις γνώσεις που τον

δυσκολεύουν. Επιπροσθέτως, τα προγράμματα αυτά ενισχύουν την προσπάθεια των μαθητών να αναπτύξουν μεταγνωστικές δεξιότητες, έτσι ώστε να μπορούν να αντιληφθούν οι ίδιοι οι μαθητές τις δυσκολίες τους και να εφαρμόσουν τον δικό τους σχεδιασμό για να καταφέρουν να ξεπεράσουν τα εμπόδια.

Κεφάλαιο 3^ο : ψυχική Ανθεκτικότητα

Ορισμός και παράγοντες ψυχικής ανθεκτικότητας

Στην αρχή διεξήχθησαν διάφορες μελέτες για να ορίσουν την ανθεκτικότητα όπου στην αρχή θεωρήθηκε η επιτυχημένη προσαρμογή του ατόμου παρά τους παράγοντες κινδύνου. Έπειτα από κάποιο καιρό, αναφέρθηκε από τους ερευνητές ότι η ανθεκτικότητα για να υπάρξει στο άτομο θα πρέπει να έχει εκτεθεί το ίδιο το άτομο σε κάποια μεγάλη δυσκολία και φυσικά να επιτευχθεί θετικά η προσαρμογή (Sarkar & Fletcher 2013).

Επιπροσθέτως, η ανθεκτικότητα κινητοποιείται μέσω εσωτερικών ψυχικών διαδικασιών και αποτελεί ένα περίπλοκο κοινωνικό σύστημα. Συνήθως δημιουργείται στον άνθρωπο με την βοήθεια του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος (Fonagy et al. 1993). Για να διέπεται ένα άτομο από ανθεκτικότητα θα πρέπει να αναπτύσσει συναισθήματα αισιοδοξίας, πίστης, να μην φοβάται για τις αλλαγές που μπορεί να πραγματοποιηθούν, να έχει αίσθηση του ελέγχου και να μην καταβάλλεται από στρεσογόνους παράγοντες. Ακόμη, να έχει αίσθηση του ελέγχου, να υποστηρίζει τους συνανθρώπους του, να θεωρεί τον εαυτό του αποτελεσματικό και τέλος να ανέχεται τις αρνητικές επιπτώσεις (Conner & Davidson 2003).

Οι μελετητές που ερεύνησαν την ψυχική ανθεκτικότητα κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι προστατευτικοί και προωθητικοί παράγοντες παίζουν πολύ μεγάλο ρόλο στην ανάπτυξη της προκειμένου να προληφθούν οι κίνδυνοι και οι δυσκολίες (Cutuli&Masten, 2009). Συχνά, οι προστατευτικοί παράγοντες είναι υπεύθυνοι για

την μείωση των κινδύνων όταν οι δυσκολίες βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα. Αντίθετα, οι παράγοντες προώθησης αφορούν τα θετικά αποτελέσματα ανεξάρτητα από τους κινδύνους ή από τις δύσκολες συνθήκες.

Έχει καταγραφεί, ότι με την ψυχική ανθεκτικότητα συχνά συνδέεται το φύλο, η ηλικία, τα ακαδημαϊκά αποτελέσματα. Κυρίως ο ανδρικός πληθυσμός, το υψηλό εισόδημα και η ανώτατη εκπαίδευση ενισχύουν την ψυχική ανθεκτικότητα (Campbell-Sillsetal, 2009). Ακόμη, άλλες μελέτες ανέφεραν, ότι ο γυναικείος πληθυσμός, οι άνθρωποι της μέσης ηλικίας και τέλος τα άτομα που προέρχονται από τις εθνικές μειονότητες δείχνουν να μην σχετίζονται καθόλου με την ψυχική ανθεκτικότητα Norris et al. 2002).

3.1 Ψυχική Ανθεκτικότητα των Εκπαιδευτικών

Οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να ανταπεξέλθουν στο δύσκολο έργο τους και να είναι περισσότερο αποτελεσματικοί αναπτύσσουν καθημερινά ειδικές ικανότητες για να αντέχουν στις καθημερινές δυσκολίες. Η ανθεκτικότητα είναι αυτή που βοηθάει τον πληθυσμό των εκπαιδευτικών να καταλάβουν, ότι είναι αναγκαίο να επαναπροσδιορίσουν την στοχοθεσία που έχουν θέσει όπως και να προσαρμοστούν στις δυσλειτουργίες του επαγγέλματος τους. Οι εκπαιδευτικοί λοιπόν που διέπονται από χαρακτηριστικά ψυχικής ανθεκτικότητας δείχνουν να επιμένουν στις δυσμενείς συνθήκες του επαγγέλματος ψάχνοντας μέσω μικρών αλλαγών και διαφοροποιήσεων να ανταπεξέλθουν στον ρόλο τους (Day & Gu, 2007).

Κάποιες έρευνες που μελέτησαν την ψυχική ανθεκτικότητα των εκπαιδευτικών κατέδειξαν το πόσο σημαντικό είναι να διακατέχονται τα άτομα από συναισθήματα αυτοεκτίμησης και αυτοαποτελεσματικότητας (Richardson, 2002). Επιπλέον, ο εκπαιδευτικός που προβάλλει ψυχική ανθεκτικότητα στο σχολικό περιβάλλον καταφέρνει να λαμβάνει αποτελεσματικά και γρήγορα αποφάσεις, ελέγχει και επιλύει τα προβλήματα, διακατέχεται από χιούμορ, αυτοπειθαρχία, αποκτά συμβουλευτικό ρόλο προς τους συναδέλφους και τους μαθητές του, έχει κίνητρα, εκτιμά και πιστεύει

στις δυνάμεις του Henderson & Milstein, 2003). Έχει γνωστοποιηθεί, ότι διατηρείται η ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου όταν οι εκπαιδευτικοί συνεχίζουν αλόγιστα να παρέχουν στους μαθητές τους μια διδασκαλία υψηλού επιπέδου (Day & Gu, 2010). Όταν διενεργήθηκε μια μελέτη στο Ηνωμένο Βασίλειο απέδειξε ότι από ψυχική ανθεκτικότητα διακατέχονταν αυτοί οι εκπαιδευτικοί που έδειχναν να έχουν αφιερωθεί κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό στο επάγγελμα τους ταυτόχρονα με αυτό και οι μαθητές τους είχαν περισσότερες ευκαιρίες για να σπουδάσουν στο μέλλον και να επιτύχουν (Sammons et al. 2007). Επιπροσθέτως έχει αποδειχθεί, ότι οι εκπαιδευτικοί που καταφέρνουν παρά τις δύσκολες συνθήκες να ξεπερνούν τις δυσκολίες, να παραμένουν δυνατοί στις δυσμενείς συνθήκες, να μπορούν να αλληλεπιδρούν και να δημιουργούν κλίμα συνεργασίας με μαθητές που εμφανίζουν συγκεκριμένες δυσκολίες, αυτοί οι εκπαιδευτικοί που έχουν την δυνατότητα να εστιάζουν στα θετικά χαρακτηριστικά των μαθητών τους και να αφήνουν πίσω αυτά που τους δυσκολεύουν και τέλος αυτοί οι δάσκαλοι και καθηγητές που λαμβάνουν ευχαρίστηση από το επαγγελματικό τους έργο και επιδίδουν πίστη και επιμέλεια στους μαθητές είναι αυτοί που διαθέτουν ψυχική ανθεκτικότητα (Howard & Jonhson, 2004).

Παλιότερα είχε αναφερθεί, ότι δεν υπήρχε στην βιβλιογραφία όρος που να αφορούσε την ψυχική ανθεκτικότητα των δασκάλων και των εκπαιδευτικών παρά μόνο είχαν γίνει έρευνες που αναφέρονταν στην ανθεκτικότητα παιδιών αλλά και ανθρώπων που κατάφεραν να ξεπεράσουν συγκεκριμένες δυσκολίες. Συγκεκριμένα οι τελευταίες έρευνες που αναφέρονται στην ανθεκτικότητα των εκπαιδευτικών καταδεικνύουν πως υπάρχει παντελής έλλειψη από μέρους των εκπαιδευτικών για την σημασία του όρου της ανθεκτικότητας. Σε αυτό που κυρίως φάνηκε να επικεντρώνονται οι έρευνες ήταν οι εργασιακοί στόχοι των διδασκόντων αλλά και τα εκπαιδευτικά τους κίνητρα (Klassen & Chui, 2010).

Μέσα από άλλες έρευνες που διενεργήθηκαν, διαπιστώθηκε ότι ένας μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών αναφέρει ότι η αυτόαποτελεσματικότητα, η σιγουριά και η εμπιστοσύνη στον εαυτό αποτελούν παράγοντες σημαντικούς που μπορεί να βοηθήσουν τους διδάσκοντες να ανταποκριθούν καλύτερα και με περισσότερη

ευελιξία στο διδακτικό τους έργο. Επιπροσθέτως, άλλες έρευνες κατέδειξαν την ισχυρή θέση που διαδραματίζει η αυτοαποτελεσματικότητα σε σχέση με την επαγγελματική πείρα. Κάποιοι από τους εκπαιδευτικούς σε κάποιες μελέτες ανέφεραν, ότι η αυτοαποτελεσματικότητα είναι κάτι που αναπτύσσεται στα πρώτα χρόνια της καριέρας του εκπαιδευτικού, ενώ άλλοι διαφώνησαν υποστηρίζοντας ότι η αυτοαποτελεσματικότητα δημιουργείται μετά την πολυετή εργασία. Ακόμη, η ευχαρίστηση που συχνά απορρέει από την επαγγελματική επιτυχία εφόσον έχει γίνει σωστή διαχείριση των μαθητών, είναι αποτέλεσμα σωστών εκπαιδευτικών στρατηγικών και φαίνεται να συνδέεται με την αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών. Επίσης, πολύ συχνά μέσα από μελέτες προβάλλεται ο ρόλος των συναδέλφων που συχνά είναι βοηθητικός και συμβουλευτικός προς τους ίδιους και βοηθάει ώστε να προάγεται και να διατηρείται η ευρωστία των εκπαιδευτικών (Castroetal , 2010). Επίσης, μια άλλη μελέτη τονίζει το πόσο σημαντική είναι η υποστήριξη από προϊσταμένους και άλλους εκπαιδευτικούς ή από άλλους ειδικούς επαγγελματίες όπως είναι ο κοινωνικός λειτουργός και ο ψυχολόγος. Όλοι οι προαναφερθέντες έχουν την δυνατότητα να υποστηρίξουν τους συναδέλφους που χρειάζονται βοήθεια και να δράσουν σαν προστατευτικός παράγοντας μέχρι να ξεπεραστούν οι όποιες δυσκολίες (Fantilli&Mc Dugall, 2009). Έχει γίνει αντιληπτό μέσα από τις διάφορες έρευνες, ότι ο εκάστοτε δάσκαλος προσπαθεί να αναζητήσει τρόπους για να επιλύει άμεσα τα προβλήματα που τον δυσκολεύουν. Για αυτό τον λόγο βρίσκεται σε μια διαρκή αναζήτηση προκειμένου να χρησιμοποιήσει καινούριες τεχνικές ανθεκτικότητας ώστε να μπορεί να διαχειρίζεται προκλητικές συμπεριφορές γονιών, μαθητών αλλά και συναδέλφων (Castroetal , 2010).

Β ΜΕΡΟΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4 Σκοπός της παρούσας έρευνας

Η παρούσα μελέτη διερευνά α) τους τρόπους που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να διαχειριστούν τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ κατά την διάρκεια της διδακτικής ώρας, δηλαδή να τους αυξήσουν το ενδιαφέρον για μάθηση β) στρέφεται στο θέμα της ΔΕΠ-Υ και κυρίως στην πρόληψη της στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Ειδικής και Γενικής Εκπαίδευσης και γ) ανιχνεύει τα προβλήματα συμπεριφοράς που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία και με ποιο τρόπο ανταπεξέρχονται σε αυτά.

Στόχοι της παρούσας έρευνας αποτελούν αφενός η διερεύνηση των δυσκολιών συμπεριφοράς που ενδεχομένως παρουσιάζουν τα παιδιά στο Δημοτικό σχολείο ειδικό και γενικό, ιδιαίτερα η ύπαρξη ή μη της ΔΕΠ-Υ και η συνύπαρξη της με άλλες διαταραχές της διαγωγής. Αφετέρου, η διερεύνηση και η ανάδειξη των πρακτικών και των μεθόδων με τις οποίες οι εκπαιδευτικοί ανταποκρίνονται στις οποιεσδήποτε δυσκολίες. Κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση διαπιστώθηκε ότι έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές μελέτες σε σχέση με την αποσαφήνιση του όρου ΔΕΠ-Υ, με τις γνώσεις και τις στάσεις που ακολουθεί το εκπαιδευτικό προσωπικό. Επιπροσθέτως, έχουν υλοποιηθεί έρευνες σχετικά με το τι θεωρούν οι δάσκαλοι για τις αιτίες της διαταραχής όπως και για την φαρμακευτική αγωγή που λαμβάνουν αυτοί οι μαθητές και κατά πόσο αυτό είναι κάτι που βοηθάει ώστε να ανταπεξέλθουν στα υπόλοιπα πλαίσια. Όπως ακόμη και για τις δυσκολίες συμπεριφοράς που παρουσιάζουν οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ στο γενικό ή το ειδικό σχολείο. Η συγκεκριμένη μελέτη διεξήχθη με στόχο να συμπληρώσει στις ήδη υπάρχουσες έρευνες περεταίρω γνώσεις και πληροφορίες σχετικά με τις στάσεις και τις στρατηγικές που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί στο ειδικό και το γενικό πλαίσιο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση των τρόπων διαχείρισης των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές με διαταραχή ΔΕΠ-Υ κατά την διάρκεια των σχολικών ωρών. Ακόμη, διερευνώνται οι στρατηγικές και οι διαφοροποιημένες μέθοδοι διδασκαλίας που ακολουθούνται από τους εκπαιδευτικούς όταν τροποποιείται το σχολικό πρόγραμμα της τάξης σε ομαδικό πλαίσιο ή όταν σχεδιάζονται εξατομικευμένα προγράμματα παρέμβασης. Επομένως οι στόχοι της έρευνας είναι οι εξής:

- Να χαρτογραφηθούν οι αντιλήψεις και οι αναπαραστάσεις των εκπαιδευτικών για την παρουσία των μαθητών με ΔΕΠ-Υ στην τάξη άλλα και το προσωπικό βίωμα των διδασκόντων σε σχέση με την επικοινωνία και την συμπτωματολογία των παιδιών με ΔΕΠ-Υ.
- Να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τα συννοσηρά προβλήματα της ΔΕΠ-Υ.
- Να καταγραφούν οι στρατηγικές διαχείρισης των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ.
- Να ειπωθούν οι πρακτικές εφαρμογές που πραγματοποιούν μέσα στην σχολική αίθουσα οι εκπαιδευτικοί και αφορούν τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ και κατά πόσο αυτές βοηθούν τα παιδιά.
- Να διερευνηθεί ο τρόπος που αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί τον ρόλο σε σχέση με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ όπως και το αν διαφοροποιείται μετά την εμπειρία τους μαζί τους.
- Να διερευνηθεί και να καταγραφούν τα συναισθήματα των εκπαιδευτικών απέναντι σε αυτό τον μαθητικό πληθυσμό.
- Να καταγραφεί ο τρόπος που οι εκπαιδευτικοί αισθάνονται συναισθηματικά μέσα από την καθημερινή επαφή τους με τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ. Ποια συναισθήματα τους διακινούνται.
- Να διερευνηθεί το ευρύτερο πλαίσιο υποστήριξης στο σχολικό περιβάλλον

4.1 Μεθοδολογική Προσέγγιση

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας έρευνας είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την διαταραχή ΔΕΠ-Υ όπως και οι τρόποι, οι στρατηγικές και οι διαφοροποιημένες μέθοδοι διδασκαλίας που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προκειμένου να κινητοποιήσουν τους μαθητές τους, να τους κεντρίσουν το ενδιαφέρον, να κάνουν ποιο ελκυστικό το μάθημα της διδακτικής ώρας όπως και να τους δώσουν νέα κίνητρα για μάθηση. Συνεπώς διερευνώνται το πώς αντιλαμβάνονται τις δυσκολίες των παιδιών οι εκπαιδευτικοί, πώς αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους σε σχέση με αυτούς τους μαθητές, πώς νιώθουν και ποια συναισθήματα τους διακινούνται κατά την επαφή τους με μαθητές με ΔΕΠ-Υ και ποιες πρακτικές εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί της γενικής εκπαίδευσης και ποιες πρακτικές οι εκπαιδευτικοί της ειδικής αγωγής για να βοηθήσουν τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ και άλλες διαταραχές.

Η συλλογή και η απόκτηση των δεδομένων έχει πραγματοποιηθεί με την ποιοτική μέθοδο μέσω των συνεντεύξεων. Με τον όρο συνέντευξη εννοείται η προσωπική επαφή ανάμεσα στον ερευνητή και στους συνεντευξιαζόμενους μέσα από έναν διάλογο που ανταλλάσσονται πληροφορίες αλλά όχι με επίσημο τρόπο. Έπειτα οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν και στην συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν. Οι συνεντεύξεις με τους ερωτηθέντες είχαν θετικό αποτέλεσμα και ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρουσες. Έγινε προσπάθεια έτσι ώστε να διατηρηθεί ένα φυσικό κλίμα και να μην αγχωθεί ή μην νιώσει άβολα ο συνεντευξιαζόμενος. Έτσι οι συνεντεύξεις είχαν φιλικό χαρακτήρα και το δείγμα δεν έδειξε να επηρεάζεται από κάτι, εξέφρασε ελεύθερα τις απόψεις του χωρίς ούτε μια στιγμή να διακοπεί ούτε να λάβει κάποιο αρνητικό μήνυμα ώστε να μπλοκάρει η όλη διαδικασία. Εξ αρχής τέθηκαν τα ζητήματα της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας πριν την έναρξη των συνεντεύξεων και στο τέλος οι συνεντεύξεις καταγράφηκαν στο κινητό αφού πρώτα είχε δοθεί η συγκατάθεση των συμμετεχόντων. Ακόμη, προστατεύτηκαν όλα τα προσωπικά στοιχεία των συνεντευξιαζόμενων με απόλυτη εχεμύθεια και εμπιστευτικότητα. Για αυτό τον λόγο χρησιμοποιήθηκαν κωδικοί οι οποίοι αντιπροσωπεύουν τον κάθε εκπαιδευτικό που πήρε μέρος στην έρευνα όπως για

παράδειγμα Δ1,Δ2,Δ3,Δ4 κ.τ.λ. Η εν λόγω εργασία πραγματοποιήθηκε σε σχολεία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Όπως παρουσιάζεται και στον πίνακα οι συμμετέχοντες ήταν 14 από τους οποίους οι 3 ήταν καθηγήτριες στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και το υπόλοιπο δείγμα ήταν δάσκαλοι της γενικής και της ειδικής εκπαίδευσης. Αναφορικά με τα στοιχεία των ερωτηθέντων, η ηλικία τους εντοπίζεται γύρω στα 30-60 ετών και είχαν από 4 ως και 40 χρόνια προυπηρεσίας στο σχολικό πλαίσιο. Οι συμμετέχοντες ήταν και μόνιμοι και αναπληρωτές εκπαιδευτικοί. Οι 5 από τους εκπαιδευτικούς διαθέτουν μεταπτυχιακό δίπλωμα ενώ οι 3 διαθέτουν σεμινάριο/επιμόρφωση στην ειδική αγωγή. Οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί διαθέτουν μόνο βασικό τίτλο σπουδών. Οι ερωτήσεις της συνέντευξης προέκυψαν σύμφωνα με τους στόχους και τις ερευνητικές υποθέσεις της έρευνας, αλλά και με βάση το προσωπικό ενδιαφέρον σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί, πως νιώθουν, πως αισθάνονται, πως τις βιώνουν οι ίδιοι μέσα στην σχολική τάξη. Ποιες δηλαδή μπορεί να είναι αυτές οι δυσκολίες, ποιοι θεωρούν ότι είναι οι λόγοι που τα παιδιά τις αντιμετωπίζουν, να κατανοηθεί δηλαδή αν οι ίδιοι οι διδάσκοντες έχουν προβληματιστεί και με κάποιο τρόπο το έχουν διερευνήσει. Έπειτα, αν και εφόσον έχει πραγματοποιηθεί αυτό, ποιοι είναι αυτοί οι τρόποι, οι τεχνικές που ακολουθούν και εφαρμόζουν έτσι ώστε να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που προκύπτουν μέσα στην σχολική αίθουσα. Ακόμη, πολύ ενδιαφέρον κομμάτι είναι η συνεργασία και η επικοινωνία μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών, αν υπάρχει συνεννόηση και ανταπόκριση μεταξύ τους διότι μέσα από την παραπάνω διαδικασία μπορούν να προληφθούν και να βελτιωθούν διάφορες καταστάσεις με μοναδικό στόχο τα θετικά αποτελέσματα που θα αποτυπωθούν μελλοντικά στα παιδιά. Επιπλέον, μέγιστης σημασίας είναι το υποστηρικτικό πλαίσιο που έχει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός προκειμένου να αντιμετωπίσει τις δύσκολες συνθήκες. Διότι οι δυνατότητες και οι παρεμβάσεις του εκάστοτε δασκάλου μπορούν να φτάσουν σε ένα συγκεκριμένο σημείο, μετά είναι απαραίτητη η βοήθεια του σχολείου και του επιστημονικού προσωπικού προκειμένου να αντιμετωπίσουν μαζί και αποτελεσματικά την κατάσταση.

Εκπαιδευτικός	Φύλο	Ηλικία	Εξειδίκευση στην ειδική αγωγή	Χρόνια προϋπηρεσίας	Εμπειρία με μαθητές με ειδικές ανάγκες	Δομή γενικής εκπαίδευσης ή δομή ειδικής εκπαίδευσης
 Δ1 ΔΑΣΚΑΛΑ Α/ΒΑΘΜΙΑΣ	Θ	60	Ευγενία Πολυμέρη, ΔΕΠ-Υ και εναντιωματική προκλητική διαπραχγή σε μαθητές που φοιτούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση γενικής και ειδικής αγωγής	40 ΕΤΗ	ΟΧΙ	ΔΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ2 ΔΑΣΚΑΛΑ Α/ΒΑΘΜΙΑΣ	Θ	33	ΝΑΙ/ΠΜΣ	2 ΕΤΗ	ΝΑΙ	ΔΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ

Αναλυτικά δίνεται ο παρακάτω πίνακας με τα δημογραφικά στοιχεία των συνεντευξιζόμενων.

						ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ3 ΔΑΣΚΑΛΑ Α/ΒΑΘΜΙΑΣ	Θ	31	ΝΑΙ/ΠΜΣ	4 ΕΤΗ	ΝΑΙ	ΔΟΜΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ5 ΔΑΣΚΑΛΟΣ Α/ΒΑΘΜΙΑΣ	Α	31	ΝΑΙ/ΠΜΣ	5 ΕΤΗ	ΝΑΙ	ΔΟΜΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ6 ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ Β/ ΒΑΘΜΙΑΣ	Θ	25	ΝΑΙ/ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ	2 ΕΤΗ	ΟΧΙ	ΔΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ7 ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΦΥΣΙΚΟΣ Β/ΒΑΘΜΙΑΣ	Θ	50	ΟΧΙ	22 ΕΤΗ	ΟΧΙ	ΔΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ8 ΔΑΣΚΑΛΑ Α/ΒΑΘΜΙΑΣ	Θ	29	ΝΑΙ/ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ	5 ΕΤΗ	ΝΑΙ	ΔΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ9 ΔΑΣΚΑΛΑ Α/ΒΑΘΜΙΑΣ	Θ	46	ΝΑΙ/ΠΜΣ	16 ΕΤΗ	ΝΑΙ	ΔΟΜΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ10 ΔΑΣΚΑΛΑ Α/ΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Θ	57	ΟΧΙ	30 ΕΤΗ	ΟΧΙ	ΔΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ11	Θ	45	ΟΧΙ	25 ΕΤΗ	ΝΑΙ	ΔΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ12 ΔΑΣΚΑΛΑ Α/ΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Θ	38	ΝΑΙ/ΠΜΣ	15 ΕΤΗ	ΝΑΙ	ΔΟΜΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ13 ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΟΣ Β/ΒΑΘΜΙΑΣ	Θ	38	ΟΧΙ	3 ΕΤΗ	ΟΧΙ	ΔΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ14 ΔΑΣΚΑΛΟΣ Α/ ΒΑΘΜΙΑΣ	Α	30	ΝΑΙ/ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ	5 ΕΤΗ	ΝΑΙ	ΔΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

5 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

1ος θεματικός άξονας

Αναπαράσταση και Αντίληψη της ΔΕΠ-Υ από τους εκπαιδευτικούς

Στον πρώτο θεματικό άξονα στόχος είναι να ενημερωθούν οι συνεντευξιαζόμενοι για το θέμα της έρευνας όπως και το πως μπορούν να βοηθήσουν σε αυτό. Γνωστοποιείται σε εκείνους, ότι σκοπός της συνέντευξης είναι η έρευνα, ότι όσα ειπωθούν κρατούν έναν εμπιστευτικό χαρακτήρα και ότι οποιαδήποτε στιγμή μπορούν να ζητήσουν να αποσυρθούν ή και να μην απαντήσουν σε κάποιο ερώτημα που μπορεί να τους φέρει σε δύσκολη θέση. Τέλος, γνωστοποιείται στους ερωτηθέντες η ώρα έναρξης της ηχογράφησης και ξεκινά η συλλογή δεδομένων με ερωτήματα που αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία.

Ειδικότερα, στον πρώτο θεματικό άξονα παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό της διαταραχής ΔΕΠ-Υ, τον τρόπο που το βιώνουν οι δάσκαλοι, ποιες δυσκολίες προκύπτουν μέσα στην σχολική αίθουσα αλλά και πως αλλάζει ο ρόλος τους καθώς τα χρόνια περνούν και η επαφή τους με μαθητές που έχουν ΔΕΠ-Υ είναι πιο συχνή, πόσο δηλαδή τους επηρεάζει αυτό και πως αποτυπώνεται στην δουλειά τους στην σχολική μονάδα.

Προσδιορίζοντας λοιπόν τον εννοιολογικό προσδιορισμό της έννοιας ΔΕΠ-Υ από τα αποτελέσματα των ερωτήσεων που δόθηκαν στους συνεντευξιαζόμενους προέκυψε, ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί και αυτοί που δουλεύουν στην γενική εκπαίδευση και αυτοί που υπηρετούν στην ειδική δομή συμφωνούν ως προς την συμπτωματολογία του συνδρόμου ΔΕΠ-Υ. Εκτιμούν, ότι οι μαθητές με την παραπάνω διαταραχή βάζονται από δυσκολία στο να καθίσουν στην καρέκλα, δεν μπορούν να συμμετέχουν εύκολα στις ομαδικές δραστηριότητες, η προσοχή τους διασπάται εύκολα από τα διάφορα ερεθίσματα που κυριαρχούν στις σχολικές τάξεις όπως και ο χρόνος συγκέντρωσης τους είναι αρκετά μικρός με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ολοκληρωθεί η οποιαδήποτε δραστηριότητα. Ακόμη, παρατηρήθηκε κατά την διάρκεια της σχολικής ώρας έντονη κινητικότητα (κούνημα χεριών και ποδιών), δυσκολία στο να ελέγξουν

την παρορμητικότητα τους με αποτέλεσμα να υπάρχει σύγχυση και στις πληροφορίες που τους δίνονται αλλά και στον τρόπο που οι ίδιοι οι μαθητές τις επεξεργάζονται.

Συγκεκριμένα, η εκπαιδευτικός Δ1 η οποία έχει 40 χρόνια πείρας και υπηρετεί στην γενική εκπαίδευση χωρίς να διαθέτει κάποια εξειδίκευση στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση υποστήριξε, ότι οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ δυσκολεύονται ιδιαίτερα στο να ακούσουν τις οδηγίες που τους δίνει με αποτέλεσμα να μην έχουν ακούσει τίποτα από αυτά που έχουν ειπωθεί μέσα στην τάξη και όλο αυτό να επηρεάζει και το γνωστικό κομμάτι τους όπως πολλές φορές έρχονται απροετοίμαστοι στο διαγώνισμα που τους έχει βάλει ή δεν θυμούνται να πάρουν μαζί τους συγκεκριμένα βιβλία ή άλλα υλικά που είναι απαραίτητα και τα χρειάζονται. Οι τσάντες τους, τα τετράδια τους και γενικά τα προσωπικά τους αντικείμενα είναι ακατάστατα και γενικά δεν μπορούν να πειθαρχήσουν στους κανόνες και στο πρόγραμμα ενός σχολικού πλαισίου.

«ΔΕΠ-Υ είναι ένα παιδί που δεν μπορεί να σταθεί στην καρέκλα του, βάζει τα πόδια πάνω και προσπαθεί να καθίσει σαν τον πελεκάνο, του τα κατεβάζουμε και τα ξαναβάζει πάλι πάνω. Είναι ένα παιδί που του λες μια οδηγία και δεν την ακούει, πρέπει να του την πεις δύο, τρεις, τέσσερις, πέντε φορές για να την ακούσει και να την εκτελέσει αν την εκτελέσει και αυτό. Αυτό έχει σαν συνέπεια να κάνει πολλά ορθογραφικά λάθη»

Δυσκολίες από μέρους των μαθητών μέσα στην σχολική τάξη

Οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν στο σύνολο τους κοινές δυσκολίες που καθιστούν την εκπαιδευτική διαδικασία και την μετάδοση των γνώσεων δύσκαμπτη. Συνήθως οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ περιγράφονται από εκείνους σαν παιδιά που έχουν την ανάγκη για κίνηση. Προτιμούν να ασχολούνται με αντικείμενα που δεν σχετίζονται με το μάθημα και προσπαθούν να βρискουν συνεχώς δικαιολογίες για να σηκώνονται από την καρέκλα.

[...]Είναι παιδιά που δεν μπορούν να συγκεντρωθούν εύκολα χρειάζεται συνέχεια να κρατάς το ενδιαφέρον τους δυνατό όσο γίνεται με οποιοδήποτε τρόπο, δεν

μπορούν να σταθούν στην θέση τους τόσο εύκολα με αποτέλεσμα και το γνωστικό επίπεδο εκείνη την στιγμή να χάνεται, κυρίως δεν μπορούν να συγκεντρωθούν και η υπερκινητικότητα τους αυτά τα δύο.(Δ3)

[...]Τις περισσότερες φορές, αν υπάρχει φασαρία μέσα στην τάξη παρασύρονται ή μπορεί και εκείνοι να εκκινήσουν την φασαρία. Πέρα από αυτά δεν υπάρχει φασαρία από εκείνα τα παιδιά γιατί κάθε μαθητής δεν είναι ίδιος, υπάρχει έλλειψη προσοχής..(Δ6)

[...]Ας πούμε μέσα στην τάξη αρχικά, στην σχολική αίθουσα, δεν μπορεί να καθίσει στην καρέκλα του στριφογυρίζει συχνά, διασπάται η προσοχή του πάρα πολύ εύκολα, δεν μπορεί να διατηρήσει την προσοχή σε αυτά που λέει ο δάσκαλος στον πίνακα, δεν ολοκληρώνει τις δραστηριότητες, τις ασκήσεις του. Πολλές φορές πάνω στο θρανίο του έχει άσχετα αντικείμενα άσχετα με αυτό που γίνεται εκείνη την στιγμή, μιλάει με τους διπλανούς του, ενοχλεί συχνά τους διπλανούς του. Αυτό νομίζω..... (Δ8)

Οι εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής είπαν, ότι τα παιδιά αυτά δεν μπορούν καθόλου να ανταπεξέλθουν στον χρόνο αναμονής και υπομονής και για αυτό αδυνατούν να ελέγξουν την παρορμητικότητα τους.

[....]Συνήθως σηκώνονται από το θρανίο, μιλούν ακατάπαυστα, ασχολούνται συνήθως με πράγματα που δεν έχουν να κάνουν απαραίτητα με το μάθημα και δυσκολεύονται γενικά να ακολουθήσουν τη ροή των δραστηριοτήτων.(Δ12)

Αλλαγή ρόλου των δασκάλων μετά την επαφή τους με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ

Όσο αφορά ,την αλλαγή του ρόλου μετά την επαφή με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ η συγκεκριμένη εκπαιδευτικός ανέφερε ότι προφανώς και ο ρόλος είναι κάτι που αλλάζει διότι μετά την επαφή με αυτά τα παιδιά μαθαίνει κανείς να κάνει περισσότερη υπομονή όπως και να δείχνει περισσότερη κατανόηση. Επιπλέον ανέφερε, πως πολύ σημαντικές είναι οι οδηγίες που δίνουν προς τους εκπαιδευτικούς τα ΚΕΔΑΣΥ και όλο αυτό τους βοηθάει σε σχέση με την διαχείριση των μαθητών. Ακόμη, η εκπαιδευτικός (Δ1) εκτιμά μέσα από την χρόνια εμπειρία της, ότι η ΔΕΠ-Υ

είναι μια διαταραχή που φθίνει καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, άρα στις μεγάλες τάξεις συναντάται η διαταραχή αλλά σε πιο ήπια μορφή.

Η εκπαιδευτικός (Δ8) που είναι 29 ετών και με 5 έτη προϋπηρεσία ανέφερε σε σχέση με τον ρόλο της, ότι πολύ σημαντικό είναι η δημιουργία κινήτρων για μάθηση προκειμένου να αγαπήσουν και να νιώσουν ασφάλεια στον σχολικό χώρο προκειμένου να φύγει το στίγμα που τους έχει δοθεί:

«Λοιπόν, στην ειδική είχα παιδιά με ΔΕΠ-Υ, πρώτα ήταν πως να παραμένουν μέσα στην τάξη για όσο μεγαλύτερο χρονικό διάστημα γίνεται. Από εκεί και έπειτα εγώ πολύ επέμεινα και στα κίνητρα για μάθηση γιατί αρκετά συχνά έβλεπα ότι δεν υπήρχαν κίνητρα για μάθηση, ένιωθαν τα παιδιά και τα ίδια ότι ο σχολικός χώρος δεν τους ταιριάζει οπότε το απέρριπταν και αυτά. Να τους δώσουμε λοιπόν κίνητρα για μάθηση και.. να φύγει λίγο και το στίγμα από τα παιδιά αυτά... ότι ο τάδε ας πούμε είναι τεμπέλης, είναι κακός μαθητής, ότι δεν τα καταφέρνει..»

Ο εκπαιδευτικός (Δ5) που έχει προϋπηρεσία 5 έτη στην ειδική εκπαίδευση και είναι 31 ετών θεωρεί, πως ο ρόλος του είναι να βοηθήσει στην ομαλή ένταξη των παιδιών στην ομάδα της τάξης με σκοπό να αλληλεπιδράσουν μέσα από κοινές δραστηριότητες. Να δημιουργήσει δηλαδή ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα για να βοηθήσει τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ να αυξήσουν την προσοχή τους σε αυτό που κάνουν ξέροντας πάντα τι προηγείται και τι έπεται ώστε να νιώθουν ασφαλή στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Επιπλέον η εκπαιδευτικός (Δ 10) που είναι 57 ετών και έχει πείρα 30 ετών στην γενική εκπαίδευση και χωρίς κάποιο μεταπτυχιακό ή επιμόρφωση στην ειδική εκπαίδευση πιστεύει, ότι πολύ σημαντική είναι η ευελιξία μέσα στην τάξη αλλά και να αντιμετωπίζει με επιείκεια τους μαθητές της με ίσους όρους με τους υπόλοιπους που φοιτούν στο ίδιο τμήμα.

«Συνήθως αυτοί οι μαθητές τουλάχιστον τώρα έχουνε παράλληλη στήριξη, άρα έχουν την επίβλεψη της παράλληλης στήριξης και βεβαίως εγώ προσπαθώ να τους

αντιμετωπίζω με ίσους όρους και αν τους ενσωματώνω μέσα στη τάξη. Έχω μια επιείκεια εννοείται ως προς την αποδοτικότητα.»

Αξίζει να αναφερθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου η εκπαιδευτικός (Δ7) 38 ετών και (Δ13) 50 ετών, η μία με πολυετή και η άλλη με μικρότερη προϋπηρεσία και χωρίς γνώσεις ειδικής αγωγής αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους ως πολύ βοηθητικό απέναντι στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ. Συγκεκριμένα και οι δύο πιστεύουν, ότι απαραίτητη είναι μια ειδική μεταχείριση με συχνές τροποποιήσεις στο πρόγραμμα τους. Ωστόσο φάνηκε έντονο το ενδιαφέρον τους να συμπεριλάβουν τα παιδιά με αυτές τις δυσκολίες στο τμήμα μαζί με τους υπόλοιπους μαθητές και παρόλο που δεν διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις δείχνουν να προβληματίζονται έντονα, με στόχο τα παιδιά αυτά να νιώσουν μέρος της όλης διαδικασίας.

2ος θεματικός άξονας

Διαχείριση των μαθητών με ΔΕΠ-Υ από τους εκπαιδευτικούς

Στον δεύτερο θεματικό άξονα παρουσιάζονται τα ευρήματα που σχετίζονται με τις στρατηγικές και τις διαφοροποιημένες μορφές διδασκαλίας που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να διαχειριστούν τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ στην σχολική τάξη. Σε γενικές γραμμές όλοι οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα ανέφεραν ο καθένας σύμφωνα με την δική του πείρα και εμπειρία χρησιμοποίησαν τις δικές τους στρατηγικές προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ. Ο καθένας ξεχωριστά ανέπτυξε τις δικές του πεποιθήσεις σχετικά με τους τρόπους που διαχειρίστηκε τον συγκεκριμένο μαθητικό πληθυσμό αλλά και τις διαφοροποιημένες μορφές διδασκαλίας που ανέπτυξαν κατά την διάρκεια των σχολικών ετών.

Πιο συγκεκριμένα, ως προς τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν η εκπαιδευτικός (Δ12) που εργάζεται σε ειδική δομή περίπου 15 έτη και είναι 38 ετών είπε πως τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ και άλλες δυσκολίες καθώς στο ειδικό σχολείο δεν υπάρχουν μαθητές με αμιγώς αυτή την διαταραχή, υπάρχει δηλαδή συννοσηρότητα. Στην περίπτωση αυτή, βοηθούνται από οπτικοποιημένα προγράμματα για να γνωρίζουν

την έναρξη και την λήξη της κάθε δραστηριότητας, έτσι ώστε το ενδιαφέρον τους να παραμένει ζωντανό, πάντα βέβαια με ανταλλάξιμες αμοιβές προκειμένου να αυξάνεται το κίνητρο για μάθηση.

«Σίγουρα οπτικοποιημένες μεθόδους δομημένης διδασκαλίας, ώστε το παιδί αν ξέρει πότε αρχίζει και πότε τελειώνει η δραστηριότητα του με την κατάλληλη φορά από τα δεξιά προς τα αριστερά, παίρνει την καρτούλα του την κολλά στο θρανίο του, γνωρίζει πως όταν τελειώσει η δραστηριότητα του θα την βάλει στον φάκελο, βλέπει στο πρόγραμμα του τι έχει μετά. Επίσης με την μέθοδο των ανταλλάξιμων αμοιβών, με τα tokens και αυτό βοηθάει πάρα πολύ σε παιδάκια που μπορούν αυτό να το αντιληφθούν, οπότε γνωρίζει ότι βάζοντας δύο, τρία, τέσσερα, πέντε tokens θα κερδίσει κάτι ψάχνουμε να βρούμε από τα ενδιαφέροντα του παιδιού τι ταιριάζει. Αυτό μπορεί να μας βοηθήσει τον χρόνο που κάθεται στο θρανίο με συνεχόμενες αναφορές και του τονίζουμε ότι δουλεύεις για να κερδίσεις αυτό προσθέτοντας τα tokens.»

Η εκπαιδευτικός (Δ7) και (Δ3) αναφέρουν, ότι βοηθά πολύ τους μαθητές το να τους δίνουν οι εκπαιδευτικοί ειδικούς ρόλους με στόχο να είναι οι μαθητές πιο διαδραστικοί και συμμετοχικοί. Έτσι, η προσοχή τους θα κρατάει περισσότερο χρόνο καθώς το μάθημα θα είναι πιο δελεαστικό για εκείνα γιατί ο ρόλος τους θα τους δίνει υπευθυνότητα αλλά και ευκαιρίες για να λαμβάνουν τα ίδια πρωτοβουλίες. Ακόμη η εκπαιδευτικός (Δ10) πιστεύει, ότι πολύ σημαντικό είναι να εστιάζει ο ίδιος ο δάσκαλος στα θετικά στοιχεία του μαθητή και με βάση αυτό να χτίζει το μαθησιακό του πρόγραμμα. Η εκπαιδευτικός (Δ9) που έχει πολλά χρόνια πείρας στην γενική εκπαίδευση θεωρεί, ότι βασική στρατηγική εκ μέρους του δασκάλου είναι η υπομονή απέναντι στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ και στο να καταλαβαίνει ο εκπαιδευτικός πότε κλιμακώνεται μια κατάσταση ώστε να είναι σε θέση πριν γίνει αυτό να έχει δώσει ανάσες αποφόρτισης στα παιδιά με συχνά διαλλείματα.

Ως προς την διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας η εκπαιδευτικός (Δ3) ανέφερε, ότι αν και δουλεύει λίγα χρόνια στην εκπαίδευση έχει δουλέψει με την μέθοδο Tzikson, όπου σύμφωνα με αυτή δίνονται ρόλοι σε όλα τα παιδιά της τάξης με τελικό στόχο την ομαδοσυνεργατικότητα. Οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ ανταποκρίθηκαν πολύ καλά σε

αυτό καθώς ένιωθαν υπεύθυνοι. Επίσης, η χρήση του υπολογιστή φάνηκε να αποδίδει σε αυτόν τον μαθητικό πληθυσμό γιατί η γρήγορη εναλλαγή εικόνας βοηθά τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ να εστιάζουν το ενδιαφέρον τους και να αυξάνουν την συγκέντρωσή τους έτσι ώστε να μην βλέπουν το μάθημα ανιαρό και κουραστικό. Με αυτό τον τρόπο, ο εκπαιδευτικός καταφέρνει και να μεταδώσει τις νέες γνώσεις παίζοντας με τα παιδιά με τρόπο ευχάριστο και ταυτόχρονα βοηθά ώστε να αυξάνεται και το χρονικό διάστημα που ο μαθητής συγκεντρώνεται σε αυτό που κάνει χωρίς να εκτίθεται σε προβληματικές συμπεριφορές που δεν συνάδουν με το εκπαιδευτικό πλαίσιο.

[...]Ναι υπήρξε και χρήση τεχνολογικών μέσων επίσης.. ας πούμε τα μαθηματικά τα χρησιμοποίησαν πολλές φορές και για φυσική ας πούμε είχαμε το εργαστήριο φυσικής το οποίο ήτανε μέσα από την τεχνολογία... το ψηφιακό εργαστήριο φυσικής, κάναμε εκεί τα πειράματα και είχε το παιδί με ΔΕΠ-Υ ξετρελαθεί ή ας πούμε στα μαθηματικά ή ακόμα και στην γλώσσα προσπαθούσαμε να κάνουμε ασκησούλες που μετέφερες τους αριθμούς ή ας πούμε έγγραφες τους αριθμούς και μετά έβρισκες το αποτέλεσμα, όλο αυτό εξίταρε πάρα πολύ το ενδιαφέρον του και παρέμενε η προσοχή του εκεί. Βέβαια από την άλλη προσπαθούσα να μην χρησιμοποιώ τόσο πολύ το tablet να το μετριάσω και αυτό και αυτό είναι το δίκολο μαχαίρι σε αυτά τα παιδιά[....]

[...]Ναι, χρησιμοποίησα, όταν είχα δουλέψει ως παράλληλη στήριξη αν και ήταν για πολύ μικρό διάστημα με αυτό το παιδί γιατί μετά έγινε η τοποθέτησή μου σε άλλο σχολείο αλλά προλάβαμε για τρεις μήνες να γίνει αυτό, χρησιμοποίησαμε την μέθοδο tzikson. Η μέθοδος tzikson είναι σε ομαδοσυνεργατικά πλαίσια όπου εκεί η όλη συνεργασία ξεκινάει με συγκεκριμένους ρόλους, δηλαδή είναι τέσσερα παιδιά για παράδειγμα πέντε σε μια ομάδα είναι ο αρχηγός π.χ. που τα παίρνει και τα καθοδηγεί. Ο άλλος είναι ο γραμματέας, άλλος είναι ο σύμβουλος, οι υπόλοιποι είναι τεχνικοί κάπως έτσι δίνονται ρόλοι, ο ένας από αυτούς καταγράφει το τι συμβαίνει. Είναι σαν μικρό project δηλαδή και στο τέλος ο αρχηγός κατά μια έννοια παρουσιάζει το έργο της ομάδας. Την επόμενη φορά όμως γίνεται μετακίνηση των μαθητών από ομάδα σε ομάδα. Έτσι λοιπόν το παιδί ανέπτυξε έτσι την αλληλεπίδραση με τους υπόλοιπους συμμαθητές του πρώτον γιατί υπήρχε μία περιθωριοποίηση λόγω της υπερκινητικότητας

του κάποιες φορές χτυπούσε κατά λάθος κάποια παιδιά, έβγαζε κάποιες κραυγές επίσης, οπότε και εκείνα ένιωσαν κάποια ενόχληση και ξέρετε τον έβαζα στην άκρη[...]

Η εκπαιδευτικός (Δ8) θεωρεί, ότι η αξιολόγηση δεν πρέπει να πραγματοποιείται με την μορφή των διαγωνισμάτων αλλά με την μορφή παιχνιδιού. Οι μαθητές τις περισσότερες φορές ανταποκρίνονται θετικά και καταφέρνουν να ολοκληρώσουν τις εργασίες τους που σε άλλη περίπτωση θα τις άφηναν ημιτελείς. Άρα, αυτό που προτείνει η συγκεκριμένη δασκάλα είναι η μαθησιακή διαδικασία να υλοποιείται μέσα από το παιχνίδι για να γίνει το μάθημα πιο ελκυστικό.

Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί (Δ9), (Δ10) και (Δ12) που εργάζονται σε ειδικές δομές εκπαίδευσης συμφωνούν ως προς την αλλαγή της στοχοθεσίας, αν δουν ότι οι μαθητές τους δεν αντιδρούν θετικά στο πρόγραμμα και στις απαιτήσεις που τους έχουν θέσει. Κρίνουν, ότι πολύ σημαντικό είναι τα παιδιά να έρχονται σε επαφή με διάφορα μέσα, υλικά και εργαλεία, έτσι ώστε η μάθηση να είναι περισσότερο βιωματική. Επιπροσθέτως, μέσα από την καθημερινή παρατήρηση των μαθητών με ΔΕΠ-Υ έχουν κατανοήσει το πόσο σημαντικό είναι τα παιδιά να γνωρίζουν το πρόγραμμα τους οπότε όπως ανέφεραν και οι ίδιοι, η σχολική ημέρα ξεκινάει απαραίτητα με την χρήση εικόνων που δημιουργούν αίσθηση ασφάλειας στα παιδιά αφού γνωρίζουν περίπου πόσο θα κρατήσει η κάθε δραστηριότητα και τότε ακριβώς θα κάνουν ένα διάλλειμα από την εκπαιδευτική διαδικασία.

[...]Γενικότερα προσπαθώ να κάνω το μάθημα όσο πιο ελκυστικό γίνεται στα παιδιά γιατί η αλήθεια είναι, ότι στο δημοτικό τα παιδιά κάθονται πολλές ώρες στην καρέκλα και από την φύση τους ως παιδιά ειδικά στις μικρές τάξεις θέλουν την κίνηση. Προσπαθώ με διάφορες μεθόδους διδασκαλιών όπως τα project, η διαθεματικότητα, η μουσική, τα καλλιτεχνικά να κάνω πιο ευχάριστο το μάθημα και διαδραστικό. Χρησιμοποιώ και την κίνηση και έτσι τραβάω το ενδιαφέρον των παιδιών που μπορεί να έχουν ΔΕΠ-Υ[...] (Δ2)

[...]Ναι, στην γενική θα σου πω τώρα, ε... φέτος ας πούμε που έχω και μεγάλη τάξη, όταν είναι να γράψουμε επαναληπτικό για να γίνει η αξιολόγηση έμπαση περιπτώσει εε.. αποφεύγω κυρίως για αυτά τα παιδιά για να λειτουργήσει, αποφεύγω να δίνω το

κλασσικό το test το χαρτί κτλ. Είχα παρακολουθήσει ένα σεμινάριο διαφοροποιημένης που μας είχαν δείξει κάτι πραγματάκια ρε παιδί μου, ας πούμε το test παίρνεις και το φτιάχνεις κύβο, το κάνεις σαν ζάρι. Μπορεί ο μαθητής από εκεί και έπειτα να ρίξει το ζάρι, να διαλέξει μια άσκηση και να την λύσει, έτσι λίγο ξεχνιέται το παιδί και αυτό έχει δουλέψει καλά. Το βλέπει σαν παιχνίδι και διατηρεί την προσοχή του για παραπάνω ώρα[...] (Δ8)

Από τους περισσότερους εκπαιδευτικούς γενικής εκπαίδευσης ειπώθηκε, ότι σαν μορφή διαφοροποιημένης διδασκαλίας χρησιμοποιούν την μείωση της ύλης και των ασκήσεων που δίνουν για να δουλέψουν στο σπίτι. Επίσης πολλές φορές οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν, πως απλοποιούν τις εκφωνήσεις των ασκήσεων όπως και τις ίδιες τις ασκήσεις για να διευκολύνουν τους μαθητές και να αποφύγουν τα συναισθήματα παραίτησης και σε μεγαλύτερες τάξεις τα συναισθήματα σχολικής αποτυχίας.

[...] Στο μειωμένο κομμάτι και στο επιλεκτικό κομμάτι. Μειωμένο όχι απλά ως μείωση επειδή συνήθως αυτοί οι μαθητές έχουν και δυσκολία στα μαθήματα[...] (Δ10)

[...] Συνήθως ναι, τουλάχιστον στο συγκεκριμένο παιδί ναι αλλά γενικά το έχω δει και σε άλλες περιπτώσεις, όταν είναι έντονη η διάσπαση προσοχής να υπάρχουν και διάφορες μαθησιακές δυσκολίες. Και έτσι όπως στα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες δίνω πιο εξατομικευμένη εργασία με στόχους, ώστε σιγά σιγά βήμα βήμα να καλυφθούν τα κενά και να υπάρχει μια ομαλή πορεία και εξέλιξη[...] (Δ10)

3^{ος} θεματικός άξονας

Ψυχική ανθεκτικότητα των εκπαιδευτικών σε σχέση με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ

Στον τρίτο θεματικό άξονα παρουσιάζονται τα συναισθήματα από τα οποία διακατέχονται οι εκπαιδευτικοί από όταν πρωτόμαθαν, ότι στην τάξη τους θα φοιτούν μαθητές με ΔΕΠ-Υ και ίσως ταυτόχρονα και άλλες συνοδές δυσκολίες. Εξηγούν πώς αντιλαμβάνονται τις δυσκολίες, πώς διαχειρίζονται τα συναισθήματα τους κατά την διάρκεια των ζόρικων και απαιτητικών σχολικών ημερών αλλά και αν και πώς αυτορυθμίζουν τα συναισθήματα τους προκειμένου να επανέλθουν την επόμενη μέρα στην σχολική μονάδα χωρίς να καταβάλλονται από αρνητικά και αγχώδη συναισθήματα θέτοντας νέους στόχους για τους μαθητές τους.

Πρωτίστως, τα συναισθήματα που διακινήθηκαν στους εκπαιδευτικούς της Α/βάθμιας εκπαίδευσης με λιγότερη πείρα όταν πληροφορήθηκαν από τον διευθυντή της σχολικής μονάδας, ότι στην τάξη τους θα φοιτούν μαθητές με ΔΕΠ-Υ ήταν κυρίως συναισθήματα προβληματισμού για το πώς θα καταφέρουν να συνυπάρξουν με τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης. Κάποιοι άλλοι ανέφεραν ότι κυριεύτηκαν από συναισθήματα δημιουργικού άγχους προκειμένου να σπεύσουν να φτιάξουν ένα μοντέλο διδασκαλίας που να ανταποκρίνεται στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ. Επίσης, βασικό ζήτημα αλλά ταυτόχρονα και αίτημα αυτών των εκπαιδευτικών ήταν ο/η εκπαιδευτικός παράλληλης στήριξης καθώς τα συναισθήματα άγχους θα κατευνόζονταν αν υπήρχε μέσα στην σχολική τάξη.

[...]Τα συναισθήματα μου ήταν ανάμεικτα, από την μία πλευρά ένιωσα έναν προβληματισμό θα έλεγα για το πως θα λειτουργήσει αυτό με τα άλλα τα παιδιά από την άλλη ήταν ένα δέλεαρ να χρησιμοποιήσω τις γνώσεις μου στην ειδική αγωγή δηλαδή να γίνει μέλος της ομάδας ώστε να προχωρήσει και αυτό όπως όλα τα παιδιά, να μην σταθεί εμπόδιο η ΔΕΠ-Υ στην εξέλιξη του[...](Δ2)

[..]Εάν υπήρχε δάσκαλος παράλληλης στήριξης θα ένιωθα μεγαλύτερη ασφάλεια ως προς τι τώρα, ως προς την επιτυχία του μαθησιακού αποτελέσματος και ως προς την εύκολη ενσωμάτωση αυτού του παιδιού στην ομάδα της τάξης. Παρόλα αυτά αν δεν

υπήρχε παράλληλη στήριξη θα έκανα ότι περνούσε από το χέρι μου για να υπάρχει ένα εφικτό αποτέλεσμα και στο μαθησιακό και στο ομαδοσυνεργατικό γιατί με ενδιαφέρει και το κομμάτι της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης με τα άλλα παιδιά[....] (Δ3)

[....]Το πρώτο που σκέφτηκα ήταν πως θα ήταν ενδιαφέρον για εμένα, πως θα μπορέσω να οργανώσω την διδασκαλία, να μπορέσω να τα συμπεριλάβω και αυτά τα παιδιά χωρίς να νιώσουν έλλειμμα.. δηλαδή και έχω και φέτος παιδάκι στην τάξη και κοιτάμε πως όλοι μαζί να τον βοηθήσουμε, να συνεργαστούμε[...] (Δ8)

Ως προς τους εκπαιδευτικούς που υπηρετούν στην Β/βάθμια εκπαίδευση υπήρχε απόλυτη συμφωνία στην γνώση της διαταραχής ΔΕΠ-Υ με αποτέλεσμα να υπάρχουν συναισθήματα που προκαλούσαν φόβο, αγωνία και άγχος.

[...]Μεγάλη ευθύνη, πολύ μεγάλη ευθύνη και άγχος αρχικά για το δικό μου έργο δηλαδή αν εγώ είμαι αρκετή για αυτό για αυτή την διαχείριση γιατί σίγουρα σε ένα σχολείο που έχει είκοσι και παιδιά, δεν είναι πάντα είκοσι στα τμήματα είναι και παραπάνω από είκοσι παιδιά στα τμήματα είναι δύσκολο όταν υπάρχουν γιατί υπάρχουν περιπτώσεις που υπάρχουν πάνω από δύο παιδιά που έχουν διάσπαση, που έχουν ΔΕΠ-Υ. Οπότε όλο αυτό μου προκαλεί ένα άγχος[...] (Δ13)

Στους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν στις ειδικές δομές προφανώς δεν τους γεννήθηκαν αρνητικά συναισθήματα διότι έχουν συνηθίσει να αντιμετωπίζουν μαθητές με πολλές και ταυτόχρονες δυσκολίες, οπότε νιώθουν απόλυτα προετοιμασμένοι. Αυτό που εξέφρασαν έντονα ήταν ότι πρέπει να υπάρχει επικοινωνία με την οικογένεια, συναισθήματα ψυχραιμίας και μέθοδος.

[...]Είναι μία συχνή κατάσταση, την συναντάμε οπότε δεν είχα ιδιαίτερο άγχος. Προσπαθώ να γνωρίσω το παιδί, να μιλήσω στους γονείς προκειμένου να οργανωθούμε σε σχέση με το περιστατικό. Αυτό ψυχραιμία και μέθοδο[...](Δ12)

Οι εκπαιδευτικοί σε σχέση με τα συναισθήματα που αναπτύσσονται μέσα στην σχολική αίθουσα κατά την διάρκεια του μαθήματος ανέφεραν, ότι συχνά νιώθουν εξουθενωμένοι, αγχωμένοι, κουρασμένοι. Συγκεκριμένα η αναμονή που αισθάνονται μέχρι να έρθουν τα πρώτα αποτελέσματα ήταν αρκετά κοπιώδης, βέβαια η πείρα και

η εμπειρία όταν υπάρχει βοηθάει στην εξισορρόπηση των συναισθημάτων των εκπαιδευτικών καθώς και οι ίδιοι γνωρίζουν μετά από τα τόσα χρόνια δουλειάς ότι αυτά τα παιδιά πολλές φορές παλινδρομούν και υπάρχει καθυστέρηση στην κατάκτηση και των πιο απλών στόχων.

[...]Σίγουρα υπάρχουν και μέρες που μπορεί οργανικά σωματικά να είμαι κουρασμένη και να νιώθω ότι θέλω να πάρω μία ανάσα, παρόλα αυτά προσπαθώ να έχω τους ίδιους ρυθμούς. Αυτό βέβαια με κουράζει εμένα προσωπικά, εσωτερικά προσπαθώ να μην το δείχνω στα παιδιά και να είμαι σωστή[...](Δ2)

[...]Κάποιες φορές εντάζει άνθρωπος είμαι, λογικό είναι να κουράζομαι αυτό δεν σημαίνει ότι σταματώ. Συναισθηματικά ξέρω ότι πρέπει να συνεχίσω, δεν επηρεάζομαι δηλαδή. Στην αρχή, στην πρώτη εμπειρία, υπήρχε λίγο στεναχώρια. Την πρώτη χρονιά που είχα αντιμετωπίσει παιδιά με ΔΕΠ-Υ έλεγα κάπου, ότι δεν κάνω κάτι καλά. Το έπαιρνα προσωπικά, ναι μέσω της εμπειρίας και της καθημερινής τριβής αντιλήφθηκα, ότι είναι μία κατάσταση που ο ρόλος μου είναι υποστηρικτικός και ότι με την υπομονή και την επιμονή θα έρθει ένα αποτέλεσμα εις βάθος χρόνου. Δηλαδή θεωρούσα, ότι τα αποτελέσματα θα έπρεπε να είναι πιο γρήγορα αυτό ήταν το λάθος μου. Πλέον ξέρω, ότι η δουλειά χρειάζεται τον χρόνο της και εφόσον θα υπάρχει δουλειά θα υπάρξουν τα αποτελέσματα κάποια στιγμή, σε βάθος χρόνου. Όχι δεν θα έλεγα ότι εμπλέκομαι συναισθηματικά![....] (Δ3)

[....]Ματαίωση (γέλια).. Μια μεγάλη ματαίωση.. Ματαίωση ναι.. όταν προσπαθείς και δεν βλέπεις αποτέλεσμα και ξέρεις όμως ότι υπάρχει φως στην άκρη του τούνελ αλλά δεν φτάνει αυτό το φως ε ναι υπάρχει μια ματαίωση, υπάρχει μια ματαίωση..[...](Δ8)

[...]Φυσικά και αυτό συμβαίνει γιατί σε αυτές τις περιπτώσεις και με ΔΕΠ-Υ και άλλα δύσκολα περιστατικά το θετικό feedback συνήθως αργεί πολύ να έρθει, έρχεται μετά από πολύ δουλειά και συνήθως πολύ αργότερα από το πρόγραμμα παρέμβασης.[....](Δ12)

Ως προς το πως επαναπροσδιορίζουν οι εκπαιδευτικοί τα συναισθήματα τους αλλά και ποιους τρόπους χρησιμοποιούν οι ίδιοι προκειμένου να αποφορτίζονται και να

επιστρέφουν με περισσότερη όρεξη θέτοντας καινούριους στόχους για τους μαθητές τους είπαν, ότι φέρνουν στο μυαλό τους τις θετικές στιγμές και τα μικρά βήματα βελτίωσης που έχουν πραγματοποιηθεί. Ακόμη ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος δήλωσε, ότι αυτό που βοηθάει πολύ σε αυτή την περίπτωση είναι δραστηριότητες όπως γυμναστική οι ταινίες, οι βόλτες και οι συζητήσεις με συναδέλφους. Δήλωσαν, ότι η επαφή με τον ανθρώπινο παράγοντα και οι εξωτερικές δραστηριότητες βοηθούν τον ψυχικό τους κόσμο, την αυτορρύθμιση αυτών που νιώθουν και την διατήρηση των θετικών συναισθημάτων τους.

[...]Εντός σχολείου με βοηθάει να συζητάω με συναδέλφους που ξέρω ότι μπορώ να βοηθηθώ, να πάρω ξέρεις tips. Με την δασκάλα της ειδικής ας πούμε στο τμήμα ένταξης, με την ΕΔΥ, με την ψυχολόγο μας. Αυτό με βοηθάει πολύ, τώρα εντός σχολείου, εκτός σχολείου προσπαθώ από ένα σημείο και μετά μέσα στην μέρα μου να μην σκέφτομαι άλλο το σχολείο. Ξέρεις έχω τελειώσει με τις δουλειές του σχολείου και από εκεί και έπειτα ο χρόνος είναι για μένα είτε να πάω γυμναστική που είναι κάτι που με έχει βοηθήσει πολύ στην διαχείριση του άγχους, έπειτα να δω μια ταινία. Έχω τον χρόνο για μένα αποκλειστικά[...] (Δ8)

[...]Ας πούμε θα κάτσω να ηρεμήσω αφότου γυρίσω σπίτι. Αν δεν έχω γυρίσει σπίτι θα προσπαθήσω όσο να ναι να προχωρήσω την ημέρα μου.. Κάνω.. Ουσιαστικά πάω στο γυμναστήριο ή κάθομαι σπίτι, κάνω την ζωή μου εννοώ τα χόμπι μου..[...](Δ6)

[....]Κάποιες μέρες μπορώ να τις περιγράψω ως αφόρητες. Νιώθω κούραση, ότι δεν μπορείς να βγάλεις το πρόγραμμα σου όπως θέλεις, γιατί δημιουργείται εκ των πραγμάτων δυσκολία μέσα στην τάξη κάποιες φορές και έχει αντίκτυπο και στους υπόλοιπους μαθητές, υπάρχει κούραση. Υπάρχουν κάποιες φορές που μπορεί να στεναχωρηθείς ή να απογοητευτείς αλλά θεωρώ πως δεν χάνω το κουράγιο μου ξανά συνεχίζω.Εγώ παίρνω δύναμη και χαρά μέσα από τα παιδιά και θεωρώ, ότι πλησιάζοντας και το παιδί που έχει αυτή τη δυσκολία μπορείς να αποκτήσεις μια πολύ καλή σχέση και έτσι όλα αυτά τα πράγματα παίρνεις και από το παιδί και εσύ και ο ίδιος ο δάσκαλος παίρνει δύναμη. Είναι μια κυκλική κατάσταση, μια σχέση αλληλεπίδρασης ναι μεταξύ παιδιού και μαθητή. Ειδικά όταν αγγίζεις το παιδί και

καταλάβει ότι νοιάζεσαι σιγά σιγά βρίσκεις ένα κοινό τρόπο. Βέβαια εντάζει μιλάω αυτή την στιγμή γιατί δουλεύω και παρά πολλά χρόνια Θεωρώ, ότι εννοείται μια δύσκολη περίπτωση σε προβληματίζει αλλά βρίσκεις τρόπους, έχεις ένα στόχο και θέλεις αυτό εντάζει τα αποτελέσματα αργούν δεν γίνονται[...](Δ10)

[...]Προσπαθώ να συζητάω με άλλους καθηγητές που έχουν περισσότερη εμπειρία από εμένα, που είναι μεγαλύτεροι και ηλικιακά αλλά και σε χρόνια εμπειρίας στο σχολείο. Ζητάω την βοήθεια τους δηλαδή όταν έχω πολύ μεγάλο πρόβλημα σε κάτι, στην διαχείριση των παιδιών πηγαίνω κατευθείαν σε κάποιο καθηγητή που ξέρω ότι, μπορεί όχι μόνο σε έναν σε όποιον μπορεί να με βοηθήσει και ζητάω την συμβουλή του[..](Δ13)

4^{ος} Θεματικός άξονας

Συνεργασία εκπαιδευτικών στην σχολική μονάδα

Στον τέταρτο θεματικό άξονα, στην τέταρτη δηλαδή ενότητα αποτυπώθηκε από μέρος των εκπαιδευτικών, αν λαμβάνουν υποστήριξη, τι μορφή έχει αυτή η υποστήριξη, με ποιον τρόπο την λαμβάνουν και το πιο σημαντικό ποιος αιτείται αυτής της βοήθειας. Αν δηλαδή είναι κάτι που ξεκινάει από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς ή αν η βοήθεια που τους παρέχεται είναι πιο οργανωμένη σταθερή και πλαισιωμένη. Συγκεκριμένα σε αυτά τα ερωτήματα οι εκπαιδευτικοί απάντησαν, ότι συνήθως η βοήθεια προέρχεται μέσα από την σχολική μονάδα, από τους συναδέλφους ή τις ειδικότητες της ΕΔΥ με την προϋπόθεση ότι υπάρχουν στο σχολικό πλαίσιο. Ένας μεγάλος αριθμός υποστήριξε ότι πολύ βοηθητικός είναι και ο διευθυντής της σχολικής μονάδας σε αυτές τις περιπτώσεις ενώ ένας μικρότερος αριθμός εκπαιδευτικών ανέφεραν πως ο διευθυντής περιορίζεται μόνο στο διοικητικό κομμάτι και στερείται της εικόνας των μαθητών με ΔΕΠ-Υ ή και άλλες δυσκολίες με αποτέλεσμα να μην μπορεί να συναισθανθεί αλλά και αν αφουγκραστεί τις δυσκολίες του προσωπικού του σχολείου με άμεση συνέπεια να μην μπορεί να βοηθήσει με κάποιον τρόπο. Η βοήθεια αυτή έρχεται με συμβουλευτικό τρόπο μέσω των συζητήσεων είτε με τους συναδέλφους είτε με τους συγγενείς. Κάποιοι εκπαιδευτικοί

είπαν, ότι το οικογενειακό περιβάλλον και τους αποφορτίζει συναισθηματικά και τους δείχνει και τις άλλες οπτικές γωνίες που δεν είχαν σκεφτεί. Από την άλλη μεριά όσοι συμφώνησαν ότι η συμβουλευτική που τους παρέχεται από τους συναδέλφους ανέφεραν, ότι είναι πολύ σημαντική καθώς και οι συνάδελφοι γνωρίζουν τους μαθητές οπότε μπορούν να τους κατευθύνουν όταν υπάρχουν δύσκολες μέρες. Επιπροσθέτως λέχθηκε, ότι η βοήθεια που παίρνουν συνήθως ξεκινάει μέσα από προσωπικό τους αίτημα. Βέβαια κάποιες φορές υπάρχουν και οι σύλλογοι διδασκόντων που αποτελούν οργανωμένα πλαίσια κατάθεσης απολογισμού του τριμήνου όπου μέσα σε όλα αυτά που οι εκπαιδευτικοί είναι υποχρεωμένοι να κάνουν, μοιράζονται τους προβληματισμούς τους για τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ.

Όσο αφορά λοιπόν την βοήθεια του διευθυντή προς το προσωπικό του σχολείου καταγράφηκαν οι εξής απόψεις από τους εκπαιδευτικούς:

[...]Φυσικά και υποστηρίζει, σε πρώτο επίπεδο στην επικοινωνία μαζί του προσπαθεί να καταλάβει τι ακριβώς συμβαίνει, προσπαθεί να παίξει ρόλο υποστηρικτικό και συμβουλευτικό, αν και ο ρόλος του διευθυντή είναι πιο διοικητικός παρόλα αυτά ακούει, προτείνει και προσπαθεί να κάνει τον συνδαιτυμόνα με τον υπόλοιπο σύλλογο κυρίως στην επιστημονική ομάδα προκειμένου να μιλήσουμε και αν βρούμε τις λύσεις που χρειάζονται[...] (Δ12)

[...]Ναι έχει τύχει, έχει επέμβει ο διευθυντής!..](Δ13)

[...] Ναι πιστεύω ότι θα με βοηθούσε ναί..[...] (Δ6)

[...]Φέτος; Φέτος δεν βρίσκω τόση υποστήριξη από την διευθύντρια. Δεν μπορώ να πω ότι.. νιώθω λίγο ότι παλεύω μόνη μου. Ναι στα γραφειοκρατικά ok τα δέχεται, παρόλα αυτά θεωρώ, ότι δεν έχει ακριβώς την κατάρτιση παιδαγωγικά να κατανοήσει ότι έχει σημασία, έχει βάρος όταν ζητάω βοήθεια. Εγώ ζητάγα ας πούμε η ψυχολόγος από τον Οκτώβρη να μπει μέσα στην τάξη ή να παρακολουθήσει κάποια παιδιά, να ενταχθούν στην ΕΔΥ εν πάση περιπτώσει και εν τέλει μου παραχώρησε την ψυχολόγο Φλεβάρη και αυτό αφού μάλλον παρέκαμψα την διευθύντρια και πήγα κατευθείαν στην ΕΔΥ και μίλησα. Παρόλο που είχα κάνει κανονικά αίτηση. Πέρσι ας πούμε ήταν το ακριβώς

αντίθετο. Είχαμε διευθυντή ναι, ο οποίος ήταν και διδάκτορας στην ειδική αγωγή ο άνθρωπος, με έπιασε από την πρώτη στιγμή μου είπε ότι είναι πολύ ιδιαίτερη η κατάσταση του παιδιού, έχεις την ψυχολόγο δίπλα σου για ότι θες. Δηλαδή με κατεύθυνε από την πρώτη στιγμή[...](Δ8)

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την υποστήριξη που έλαβαν οι εκπαιδευτικοί από τους συναδέλφους ή από άλλους ειδικούς επαγγελματίες διαμορφώθηκαν ως εξής:

Ειπώθηκε από ολόκληρο σχεδόν το δείγμα των ερωτηθέντων, ότι λαμβάνουν αλληλοϋποστήριξη και από την ΕΔΥ και από τους συναδέλφους τους. Υπάρχει καθημερινά διάλογος μεταξύ τους είτε στα διαλείμματα, είτε μετά το πέρας του σχολικού ωραρίου όπου μοιράζονται μεταξύ τους προβληματισμούς τους και προσπαθούν να βρουν από κοινού λύσεις. Όσο αφορά τους ειδικούς επαγγελματίες όπως είναι ο ψυχολόγος, ο κοινωνικός λειτουργός και ο δάσκαλος του τμήματος ένταξης οι εκπαιδευτικοί τοποθετήθηκαν άκρως θετικά απέναντι τους. Κάποιοι από το δείγμα εξέφρασαν τα παράπονα τους σχετικά με το τι σε αρκετά σχολεία ή αργούν να τοποθετηθούν ή συμπληρώνουν ωράριο σε άλλες σχολικές μονάδες οπότε δεν προλαβαίνουν να παράγουν το έργο που θα έπρεπε ενώ δύο από τους εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είπαν, ότι δεν έχει τύχει να συνεργαστούν ποτέ μαζί τους οπότε σίγουρα γνωρίζουν, ότι θα είναι βοηθητικοί χωρίς να ξέρουν βέβαια πρακτικά πως θα διενεργηθεί η μεταξύ τους συνεργασία. Επιπλέον σχολίασαν, ότι ο ρόλος του ψυχολόγου και του κοινωνικού λειτουργού σε πρακτικό κομμάτι είναι να έρχεται σε επαφή και με τα παιδιά παρατηρώντας τα στην τάξη, δημιουργώντας ειδικά προγράμματα μαζί με τον εκπαιδευτικό της τάξης όπως και έρχονται σε επαφή με το οικογενειακό πλαίσιο προκειμένου να συζητήσουν και να τους κατευθύνουν σε ότι χρειαστούν. Επιπροσθέτως, βοηθούν ιδιαίτερα τους εκπαιδευτικούς συμβουλευόντας τους. Μια από τις εκπαιδευτικούς έθεσε αναγκαία την οργάνωση ομάδων εκπαιδευτικού προσωπικού όπου να μοιράζονται προβληματισμούς μαζί με την ψυχολόγο και την κοινωνικό λειτουργό του σχολείου.

[...]Με το που παρουσιάζονται στο σχολείο εγώ σαν εκπαιδευτικός τους πιάνω, τους συστήνομαι και τους λέω την τάδε περίπτωση παιδιού θέλω να την παρακολουθήσετε και εκείνοι έχουν έρθει, το έχουν παρακολουθήσει διακριτικά και από εκεί και έπειτα έχουν μπει στην διαδικασία να καλέσουν τον πατέρα και την μητέρα και να ακολουθήσουν μια συμβουλευτική απέναντι τους και επίσης να μιλήσουν και με το παιδί και από εκεί και πέρα να του προτείνουν κάποιους τρόπους αντιμετώπισης της υπερκινητικότητας του κάποιες φορές. Έχει τύχει να έχει και επιθετική συμπεριφορά κάποιες φορές. Γενικότερα αντιμετωπίζει πολλά θεματάκια τα οποία εκείνη την στιγμή δεν ξέρει πως να τα διαχειριστεί. Ναι εγώ τους ζήτησα να μου προτείνουν ομαδοσυνεργατικά παιχνίδια ή δραστηριότητες που εγώ δεν μπορούσα εκείνη την στιγμή να σκεφτώ..Θα έπρεπε να έχουν οργανικές θέσεις ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών σε κάθε σχολείο για μένα αυτό θεωρώ. Θα έπρεπε το κάθε σχολείο να έχει τον δικό του ψυχολόγο και τον δικό του κοινωνικό λειτουργό να παρακολουθούν τα παιδιά από την Α Δημοτικού μέχρι την ΣΤ, να έχουν τα προφίλ τους, να έχουν εικόνα και για τις οικογένειες τους και φυσικά να παρέχουν τις υπηρεσίες τους και στο προσωπικό του σχολείου και στους γονείς βεβαίως! [...] (Δ3)

[...]Αυτή την στιγμή, στην συγκεκριμένη τάξη κάνουμε εδώ και ένα μήνα μία δράση για την ενσυναίσθηση και την συναισθηματική νοημοσύνη, έτσι ώστε να αποδεχτούν και τα υπόλοιπα παιδιά τον συμμαθητή ο οποίος εντός εισαγωγικών δημιουργεί προβλήματα μέσα στην τάξη. Ο κακός ο συμμαθητής που δεν είναι έτσι.. Να καταλάβουν πως νιώθει και αυτός, να τον αγκαλιάσουν, να τον βοηθήσουν, να μην τον στοχοποιούν. Αλλά και το ίδιο το παιδάκι να βελτιώσει και αυτό την αυτοεικόνα του. Αν δεν υπήρχαν.. Εγώ μόνη μου δεν θα είχα τον χρόνο να οργανώσω το μάθημα της ημέρας και να οργανώσω και μια δράση σε τέτοιο μέγεθος και να κάνω την παρατήρηση μόνη μου του παιδιού[...](Δ8)

5.1 Γενικά Συμπεράσματα - Προτάσεις

Σε γενικές γραμμές από την διεξαγωγή των αποτελεσμάτων φάνηκε οι εκπαιδευτικοί να εκτιμούν σωστά την έννοια και την φύση της διαταραχής ΔΕΠ-Υ. Αναφέρθηκαν στην διαταραχή με σκοπό να εξηγήσουν τα χαρακτηριστικά της συμπτώματα και είπαν, ότι είναι μια νευρολογική διαταραχή που καθιστά το παιδί ανήσυχο, απρόσεκτο και αρκετά υπερκινητικό. Άρα σαν γενική συμπτωματολογία οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η διαταραχή ΔΕΠ-Υ εμφανίζει σημάδια έλλειψης προσοχής, υπερκινητικότητα, παρορμητικότητα αλλά και ανοργάνωτη εικόνα μαθητή. Ακόμη οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι η συμπτωματολογία της ΔΕΠ-Υ μπορεί να εκδηλωθεί σε διαφορετικό βαθμό κάθε φορά. Επιπλέον από τις απαντήσεις που έδωσαν οι εκπαιδευτικοί φάνηκε, ότι συνήθως τα παιδιά αυτά μαζί με την ΔΕΠ-Υ τα συνοδεύουν διαταραχές και άλλες συναισθηματικές δυσκολίες. Λόγω των παραπάνω δυσκολιών σχεδόν στην πλειονότητα τους οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πολύ σημαντική την ύπαρξη της παράλληλης στήριξης προκειμένου το εκπαιδευτικό τους έργο να είναι ευκολότερο και ο μαθητής με ΔΕΠ-Υ να ανταποκρίθεί καλύτερα. Επίσης, λόγω των συναισθηματικών δυσκολιών και της ματαίωσης των δασκάλων από τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ τέθηκε σαν ζήτημα η επιπλέον βοήθεια από την διεπιστημονική ομάδα και κυρίως η βοήθεια από την ΕΔΥ.

Στην συνέχεια, οι εκπαιδευτικοί έκαναν λόγω για τις μεθόδους όπως και τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν συχνά και κατέληξαν ότι εναλλάσσουν τα μέσα και τα εργαλεία αναμένοντας την καλύτερη και δυνατή ανταπόκριση του μαθητή. Βέβαια η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η αποδιοργάνωση και η έλλειψη κινήτρου πολλές φορές επιφέρει συναισθήματα σχολικής αποτυχίας και σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί νιώθουν ματαιωμένοι. Παρόλο που υπάρχουν πολλές δυσκολίες οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν διαφοροποιημένες μεθόδους διδασκαλίας για να διευκολύνουν την εκπαιδευτική διαδικασία και την

μάθηση στους μαθητές τους. Ενδεικτικά είπαν, ότι όσο μπορούν προσπαθούν να μειώσουν τα ερεθίσματα που συχνά βοηθούν στην διάσπαση των μαθητών, συχνά δίνουν μικρότερη ύλη για μελέτη στο σπίτι όπως και λιγότερες ασκήσεις. Επιπλέον διαφοροποιούν τις οδηγίες και συχνά τις απλουστεύουν προκειμένου ο μαθητής με ΔΕΠ-Υ να μην χάνει την προσοχή του και το ενδιαφέρον του. Οι δραστηριότητες που έχουν μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας ανέφεραν πως συχνά γίνονται με την μορφή παιχνιδιών οπότε τα παιδιά κατανοούν περισσότερο το περιεχόμενο και το ζητούμενο των ασκήσεων. Επιπροσθέτως, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι τα μέσα τεχνολογίας βοηθούν το έργο τους να γίνεται ευκολότερο και το μάθημα πιο ελκυστικό.

Τέλος οι ερωτηθέντες ισχυρίστηκαν, ότι η πείρα και η εμπειρία τους είναι πολύ σημαντική και σε αυτές τις περιπτώσεις επιδρά πολύ θετικά και βοηθητικά.

Ολοκληρώνοντας την παρούσα μελέτη θα ήταν σημαντικό να αναφερθεί, ότι η όλη προσέγγιση της έρευνας πραγματοποιήθηκε και βιβλιογραφικά και εμπειρικά και είχε ως σκοπό να προσθέσει καινούργια στοιχεία στις ήδη υπάρχουσες έρευνες. Κάποιες μελέτες που θα διενεργηθούν στο μέλλον θα μπορούσαν να είναι σε μεγαλύτερο δείγμα προκειμένου να λάβουν μέρος και εκπαιδευτικοί από όλα τα μέρη της Ελλάδας. Επιπλέον, θα μπορούσε η έρευνα να διεξαχθεί στους γονείς των παιδιών με ΔΕΠ-Υ με απώτερο σκοπό να εξεταστούν οι γνώσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος των μαθητών με ΔΕΠ-Υ μιας και συμβάλλουν στην παρέμβαση των παιδιών τους. Τέλος σημαντικό θα ήταν, να πραγματοποιηθεί μια μελέτη που να συγκρίνει τις γνώσεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας της Ελλάδας για την ΔΕΠ-Υ σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς άλλων χωρών.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Κουρκουτάς, Η. (2007). *Προβλήματα συμπεριφοράς στα παιδιά και Παρεμβάσεις στο πλαίσιο της οικογένειας και του σχολείου*. Αθήνα Ελληνικά Γράμματα Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ) Κλινική εικόνα διάγνωση και αντιμετώπιση.

Λαζαράτου Ε (2007). *Χαρακτηριστικά λειτουργίας και τρόποι αντιμετώπισης των παιδιών με επιθετικές μορφές συμπεριφοράς στο πλαίσιο του σχολείου και της τάξης*. Κουρκουτάς, Η (2007)

Πούλου Μ. (2008). Κοινωνική και συναισθηματική μάθηση. Μια προσέγγιση πρόληψης και αντιμετώπισης των συναισθηματικών και συμπεριφορικών δυσκολιών των μαθητών στο σχολείο. Θέματα διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης. Δυσλειτουργικές μορφές συμπεριφοράς στο σχολείο, επιθετικότητα αίτια, τεχνικές χειρισμού, συνέπειες. Στεφάνου Γ (2007)

Χηνάς Π & Χρυσafίδης Κ (2000). *Επιθετικότητα στο σχολείο. Προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση*. Αθήνα Παιδαγωγικό ινστιτούτο

Χρηστάκης Κ (2012). *Το παιδί και ο έφηβος στην οικογένεια και το σχολείο*. Αθήνα, Γρηγόρης.

Αναγνωστάκη, Λ (2008). *Οι σχέσεις φιλίας των παιδιών με τους συνομηλίκους και η σημασία τους για την φυσιολογική ανάπτυξη τους*.

Βάμβουκας, Μ. Ι. (1991). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα Κριτική

Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες* Αθήνα Κριτική

Millichap, J. G. (2008). Etiologic classification of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. PEDIATRICS, 121(2), e358–e365
PATHS Training Website (<http://www.pathstraining.com/main/>)

Polanczyk G, de Lima MS, Horta BL, et al. The worldwide prevalence of ADHD: a systematic review and metaregression analysis. *Am J Psychiatry* 2007; 164 (6):942–8.

Polanczyk, G., & Rohde, L. A. (2007). Epidemiology of attention-deficit/ hyperactivity disorder across the lifespan. *Current Opinion in Psychiatry*, 20(4), 386–392

Polanczyk, G., & Jensen, P. (2008). Epidemiologic Considerations in Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Review and Update. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 17(2), 245–260

Polanczyk, G. V., Willcutt, E. G., Salum, G. A., Kieling, C., & Rohde, L. A. (2014). ADHD prevalence estimates across three decades: an updated systematic review and meta-regression analysis. *International Journal of Epidemiology*, 43(2), 434–442

Poulou, M., (2005). The prevention of emotional and behavioural difficulties in schools: Teachers' suggestions. *Educational Psychology in Practice*, 21 (1), 37

International Perspectives, 223–240

Skogli, E. W., Teicher, M. H., Andersen, P. N., Hovik, K. T., & Øie, M. (2013). ADHD in girls and boys – gender differences in co-existing symptoms and executive function measures. *BMC Psychiatry*, 13(1)

Spencer TJ (2006) ADHD and comorbidity in childhood. *J Clin Psychiatry* 67(Suppl 8):27–31

Spencer, T. J., Biederman, J., & Mick, E. (2007). Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder: Diagnosis, Lifespan, Comorbidities, and Neurobiology. *Journal of Pediatric Psychology*, 32(6), 631–642

Staller J, Faraone SV. Attention-deficit hyperactivity disorder in girls: epidemiology and management. *CNS Drugs* 2006; 20:107–123

Στεφάνου Γ. (2007), Δυσλειτουργικές μορφές συμπεριφοράς στο σχολείο – επιθετικότητα: αίτια, εκδηλώσεις, συνέπειες, τεχνικές χειρισμού. στο Μακρή-Μπότσαρη, Ε. (επιμ.), Θέματα διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης, ΥΠΕΠΘ και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σελ. 191-202, Αθήνα

Thapar A, Cooper M: Attention deficit hyperactivity disorder. *Lancet* 2016; 387: 1240–50

The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders, Diagnostic Criteria for research, World Health Organization, Geneva, 1993

Thomas M. Lock, Kim A. Worley, Mark L. Wolraich Attention-Defi cit/Hyperactivity Disorder. *Developmental and behavioral pediatrics: evidence and practice*, 2008

Χηνάς Π. & Χρυσαφίδης Κ. (2000). Επιθετικότητα στο σχολείο. Προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Young, S., & Myanthi Amarasinghe, J. (2010). Practitioner Review: Non-pharmacological treatments for ADHD: A lifespan approach. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(2), 116–133

Zwaanswijk M., Verhaak P., van der Ende, J. Bensing, J. & Verhulst F., 2006. Change in children's emotional and behavioural problems over a one-year period. Associations with parental problem recognition and service use. *European Child Adolescent Psychiatry*, 15, pp. 127-131

American Psychiatric Association (2013) Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th edn) (DSM-V) American Psychiatric Association, Washington, DC, London, England

Spyropoulou, A. Galanopoulos, C.A. Papachristou, G.N. Papadimitriou: Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) in adults: Clinical recognition, diagnosis and therapeutic interventions. First Department of Psychiatry, National and Kapodistrian University of Athens, “Eginition” Hospital, Athens, Greece. *Archives of Hellenic Medicine* 2012, 29(5):562–576

Barkley RA (2006a) Attention-deficit hyperactivity disorder. A Handbook for Diagnosis and Treatment, Guilford, New York

Barkley, R. A., & Peters, H. (2012). The Earliest Reference to ADHD in the Medical Literature? Melchior Adam Weikard’s Description in 1775 of “Attention Deficit” (*Mangel der Aufmerksamkeit, Attentio Volubilis*). *Journal of Attention Disorders*, 16(8), 623–630.

Biederman, J., Milberger, S., Faraone, S. V., et al. (1995). Family-environment risk factors for attention deficit hyperactivity disorder: a test of Rutter’s indicators of adversity. *Arch Gen Psychiatry*, 52, 464–470.

Biederman J., Faraone SV. Attention-deficit hyperactivity disorder. *Lancet* 2005; 366:237–248

Biederman J., Petty CR, Evans M, Small J, Faraone SV (2010) How persistent is ADHD? A controlled 10-year follow-up study of boys with ADHD. *Psychiatry Res* 177:299–304
Blashfield RK, Keeley JW, Flanagan EH, Miles SR. The cycle of classification: DSM-I through DSM-5. *Ann Rev Clin Psychology* 2014, 10:25–51

Burke JD, Loeber R, Birmaher B (2002), Oppositional defiant and conduct disorder: a review of the past 10 years, part II. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 41:1275-1293.

Faraone SV, Sergeant J, Gillberg C, Biederman J: The worldwide prevalence of ADHD: is it an American condition? *World Psychiatry* 2003; 2:104–113

Faraone SV, Perlis RH, Doyle AE, Smoller JW, Goralnick JJ, Holmgren MA et al. Molecular genetics of attention-deficit/ hyperactivity disorder. *Biol Psychiatry* 2005, 57:1313–1323

Faraone SV, Asherson P, Banaschewski T, et al.: Attention-deficit/hyperactivity disorder. *Nat Rev Dis Primers* 2015; 1: 15020

Frank-Briggs, A. (2015). Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD). Journal of Pediatric Neurology, 09(03), 291–298

Ghanizadeh A (2009) Psychiatric comorbidity differences in clinicreferred children and adolescents with ADHD according to the subtypes and gender. J Child Neurol 24:679–684

Greenhill, L. L., Posner, K., Vaughan, B. S., & Kratochvil, C. J. (2008). Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Preschool Children. Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 17(2), 347–366

Jensen, C. M., & Steinhausen, H.-C. (2014). Comorbid mental disorders in children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder in a large nationwide study. ADHD Attention Deficit and Hyperactivity Disorders, 7(1), 27–38

Παράρτημα

Θεματικός Άξονας: Προσέγγιση της ΔΕΠ-Υ από τους εκπαιδευτικούς

Ερώτηση 1^η

Τι σημαίνει για εσάς η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σας έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σας έρχεται πρώτο στο μυαλό;

Το σύνδρομο ΔΕΠ-Υ για τους εκπαιδευτικούς παρουσιάζει την παρακάτω συμπτωματολογία:

1. Είναι η δυσκολία του να καθίσει στην καρέκλα, η μη συμμετοχή στην διδασκαλία και στις ομαδικές δραστηριότητες (Δ2)
2. Υπερκινητικότητα και διάσπαση όπως και η απουσία συγκέντρωσης και προσοχής (Δ3,Δ5,Δ6,Δ9).
3. Μικρό χρόνο συγκέντρωσης (Δ7)
4. Ανοργάνωτο και παρορμητικό παιδί (Δ8)
5. Υπερβολική κινητικότητα, κίνηση, κούνημα ποδιών χεριών, δυσκολία στην συγκέντρωση, δυσκολία στην ολοκλήρωση δραστηριοτήτων και ασκήσεων (Δ12)

6. Παιδί που χρειάζεται περισσότερη προσοχή και φροντίδα, ώστε να βοηθηθεί και να βάλει τα πράγματα σε μια σειρά (Δ13)
7. Παιδί που δεν ακούει οδηγίες και χρειάζεται επανάληψη από τον εκπαιδευτικό προκειμένου να εκτελέσει αυτά που του έχει πει, ανοργάνωτα τετράδια και τσάντα. Απόρροια αυτών είναι να μην γνωρίζει τι θα κάνει την επόμενη μέρα ακόμα και αν αυτό έχει ειπωθεί από τον εκπαιδευτικό λίγο πριν, παραγωγή ορθογραφικών λαθών και απουσία πειθαρχίας του ίδιου του μαθητή και περεταίρω δυσκολίες του ίδιου του εκπαιδευτικού όταν δεν υπάρχει γνώση στην ειδική αγωγή (Δ1)
8. Δυσκολία στον έλεγχο της παρόρμησης, δυσκολία στην ολοκλήρωση της δραστηριότητας δομημένης σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και στην συναναστροφή με συνομηλίκους (στην ακολουθία κανόνων και στην παραμονή στην δραστηριότητα) Δυσκολία στις μεταβάσεις που αφορά κυρίως ψυχοκινητικές δραστηριότητες (Δ5)
9. Διαταραχή της προσοχής, διάσπαση και υπερκινητικότητα (Δ9)
10. Μόνιμη ένταση εξαιτίας της διάσπασης προσοχής, έντονη κινητικότητα και αδυναμία στο να λάβει τις ακουστικές πληροφορίες ο μαθητής με ΔΕΠ-Υ (Δ14)
11. Δυσκολία να παραμείνει στο θρανίο, έντονη διάθεση να σηκώνεται με την χρήση διάφορων δικαιολογιών (Δ11)

Ερώτηση 2^η

Αυτά τα παιδιά τι κάνουν μέσα στην τάξη συνήθως ;

Για τους εκπαιδευτικούς τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ εκφράζουν τις παρακάτω συμπεριφορές μέσα στην σχολική τάξη:

1. Συνήθως τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ ασχολούνται με συγκεκριμένα αντικείμενα και είναι ανήσυχα (Δ2).
2. Επειδή δεν μπορούν να συγκεντρωθούν χρειάζεται να κρατά ο εκπαιδευτικός το ενδιαφέρον τους όσο το δυνατόν περισσότερο γίνεται (Δ3).
3. Εκκινούν την φασαρία αυτά τα παιδιά μέσα στην τάξη και δείχνουν έλλειψη συγκέντρωσης (Δ6).
4. Εκφράζουν συχνά την ανάγκη να κινηθούν κατά την διάρκεια του μαθήματος και δυσκολεύονται πολύ να συγκεντρωθούν (Δ7).
5. Έχει στο θρανίο του άσχετα αντικείμενα και ασχολείται με αυτά, μιλάει στον διπλανό του και παρουσιάζει έλλειψη συγκέντρωσης (Δ8).
6. Μεγάλη δυσκολία στο να καθίσει στην καρέκλα (Δ10).

7. Δυσκολία των παιδιών με ΔΕΠ-Υ να ακολουθήσουν την ροή των δραστηριοτήτων μιας σχολικής μέρας. Αδυνατούν να καθίσουν και να παραμείνουν στο θρανίο. Απασχολούν τα χέρια τους με άσχετα αντικείμενα. (Δ12).
8. Απασχόληση με άσχετα αντικείμενα και αδυναμία στην συγκέντρωση (Δ13).
9. Η δυσκολία είναι εφάμιλλη με το μέγεθος της διαταραχής και εκφράζεται διαφορετικά σε κάθε μαθητή (Δ1)
10. Δυσκολία στην μη προσαρμογή της ύλης στις ανάγκες των μαθητών. Μη ανταπόκριση στην ακολουθία της ομάδας και δυσκολία ως προς την αναμονή της σειράς και τον έλεγχο της παρορμητικότητας. (Δ5)
11. Δυσκολία στην συγκέντρωση πάνω σε μια σχολική ανάθεση και εργασία. (Δ9)
12. Δυσκολία στο να καθίσει στην καρέκλα, λήψη αποφάσεων με στόχο να σηκωθεί από την καρέκλα ως προς και την προσοχή. Λειτουργεί καλύτερα με την χρήση περισσότερων διαλειμμάτων (Δ14)
13. Δυσκολία να παραμείνει στο θρανίο, έντονη διάθεση να σηκώνεται με την χρήση διάφορων δικαιολογιών, τα διάφορα ερεθίσματα της τάξης συχνά αποσπούν την προσοχή των μαθητών με ΔΕΠ-Υ (Δ11)

Ερώτηση 3^η

Ο ρόλος ο δικός σας σε σχέση με αυτούς τους μαθητές ποιος είναι; Πώς θα τον περιγράφατε;

Αντιλήψεις εκπαιδευτικών σε σχέση με τον ρόλο τους απέναντι στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ:

1. Σκοπός είναι η διατήρηση του ενδιαφέροντος και η ένταξη στην ομάδα όπως και δημιουργία κινήτρου προκειμένου να εστιάσουν στον εαυτό τους (Δ2).
2. Υποστηρικτικός ρόλος προκειμένου να διατηρηθεί η συγκέντρωση και να εκτονωθεί η υπερκινητικότητα τους (Δ3).
3. Προσπάθεια ώστε το μάθημα να δίνει την ευκαιρία για αλληλεπίδραση και χρησιμοποίηση περισσότερο των χεριών κατά την εκπαιδευτική ώρα (Δ6).
4. Ειδική μεταχείριση και αντιμετώπιση ώστε ο μαθητής να μπορεί να φέρει σε πέρας αυτά που του ζητούνται (Δ7).
5. Δημιουργία κινήτρων για μάθηση με στόχο την αποφυγή του στίγματος (Δ8).
6. Ευελιξία ως προς την αποδοτικότητα των μαθητών με ΔΕΠ-Υ. Αντιμετώπιση με επιείκεια και επί ίσους όρους με τους υπόλοιπους μαθητές (Δ10).

7. Δημιουργία συγκεκριμένου προγράμματος με μείωση της ύλης και διαφοροποιημένοι στόχοι διδασκαλίας και συζήτηση με τους γονείς με στόχο την λειτουργία μίας ρουτίνας που θα βοηθήσει τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ (Δ12).
8. Λόγω έλλειψης της παράλληλης στήριξης διαφοροποίηση προγράμματος με τροποποίηση των ασκήσεων (Δ13).
9. Υπομονή για την αντιμετώπιση των μαθητών με ΔΕΠ-Υ και κατανόηση. Σημαντική η βοήθεια που δίνεται από τα ΚΕΔΑΣΥ στους εκπαιδευτικούς. Στις μεγαλύτερες τάξεις τα προβλήματα δεν είναι τόσο έντονα τα μεγαλύτερα παιδιά είναι πιο πειθαρχημένα. Με την ηλικία φαίνεται πιθανή άμβλυνση των προβλημάτων (1)
10. Ένταξη των μαθητών στην ομάδα των ομηλίκων τους προκειμένου να δράσουν σαν ομάδα και να αλληλεπιδράσουν στις κοινές δραστηριότητες. Ύπαρξη εξατομικευμένου προγράμματος προκειμένου να βελτιωθεί η εστίαση της προσοχής, η καλλιέργεια μεγαλύτερης αναμονής και αναστολής παρορμητικότητας. (5)
11. Βοήθεια ως προς την ακολουθία προγράμματος προκειμένου να βγουν από το χάος και να οργανωθούν με απώτερο σκοπό την ακολουθία προγράμματος μέσα στην τάξη (9)
12. Μικρό χρονικό διάστημα παρακολούθησης του μαθήματος σε σχέση με αυτά που λέει ο εκπαιδευτικός. Σημαντική η διάγνωση για τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ. Εύρεση τρόπων με σκοπό την αντιμετώπιση της υπερκινητικότητας, μειωμένες απαιτήσεις σε σχέση με την αποδοτικότητα του μαθησιακού αποτελέσματος (14)
13. Εύρεση τρόπων με σκοπό την οριοθέτηση, την οργάνωση και την διατήρηση της προσοχής. Στόχος η γνώση του τι είναι ΔΕΠ-Υ από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και η μεταδοτικότητα των γνώσεων στους συναδέλφους (11)

Θεματικός Άξονας: Διαχείριση των μαθητών με ΔΕΠ-Υ από τους εκπαιδευτικούς

Ερώτηση 4^η

Όταν ενημερωθήκατε από τον διευθυντή σας ότι στην τάξη σας θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πως νιώσατε για αυτό; Ποια ήταν τα συναισθήματα σας;

1. Συναισθήματα προβληματισμού όσο αφορά την ένταξη των παιδιών με ΔΕΠ-Υ σε σχέση με τους υπόλοιπους μαθητές (Δ2)
2. Συναισθήματα μεγαλύτερης ασφάλειας με την ύπαρξη εκπαιδευτικού παράλληλης στήριξης με στόχο την επιτυχία του μαθησιακού αποτελέσματος όπως και την εύκολη ενσωμάτωση των παιδιών στην ομάδα της τάξης (Δ3)
3. Καμία ανησυχία δεν προξένησε η πληροφορία για τον συγκεκριμένο αριθμό μαθητών με ΔΕΠ-Υ από τον διευθυντή
4. Δεν υπήρχαν ιδιαίτερα συναισθήματα διότι υπήρχε η γνώση ήδη για την συμπτωματολογία αυτών των μαθητών, μη ύπαρξη άγχους
5. Σκέψη για την οργάνωση της διδασκαλίας με τέτοιο τρόπο ώστε οι μαθητές να μην νιώσουν έλλειμμα
6. Δημιουργία άγχους μόνο στην περίπτωση που υπάρχουν και άλλα παιδιά με άλλες διαταραχές ταυτόχρονα ή με μαθησιακές δυσκολίες.
7. Συχνή κατάσταση η φοίτηση των μαθητών με ΔΕΠ-Υ στο σχολικό τμήμα ενός ειδικού σχολείου. Σύσταση εκπαιδευτικού για ψυχραιμία και μέθοδο όπως και συχνή επικοινωνία με τους γονείς.
8. Συναισθήματα μεγάλης ευθύνης και άγχους ως προς το παιδαγωγικό έργο και κυρίως στην διαχείριση περισσότερων από έναν μαθητή με ΔΕΠ-Υ και άλλες συνοδές δυσκολίες σε πολυάριθμα τμήματα.
9. Καμία αλλαγή σε σχέση με τα συναισθήματα που κυριαρχούν και για τα υπόλοιπα παιδιά. Ακόμη σημαντική η βοήθεια του συμβούλου και των δασκάλων των τμημάτων ένταξης (Δ1)
10. Η επιτυχία της παρέμβασης ορίζεται από τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ ανάλογα με τα εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν και την σχέση που έχει χτίσει ο μαθητής με ΔΕΠ-Υ με τον εκάστοτε εκπαιδευτικό (Δ5)
11. Ύπαρξη σχετικού άγχους για όλο τον συντονισμό της ειδικής δομής και των παιδιών που βρίσκονται ταυτόχρονα μέσα στην τάξη καθώς υπάρχει απουσία ενιαίων αναγκών. Το άγχος είναι διαχειρίσιμο από τους εκπαιδευτικούς ειδικής δομής.(Δ9)
12. Ανάγκη για περισσότερη προσοχή (Δ14)
13. Άγχος λόγω δύσκολων καταστάσεων (Δ11)

Ερώτηση 5^η

Κατά την επαφή σας με αυτούς τους μαθητές τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε;

1. Δυσκολίες που παρουσιάστηκαν κυρίως στους γονείς αυτών των μαθητών γιατί κυριαρχούσε η άρνηση και όχι τόσο δυσκολίες που να αφορούν τους ίδιους τους μαθητές (Δ2)
2. Δυσκολίες λόγω μη συνεργασίας μεταξύ των οικογενειών και του σχολείου. Δυσκολία ύπαρξης ορίων και στο σπίτι και στις εξωτερικές δραστηριότητες(3)
3. Δυσκολίες εξ αιτίας της έντονης παρορμητικότητας του παιδιού το οποίο είχε σαν συνέχεια τον κίνδυνο της σωματικής ακεραιότητας του μαθητή. Μη κατανόηση του τι είναι ακίνδυνο ή επικίνδυνο (Δ8)
4. Δυσκολία από μέρους του μαθητή να ακολουθήσει το μαθησιακό του πρόγραμμα εξ αιτίας διάφορων ερεθισμάτων που του τραβούν το ενδιαφέρον. Η δυσκολία έγκειται στο ότι παρόλο που υπάρχουν οι τρόποι για να ενταθεί στο πρόγραμμα του εκείνο συνεχίζει να αρνείται. Μπορεί να χτυπάει τον εκπαιδευτικό ή τους συμμαθητές του ή να πάθει κάποιας μορφής κρίση(9)
5. Δυσκολία στην ροή του μαθήματος εξ αιτίας διάφορων προκλητικών συμπεριφορών του παιδιού όπως πείραγμα των συμμαθητών, ακατάπαυστη ομιλία και διάσπαση προσοχής (Δ10)
6. Απόρροια της ΔΕΠΥ συχνά ήταν τα δείγματα παραβατικής συμπεριφοράς (Δ12)
7. Τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας νιώθουν περισσότερη ανεξαρτησία και δύναμη ισχύος που η ανυπακοή τους εκφράζεται σε μεγαλύτερο βαθμό με τέτοιο τρόπο ώστε να δυσκολεύουν τους εκπαιδευτικούς να τα οριοθετήσουν και να τα πλαισιώσουν (Δ13)
8. Εκτός σχολικής τάξης οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ είναι ευχάριστοι, συμπαθητικοί με πολύ ωραία ενέργεια ωστόσο εντός τάξης είναι υπερκινητικοί με διάσπαση προσοχής και έλλειψη συγκέντρωσης. Υπάρχει αρκετή δυσκολία στην διαχείριση καθώς η συγκέντρωση τους κρατάει περίπου 5 λεπτά.(Δ14)

Ερώτηση 6^η

Εσείς τώρα στην τάξη έχετε συγκεκριμένες στρατηγικές που χρησιμοποιείτε μέσα στην τάξη προκειμένου να ανταπεξέλθετε στο έργο σας;

1. Δημιουργία ελκυστικού μαθήματος με την χρήση της διαθεματικότητας και των projects. Σκοπός και στόχος η ανάπτυξη ενδιαφέροντος των μαθητών όπως και η ένταξη της κίνησης κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής ώρας (Δ2)
2. Ρόλων στο παιδί προκειμένου να εκτονώνει την κίνηση του (Δ3)
3. Χρήση internet και συγκεκριμένα εικόνες με σκοπό τα παιδιά να μην βαριούνται, να κατανοούν ευκολότερα και να μην αισθάνονται άγχος και αναστάτωση (Δ7)
4. Αύξηση μαθησιακού χρόνου με λιγότερες ασκήσεις πιο στοχευμένες. Ακόμη, δημιουργία ευκαιριών με ρόλους ευθύνης όπως να φέρουν κιμωλίες να γίνουν βοηθοί της δασκάλας με στόχο την αποφόρτιση (Δ8)
5. Σημαντικός οδηγός στην χρήση των στρατηγικών μεθόδων είναι τα ίδια τα παιδιά. Δεν γίνεται χρήση συγκεκριμένου υλικού. Το εξατομικευμένο πρόγραμμα δίνεται ανά περίπτωση (Δ1)
6. Ενίσχυση στα θετικά στοιχεία του κάθε μαθητή (Δ10)
7. Χρήση οπτικοποιημένων μεθόδων με στόχο το παιδί να γνωρίζει την έναρξη και την λήξη των δραστηριοτήτων. Ακόμη χρήση ανταλλάξιμων αμοιβών (tokens) για την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (Δ12)
8. Μείωση γνωστικού επιπέδου και διαφοροποίηση της ύλης (Δ13)
9. Η βασική στρατηγική είναι η ηρεμία και η ψυχραιμία προκειμένου να γίνει σωστή διαχείριση. Ευκαιρίες για αποφόρτιση μέσα σε σταθερά όρια. Πολλοί εκπαιδευτικοί δεν βάζουν όρια εξ αιτίας του φόβου τους, δεν θέλουν να γίνουν αποδέκτες της επιθετικότητας των μαθητών (Δ9)
10. Δημιουργία προγράμματος για να ξέρει το παιδί τι θα αντιμετωπίσει την συγκεκριμένη διδακτική ώρα όπως και να ξέρει πότε θα κάνει διάλειμμα ή πότε θα κάνει μια δραστηριότητα που τον ευχαριστεί (Δ14)
11. Τα παιδιά είναι σε δράση κατά την διάρκεια του μαθήματος, παίρνουν τον ρόλο του εκπαιδευτικού και εξετάζουν τους συμμαθητές τους. Ο ρόλος που δίνεται βοηθάει το παιδί με ΔΕΠ-Υ γιατί το μάθημα είναι διαδραστικό και αυξάνει και το ενδιαφέρον του μαθητή και τον κάνει περισσότερο συμμετοχικό. Πρόταση από την εκπαιδευτικό η παράδοση του μαθήματος να γίνει από τα ίδια τα παιδιά. Ακόμη η εκφώνηση των ερωτήσεων γίνεται από τους ίδιους τους μαθητές. Τέλος γίνεται προσπάθεια από μέρος της εκπαιδευτικού ώστε να περιορίζεται η δράση της και οι μαθητές να έχουν κεντρικό ρόλο (Δ7)

Ερώτηση 7^η

Τώρα ως προς την διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας τι χρησιμοποιείτε; Τι είναι αυτό που επιλέγετε συχνά να κάνετε;

1. Διακοπή του μαθήματος και έναρξη διαλείμματος με σκοπό την αποφόρτιση των μαθητών με ΔΕΠ-Υ (Δ2)
2. Επίλυση ασκήσεων γλώσσας και μαθηματικών με την χρήση τεχνολογικών μέσων με στόχο την αύξηση του ενδιαφέροντος των μαθητών όπως και την αύξηση της προσοχής τους. Χρήση ομαδοσυνεργατικής μεθόδου Tzikson όπως και χρήση συμβολαίου με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ (Δ3)
3. Δημιουργία του κλασσικού test σε κύβο με στόχο το παιδί αν το δει σαν παιχνίδι και να διατηρήσει την προσοχή του σε αυτό. Ευχάριστη αξιολόγηση και ταυτόχρονη αύξηση του ενδιαφέροντος όπως και χρήση σχεδιαγραμμάτων και εικόνες που θα τα βοηθήσουν στην παραγωγή γραπτού λόγου (Δ8)
4. Μείωση της διδακτέας ύλης και διαφοροποίηση ασκήσεων (Δ10)
5. Διαφοροποίηση στόχου, μεθόδου διδασκαλίας και περιεχομένου. Ακόμη, διαφοροποίηση υλικών και μέσων (Δ12)
6. Αρκετά βοηθητική είναι η κατασκευή πραγμάτων κατά την διάρκεια του μαθήματος. Αντικατάσταση της θεωρίας από βιωματική εκπαίδευση (Δ13)
7. Βόλτα μέσα στη τάξη όταν υπήρχαν σημάδια υπερκινητικότητας από μέρους του μαθητή, συμβουλές από τον ίδιο τον δάσκαλο όταν υπήρχε έντονη διάσπαση προσοχής. Χρήση διαφοροποιημένου προγράμματος διδασκαλίας με λιγότερες ασκήσεις για το σπίτι (Δ1)
8. Βοηθητικό το οπτικοποιημένο πρόγραμμα όλης της ημέρας προκειμένου οι μαθητές να ξέρουν τι έπεται (teacch). Ευκαιρίες αποφόρτισης στην γωνιά της τάξης που ηρεμούν οι μαθητές ώστε να υπάρχει χρόνος με τον εαυτό του. Δίνεται εκείνη την στιγμή η ευκαιρία ο μαθητής να παίξει με μικρά όργανα με σκοπό να συντονιστεί, ή παιχνίδια της τάξης όπως και ακόμα μπορεί να χαλαρώσει στην γωνιά της χαλάρωσης, να σκίσει περιοδικά, να ακούσει μουσική και τέλος χρήση ηλεκτρονικών μέσων για την αποφόρτιση των μαθητών (Δ9)
9. Επανάληψη των μαθημάτων με την βοήθεια των γονέων στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ που παρουσίαζαν μεγάλα κενά όπως και συμβουλή του εκπαιδευτικού προς τους γονείς για πρόσληψη στο σπίτι ενός εκπαιδευτικού που θα διαβάζει μαζί με το παιδί (Δ14)
10. Εργασία προκειμένου να ωφεληθούν όλοι οι μαθητές όχι μόνο αυτοί που έχουν ΔΕΠ-Υ. Εξειδικευμένες τεχνικές προκειμένου να λάβει ο μαθητής ένα ιδιοδεκτικό ερέθισμα, ακόμη χρήση τσίγλας και στοματοπροσωπικές πιέσεις όταν ο μαθητής είναι πολύ ανεβασμένος. Διαμόρφωση της τάξης με λίγα

ερεθίσματα και οι πιο απαιτητικές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρο στην αρχή της σχολικής μέρας που ο μαθητής είναι πιο ξεκούραστος (Δ5)

11. Ως διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας χρησιμοποιείται από την εκπαιδευτικό μείωση της ύλης, χρήση διαφορετικών και απλοποιημένων ερωτήσεων που μπορούν να δοθούν στον μαθητή για να τον βοηθήσουν να ανταποκριθεί καλύτερα στο μάθημα. Ακόμη, στην Α δημοτικού κατά την εκμάθηση των αριθμών είναι δυνατόν να διδαχθεί ο αριθμός στον μαθητή με ΔΕΠ-Υ με μια διαφοροποιημένη μορφή, με την χρήση διαφορετικών μέσων, υλικών με στόχο να τραβήξει την προσοχή του παιδιού αλλά και να αναπτύξει κίνητρο για μάθηση (Δ11)

Ερώτηση 8^η

Η καθημερινή επαφή και εμπειρία σας με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο δουλεύετε;

1. Αλλαγή στην θεωρία και τάση συμπεριληπτικής εκπαίδευσης με σκοπό την κάλυψη όλων των αναγκών του παιδιού (Δ2)
2. Μεγαλύτερη αντίληψη της συμπτωματολογίας του ΔΕΠ-Υ λόγω παραπάνω εμπειρίας και προσαρμογή υλικού ανάλογα με τον μαθητή με ΔΕΠ-Υ, τις μαθησιακές δυσκολίες και την συνοσηρότητα που μπορεί να συνυπάρχει (Δ3)
3. Απόκτηση ευελιξίας, ενσυναίσθησης και ανθρωπιάς (Δ10)
4. Δοκιμή νέων πραγμάτων και μεθόδων διδασκαλίας με σκοπό να ανταπεξέλθουν οι μαθητές όσο το δυνατό περισσότερο. Συνεχείς επιμορφώσεις και δημιουργία εξατομικευμένου προγράμματος διδασκαλίας λόγω του ότι κάθε μαθητής είναι μοναδικός (Δ12)
5. Λόγω αυξημένου πληθυσμού των παιδιών στις τάξεις δεν είναι εφικτή η αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας. Ανάγκη από την εκπαιδευτικό γενικής εκπαίδευσης για παράλληλη στήριξη και δημιουργία πιο στοχευμένου προγράμματος (Δ13)
6. Αλλαγή ως προς την ποσότητα της επιμονής και την μείωση του ρυθμού του μαθήματος (αργός ρυθμός με περισσότερες επαναλήψεις) Ο ρόλος της εκπαιδευτικού πιο συμβουλευτικός απέναντι στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ από ότι στους υπόλοιπους (Δ1)
7. Αύξηση της υπομονής και εύρεση τρόπων προκειμένου να εντοπίσει ο εκπαιδευτικός τα συγκεκριμένα ερεθίσματα που προκαλούν στους μαθητές με ΔΕΠ-Υ αυτή την υπερκινητικότητα και την έλλειψη προσοχής (Δ14)

8. Η χρήση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας δίνει την δυνατότητα στον μαθητή να δουλέψει σε έναν άλλο χρόνο και τρόπο όπως και δείχνει σεβασμό στην μοναδικότητα του κάθε παιδιού (Δ11)

Θεματικός Άξονας *Ψυχική ανθεκτικότητα των εκπαιδευτικών*

Ερώτηση 9^η

Εσείς τώρα πως το βιώνετε συναισθηματικά όλο αυτό;

1. Ευκαιρία για μεγαλύτερη δημιουργική εγρήγορση ώστε να προληφθούν διάφορες καταστάσεις που μπορεί να προκύψουν μέσα στην σχολική μέρα (Δ2)
2. Ύπαρξη συναισθηματικής κούρασης αλλά μέσα από την τριβή και την εμπειρία ήρθε η αντίληψη ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι υποστηρικτικός και χρειάζεται υπομονή και επιμονή (Δ3)
3. Στην αρχή κυριάρχησαν συναισθήματα άγχους και ανησυχίας για το αν το έργο του εκπαιδευτικού είναι επαρκές, αν ο ίδιος ο εκπαιδευτικός έχει να προσφέρει και είναι μεταδοτικός απέναντι στους μαθητές αλλά έπειτα από κάποια χρόνια εμπειρίας υπάρχει η κατανόηση των συμπτωμάτων του ΔΕΠ-Υ όπως και ότι θα υπάρχουν καλές και κακές μέρες για αυτό τον μαθητικό πληθυσμό (Δ6)
4. Συναισθήματα ματαιώσης, άγχους και στεναχώριας γιατί δεν έρχονται τα επιθυμητά αποτελέσματα (Δ8)
5. Συναισθήματα συναισθηματικής κόπωσης (Δ10)
6. Συναισθήματα ματαιώσης κάποιες φορές γιατί τα θετικά αποτελέσματα αργούν πολύ να φανούν (Δ12)
7. Έλλειψη κουράγιου αλλά συνεχής προσπάθεια για εξέλιξη (Δ13)
8. Ύπαρξη συναισθημάτων άγνοιας στην αρχή της επαγγελματικής καριέρας αλλά έπειτα από την εμπειρία των χρόνων αυτά τα συναισθήματα υποχωρούν. Ακόμη ο ρόλος του γονιού βοηθάει τον εκπαιδευτικό να αναπτύξει συναισθήματα κατανόησης και αγάπης (Δ1)
9. Δεν αξιολογούνται ως κάτι ιδιαίτερο οι δύσκολες μέρες καθώς στις ειδικές δομές υπάρχουν καθημερινά δυσκολίες (Δ9)
10. Συναισθήματα άγχους μέχρι να διαπιστωθεί πως θα τα πάνε δάσκαλος και μαθητής μεταξύ τους. Ακόμη συναίσθημα ενθουσιασμού μέχρι να γίνει η

γνωριμία και να δει ο δάσκαλος πως θα ανταποκριθεί σε αυτό ο μαθητής και τέλος ανάπτυξη συναισθήματος του φόβου αν ο μαθητής ή η μαθήτρια με ΔΕΠ-Υ εκτός από αυτό έχει και κάποια άλλη διαταραχή ταυτόχρονα ή κάποια μαθησιακή δυσκολία, κυρίως φόβος για το χρονικό διάστημα που θα περάσει μέχρι να διαπιστωθεί αν υπάρχει συννοσηρότητα. Ύπαρξη συναισθήματος ματαίωσης στην περίπτωση που συνοδεύει το ΔΕΠ-Υ η Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή και ότι και αν κάνει ο εκπαιδευτικός του φαίνεται πως πάει λάθος (Δ14)

11. Αυτό που έχει διαπιστωθεί είναι, ότι τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ φαίνονται αποδιοργανωμένα και η μη σταθερότητα και η έλλειψη ορίων που πραγματοποιείται στο οικογενειακό περιβάλλον δημιουργεί μια ψυχosύνθεση αποδιοργανωμένη. Σημαντική κρίνεται η σχέση που θα κάνει ο μαθητής με τον ενήλικα ώστε να νιώσει ασφάλεια και εμπιστοσύνη. Εξαντλητική κρίνεται η συνεχής προσοχή που πρέπει να δίνει ο ενήλικας (εκπαιδευτικός) προς το παιδί (5) Λόγω των παραπάνω ύπαρξη συναισθημάτων ματαίωσης και κούρασης κάποιες φορές όπου σε όλα αυτά δεν φταίει (Δ5)
12. Οι περισσότεροι δάσκαλοι είναι εξουθενωμένοι μετά την επαφή τους με αυτόν τον μαθητικό πληθυσμό αλλά η συγκεκριμένη εκπαιδευτικός δεν νιώθει ματαιωμένη. Κάποιες φορές αντιλαμβάνεται την καθημερινότητα κάπως κουραστική. Η υπομονή φέρνει πάντα αποτέλεσμα και οι μικρές ποσοτικές αλλαγές όπως και τα μικρά βήματα μπορούν να φέρουν το ποιοτικό άλμα σε συνεργασία πάντα με την οικογένεια (Δ11)
13. Έντονος προβληματισμός για την μαθησιακή πορεία των μαθητών με ΔΕΠ-Υ και ανάπτυξη συναισθήματος σχολική αποτυχίας. Σκέψη της εκπαιδευτικού για διαχωρισμό των τμημάτων ανάλογα με το μαθησιακό επίπεδο των μαθητών (Δ7)

Ερώτηση 10^η

Υπάρχουν όμως μέρες που χάνετε το κουράγιο σας;

1. Κάποιες μέρες προκύπτει οργανική και σωματική κούραση, αλλά γίνεται προσπάθεια ώστε να ακολουθηθούν οι ίδιοι ρυθμοί πράγμα που κάποιες φορές κουράζει τον ίδιο τον εκπαιδευτικό (Δ2)
2. Υπήρχαν μέρες που το κουράγιο χανόταν επειδή υπήρχε η αναμονή για πιο γρήγορα αποτελέσματα. Δεν υπάρχει πλέον συναισθηματική εμπλοκή γιατί υπάρχει η πείρα (Δ3)
3. Συναισθήματα ματαίωσης, άγχους και στεναχώριας

- Υπαρξη αφόρητων ημερών λόγω του ότι το πρόγραμμα δεν εξελίσσεται έτσι όπως θα έπρεπε λόγω αστάθμητων παραγόντων αλλά το κουράγιο δεν χάνεται (Δ10)
4. Οι δύσκολες μέρες των μαθητών είναι ταυτόχρονα και δύσκολες μέρες για τους εκπαιδευτικούς. Υπάρχει απαίτηση ώστε τα αντανακλαστικά των εκπαιδευτικών να λειτουργούν πολύ καλά και να διασφαλίζουν την ηρεμία και την τάξη σε όλους τους υπόλοιπους μαθητές. Η αναμονή για το θετικό Feedback καθυστερεί αρκετά να έρθει οπότε υπάρχει αναμενόμενα ματαίωση (Δ12)
 5. Αίτημα για βοήθεια και συμβουλευτική από άλλους συναδέλφους όταν δεν υπάρχουν άμεσες λύσεις (Δ13)
 6. Υπαρξη ημερών που είναι πιο κουραστικές αλλά όχι λόγω των συγκεκριμένων μαθητών (Δ1)
 7. Συναισθήματα μεγάλης ματαίωσης και στεναχώριας γιατί η εκπαιδευτικός γνωρίζει ότι υπάρχει περίπτωση να βελτιωθεί η κατάσταση αλλά ξέρει ότι είναι πολύ δύσκολο και κάποιες φορές ακατόρθωτο (Δ8)

Ερώτηση 11^η

Τι κάνετε όμως για αυτό; Πώς επανέρχεστε την επόμενη μέρα στο σχολείο αν την προηγούμενη νιώθετε ψυχικά κουρασμένη; Τι είναι αυτό που σας βοηθάει ώστε να βρείτε ξανά την ενέργεια σας;

1. Συνήθως αρκετά βοηθητική είναι μια βόλτα, ένας περίπατος με στόχο να αδειάσει η σκέψη να χαλαρώσει το σώμα και να ξαναβρεθεί η χαμένη ενέργεια (Δ2)
2. Ανάγκη για επικοινωνία με συναδέλφους ειδικής αγωγής με μεγαλύτερη προϋπηρεσία με σκοπό μέσω της συμβουλευτικής οδού να δοθούν νέες κατευθυντήριες και να διεξαχθούν νέοι στόχοι (Δ3)
3. Με την επιστροφή στο σπίτι και το τέλος της σχολικής μέρας υπάρχει ανάγκη για ηρεμία και ξεκούραση μέσω της γυμναστικής και άλλων χόμπι (Δ6)
4. Συζήτηση με συναδέλφους για την απόκτηση βοήθειας από κοινωνικό λειτουργό, την δασκάλα της ένταξης και τον ψυχολόγο του σχολείου και έπειτα ενασχόληση με διάφορες δραστηριότητες όπως γυμναστική και ταινίες που βοηθούν στην διαχείριση του άγχους (Δ8)
5. Συναισθήματα χαράς και δύναμης τα οποία προέρχονται από την σχέση που δομείται μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών. Ακόμη τοποθέτηση ορίων στο παιδί και απόσταση από αυτό προκειμένου να επαναπροσδιοριστεί η στοχοθεσία (Δ10)

6. Ανάμνηση θετικών στιγμών και αποτελεσμάτων προηγούμενων επιτυχημένων προσπαθειών και σκέψεις ότι οποιοδήποτε θετικό βήμα αποτελεί εξέλιξη στην ζωή κάθε μαθητή (Δ12)
7. Έκκληση για βοήθεια από άλλους συναδέλφους με μεγαλύτερη εμπειρία (Δ13)
8. Σωματική άσκηση δηλαδή τρέξιμο και συζήτηση με συναδέλφους (Δ14)
9. Βοήθεια είναι η επικοινωνία των προβληματισμών και των καθημερινών προβλημάτων με συγγενείς και μέλη της οικογένειας. Αυτή η εξωτερίκευση των σκέψεων βοηθάει αν αποκλιμακωθεί μια φορτισμένη μέρα (Δ11)
10. Απόμόνωση σκέψεων που αφορούν την δουλειά μετά από το πέρας του σχολικού ωραρίου και ενασχόληση με δραστηριότητες όπως κολυμβητήριο, σειρές, βόλτα με φίλους και ξεκούραση (Δ5)

Ερώτηση 12^η

Από αλλού μέσα ή έξω από το σχολείο λαμβάνετε κάποιας μορφής υποστήριξη;

1. Ανταλλαγή απόψεων με τον σύζυγο που είναι και εκείνος εκπαιδευτικός όπως και με άλλους συναδέλφους (Δ2)
2. Συνεργασία με οποιονδήποτε συνάδελφο προκειμένου να έρθει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Αυτή η βοήθεια έρχεται από άλλους εκπαιδευτικούς ή άλλες ειδικότητες προκειμένου να κάνει τους εκπαιδευτικούς να δουν με άλλη ματιά το πλαίσιο και τους ίδιους τους μαθητές (Δ3)
3. Βοήθεια από άλλους συναδέλφους με μεγαλύτερη εμπειρία (Δ6)
4. Αίτημα για βοήθεια από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό προς τους άλλους εκπαιδευτικούς, τον διευθυντή αλλά και τις ειδικότητες της ΕΔΥ (ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό) (Δ8)
5. Οργάνωση συνεδριάσεων και σύσκεψη συλλόγου προκειμένου να συζητηθούν τα θέματα που αφορούν τους μαθητές που δυσκολεύονται (Δ10)
6. Η σημαντική υποστήριξη έρχεται μέσα από το σχολείο μέσω της κατανόησης και της συνεργασίας μεταξύ των συναδέλφων (Δ12)
7. Η βοήθεια προέρχεται μέσα από το σχολείο και έχει πρακτικό χαρακτήρα. Ανάγκη για περισσότερη ενίσχυση πρακτικής βοήθειας (Δ13)
8. Σύγκλιση συλλόγων διδασκόντων με στόχο να συζητηθούν τα θέματα που απασχολούσαν τον εκάστοτε εκπαιδευτικό. Βοήθεια από εκπαιδευτικό υλικό (βιβλίο) (Δ9)
9. Σημαντική βοήθεια αποτελεί ο ψυχολόγος που παρακολουθεί τον μαθητή για τον εκπαιδευτικό διότι του τονίζει ότι από την μεριά του κάνει υπερπροσπάθεια και ότι μπορεί μέχρι ενός σημείου (Δ14)
10. Συζητήσεις με συναδέλφους κατά την διάρκεια συλλόγων διδασκόντων (Δ1)

11. Με πρωτοβουλία της εκπαιδευτικού έρχεται η υποστήριξη από τους άλλους συναδέλφους. Συμβαίνει και τυπικά και άτυπα (Δ7)

Θεματικός Άξονας : Συνεργασία εκπαιδευτικών στην σχολική μονάδα

Ερώτηση 13^η

Υπάρχει συνεργασία με άλλους συναδέλφους; Υπάρχει αλληλοϋποστήριξη ή αυτό δεν υπάρχει σε τόσο μεγάλο βαθμό μέσα στο σχολείο θεωρείτε;

1. Ύπαρξη διαλόγου, σύμπνοιας και αλληλοϋποστήριξης μέσα στην σχολική μονάδα μεταξύ των συναδέλφων που είναι συναισθηματικά πιο κοντά. Έκφραση μεγάλου ενδιαφέροντος από τον ψυχολόγο και τον κοινωνικό λειτουργό προς τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ (Δ2)
2. Συνεργασία ανάλογη με τον χαρακτήρα εκπαιδευτικών που επανδρώνουν το σχολείο. Ύπαρξη σχολείων που οι εκπαιδευτικοί δείχνουν αδιαφορία προς τον εκάστοτε συνάδελφο που μπορεί να έχει δείξει κάποιο προβληματισμό για ένα μαθητή. (Δ3)
3. Ύπαρξη βοήθειας από τον ψυχολόγο (Δ6)
4. Βοήθεια μέσω της ΕΔΥ που την ζητά ο ίδιος ο εκπαιδευτικός κυρίως (Δ8)
5. Κατά τον απολογισμό τριμήνου γίνεται διάλογος στον σύλλογο διδασκόντων και υπάρχει ανταλλαγή απόψεων όπου δίνεται η ευκαιρία στον καθένα από τους εκπαιδευτικούς ακούγοντας και τις άλλες ειδικότητες να σκεφτεί και να ξανασκεφτεί όσα τον προβληματίζουν σχετικά με τον ή τους μαθητές του.(Δ10)
6. Διεξαγωγή διεπιστημονικών συναντήσεων τυπικού χαρακτήρα με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων για μαθητές που δυσκολεύουν και προβληματίζουν την εκπαιδευτική διαδικασία και κοινότητα. Ενίσχυση των συναδέλφων βάζοντας επιπλέον διδακτικές ώρες στον μαθητή που δυσχεραίνει την διαδικασία όπως θα κάνει ο λογοθεραπευτής ή ο ψυχολόγος ή ο κοινωνικός λειτουργός. Σημαντικό πάντα είναι το αίτημα

- του δασκάλου για βοήθεια να προκύψει από τον ίδιο όπως και να μπορέσει ο δάσκαλος να είναι ανοιχτός στις νέες προτάσεις και ευέλικτος. (Δ12)
7. Η οργάνωση και η σύσταση του συλλόγου διδασκόντων βοηθάει στην βελτίωση του παιδαγωγικού έργου και στην σωστή διαχείριση των μαθητών με ΔΕΠ-Υ (Δ13)
 8. Ελευθερία απόψεων, χωρίς να θεωρηθεί από κάποιο συνάδελφο αδυναμία ένα ενδεχόμενο πρόβλημα. Η πρωτοβουλία του να οργανωθεί ένας σύλλογος διδασκόντων μπορεί να παρθεί από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό υπό την αιγίδα της διευθύντριας (Δ1)
 9. Η συνεργασία με τους συναδέλφους είναι ανάλογη με το σχολικό πλαίσιο. Η υποστήριξη συμβαίνει σε ανεπίσημο πλαίσιο και είναι αμφίδρομη (Δ14)
 10. Υπάρχει αλληλοϋποστήριξη στο διάλειμμα με συζητήσεις ανάμεσα στους συναδέλφους (Δ11)
 11. Υπάρχει ενημέρωση για την εικόνα του μαθητή όχι συμβουλευτική βοήθεια (Δ7)
 12. Έλλειψη συντονισμένης και οργανωμένης συνεργασίας μεταξύ των συναδέλφων. Κυρίαρχη τάση για απομόνωση των εκπαιδευτικών στις τάξεις του μα τους μαθητές του χωρίς να υπάρχει ενδιαφέρον για τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς. Έλλειψη συνεργασίας προκειμένου να δομηθεί κοινό πρόγραμμα παρέμβασης. Κυριαρχούν συζητήσεις αλλά όχι συνεργασία (Δ5)

Ερώτηση 14^η

Ο διευθυντής του σχολείου σας υποστηρίζει με κάποιο τρόπο και αν ναι ποιοι είναι αυτοί οι τρόποι που χρησιμοποιεί;

1. Υπάρχει ανταπόκριση του διευθυντή στην έκκληση των συναδέλφων στο συγκεκριμένο σχολείο σε άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα έχει τύχει να μην υπάρχει (Δ2)
2. Αμέριστη βοήθεια και υποστήριξη του διευθυντή σε ότι ζητήσει ο εκπαιδευτικός. Μπορεί να πάρει το παιδί με ΔΕΠ-Υ στο γραφείο με σκοπό να αποκλιμακωθεί η ένταση που μπορεί να υπήρχε μέσα στην τάξη, να κουβεντιάσει με τον μαθητή. Υπάρχει περίπτωση ο διευθυντής να καλέσει τους γονείς και να πάρει και ίδιος θέση σε αυτό (Δ1)
3. Τυπική η βοήθεια του διευθυντή και όχι ένθερμη. Η παρέμβαση του διευθυντή έχει γίνει μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας με τους γονείς όπως και μέσω της υποστήριξης του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού όταν οι γονείς ενός μαθητή παραπονέθηκαν για εκείνον (Δ14)

4. Παρόλο που δεν έχει χρειαστεί θεωρείται από την εκπαιδευτικό ότι ο διευθυντής σε περίπτωση που χρειάζοταν θα ήταν βοηθητικός (Δ6)
5. Δεν είναι δεδομένη η υποστήριξη από τον διευθυντή. Συγκεκριμένα έχει συμβεί ο διευθυντής να μην ακούει τα αιτήματα της δασκάλας που αφορούν μαθητές με ΔΕΠ-Υ και να την προσπερνά (Δ8)
6. Ο διευθυντής του σχολείου είναι υποστηρικτικός και βοηθάει τους εκπαιδευτικούς της σχολικής μονάδας (Δ10)
7. Έχει ρόλο διακοσμητικό και εκτελεστικό. Δεν εμπλέκεται με το διδακτικό προσωπικό κυρίως έχει ρόλο διοικητικό. Δεν βοηθάει ούτε με την χρήση συμβουλών ούτε με την χρήση οδηγιών (Δ5)

Ερώτηση 15^η

Με άλλους ειδικούς επαγγελματίες όπως από κάποιο ψυχολόγο ή κοινωνικό λειτουργό υπάρχει συνεργασία στο σχολείο;

1. Σημαντικό το έργο των ψυχολόγων και των κοινωνικών λειτουργών στο σχολείο. Παρατήρηση μαθητών την ώρα του μαθήματος και επικοινωνία με τους γονείς με στόχο την υποστήριξη τους (Δ1)
2. Δεν υπάρχει πάντα συνεργασία γιατί οι συγκεκριμένες ειδικότητες δεν επανδρώνουν πάντα τις σχολικές μονάδες. Όταν βρίσκονται στο σχολείο υπάρχει θέληση και διάλογος αλλά δεν υπάρχει ο χρόνος (Δ14)
3. Υπάρχει συνεργασία και με τον ψυχολόγο και τον κοινωνικό λειτουργό (Δ6)
4. Άψογη συνεργασία με τις ειδικότητες του ψυχολόγου, του κοινωνικού λειτουργού και της νοσηλεύτριας (Δ3)
5. Απαραίτητες αυτές οι ειδικότητες στην σχολική μονάδα (Δ8)
6. Πολύ σημαντικές οι ειδικότητες του ψυχολόγου και του κοινωνικού λειτουργού. Όπως επίσης πρέπει και αν εμπεδωθεί από όλους και ο ρόλος της ΕΔΥ στις σχολικές μονάδες γιατί από τους εκπαιδευτικούς δεν υπάρχει αποδοχή (Δ11)
7. Δεν υπάρχει συνεργασία γιατί οι συγκεκριμένες ειδικότητες υπάρχουν στα σχολεία αλλά όχι σταθερά και για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Υπάρχει ανάγκη για ψυχολόγο ο οποίος θα συμβουλεύει τους εκπαιδευτικούς εκτός από το να παρακολουθεί τα παιδιά (Δ7)
8. Υπάρχει άμεση και καλή συνεργασία. Δεν υπάρχει εμπλοκή του κοινωνικού λειτουργού σε παιδαγωγικά πράγματα. Κυρίως ασχολείται με την οικογένεια. Από την άλλη πλευρά η βοήθεια του ψυχολόγου είναι σημαντική διότι δουλεύει πράγματα με το παιδί που δεν μπορεί να τα δουλέψει ο

εκπαιδευτικός. Ακόμη σημαντική η παρατήρηση που κάνει ο ψυχολόγος στον κάθε μαθητή ώστε αργότερα να πει την άποψη του στον εκπαιδευτικό προκειμένου να συζητήσουν και να δομήσουν μαζί ένα θεραπευτικό πρόγραμμα (Δ5)

Ερώτηση 16^η

Πιστεύετε ότι βοηθούν ώστε το έργο σας να γίνετε ευκολότερο;

1. Υπάρχει συνεργασία με τις συγκεκριμένες ειδικότητες και υπάρχει η πεποίθηση ότι βρίσκονται στον σχολικό χώρο μόνο για να βοηθήσουν και να εξελίσουν τα παιδιά που δυσκολεύονται (Δ1)
2. Βοηθητικοί στο έργο του δασκάλου καθώς έχουν πολλές και σημαντικές γνώσεις ώστε να συμβουλέψουν τον εκπαιδευτικό όπως και αν παρατηρήσουν τον μαθητή με ΔΕΠ-Υ και να προτείνουν πιθανές λύσεις(Δ14)
3. Κατοχή βοηθητικού και ουσιαστικού ρόλου αυτές οι ειδικότητες γιατί βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να κατανοήσουν το πως νιώθουν οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ (Δ6)
4. Οι συγκεκριμένες ειδικότητες μετά την παρατήρηση των μαθητών με ΔΕΠ-Υ προτείνουν τρόπους διαχείρισης αυτών των μαθητών. Ακόμη αίτημα της εκπαιδευτικού ώστε οι συγκεκριμένες ειδικότητες να προσληφθούν μέσω οργανικών θέσεων στις σχολικές μονάδες λόγω του ότι το έργο τους είναι πολύ σημαντικό (Δ3)
5. Δημιουργία δράσης για την ενσυναίσθηση και την συναισθηματική νοημοσύνη με την ψυχολόγο του σχολείου προκειμένου όλα τα παιδιά να αρχίζουν με έναν τρόπο να κατανοούν τους συμμαθητές τους που έχουν κάποιες δυσκολίες διαφορετικές από τους ίδιους. Μέσω αυτού του προγράμματος όλα τα παιδιά να είναι σε θέση να αγκαλιάσουν τους συμμαθητές τους και να μην τους φορούν μια ταμπέλα (Δ8)
6. Ύπαρξη διευθυντών που δείχνουν να ενδιαφέρονται τα τελευταία χρόνια οργανώνοντας τηλεφωνικές επικοινωνίες και συζητήσεις με τους γονείς (Δ10)

7. Ιδιαίτερα καλή συνεργασία με τον εκπαιδευτικό του τμήματος ένταξης ο οποίος βοηθά σε μαθησιακό επίπεδο τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ πάντα σε συνεργασία με την εκπαιδευτικό της τάξης (Δ9)
8. Είναι σημαντικές ειδικότητες και οι δύο. Ο κοινωνικός λειτουργός είναι ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην οικογένεια και την σχολική μονάδα (Δ11)
9. Σημαντικό το έργο τους προς τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Βελτίωση της διεπιστημονικότητας και ενίσχυση της συνεργασίας με όλες τις ειδικότητες που εργάζονται με το παιδί με ΔΕΠ-Υ (Δ5)

Συνέντευξη 2^η

- Τι σημαίνει για εσένα το σύνδρομο Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σου έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σου έρχεται πρώτο στο μυαλό;
- Ένα παιδί που δεν μπορεί να καθίσει ακίνητο μερικά λεπτά δυσκολεύεται να συμμετέχει στην διδασκαλία και στο πρόγραμμα της τάξης όπως και στις ομαδικές δραστηριότητες.
- Αυτά τα παιδιά τι κάνουν μέσα στην τάξη συνήθως ;
- Συνήθως ένα παιδί με ΔΕΠ-Υ επιλέγει να ασχολείται με ένα αντικείμενο ή θέλει να σηκωθεί από την θέση του, κουνάει νευρικά τα χέρια του, τα πόδια του κοιτάει προς κάθε κατεύθυνση, κουνάει την καρέκλα του, δείχνει ανήσυχο.
- Ο ρόλος ο δικός σας σε σχέση με αυτούς τους μαθητές ποιος είναι; Πώς θα τον περιγράφατε;
- Ο ρόλος μου με αυτούς τους μαθητές είναι να τους διατηρήσω το ενδιαφέρον, να τους εντάξω στην ομάδα και να τους δώσω κίνητρο να εστιάσουν στον εαυτό τους.
- Όταν ενημερωθήκατε από τον διευθυντή σας ότι στην τάξη σας θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πως νιώσατε για αυτό; Ποια ήταν τα συναισθήματά σας;
- Τα συναισθήματά μου ήταν ανάμεικτα, από την μία πλευρά ένιωσα έναν προβληματισμό θα έλεγα για το πως θα λειτουργήσει αυτό με τα άλλα τα παιδιά από την άλλη ήταν ένα δέλεαρ να χρησιμοποιήσω τις γνώσεις μου στην ειδική αγωγή δηλαδή να γίνει μέλος της ομάδας ώστε να προχωρήσει και αυτό όπως όλα τα παιδιά, να μην σταθεί εμπόδιο η ΔΕΠ-Υ στην εξέλιξη του.
- Κατά την επαφή σας με αυτούς τους μαθητές τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε;
- Δυσκολίες με αυτούς τους μαθητές ήταν κυρίως να βοηθήσω τους γονείς να δεχτούν το πρόβλημα και όχι τόσο ο ίδιος ο μαθητής. Σε πρώτη φάση ήταν να δεχτεί ο ίδιος ο γονιός να αντιμετωπίσει την ίδια την δυσκολία και σε δεύτερη φάση να κερδίσω την εμπιστοσύνη του παιδιού ώστε να δεχτεί οποιαδήποτε παρέμβαση ή παρότρυνση.
- Δηλαδή οι γονείς φαίνεται να μην δέχονται, να προβάλλουν κάποια αντίσταση σε αυτό;

- Πολλοί γονείς δυσκολεύονται να το αποδεχτούν να.
-
- **Με ποιο τρόπο φαίνεται αυτό σε εσάς τους εκπαιδευτικούς;**
- Μπορεί ο γονιός να θυμώσει αν του πω εγώ κάτι τέτοιο ή να έρθει σε θέση άμυνας ή να το αρνηθεί και να πει ότι το παιδί μου είναι μια χαρά. Βέβαια υπάρχουν και γονείς που το δέχονται, είναι ανάλογα και με τον χαρακτήρα του γονιού.
- **Άρα είναι πολύ σημαντικός ο τρόπος που θα προσεγγίσει ο εκπαιδευτικός τον γονέα. Εσείς με ποιους τρόπους τους προσεγγίζετε;**
- Τους καλώ για ενημέρωση και συζητάμε γενικά για την λειτουργία της τάξης, πως είναι το ωράριο πως είναι τα μαθήματα πως λειτουργεί γενικότερα η τάξη και στο σημείο αυτό περιγράφω τα σημεία που δυσκολεύεται το παιδί. Στην αρχή μιλάμε για τα θετικά του παιδιού και στην συνέχεια για τα αρνητικά που τον δυσκολεύουν να συμμετέχει. Με ωραίο τρόπο πάντα και με ενδιαφέρον.
- **Και μετά τους βλέπετε να αλλάζουνε πορεία, είναι πιο δεκτικοί μετά από αυτή την παρέμβαση;**
- Κάποιοι ναι, κάποιοι όχι.
- **Εσείς τώρα στην τάξη έχετε συγκεκριμένες στρατηγικές που χρησιμοποιείτε μέσα στην τάξη προκειμένου να ανταπεξέλθετε στο έργο σας;**
- Γενικότερα προσπαθώ να κάνω το μάθημα όσο πιο ελκυστικό γίνεται στα παιδιά γιατί η αλήθεια είναι, ότι στο δημοτικό τα παιδιά κάθονται πολλές ώρες στην καρέκλα και από την φύση τους ως παιδιά ειδικά στις μικρές τάξεις θέλουν την κίνηση. Προσπαθώ με διάφορες μεθόδους διδασκαλιών όπως τα project, η διαθεματικότητα, η μουσική, τα καλλιτεχνικά να κάνω πιο ευχάριστο το μάθημα και διαδραστικό. Χρησιμοποιώ και την κίνηση και έτσι τραβάω το ενδιαφέρον των παιδιών που μπορεί να έχουν ΔΕΠ-Υ.
- **Αν κατά την διάρκεια του μαθήματος ο μαθητής με ΔΕΠ-Υ εμφανίσει έντονη υπερκινητικότητα και δεν μπορεί να καθίσει καθόλου στην καρέκλα πράμα που είναι συνηθισμένο αρκετά, αυτό σας έχει κάνει να χρησιμοποιήσετε κάποιας μορφής διαφοροποιημένη διδασκαλία προκειμένου να τον βοηθήσετε;**
- Ναι μπορεί εκείνη την στιγμή να σταματήσω το μάθημα και να χρησιμοποιήσω μια εναλλακτική μορφή μέσω της κίνησης ή να σταματήσω το μάθημα και να κάνουμε κάποιου τύπου διάλλειμα και να αφήσω τα παιδιά να ξεκουραστούν λίγο και να συνεχίσουμε μετά.
- **Έχετε κάνει κάποιο συμβόλαιο με κάποιον μαθητή με ΔΕΠ-Υ έτσι ώστε να τον βάλετε σε διαδικασία να τηρεί κάποιες υποχρεώσεις από πλευράς του; Έχετε προβεί σε κάποια τέτοια κίνηση;**
- Ναι έχει συμβεί να μιλήσω με μαθητή με ΔΕΠ-Υ και να έχουμε συμφωνήσει όταν κουράζεται πολύ να μου το λέει ώστε να αλλάξουμε αυτό που κάνουμε, να το διαφοροποιήσουμε. Έτσι ώστε να αισθάνεται και εκείνος καλύτερα. Ναι να αισθανθεί καλύτερα και να νιώσει ότι αυτό που τον δυσκολεύει ότι μπορεί να το εξωτερικεύσει.
- **Η καθημερινή επαφή και εμπειρία σας, άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο δουλεύετε;**
- Με έκανε να δω πιο σφαιρικά το θέμα της διδασκαλίας, πιο συμπεριληπτικά. Προσπαθώ να καλύπτω τις ανάγκες όλων των μαθητών.
- **Εσείς τώρα πως το βιώνετε συναισθηματικά όλο αυτό;**

- Σίγουρα με θέτει σε μεγαλύτερη εγρήγορση το ότι πρέπει να σκέφτομαι ταυτόχρονα το πως θα αντιδράσει και το πως θα εισπράξει την γνώση το παιδί με ΔΕΠ-Υ και το τυπικά αναπτυσσόμενο παιδί και αυτό θα μπορούσα να πω ότι όχι τόσο με αγχώνει αλλά με θέτει σε δημιουργική εγρήγορση, δηλαδή είμαι συνεχώς σε μια εγρήγορση ώστε να προλάβω καταστάσεις αλλά με δημιουργικό τρόπο δεν με καταστέλλει δηλαδή.
- **Υπάρχουν όμως μέρες που χάνετε το κουράγιο σας;**
- Σίγουρα υπάρχουν και μέρες που μπορεί οργανικά σωματικά να είμαι κουρασμένη και να νιώθω ότι θέλω να πάρω μία ανάσα, παρόλα αυτά προσπαθώ να έχω τους ίδιους ρυθμούς. Αυτό βέβαια με κουράζει εμένα προσωπικά, εσωτερικά προσπαθώ να μην το δείχνω στα παιδιά και να είμαι σωστή.
-
- **Τι κάνετε όμως για αυτό; Πώς επανέρχετε την επόμενη μέρα στο σχολείο αν την προηγούμενη νιώθετε ψυχικά κουρασμένη; Τι είναι αυτό που σας βοηθάει ώστε να βρείτε ξανά την ενέργεια σας;**
- Με βοηθάει μια βόλτα μόνη μου, ένας περίπατος, λίγο να χαλαρώσω για να αδειάσει η σκέψη μου το προηγούμενο απόγευμα μετά το σχολείο, διότι έχω και οικογένεια οπότε μέσα στο σπίτι υπάρχει ζωή, κίνηση και δεν υπάρχει τόσο χαλάρωση κατά την διάρκεια του απογεύματος. Οπότε προσπαθώ να βρω λίγο χρόνο με τον εαυτό μου, να ηρεμήσω να πάω μία βόλτα ή να κάνω ένα μπάνιο πριν κοιμηθώ και να ξυπνήσω με περισσότερη ενέργεια.
- **Από αλλού μέσα ή έξω από το σχολείο λαμβάνετε κάποιας μορφής υποστήριξη;**
- Με βοηθάει πολύ ο σύζυγος μου που ασχολείται και αυτός με μαθητές και γνωρίζει, μια συζήτηση μαζί του είναι πού βοηθητική γιατί μου δίνει και αυτός τις συμβουλές του, ανταλλάσσουμε απόψεις και με άλλες συναδέλφους που είμαστε κοντά στο σχολείο και είναι του ίδιου αντικειμένου.
- **Υπάρχει συνεργασία με άλλους συναδέλφους;**
- Υπάρχει διάλογος με άλλους συναδέλφους από άλλες τάξεις που είμαστε πιο κοντά και κατανοούμε ο ένας τον άλλο ναι.
- **Υπάρχει αλληλοϋποστήριξη ή αυτό δεν υπάρχει σε τόσο μεγάλο βαθμό μέσα στο σχολείο θεωρείτε;**
- Υπάρχει αλληλοϋποστήριξη μεταξύ των συναδέλφων που είμαστε κοντά, υπάρχουν και άλλοι συνάδελφοι που δεν είμαστε κοντά. Ακόμα και με τις ειδικότητες που έρχονται σε επαφή με τους μαθητές ΔΕΠ-Υ υπάρχει αλληλοϋποστήριξη. Τυχαίνει να υπάρχει σύμπνοια.
-
- **Αυτή η βοήθεια που παίρνετε τι μορφή έχει; Πώς την παίρνετε;**
- Συμβουλευτικά, με διάλογο αλλά και το ότι γνωρίζουν τα προβλήματα των μαθητών με ΔΕΠ-Υ τα οποία τα γνωρίζω και εγώ και στο δικό τους μάθημα έχουμε κοινή γραμμή αυτό βοηθάει πολύ στον τρόπο αντιμετώπισης του παιδιού.
- **Με ποιανού πρωτοβουλία γίνεται αυτή η αλληλοϋποστήριξη; Ζητάτε κάποια συνάντηση εντός ή εκτός του σχολικού πλαισίου; Είναι οργανωμένες αυτές οι συναντήσεις μέσω του συλλόγου διδασκόντων; Πώς δημιουργούνται;**

- *Με δική μου. Συνήθως στα διαλλείματα όταν έχουμε κοινό διάλλειμα αυτά τα λίγα λεπτά ή και με μερικές συναδέλφους μιλάμε και εκτός σχολείου.*
- **Από αυτή την συνεργασία τι επιδιώκετε από τους συναδέλφους;**
- *Επιδιώκω να υπάρχει κοινή γραμμή ώστε να βοηθηθούν οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ εποικοδομητικά και ουσιαστικά.*
- **Ο διευθυντής του σχολείου σας υποστηρίζει με κάποιο τρόπο και αν ναι ποιοι είναι αυτοί οι τρόποι που χρησιμοποιεί;**
- *Ο διευθυντής του σχολείου ανταποκρίνεται σε κάθε πρόβλημα, σε κάθε έκκληση δική μου ή των συναδέλφων. Υπάρχουν και διευθυντές που δεν ενδιαφέρονται αλλά ο συγκεκριμένος διευθυντής ανταποκρίνεται.*
- **Υπάρχει συγκεκριμένο παράδειγμα που θα θέλατε να πείτε με έναν μαθητή με ΔΕΠ-Υ όπου ο διευθυντής να έχει παρέμβει;**
- *Συγκεκριμένη στιγμή που ο μαθητής δυσκολεύει την διδασκαλία ο διευθυντής δεν έχει παρέμβει, αλλά έχω ζητήσει την παρέμβαση του εκ των υστέρων έχουμε συζητήσει και μετά έχει καλέσει τους γονείς για συζήτηση.*
- **Άρα είναι θετικά διακείμενος στο να βοηθάει;**
- *Ναι γιατί είναι και άνθρωπος που έχει το σεμινάριο της ειδικής αγωγής οπότε καταλαβαίνει και έχει επιμορφωθεί ουσιαστικά.*
- **Με άλλους ειδικούς επαγγελματίες υπάρχει συνεργασία στο σχολείο; Ποιοι είναι αυτοί;**
- *Μέσα στο σχολείο υπάρχει ψυχολόγος που έρχεται και παρακολουθεί την ολομέλεια της τάξης, έχει δει και την περίπτωση παιδιού με ΔΕΠ-Υ και έχουμε συζητήσει εκ των υστέρων πάνω σε αυτό το παιδί, προσπαθεί με τον δικό του τρόπο να βοηθήσει.*
- **Θεωρείτε πως είναι σημαντικό να υπάρχουν αυτές οι ειδικότητες στα σχολεία;**
- *Είναι πάρα πολύ σημαντικό γιατί γνωρίζουν καλύτερα το αντικείμενο τους και ένας δάσκαλος δεν μπορεί να καλύψει όλες τις ειδικότητες. Σίγουρα θα βοηθήσει το παιδί αλλά ο πιο εξειδικευμένος ψυχολόγος και κοινωνικός λειτουργός σίγουρα έχει να δώσει το κάτι παραπάνω.*
- **Η δασκάλα ή ο δάσκαλος ένταξης του σχολείου θεωρείς, ότι βοηθούν το έργο σου;**
- *Ο δάσκαλος ένταξης παίρνει τα παιδιά ξεχωριστά από την υπόλοιπη τάξη, παιδιά δηλαδή που αντιμετωπίζουν δυσκολίες και κάνει το μάθημα ξεχωριστά. Σίγουρα βοηθάει γιατί έχει τις γνώσεις όπως και λιγότερο αριθμό παιδιών στην τάξη του τμήματος ένταξης.*
- **Υπάρχει συνεργασία μεταξύ σας;**
- *Ναι υπάρχει συνεργασία και συχνά ανταλλάσσουμε απόψεις σχετικά με τους μαθητές που παρουσιάζουν δυσκολίες διάσπασης προσοχής και υπερκινητικότητας.*
- **Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σε ευχαριστήσω για την συμμετοχή σου στην έρευνα.**
- *-Και εγώ από πλευράς μου θα ήθελα να σας ευχαριστήσω που μου δώσατε την ευκαιρία να μιλήσω για αυτό το θέμα αλλά και για την συνεργασία!*

Συνέντευξη 3^η

- **Θα ήθελα να μου πεις ποια είναι η ηλικία σου;**
- *Είμαι 31 ετών.*
- **Ποιες είναι οι βασικές σου σπουδές;**
- *Είμαι ΠΕ70.*
- **Εργάζεσθε στην ειδική εκπαίδευση ή στην γενική εκπαίδευση;**
- *Εργάζομαι στην ειδική εκπαίδευση και κατέχω μεταπτυχιακό στην ειδική αγωγή.*
- **Διαθέτετε προϋπηρεσία στην ειδική εκπαίδευση; Πόσα χρόνια;**
- *Τέσσερα.*
- **Τι σημαίνει για εσένα το σύνδρομο Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σου έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σου έρχεται πρώτο στο μυαλό;**
- *Η υπερκινητικότητα και η διάσπαση που έχει ένα παιδί συνεχώς, που δεν συγκεντρώνεται, η απώλεια προσοχής.*
- **Δηλαδή πώς θα περιγράφατε τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ μέσα στην σχολική μέρα, μέσα στην τάξη;**
- *Είναι παιδιά που δεν μπορούν να συγκεντρωθούν εύκολα χρειάζεται συνέχεια να κρατάς το ενδιαφέρον τους δυνατό όσο γίνεται με οποιοδήποτε τρόπο, δεν μπορούν να σταθούν στην θέση τους τόσο εύκολα με αποτέλεσμα και το γνωστικό επίπεδο εκείνη την στιγμή να χάνεται, κυρίως δεν μπορούν να συγκεντρωθούν και η υπερκινητικότητα τους αυτά τα δύο.*
- **Ο ρόλος ο δικός σας σε σχέση με αυτούς τους μαθητές ποιος είναι; Πώς θα τον περιγράφατε;**
- *Υποστηρικτικά, θα πρέπει να σταθεί ο εκπαιδευτικός απέναντι τους, ώστε να κρατήσουμε την συγκέντρωσή τους και να εκτονώσουμε παράλληλα την υπερκινητικότητά τους. Ο συνδυασμός αυτών των δυο!*
- **Είναι εύκολο να συμβεί αυτό;**
- *Δεν είναι εύκολο, αλλά είναι μια διαδικασία που έχει μια διαβάθμιση θεωρώ. Σιγά σιγά με δραστηριότητες και με μικρά βηματάκια και μέσω της συνήθειας και της συνέπειας*

ενός εξατομικευμένου προγράμματος θεωρώ πως από ένα σημείο και μετά μπορεί να επιτευχθεί. Απλά πρέπει να δώσουμε χρόνο και να έχουμε υπομονή και επιμονή.

- **Όταν ενημερωθήκατε από τον διευθυντή σας ότι στην τάξη σας θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πως νιώσατε για αυτό; Πώς ήταν τα συναισθήματά σας;**
- Εάν υπήρχε δάσκαλος παράλληλης στήριξης θα ένιωθα μεγαλύτερη ασφάλεια ως προς τι τώρα, ως προς την επιτυχία του μαθησιακού αποτελέσματος και ως προς την εύκολη ενσωμάτωση αυτού του παιδιού στην ομάδα της τάξης. Παρόλα αυτά αν δεν υπήρχε παράλληλη στήριξη θα έκανα ότι περνούσε από το χέρι μου για να υπάρχει ένα εφικτό αποτέλεσμα και στο μαθησιακό και στο ομαδοσυνεργατικό γιατί με ενδιαφέρει και το κομμάτι της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης με τα άλλα παιδιά.
- **Υπάρχει συγκεκριμένο περιστατικό που μπορούμε να αναφέρουμε σαν παράδειγμα που αντιμετωπίσατε εσείς κατά την επαφή σας με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ;**
- Δεν είχαν δουλευτεί καθόλου οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ, δεν υπήρχε υποστηρικτικό πλαίσιο, οι γονείς ήταν σε άρνηση παρόλο που ήταν διαγνωσμένα παιδιά με αποτέλεσμα να μην τα δουλεύουν εκτός σχολείου. Ότι δουλειά γινόταν, γινόταν μέσα στο σχολείο και τα παιδιά από ένα σημείο και μετά δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν το πρόγραμμα το οποίο τους έθετα γιατί δεν υπήρχε μια συνέχεια εκτός σχολείου! Οπότε το παιδί ζούσε σε δύο διαφορετικά περιβάλλοντα, τα όρια ήταν διαφορετικά και η διαδικασία που έπρεπε να ακολουθήσουν για να μάθουν τα παιδιά να χειρίζονται κάπως την υπερκινητικότητα τους και την διάσπαση προσοχής τους.
- **Αρα δεν υπήρχε συνέχεια; Ότι κάνατε το κάνατε μόνο στο σχολείο;**
- Ναι μόνο στο σχολείο, το οποίο ήταν συγκεκριμένες ώρες από ένα σημείο και μετά γιατί εντάξει υπάρχουν οι ειδικότητες ένας εκπαιδευτικός παράλληλης στήριξης δεν μπορεί να είναι όλες τις ώρες εικοσιτέσσερις ώρες είναι μέσα στην εβδομάδα οπότε από ένα σημείο και μετά πάλι κενά υπάρχουν σε αυτό το πρόγραμμα, χρειάζεται διπλάσιος και τριπλάσιος χρόνος από τον συνηθισμένο χρόνο που χρειάζονται κάποια παιδιά τα οποία εκτός σχολικού περιβάλλοντος έχουν επιπρόσθετη βοήθεια και ακολουθούν ένα πρόγραμμα σχετικά με την διάσπαση τους και με την υπερκινητικότητα τους.
- **Μιλήσατε για τους γονείς.. Οι γονείς γιατί δεν ήταν θετικοί ως προς το να εκπαιδεύουν τα παιδιά και εκτός σχολικού πλαισίου ενώ ήταν διαγνωσμένα;**
- Δεν δεχόντουσαν την διάγνωση!
- **Και πώς έφτασαν μέχρι τον φορέα που διέγινωσε το παιδί τους;**
- Το έριχναν στην ανωριμότητα, δηλαδή αυτή ήταν η αιτιολογία τους, ότι δεν μπορούμε να το δεχτούμε και ότι είναι θέμα ανωριμότητας. Ότι με το πέρασ του χρόνου και αφού ολοκληρώσει μια ηλικία θα επανέλθει σε κάποια πλαίσια τα οποία θα ήταν εντελώς λειτουργικά.
- **-Εσείς τώρα στην τάξη έχετε συγκεκριμένες στρατηγικές που χρησιμοποιείται μέσα στην τάξη προκειμένου να ανταπεξέλθετε στο έργο σας;**
- Καλά σίγουρα προσπαθούσα μέσα στην τάξη το παιδί να εκτονώνει την κίνηση του, είτε θέτοντας του κάποιους ρόλους.
- **Όπως για παράδειγμα;**

- *Ο υπεύθυνος ξέρω εγώ καθαριότητας, ο υπεύθυνος ξέρω εγώ να μοιράζει τα τετράδια, ο υπεύθυνος τεχνολογίας να ανοίγει και να κλείνει τον υπολογιστή γιατί του αρέσει πολύ ο υπολογιστής οπότε ήταν πολύ πιο εύκολο, ήξερε από αυτά τα μέσα, υπεύθυνος βιβλιοθήκης αυτά κυρίως και με την πρώτη ευκαιρία του έλεγα μπορείς να μου φέρεις εκείνο το βιβλίο, να μου φέρεις εκείνο το τετράδιο δηλαδή κάπως να εκτονωθεί όλο αυτό....*
- **Να είναι σε κίνηση δηλαδή;**
- *Ναι το είχε ανάγκη! Φαινότανε! Μετά η προσοχή του κυρίως κάποια πολύχρωμα υλικά από μολύβια, στυλό, οι φωτοτυπίες που του δίνονταν και αυτά είχαν συγκεκριμένη μορφολογία ως προς τα γράμματα ως προς τα σχήματα. Προσπαθούσα με την εικόνα κυρίως, με τον ήχο πολλές φορές, με βιντεάκια για να του τραβήξω την προσοχή. Το υλικό δηλαδή ήταν προσαρμοσμένο στις ανάγκες του παιδιού αλλά με περισσότερα ερεθίσματα για να του τραβήξω το ενδιαφέρον, την προσοχή....*
- **Ως προς το μαθησιακό κομμάτι.. έχετε σκεφτεί να προβείτε σε διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας προκειμένου να βοηθήσετε τους μαθητές σας;**
- *Ναι υπήρξε και χρήση τεχνολογικών μέσων επίσης.. ας πούμε τα μαθηματικά τα χρησιμοποίησαν πολλές φορές και για φυσική ας πούμε είχαμε το εργαστήριο φυσικής το οποίο ήτανε μέσα από την τεχνολογία... το ψηφιακό εργαστήριο φυσικής, κάναμε εκεί τα πειράματα και είχε το παιδί με ΔΕΠ-Υ ξετρελαθεί ή ας πούμε στα μαθηματικά ή ακόμα και στην γλώσσα προσπαθούσαμε να κάνουμε ασκησούλες που μετέφερες τους αριθμούς ή ας πούμε έγγραφες τους αριθμούς και μετά έβρισκες το αποτέλεσμα, όλο αυτό εξίταρε πάρα πολύ το ενδιαφέρον του και παρέμενε η προσοχή του εκεί. Βέβαια από την άλλη προσπαθούσα να μην χρησιμοποιώ τόσο πολύ το tablet να το μετριάσω και αυτό και αυτό είναι το δίκοπο μαχαίρι σε αυτά τα παιδιά.*
- **Δυσκολευτήκατε εκεί;**
- *Ναι..*
- **Γιατί η γρήγορη εναλλαγή εικόνας είναι κάτι που τα ενδιαφέρει..**
- *Ναι ακριβώς, αλλά δεν θέλω και πάλι να υπάρχει και μια....*
- **Να εστιάζουν και τόσο πολύ στο ψηφιακό μέσο;**
- *Αυτό κυρίως και μετά προσπαθούσαμε με ομαδοσυνεργατική διδασκαλία πολύ...*
- **Δηλαδή θέλετε να μου πείτε;**
- *Ναι, χρησιμοποίησα, όταν είχα δουλέψει ως παράλληλη στήριξη αν και ήταν για πολύ μικρό διάστημα με αυτό το παιδί γιατί μετά έγινε η τοποθέτηση μου σε άλλο σχολείο αλλά προλάβαμε για τρεις μήνες να γίνει αυτό, χρησιμοποιήσαμε την μέθοδο tzikson. Η μέθοδος tzikson είναι σε ομαδοσυνεργατικά πλαίσια όπου εκεί η όλη συνεργασία ξεκινάει με συγκεκριμένους ρόλους, δηλαδή είναι τέσσερα παιδιά για παράδειγμα πέντε σε μια ομάδα είναι ο αρχηγός π.χ. που τα παίρνει και τα καθοδηγεί. Ο άλλος είναι ο γραμματέας, άλλος είναι ο σύμβουλος, οι υπόλοιποι είναι τεχνικοί κάπως έτσι δίνονται ρόλοι, ο ένας από αυτούς καταγράφει το τι συμβαίνει. Είναι σαν μικρό project δηλαδή και στο τέλος ο αρχηγός κατά μια έννοια παρουσιάζει το έργο της ομάδας. Την επόμενη φορά όμως γίνεται μετακίνηση των μαθητών από ομάδα σε ομάδα. Έτσι λοιπόν το παιδί ανέπτυξε έτσι την αλληλεπίδραση με τους υπόλοιπους συμμαθητές του πρώτον γιατί υπήρχε μία περιθωριοποίηση λόγω της υπερκινητικότητας του κάποιες φορές*

χτυπούσε κατά λάθος κάποια παιδιά, έβγαζε κάποιες κραυγές επίσης, οπότε και εκείνα ένιωσαν κάποια ενόχληση και ξέρετε τον έβαζα στην άκρη..

- **Περιθωριοποιούταν δηλαδή;**
- *Ναι δεν ήταν τόσο εύκολο, αλλά με αυτή την διαδικασία την ομαδοσυνεργατική έπαιρνε και τον ρόλο του, τονώνοταν η αυτοπεποίθηση του ότι συμμετέχω και κάνω και εγώ πράγματα και επειδή οι υπόλοιποι της ομάδας ήταν προσηλωμένοι σε αυτό τον στόχο, στο έργο τους κρατούσαν και το ενδιαφέρον του αμελητέα!*
- **Πάρα πολύ ωραία..**
- *Δεν ξέρω αν αυτή η μέθοδος η ομαδοσυνεργατική ισχύει για όλες τις περιπτώσεις αλλά η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία εμένα μου έδειξε ότι είχε θετικό αποτέλεσμα γενικά.*
- **Δηλαδή θα βάζατε θετικό πρόσημο σε αυτή την προσπάθεια;**
- *Ναι θετικό πρόσημο, απλά εγώ για την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία χρησιμοποίησα και αυτή την μέθοδο Tzikson.*
- **Υπάρχει και κάτι άλλο που θα μπορούσατε να προσθέσετε στην διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας; Έχετε δουλέψει κάτι άλλο;**
- *Όχι δεν πρόλαβα δυστυχώς.*
- **Έχετε κάνει κάποιο συμβόλαιο με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ; Έχετε βρεθεί σε αυτή την θέση;**
- *Βασικά όχι τόσο συμβόλαιο όσο το μαθησιακό συμβόλαιο που κάνουμε στην αρχή, κάτι παρεμφερές. Είναι στο πλαίσιο της γνωριμίας που κάνουμε.*
- **Είναι κάτι που χρησιμοποιείτε σχεδόν κάθε φορά με τους μαθητές;**
- *Ναι γενικά όχι μόνο με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ, γενικότερα με τον αυτισμό το χρησιμοποιώ γενικότερα. Είναι ένα πλαίσιο γνωριμίας στο οποίο παρουσιάζουμε τον εαυτό μας, εγώ ζωγραφίζω τον εαυτό μου, ξεκινάω εγώ για να κάνω το παιδί να αισθανθεί άνετα. Ζωγραφίζω τον εαυτό μου, λέω ποια είμαι, λέω πως είμαι εξωτερικά και πως είμαι εσωτερικά εννοώ πως είμαι σαν χαρακτήρας, δηλαδή τα συναισθήματα μου, το τι μου αρέσει και έτσι βάζω και το παιδί να μου ζωγραφίσει τον εαυτό του και να μου εκφράσει και το ποιος είναι και εσωτερικά και εξωτερικά και από εκεί και πέρα συζητάμε το πως θα δουλέψουμε μέσα στην χρονιά, ποιο είναι το πλαίσιο το οποίο θα ακολουθήσουμε πως πρέπει να συμπεριφερόμαστε μέσα στην τάξη και εκεί καταλαβαίνουν ότι είναι σε έναν χώρο που δεν είναι το σπίτι μας, στο σπίτι μας βάζουν τους κανόνες οι γονείς μας εδώ βάζουν τους κανόνες οι δάσκαλοι και είναι διαφορετικό περιβάλλον οπότε και το παιδί αρχίζει και αναπτύσσει κάποιες κοινωνικές δεξιότητες και αντιλαμβάνεται και ποια είναι η θέση του στην κοινωνία από ένα σημείο και μετά, ότι δεν είναι όλα τα πράγματα ίδια με το περιβάλλον του σπιτιού. Επίσης, το παιδί πρέπει να αναπτύξει το ανεξάρτητο προφίλ του γιατί πλέον εκείνος είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του και τις αποφάσεις που θα παίρνει. Πρέπει να μάθει ότι έχει και τις υποχρεώσεις του. Αυτά ορίζονται εξ αρχής, καταγράφονται στο τετράδιο κάπως αναλόγως την ηλικία βέβαια, μπορεί να γίνει και σε ένα χαρτόνι πιο πολύχρομο βέβαια για να είναι πιο στα μέτρα του, υπογράφονται οκ και από εκεί και πέρα κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς όταν ξεφεύγουμε συνεχώς όπως γνωρίζετε με την επανάληψη, με την συνεχή επανάληψη αναφέρονται ξανά, ξανά και ξανά.*
- **Είναι κάτι που βοηθάει;**

- Είναι αλλά και αναλόγως την περίπτωση του παιδιού. Υπάρχουν παιδιά που δεν τους είναι εύκολο, δεν μπορούν να τηρήσουν το συμβόλαιο..
- **Είναι σε πιο πρώιμο στάδιο θεωρείτε;**
- Ναι είναι σε πιο πρώιμο στάδιο και δεν υπάρχει η κατάλληλη παρέμβαση, δεν υπήρξε η κατάλληλη παρέμβαση η πρώιμη παρέμβαση που θεωρείται υποχρεωτική και βασική φυσικά. Πλέον από ότι γνωρίζω από τριών ετών..
- **Από 2 ½ ετών μπορούν να μπουν στην πρώιμη παρέμβαση.**
- Ναι από όσο γνωρίζω... Είναι έντονο όταν δεν υπάρχει και εκεί δυσκολεύεται..
- **Ναι γιατί ξεκινάτε από άλλη βάση...**
- Από το μηδέν, έχω ξεκινήσει από το μηδέν. Υπάρχουν φορές που έχω ξεκινήσει από το μηδέν αλλά το σημαντικότερο είναι να υπάρχει υποστήριξη και από το οικογενειακό πλαίσιο, που το ξαναλέω το σχολικό περιβάλλον δεν μπορεί να σταθεί μόνο του!
- **Είναι μία αλυσίδα στην ουσία..**
- Μπράβο πρέπει να υπάρχει μία συνέχεια, φαίνεται διαφορά την άλλη μέρα το πρωί, μετά από δυο, τρεις μέρες φαίνεται η διαφορά.
- **Για αυτό δεν είναι πιο σωστό αν υπάρχει και συμβουλευτική γονέων;**
- Είναι απαραίτητη και η συμβουλευτική γονέων και η συμβουλευτική των ίδιων των εκπαιδευτικών θεωρώ ότι θα έπρεπε να υπάρχει...
- **Θεωρείτε ότι είναι σημαντικό;**
- Φυσικά συμβουλευτική χρειαζόμαστε όλοι. Όχι μόνο τα παιδιά χρειαζόμαστε αλλά και τα παιδιά γιατί χρειαζόμαστε μια επανατροφοδότηση του έργου μας.
- **Μια δηλαδή εποπτεία από κάποιον ανώτερό;**
- Εποπτεία φυσικά από κάποιον που να έχει γνώσεις ψυχολογίας και αν μπορέσει γιατί και εμείς είμαστε άνθρωποι και χρειαζόμαστε μια επανατροφοδότηση, μια κατηγοριοποίηση στο πως πρέπει κάποιες φορές να αντιμετωπίζουμε κάποιες καταστάσεις και το αν τις αντιμετωπίζουμε και σωστά, γιατί τα κριτήρια δεν είναι πάντοτε σωστά. Χρειαζόμαστε και εμείς, Χρειαζόμαστε και εμείς. Είναι σημαντικό θεωρώ όλοι μας...
- **Η καθημερινή επαφή και εμπειρία σας, άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο δουλεύετε;**
- Ως εκπαιδευτικός θεωρώ ότι με μία ματιά μπορώ να αντιληφθώ πολύ περισσότερα πράγματα από όσα αντιλαμβανόμουν στην αρχή όταν ξεκίνησα δεν είχα την εμπειρία. Από εκεί και πέρα το υλικό που είχα μπορεί να το προσαρμόσεις στις ανάγκες του κάθε μαθητή με ΔΕΠ-Υ. Βέβαια ΔΕΠ-Υ με ΔΕΠ-Υ πάλι διαφέρει!
- **Ναι γιατί ΔΕΠ με ΔΕΠ-Υ διαφέρει και το φύλο παίζει ρόλο!**
- Ναι και μετά μπορεί να είναι και μικρότερης ηλικίας ας πούμε, ύστερα η δουλειά που σας προείπα αν έχει γίνει ή δεν έχει γίνει. Είναι διαφορετικά τα επίπεδα που δουλεύεις κάθε φορά, οπότε εκεί η προσαρμογή του υλικού γίνεται άμεσα πολύ πιο γρήγορα γιατί σας λέω καταλαβαίνω πιο γρήγορα τις ανάγκες του παιδιού, που χρειάζεται περισσότερη βοήθεια.
- **Άρα ο χρόνος είναι πολύ σημαντικός!**
- Είναι αυτός που στην ουσία βοηθάει. Η παρατηρητικότητα μου πλέον είναι πολύ πιο γρήγορη από ότι σε προηγούμενα πλαίσια που δεν είχα την κατάλληλη προϋπηρεσία και εμπειρία...

- **Εσείς τώρα πως το βιώνετε συναισθηματικά όλο αυτό; Υπάρχουν μέρες που χάνετε το κουράγιο σας;**
- Κάποιες φορές εντάζει άνθρωπος είμαι, λογικό είναι να κουράζομαι αυτό δεν σημαίνει ότι σταματώ. Συναισθηματικά ξέρω ότι πρέπει να συνεχίσω, δεν επηρεάζομαι δηλαδή. Στην αρχή, στην πρώτη εμπειρία, υπήρχε λίγο στεναχώρια. Την πρώτη χρονιά που είχα αντιμετωπίσει παιδιά με ΔΕΠ-Υ έλεγα κάπου, ότι δεν κάνω κάτι καλά. Το έπαιρνα προσωπικά, ναι μέσω της εμπειρίας και της καθημερινής τριβής αντιλήφθηκα, ότι είναι μία κατάσταση που ο ρόλος μου είναι υποστηρικτικός και ότι με την υπομονή και την επιμονή θα έρθει ένα αποτέλεσμα εις βάθος χρόνου. Δηλαδή θεωρούσα, ότι τα αποτελέσματα θα έπρεπε να είναι πιο γρήγορα αυτό ήταν το λάθος μου. Πλέον ξέρω, ότι η δουλειά χρειάζεται τον χρόνο της και εφόσον θα υπάρχει δουλειά θα υπάρξουν τα αποτελέσματα κάποια στιγμή, σε βάθος χρόνου. Όχι δεν θα έλεγα ότι εμπλέκομαι συναισθηματικά!
- **Το έχετε κάπως διαχωρίσει αυτό;**
- Ναι το έχω διαχωρίσει αλλά ξέρω κιόλας ότι με την δουλειά που θα ρίξω και με την αλληλεπίδραση που θα υπάρξει και με την επιμονή και την υπομονή και επιμένω. Με την επιμονή που ξέρω, ότι ακούγεται έντονο αυτό που λέω επιμένω με την επιμονή, ότι είναι ένα πρόγραμμα που δεν πρέπει να σταματά ξέρω ότι θα υπάρξει κάποια στιγμή κάποιο αποτέλεσμα το έχω δει ότι μέσω της επιμονής και σε ΔΕΠ-Υ και σε αυτισμό ξέρω, ότι με την επιμονή και μια σταθερότητα θα κατακτήσει την δεξιοτήτα.
- **Όταν στεναχωριέστε τι κάνετε για να φροντίσετε τον εαυτό σας;**
- Είχα απευθυνθεί σε συναδέλφους, είχα πάρει τηλέφωνο, είχα μιλήσει σε συναδέλφους που είχαν μεγαλύτερη προϋπηρεσία, που ήταν καθαρά καθαρά ειδικής αγωγής, είχα ανάγκη να ακούσω άτομα που η βασική τους εκπαίδευση ήταν πάνω στην ειδική αγωγή. Μίλησα με κάποιους ανθρώπους που είναι πολλά χρόνια στην ειδική αγωγή που είχαν την υπομονή να με ακούσουν και την διάθεση να με βοηθήσουν και έτσι μου έδωσαν μια καθοδήγηση να δω με άλλη ματιά το πλαίσιο και τους μαθητές.
- **Από αλλού μέσα ή έξω από το σχολείο λαμβάνετε κάποιες μορφής υποστήριξη;**
- Είμαι άνθρωπος ο οποίος θα συνεργαστεί με οποιοδήποτε συνάδελφο χρειαστεί προκειμένου να έχω το επιθυμητό αποτέλεσμα στον μαθητή μου. Οι μαθητές δεν μας ανήκουν, είμαστε εκεί για να υποστηρίξουμε ένα νέο άνθρωπο πόσο μάλλον ένα παιδί. Φυσικά είτε είναι ψυχολόγος, είτε είναι κοινωνικός λειτουργός, είτε είναι άλλος συνάδελφος και μου δώσει μία συμβουλή διαφορετικής οπτικής φυσικά δεν τίθεται θέμα. Είναι το βασικότερο και φυσικά οι συνάδελφοι που έχουν μεγαλύτερη εμπειρία, μας βοηθάνε εμάς τους νέους εκπαιδευτικούς να έχουμε άλλη ματιά!
- **Υπάρχει συνεργασία με άλλους συναδέλφους;**
- Αναλόγως το σχολείο και αναλόγως τους συναδέλφους. Δεν θα πω ψέματα υπάρχουνε σχολεία στα οποία έχω εξαιρετικές συνεργασίες, μιλάμε αδερφικές συνεργασίες δεν μπορείτε να φανταστείτε! Υπάρχουν και σχολεία που δυστυχώς προσπάθησα να ζητήσω κάποια βοήθεια αλλά υπήρξε αδιαφορία, δεν ξέρω το γιατί και το πως δεν το έψαξα περαιτέρω.
- **Αυτή η βοήθεια που παίρνετε τι μορφή έχει; Πώς την παίρνετε;**
- Οποιαδήποτε μορφή είτε υλική ως προς το υλικό, είτε συναισθηματική δηλαδή να λύσουμε κάποιες δεύτερες σκέψεις που μπορεί να έχουμε πάνω στο τι κάνουμε και στο

τι πάει λάθος. Εμείς οι εκπαιδευτικοί από την στιγμή που διαμορφώνουμε τα εξειδικευμένα προγράμματα τα οποία συνέχεια ακολουθούν τα παιδιά μας γιατί κατά την διαμόρφωση τους δεν σημαίνει, ότι είμαστε αυθεντίες οπότε χρειαζόμαστε και εμείς ανατροφοδότηση και συναισθηματική θα έλεγα, αν δηλαδή το κάνουμε καλά. Χρειαζόμαστε μια επιβεβαίωση. Θα σου δώσω λίγο το πρόγραμμα μου να μου πεις λίγο πως το βλέπεις και αν μου πεις σε αυτό το σημείο οκ προχώρα ή πρέπει να το ξαναδείς. Πάντοτε με συναδέλφους οι οποίοι θα είναι εχέμυθοι που αυτό είναι το βασικότερο φυσικά! Πρέπει να υπάρχει εχεμύθεια, πρέπει να προστατευτούν τα προσωπικά δεδομένα! Πρέπει αν ακολουθούμε μαζί τους μια κοινή παιδαγωγική γραμμή. Ξαναλέω ότι παίζει σημασία ο ανθρώπινος παράγοντας, δεν αντιμετωπίζουμε όλοι τα παιδιά με τον ίδιο τρόπο θεωρώ.

- Όταν υπάρχει αυτή η αλληλοϋποστήριξη με ποιανού πρωτοβουλία γίνεται συνήθως
- Συνήθως γίνεται με δική μου πρωτοβουλία.
- **Πώς το κανονίζετε; Είναι κάποιες ώρες εντός σχολείου;**
- **Ναι εντός σχολείου πάω και ρωτάω τις συναδέλφους**
- Υπάρχουν σύλλογοι διδασκόντων με σκοπό να μιλήσετε για αυτά τα παιδιά Υπάρχει κάτι οργανωμένο
- Σε αυτό αναφέρεστε, αν χρειάζομαι μια αλληλοϋποστήριξη από όλους τους συναδέλφους υπάρχουν σύλλογοι διδασκόντων φυσικά και εννοείται υπάρχει ο διευθυντής η διευθύντρια.
- **Ο διευθυντής ποιος είναι ο ρόλος του σε σχέση με αυτό;**
- Ο βασικότερος θεωρώ
- **Με ποιον τρόπο έχει βοηθήσει ο διευθυντής;**
- Έχω τύχει σε πολύ καλούς διευθυντές από το να βρούμε περεταίρω δομές, από το να κανονίσουμε τις συνεδρίες του παιδιού με την ψυχολόγο και την κοινωνική λειτουργό μέχρι την δημιουργία συλλόγων διδασκόντων για να συζητήσουμε όλοι μαζί ένα θέμα και να πάρουμε όλοι μαζί μία απόφαση και να κινηθούμε όλοι μαζί ναι. Όπως συγγνώμη και κάτι τελευταίο στο να ακολουθήσουμε προγράμματα είτε καλλιτεχνικού τύπου είτε υγείας γενικότερα προγράμματα που θα βοηθήσουν να αποκτήσουν τα παιδιά νέες δεξιότητες. Είναι πολύ σημαντικό ο διευθυντής να είναι ένας άνθρωπος να έχει τον σωστό ρόλο και εκπαιδευτικός αλλά και άνθρωπος πάνω από όλα.
- **Με άλλους ειδικούς επαγγελματίες υπάρχει συνεργασία στο σχολείο; Ποιοι είναι αυτοί;**
- Με τον κοινωνικό λειτουργό, τον ψυχολόγο, την σχολική νοσηλεύτρια παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο. Με αυτούς τους τρεις εγώ έχω συνεργαστεί αλλά και οι άνθρωποι που είναι βοηθητικό προσωπικό εγώ δεν έχει τύχει να συνεργαστώ αλλά άλλοι συνάδελφοι έχουν συνεργαστεί άψογα.
- **Ας πούμε τι έχει κάνει ένας κοινωνικός λειτουργός, ένας ψυχολόγος πώς μπορεί να βοηθήσει;**
- Με το που παρουσιάζονται στο σχολείο εγώ σαν εκπαιδευτικός τους πιάνω, τους συστήνομαι και τους λέω την τάδε περίπτωση παιδιού θέλω να την παρακολουθήσετε και εκείνοι έχουν έρθει, το έχουν παρακολουθήσει διακριτικά και από εκεί και έπειτα έχουν μπει στην διαδικασία να καλέσουν τον πατέρα και την μητέρα και να ακολουθήσουν μια συμβουλευτική απέναντι τους και επίσης να μιλήσουν και με το

παιδί και από εκεί και πέρα να του προτείνουν κάποιους τρόπους αντιμετώπισης της υπερκινητικότητας του κάποιες φορές. Έχει τύχει να έχει και επιθετική συμπεριφορά κάποιες φορές. Γενικότερα αντιμετωπίζει πολλά θεματάκια τα οποία εκείνη την στιγμή δεν ξέρει πως να τα διαχειριστεί.

- **Θεωρείτε ότι κάνουν το έργο του δασκάλου πιο εύκολο οι υπηρεσίες αυτές;**
- *Ναι εγώ τους ζήτησα να μου προτείνουν ομαδοσυνεργατικά παιχνίδια ή δραστηριότητες που εγώ δεν μπορούσα εκείνη την στιγμή να σκεφτώ..*
- **Άρα τους θεωρείτε σημαντικούς στα σχολεία;**
- *Θα έπρεπε να έχουν οργανικές θέσεις ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών σε κάθε σχολείο για μένα αυτό θεωρώ. Θα έπρεπε το κάθε σχολείο να έχει τον δικό του ψυχολόγο και τον δικό του κοινωνικό λειτουργό να παρακολουθούν τα παιδιά από την Α Δημοτικού μέχρι την ΣΤ, να έχουν τα προφίλ τους, να έχουν εικόνα και για τις οικογένειες τους και φυσικά να παρέχουν τις υπηρεσίες τους και στο προσωπικό του σχολείου και στους γονείς βεβαίως!*
- **Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για την συνέντευξη και να σας ευχηθώ καλή συνέχεια!**
- *Να είστε καλά!*

Συνέντευξη 6^η

- **Λοιπόν από αυτή την στιγμή η συνέντευξη μας ηχογραφείται. Είστε σύμφωνη με αυτό;**
- *Ναι.*
- **Ωραία. Ποια είναι η ηλικία σας;**
- *Είμαι 25 ετών.*
- **Ποιες είναι οι βασικές επαγγελματικές σας σπουδές;**
- *Πληροφορική, πανεπιστήμιο.*
- **Έχετε σπουδές στην ειδική αγωγή;**
- *Έχω κάνει ένα σεμινάριο.*
- **Το σεμινάριο των 500 ωρών;**
- *Ναι, ναι, ναι.*
- **Εργάζεσθε στην γενική ή στην ειδική εκπαίδευση;**
- *Στην γενική.*
- **Έχετε προϋπηρέσια στην ειδική εκπαίδευση;**
- *Όχι.*
- **Τι σημαίνει για εσάς το σύνδρομο Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σας έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σας έρχεται πρώτο στο μυαλό;**
- *Υπερκινητικότητα μου έρχεται ουσιαστικά αυτό δεν μου έρχεται κάτι άλλο σαν μια λέξη αν το περιγράφαμε θα ήταν η υπερκινητικότητα ναι.*

- Πώς θα περιγράφατε εσείς από την εμπειρία σας τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ ας πούμε τα χαρακτηριστικά τους μέσα στην σχολική ημέρα; Τι είναι αυτό που κάνουν τα παιδιά αυτά μέσα στη σχολική ημέρα; Τι είναι αυτό που συμβαίνει;
- Τις περισσότερες φορές, αν υπάρχει φασαρία μέσα στην τάξη παρασύρονται ή μπορεί και εκείνοι να εκκινήσουν την φασαρία. Πέρα από αυτά δεν υπάρχει φασαρία από εκείνα τα παιδιά γιατί κάθε μαθητής δεν είναι ίδιος, υπάρχει έλλειψη προσοχής..
- Έχετε δει να μην συγκεντρώνονται σε αυτό που κάνουν πολλές φορές;
- Ναι, ναι ναι ότι δεν συγκεντρώνονται είναι κοινό, το αν θα κάνουν φασαρία ή όχι έχει να κάνει με το παιδί θεωρώ, από ότι έχω δει..
- Ο ρόλος ο δικός σας σε σχέση με αυτούς τους μαθητές ποιος είναι; Πώς θα τον περιγράφατε;
- Επειδή το μάθημα μου είναι πιο πολύ εμπειρικό δηλαδή είναι πιο.. μπορούν να χρησιμοποιήσουν και τα χέρια τους για να κάνουν κάτι.. για να συμμετέχουν στο μάθημα ουσιαστικά προσπαθώ όσο μπορώ να κάνω το μάθημα να έχει αλληλεπίδραση με τον μαθητή.
- Να είναι πιο διαδραστικό!
- Ναι πιο διαδραστικό..
- Όταν ενημερωθήκατε από τον διευθυντή σας ότι στην τάξη σας θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πως νιώσατε για αυτό; Πώς ήταν τα συναισθήματά σας;
- Μια χαρά... δεν είχα κάποια ανησυχία..
- Δηλαδή δεν σας δημιουργήθηκε κάποιο άγχος;
- Όχι, όχι καθόλου...
- Ούτε κάποια ερωτήματα σε σχέση με αυτό; Τι μπορεί να είναι; Τι μπορεί να φέρει αυτό μέσα σε μια σχολική ώρα;
- Όχι ήξερα ήδη για το ΔΕΠ-Υ.. δεν είχα ξανά μαθητές αλλά και πάλι δεν μου δημιουργήθηκε κάποιο ερώτημα, δεν είχα κάποια ανησυχία
- Εσείς τώρα στην τάξη έχετε συγκεκριμένες στρατηγικές που χρησιμοποιείται μέσα στην τάξη προκειμένου να ανταπεξέλθετε στο έργο σας;
- Όχι δεν χρειάστηκε!
- Ούτε κάποια διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας;
- Όχι δεν έχω κάνει κάτι τέτοιο..
- Η καθημερινή επαφή και εμπειρία σας, άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο δουλεύετε;
- Δηλαδή;
- Δηλαδή, αν είχατε φτιάξει ένα συγκεκριμένο ας πούμε πρόγραμμα για τους μαθητές σας το οποίο είδατε ότι δεν μπορεί να γίνει, να πραγματοποιηθεί οπότε έπρεπε οπωσδήποτε να αλλάξει αυτό. Για να τους κεντρίσετε το ενδιαφέρον πιο πολύ..
- Ναι, αυτό προσπάθησα όσο μπορώ και προσπαθώ δηλαδή με τα χρόνια όσο πιο πολύ γίνεται το μάθημα μου να το κάνω να έχει μια διαδραστικότητα.
- Αυτό μπορείτε να μου το περιγράψετε να μου πείτε με πιο τρόπο το κάνετε.. με παραδείγματα.

- Για παράδειγμα είναι στο μάθημα μου πολύ σύνηθες το να δείξω ας πούμε στην ύλη προσπαθούσα να δείξω μια μητρική πλάκα του υπολογιστή, να δείξω κάποια μέρη του υπολογιστή ας πούμε. Τα παιδιά μπορούνε και εκείνα να πιάσουν, να πάρουν να ανοίξουν μια μητρική όχι να δουλεύει προφανώς και να δουν εκεί τα μέρη του υπολογιστή ας πούμε. Καταλάβατε λίγο σαν παζλ.
- **Ναι, ναι κατάλαβα..**
- **Αυτό δηλαδή τους συγκεντρώνει πιο πολύ; Ακόμη και τους μαθητές που έχουν αυτό το σύνδρομο βλέπετε να τους κεντρίζει πιο πολύ;**
- *Ναι, ναι*
- **Βέβαια αυτό ισχύει όταν κάτι είναι πρακτικό όταν εσείς διδάσκεται την θεωρία τι συμβαίνει;**
- *Στην θεωρία είναι πιο, λίγο πιο υπερκινητικοί, λίγο πιο ανήσυχοι θα έλεγα*
- **Αν πάμε λίγο πιο πίσω τι κάνετε εσείς ώστε να περιορίσετε ή να σταματήσετε αυτή την ανησυχία;**
- *Συνήθως είναι η κουβέντα γιατί προσπαθώ όσο γίνεται το μάθημα να το κάνω με κουβέντα.*
- **Να είναι δηλαδή πιο συμμετοχικοί σε αυτό;**
- *Ναι, ναι, ναι να πουν τις δικές τους εμπειρίες είτε να κάνουν ερωτήσεις για να δω αν υπάρχει κατανόηση, να μην είναι απλά μιλάω ακούνε*
- *Να μην ακούν μόνο αλλά να συμμετέχουν..*
- **Αν αυτό ας πούμε κάποια στιγμή δεν γίνει.. Αν κάποιο μάθημα δεν βοηθάει για να είναι συμμετοχικοί και στην τάξη υπάρχει αυτή η ανησυχία πώς την αντιμετωπίζετε;**
- *Με κατανόηση!*
- **Δηλαδή εσείς το κατανοείτε και κάνετε υπομονή ή ψάχνετε κάποιο άλλο τρόπο;**
- *Προσπαθώ να τους κάνω να συμμετέχουνε αλλά αν δεν συμμετέχουν κατανόηση δεν μπορείς να κάνεις κάτι άλλο.*
- **Εσείς τώρα πως το βιώνετε συναισθηματικά όλο αυτό όταν υπάρχει αυτή η έντονη ανησυχία των παιδιών;**
- *Παλιότερα το βίωνα πιο άσχημα, με πιο πολύ άγχος, ανησυχία μήπως δεν κάνω καλά την δουλειά μου ας πούμε, σκεφτόμουνα αλλά πλέον κατανοώ ότι υπάρχουν αυτές οι.. ότι αυτά είναι που ζουν αυτά τα παιδιά και για αυτό νο βγάζουνε και δεν το βγάζουνε γιατί δεν είναι ενδιαφέρον το μάθημα οτιδήποτε οπότε δεν το αντιμετωπίζω.. Το αντιμετωπίζω πιο ψύχραιμα πλέον.*
- **Δηλαδή η ψυχραιμία κυριαρχεί πιο σαν συναίσθημα;**
- *Ναι.*
- **Υπάρχουν μέρες που χάνετε το κουράγιο σας που υπάρχει άρνηση στο να μπειτε στην τάξη εξ αιτίας αυτής της κατάστασης;**
- *Όχι εξ αιτίας παιδιών με ΔΕΠ-Υ όχι δεν έχει συμβεί...*
- **Τι κάνετε για να φροντίσετε τον εαυτό σας όταν καταλαβαίνετε ότι κουράζεστε; Τι είναι αυτό που κάνετε**
- *Όταν κουράζομαι από την τάξη;*
- **Ναι όταν κουράζεστε.. Υπάρχουν μέρες που δεν είναι ίδιες.. Ποιοι είναι οι εξωτερικοί παράγοντες που σας βοηθούν;**

- *Ας πούμε θα κάτσω να ηρεμήσω αφότου γυρίσω σπίτι. Αν δεν έχω γυρίσει σπίτι θα προσπαθήσω όσο να ναι να προχωρήσω την ημέρα μου..*
- **Με ποιους τρόπους; Κάνετε κάποιες δραστηριότητες; κάποια σπορ;**
- *Κάνω.. Ουσιαστικά πάω στο γυμναστήριο ή κάθομαι σπίτι, κάνω την ζωή μου εννοώ τα χόμπι μου..*
- **Ναι την προσωπική ζωή, βοηθάει αυτό.**
- **Υπάρχει συνεργασία με άλλους συναδέλφους; Αν δηλαδή προβληματιστείτε με κάποιο μαθητή με ΔΕΠ-Υ έχει χρειαστεί αν ανατρέξετε σε κάποιο συνάδελφο ή έχετε συγκαλέσει κάποιο σύλλογο διδασκόντων προκειμένου να συνομιλήσετε για αυτό; Έχει τύχει αυτό ποτέ;**
- *Ναι έχει τύχει..*
- **Με δική σας πρωτοβουλία**
- *Με δική μου πρωτοβουλία.*
- **Πώς έγινε αυτό; Τι ήταν αυτό που δημιούργησε την έναρξη της απόφασης σας για να ανατρέξετε στον σύλλογο διδασκόντων ή στην βοήθεια κάποιου συναδέλφου;**
- *Αρχικά είχα πάει μεμονωμένα σε έναν συνάδελφο για ένα παιδί που εξέφραζε μεγάλη ανησυχία, σηκώνόταν, έκανε βόλτες στην τάξη.. Εγώ του έλεγα σε παρακαλώ κάτσε κάτω. Υπήρχε έντονα αυτό το φαινόμενο οπότε ανέτρεξα σε έναν συνάδελφο και λέω τι μπορώ να κάνω...*
- **Ο συνάδελφος αυτός ήξερε καλά το παιδί για αυτό απευθυνθήκατε σε αυτόν ή είχε κάποιο άλλο ρόλο στο σχολείο;**
- *Όχι, όχι ήξερε καλά το παιδί και καλά το τμήμα. Ουσιαστικά μου είπε τι πρέπει να κάνω για το συγκεκριμένο παιδί. Ότι πρέπει προφανώς να κάνω υπομονή σε κάθε περίπτωση.*
- **Αυτό ήταν κάτι που βοήθησε; Δηλαδή οι συμβουλές του συναδέλφου βοήθησαν;**
- *Εεεε βοήθησαν..*
- **Με τον σύλλογο διδασκόντων έχει τύχει να βρεθείτε όλοι μαζί και να κανονιστεί κάποιο ραντεβού ώστε να μιλήσετε για παιδιά με ΔΕΠ-Υ**
- *Όχι, όχι..*
- **Στον διευθυντή του σχολείου έχει χρειαστεί να ανατρέξετε;**
- *Όχι δεν υπήρχε πρόβλημα οπότε δεν χρειάστηκε να ανατρέξω..*
- **Θα σας βοηθούσε με κάποιο τρόπο αν υπήρχε πρόβλημα**
- *Ναι πιστεύω ότι θα με βοηθούσε ναι..*
- **Υπάρχει συνεργασία με άλλους ειδικούς επαγγελματίες ψυχολόγο ή κοινωνικό λειτουργό; Έχει τύχει να συνεργαστείτε;**
- *Όχι δεν έχει τύχει.*
- *Σαν ειδικότητες υπάρχουν στα σχολεία..*
- *Ναι κοινωνικό λειτουργό μόνο στο σχολείο που ήμουνα πέρσι συνάντησα, στο σχολείο που είμαι φέτος δεν έχω συναντήσει κοινωνικό λειτουργό. Ψυχολόγο δεν έχουμε φέτος, δεν έχω δει στο σχολείο ψυχολόγο*
- **Θεωρείτε ότι αυτές οι ειδικότητες βοηθούν ή δεν βοηθούν στο έργο σας;**
- *Βοηθούν πολύ, ουσιαστικά βοηθούν στην ψυχολογία των παιδιών και με ΔΕΠ-Υ και χωρίς. Βοηθούν στην ψυχολογία θεωρώ.*

- **Εσάς τους εκπαιδευτικούς αυτές οι ειδικότητες σας βοηθούν με κάποιο τρόπο;**
- *Ναι μας βοηθούν να κατανοήσουμε για ποιον λόγο τα παιδιά συμπεριφέρονται έτσι και αυτό είναι πολύ σημαντικό στο να υπάρχει μια αντιμετώπιση. Δηλαδή εγώ δεν μπορώ να ξέρω σαν καθηγήτρια τι συμβαίνει στο σπίτι του μαθητή ή τι συμβαίνει στο μυαλό του μαθητή αλλά εκείνοι μπορούν να τους εμπιστευόμαστε πράγματα. Εγώ δεν είμαι ψυχολόγος*
- *Θεωρείτε ότι είναι ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τον μαθητή;*
- *Ναι, ναι, ναι*
- **Η ύπαρξη αυτών των ειδικοτήτων στα σχολεία κάνουν το έργο σας ευκολότερο; Σας διευκολύνουν; Είναι σημαντικοί; Θα μπορούσατε να εργαστείτε και χωρίς αυτές τις ειδικότητες;**
- *Θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ σημαντικοί!*
- **Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για την συμμετοχή σας στην έρευνα.**
- *Ωραία, τίποτα..*

Συνέντευξη 7^η

- **Λοιπόν από αυτή την στιγμή η συνέντευξη μας ηχογραφείται. Είστε σύμφωνη με αυτό;**
- *Ναι, είμαι σύμφωνη.*
- **Ποιες είναι οι βασικές επαγγελματικές σας σπουδές;**
- *Πανεπιστήμιο Αθηνών το Φυσικό έχω τελειώσει.*
- **Πολύ ωραία! Έχετε σπουδές στην ειδική αγωγή;**
- *Όχι δεν έχω!*
- **Εργάζεσαι στην γενική εκπαίδευση;**
- *Ναι, στην γενική εκπαίδευση*
- *Πόσα χρόνια*
- *Είκοσι δύο*
- **Τι σημαίνει για εσάς το σύνδρομο Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σας έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σας έρχεται πρώτο στο μυαλό;**
- *Μικρή δυνατότητα συγκέντρωσης χρονικά μικρή, δηλαδή από ότι έχω καταλάβει τα παιδιά αυτά δεν μπορούν να μείνουν συγκεντρωμένα για μεγάλο χρονικό διάστημα, μικρότερο δηλαδή από τα υπόλοιπα παιδιά.*
- **Πώς θα περιγράφατε εσείς από την εμπειρία σας τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ ως πούμε τα χαρακτηριστικά τους μέσα στην σχολική ημέρα; Τι είναι αυτό που κάνουν τα παιδιά αυτά μέσα στη σχολική ημέρα; Τι είναι αυτό που συμβαίνει;**

- Νομίζω ότι έχουν ανάγκη να κινηθούν περισσότερο, το παιχνίδι έχουν ανάγκη πολύ, κυρίως αυτό δυσκολία στην συγκέντρωση και ανάγκη για κίνηση.
- **Ο ρόλος ο δικός σας σε σχέση με αυτούς τους μαθητές ποιος είναι; Πώς θα τον περιγράφατε;**
- Πρώτον όταν ξέρεις ότι έχεις απέναντί σου ένα παιδί με ΔΕΠ-Υ πρέπει να έχει ειδική μεταχείριση και αντιμετώπιση, δηλαδή να μην του ζητήσεις να κάνει παραπάνω πράγματα από αυτά που μπορεί.
- Δηλαδή εσείς διαφοροποιείτε το πρόγραμμα σας σε σχέση με αυτούς; Έχετε μικρότερες απαιτήσεις;
- Ναι βέβαια έχω μικρότερες απαιτήσεις βέβαια. Όταν δω ένα παιδί αφηρημένο δεν θα με παραξενέψει, δεν θα του κάνω παρατήρηση. Αν ένα παιδί με ΔΕΠ-Υ χαζεύει εγώ δεν θα του κάνω παρατήρηση. Θα του πω κάτι βέβαια αλλά δεν θα είμαι αυστηρή με αυτό.
- **Όταν ενημερωθήκατε από τον διευθυντή σας ότι στην τάξη σας θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πώς νιώσατε για αυτό; Πώς ήταν τα συναισθήματά σας;**
- Δεν είχα ιδιαίτερα συναισθήματα, είναι ένα στατιστικό φαινόμενο αυτό που ξέρεις ότι στατιστικά αυτά τα παιδιά θα έχουν αυτό το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό.
- **Δεν νιώθατε κάποιο άγχος κάποια περιέργεια;**
- Όχι δεν είχα καθόλου ούτε άγχος ούτε περιέργεια. Μικρές γνώσεις έχω από αυτά. Δεν μπορώ να πω ότι είμαι ειδική για να αναλύσω το θέμα του ΔΕΠ-Υ αλλά από τα λίγα πράγματα που ξέρω νομίζω ότι ικανοποιητικά για να το αντιμετωπίσω. Δεν μου δημιούργησε άγχος αυτό γιατί ξέρεις, ότι αυτά τα παιδιά έχουν αυτά τα δεδομένα, αυτά τα χαρακτηριστικά..
- **Έγινε κάποιο περιστατικό που να συνέβη με μαθητή με ΔΕΠ-Υ και να σας δυσκόλεψε στα χρόνια που δουλεύετε;**
- Όχι δεν θυμάμαι να έχει γίνει κάτι το ιδιαίτερο.
- **Εσείς τώρα στην τάξη έχετε συγκεκριμένες στρατηγικές που χρησιμοποιείται μέσα στην τάξη προκειμένου να ανταπεξέλθετε στο έργο σας;**
- Η στρατηγική που χρησιμοποιώ είναι το ότι έχω εικόνα πάντα χρησιμοποιώ το internet μέσα και αυτά που λέμε τα βλέπουν κιόλας τα παιδιά οπότε βοηθάει τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ και όλα τα παιδιά τα βοηθάει. Ακόμα το κλίμα να είναι καλό, ώστε να έχουν ηρεμία τα παιδιά αυτά γιατί όταν υπάρχει αναστάτωση και άγχος μέσα τα ερεθίζει και χειροτερεύει δηλαδή την δυσκολία τους. Άρα θεωρώ ότι δεν κάνω κάτι διαφορετικό για τα παιδιά αυτά απλά οι συνθήκες πρέπει να είναι τέτοιες για να παρακολουθήσουν τόσο

Συνέντευξη 8^η

- **Λοιπόν από αυτή τη στιγμή ξεκινάει η ηχογράφηση, συμφωνείς με αυτό;**
- *Ναι, είμαι σύμφωνη.*
- **Ποια είναι η ηλικία σου;**
- *Είμαι 29 ετών.*
- **Ποιες είναι οι βασικές επαγγελματικές σου σπουδές;**
- *Έχω πτυχίο τετραετούς, κανονικά από ΠΤΔΕ, στην Φλώρινα τελείωσα και μεταπτυχιακό στις φυσικές επιστήμες.*
- **Πολύ ωραία! Έχετε σπουδές στην ειδική αγωγή;**
- *Το σεμινάριο τετρακοσίων ωρών.*
- **Εργάζεσαι στην γενική εκπαίδευση;**
- *Ναι είμαι μόνιμη, νεοδιόριστη στην γενική.*
- **Έχεις προϋπηρεσία στην ειδική εκπαίδευση;**
- *Ναι τρία χρόνια.*
- **Τι σημαίνει για εσένα το σύνδρομο Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σου έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σου έρχεται πρώτο στο μυαλό;**
- *Τι είναι αυτό που μου έρχεται; Ίσως ένα ανοργάνωτο παιδάκι και μετά παρορμητικό.*
- **Δηλαδή πώς θα περιγράφατε τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ μέσα στην σχολική μέρα, μέσα στην τάξη;**
- *Ας πούμε μέσα στην τάξη αρχικά, στην σχολική αίθουσα, δεν μπορεί να καθίσει στην καρέκλα του στριφογυρίζει συχνά, διασπάται η προσοχή του πάρα πολύ εύκολα, δεν μπορεί να διατηρήσει την προσοχή σε αυτά που λέει ο δάσκαλος στον πίνακα, δεν ολοκληρώνει τις δραστηριότητες, τις ασκήσεις του. Πολλές φορές πάνω στο θρανίο του έχει άσχετα αντικείμενα άσχετα με αυτό που γίνεται εκείνη την στιγμή, μιλάει με τους διπλανούς του, ενοχλεί συχνά τους διπλανούς του. Αυτό νομίζω.....*
- **Ο δικός σου ο ρόλος σαν δασκάλα ποιος είναι σε σχέση με αυτούς τους μαθητές;**
- *Γενικής ή ειδικής;*
- **Και από την εμπειρία σου στην γενική και από την εμπειρία σου στην ειδική!**
- *Λοιπόν, στην ειδική είχα παιδιά με ΔΕΠ-Υ, πρώτα ήταν πως να παραμένουν μέσα στην τάξη για όσο μεγαλύτερο χρονικό διάστημα γίνεται. Από εκεί και έπειτα εγώ πολύ επέμεινα και στα κίνητρα για μάθηση γιατί αρκετά συχνά έβλεπα ότι δεν υπήρχαν κίνητρα για μάθηση, ένιωθαν τα παιδιά και τα ίδια ότι ο σχολικός χώρος δεν τους ταιριάζει οπότε το απέρριπταν και αυτά. Να τους δώσουμε λοιπόν κίνητρα για μάθηση και.. να φύγει λίγο και το στίγμα από τα παιδιά αυτά... ότι ο τάδε ας πούμε είναι τεμπέλης, είναι κακός μαθητής, ότι δεν τα καταφέρνει..*
- **Η ταμπέλα δηλαδή;**
- *Ναι..*

- **Μάλιστα. Όταν ενημερώθηκες από τον διευθυντή της σχολικής μονάδας ότι στην τάξη σου θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πως ένιωσες για αυτό; Πώς ήταν τα συναισθήματα σου; Ποιο ήταν το πρώτο που σκέφτηκες;**
- *Το πρώτο που σκέφτηκα ήταν πως θα ήταν ενδιαφέρον για εμένα, πως θα μπορέσω να οργανώσω την διδασκαλία, να μπορέσω να τα συμπεριλάβω και αυτά τα παιδιά χωρίς να νιώσουν έλλειμμα.. δηλαδή και έχω και φέτος παιδάκι στην τάξη και κοιτάμε πως όλοι μαζί να τον βοηθήσουμε, να συνεργαστούμε..*
- **-Δηλαδή δεν υπήρχε άγχος;**
- *Όχι, να σου πω την πραγματικότητα όχι. Είχα δουλέψει πρώτα τρία χρόνια παράλληλη και τώρα φέτος είναι η πρώτη χρονιά στην γενική οπότε το να έχω ένα παιδάκι με ΔΕΠ-Υ μόνο μέσα σε μία τάξη μου φαίνεται light αρκετά.*
- **Διαχειρίσιμος;**
- *Ναι, ναι ένιωθα ασφάλεια ρε παιδί μου, ότι μπορώ να το διαχειριστώ.*
- **Υπήρξαν συγκεκριμένες δυσκολίες; Έχεις αντιμετωπίσει δύσκολα περιστατικά παιδιών με ΔΕΠ-Υ και αν ναι αυτές οι δυσκολίες ποιες ήταν; Μπορείς να αναφέρεις και παραδείγματα..**
- *Ναι... Είχα την πρώτη μου χρονιά κιόλας σαν αναπληρώτρια ένα κοριτσάκι το οποίο ήταν πολύ δύσκολο να ελέγξει την παρορμητικότητα του και έθετε πολύ συχνά σε κίνδυνο τον εαυτό του για σωματική βλάβη μιλάμε τώρα και τους συμμαθητές του γιατί δεν καταλάβαινε που τελείωνε το αστείο και που αρχίζει ας πούμε το επικίνδυνο. Σκαρφάλωσε σε κάγκελα έπιανε τα παιδιά από τον λαιμό για να παίξει..*
- **Δεν καταλάβαινε τα όρια δηλαδή; Θα μπορούσε να κάνει κακό στον εαυτό της και στους άλλους;**
- *Ναι.*
- **Πώς το αντιμετώπισες;**
- *-Με πολύ, πολύ, πολύ, πολύ κουβέντα. Από εκεί και έπειτα αν έβλεπα ότι δεν μπορούσε.. από ένα σημείο και μετά... τώρα βέβαια αυτό δεν ξέρω αν ανήκει στο ΔΕΠ-Υ, από ένα σημείο και μετά το παιδί αυτό πάθαινε, κατέβαζε ρολά και έλεγε εγώ αυτό θα κάνω και τέλος και χτυπιότανε κάτω. Από εκεί και έπειτα το έπαιρνα το παιδάκι αυτό και το έβαζα μαζί μου στην τάξη, έτσι ώστε να ηρεμήσει λίγο και να έχει λιγότερα ερεθίσματα και λίγο να γειωθεί.*
- **Να αυτορυθμιστεί δηλαδή;**
- *Βασικά περιόριζα τα ερεθίσματα στο προαύλιο, αυτό κυρίως γινόταν στο διάλλειμα. Μακριά από θορύβους, μακριά από εναλλασσόμενα πρόσωπα. Να χαλαρώσει λίγο να πέσει η ένταση.*
- **Ναι.**
- **Έχεις χρησιμοποιήσει συγκεκριμένες στρατηγικές προκειμένου να ανταπεξέλθεις στο έργο σου;**
- *Δηλαδή;*
- **Κάπως στο πρόγραμμα να διαφοροποιήσεις κάτι;**
- *Στην γενική λέμε τώρα έτσι;*
- **-Ναι, είτε στην γενική είτε στην ειδική ως παράλληλη. Χρειάστηκε να διαφοροποιήσεις ένα πλάνο της δασκάλας της τάξης σαν παράλληλη στήριξη που ήσουν;**

- *-Έδινα πάντα περισσότερο χρόνο σε αυτά τα παιδιά από τα άλλα ή λιγότερες ασκήσεις πιο στοχευμένες. Τους έδινα περισσότερο χρόνο, τους έδινα πολλές ευκαιρίες να αυτενεργούν, αυξημένης ευθύνης ας πούμε ρόλους, βοηθός της δασκάλας, να φέρουν κιμωλίες για να αποφορτιστούν κιόλας λίγο κάποιες φορές μέσα στην τάξη.*
- **Είχατε κάνει κάποιο συμβόλαιο μεταξύ σας ποτέ;**
- *Ναι, ναι με όλα τα παιδιά.*
- **Με τους συγκεκριμένους μαθητές πώς πήγε; Το τήρησαν;**
- *Χρειαζόταν προσαρμογή μέσα στην χρονιά.*
- **Δηλαδή άλλαξαν οι στόχοι που τέθηκαν στην αρχή; Πώς έγινε;**
- *Ναι, άλλαξαν οι στόχοι σίγουρα, γιατί ίσως εκεί ήταν και ευθύνη δική μου γιατί έθετα στόχους που δεν ήταν τόσο εύκολο να επιτευχθούν....*
- **Πιο υψηλούς;**
- *Ναι, οπότε μετά είδα ότι υπάρχει ανάγκη.. ξέρεις αυτό τον στόχο να τον κόψω σε τρία κομμάτια ας πούμε, σε τρία μικρά κομμάτια και βήμα βήμα...*
- **Να κατακτηθούν σιγά σιγά ένας ένας..**
- *Ναι, ναι....*
- **Σε διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας, κάτι πιο συγκεκριμένο στο μαθησιακό τώρα κομμάτι έχετε κάνει κάτι τέτοιο;-**
- *Ναι, στην γενική θα σου πω τώρα, ε... φέτος ας πούμε που έχω και μεγάλη τάξη, όταν είναι να γράψουμε επαναληπτικό για να γίνει η αξιολόγηση έμπασα περιπτώσεις εε.. αποφεύγω κυρίως για αυτά τα παιδιά για να λειτουργήσει, αποφεύγω να δίνω το κλασσικό το test το χαρτί κτλπ. Είχα παρακολουθήσει ένα σεμινάριο διαφοροποιημένης που μας είχαν δείξει κάτι πραγματάκια ρε παιδί μου, ας πούμε το test παίρνεις και το φτιάχνεις κύβο, το κάνεις σαν ζάρι. Μπορεί ο μαθητής από εκεί και έπειτα να ρίξει το ζάρι, να διαλέξει μια άσκηση και να την λύσει, έτσι λίγο ξεχνιέται το παιδί και αυτό έχει δουλέψει καλά. Το βλέπει σαν παιχνίδι και διατηρεί την προσοχή του για παραπάνω ώρα.*
- **Είναι πολύ ωραίο, ενδιαφέρον.**
- *Ναι βοηθάει να ολοκληρώσουν τις δραστηριότητες τους. Αυτό αρκετά.*
- **Άλλος τρόπος;**
- *Άλλος τρόπος για την διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας... πάλι το ίδιο, πάλι κάποιες φορές, λιγότερες ασκήσεις για το σπίτι, πολύ πιο λιτά πράγματα και στην παραγωγή γραπτού λόγου... Προσπαθώ να τους δίνω σχεδιαγράμματα και με εικόνες παραπάνω.*
- **Τα βοηθάει η εικόνα για να αναπτύξουν κάτι παραπάνω στην παραγωγή γραπτού λόγου;**
- *Ναι για να κάτσουν να γράψουν!*
- **Άρα και η εικόνα είναι ένα μέσο, μια βοήθεια στον γραπτό λόγο;**
- *Ιστορία και βίντεο. Από το να κάτσουν να διαβάσουν όλο το μάθημα κατεβατό που ξέρω δεν θα το ακούσουν, το βλέπουμε με βίντεο ερωτήσεις και κομμάτι κομμάτι υπογραμμίζουμε.*

- **Τώρα όταν υπάρχει αρκετή φασαρία στην τάξη ποιος είναι για σένα ο τρόπος διαχείρισης αυτών των παιδιών; Για να μειώσεις την υπερκινητικότητα τους, πολλές φορές την διάσπαση τους.. Τι συμβαίνει μέσα στην σχολική μέρα; Πώς το διαχειρίζεται ο δάσκαλος όλο αυτό;**
- *Λοιπόν το πρώτο που κάνω αν βλέπω ότι το παιδί είναι αλλού, μιλάει, ενοχλεί, καταρχύνω εγώ πάω από πάνω του, το πιάνω από τους ώμους ξέρεις... πρώτα με την φυσική επαφή, αν δεν δουλέψει και αυτό το στέλνω έξω να πάρει μια κιμωλία, έναν μαρκαδόρο από το γραφείο να ξέρεις να βγει λίγο να αλλάξει το σκηνικό και να επιστρέψει μετά πιο ήρεμος στην τάξη.*
- **Αυτό είναι κάτι που λειτουργεί;**
- *Λειτουργεί φέτος γιατί είναι λίγα τα παιδιά που έχω. Πέρσι που ήμουν σε εικοσιπεντάρι τμήμα δεν λειτουργούσε πάντα (πέρσι ήμουν σαν παράλληλη) δεν λειτουργούσε πάντα.. Τώρα εκεί πέρσι επειδή πάλι ήταν πολύ περίεργη κατάσταση του παιδιού αυτού, είχε και ψυχολογικά προβλήματα εκτός από ΔΕΠ-Υ.*
- **Υπήρχε και άλλη διαταραχή;**
- *Ναι, όταν έβλεπα ότι το παιδί πραγματικά πιέζεται και δεν μπορεί να συμμετέχει του έβαζα άλλες δραστηριότητες να κάνει, να ζωγραφίζει γιατί αγαπούσε πολύ την ζωγραφική.*
- **Για να αποφορτιστεί;**
- *Ναι για αν αποφορτιστεί και παρατηρούσα κιόλας ότι την ώρα που έκανε κάτι άλλο φαινομενικά άκουγε αυτά που γίνονταν στην τάξη και ας μην έγραφε τις ασκήσεις που γράφανε οι άλλοι εκείνη την στιγμή.*
- **Άρα δηλαδή μένατε στην τάξη δεν βγαίνατε έξω από αυτήν; Απλά έκανε κάτι ταυτόχρονα παράλληλα..**
- *Ήθελα να το αποφύγω και γενικά το αποφεύγω να βγαίνει από την τάξη. Δεν θέλω.. Να φύγουνε να βγουν να πάνε να πάρουν ένα μαρκαδόρο και να γυρίσουν να.. αλλά μέχρι εκεί γιατί μετά δεν είναι εύκολο να ξαναμπούν το μαθαίνουν και θέλουν να βγαίνουν «α κυρία να βγω α κύρια να βγω..» Δεν μου αρέσει εμένα ρε παιδί μου σαν πρακτική...*
- **Εσύ τώρα όλο αυτό το κομμάτι με τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ πώς το βιώνεις συναισθηματικά; Υπάρχουν μέρες που χάνεις το κουράγιο σου; Ποια είναι τα συναισθήματα σου;**
- *Ματαίωση (γέλια).. Μια μεγάλη ματαίωση.. Ματαίωση ναι.. όταν προσπαθείς και δεν βλέπεις αποτέλεσμα και ξέρεις όμως ότι υπάρχει φως στην άκρη του τούνελ αλλά δεν φτάνει αυτό το φως ε ναι υπάρχει μια ματαίωση, υπάρχει μια ματαίωση..*
- **Άγχος, στεναχώρια;**
- *Και άγχος και στεναχώρια βεβαίως όλα μαζί..*
- **Τι κάνεις για να φροντίσεις τον εαυτό σου και να επανέλθεις την επόμενη μέρα στο σχολείο με κέφι, με όρεξη; Τι είναι αυτό που σε βοηθάει εντός ή εκτός σχολείου;**
- *Εντός σχολείου με βοηθάει να συζητάω με συναδέλφους που ξέρω ότι μπορώ να βοηθηθώ, να πάρω ξέρεις tips. Με την δασκάλα της ειδικής ας πούμε στο τμήμα ένταξης, με την ΕΔΥ, με την ψυχολόγο μας. Αυτό με βοηθάει πολύ, τώρα εντός σχολείου, εκτός σχολείου προσπαθώ από ένα σημείο και μετά μέσα στην μέρα μου να μην σκέφτομαι άλλο το σχολείο. Ξέρεις έχω τελειώσει με τις δουλειές του σχολείου και*

από εκεί και έπειτα ο χρόνος είναι για μένα είτε να πάω γυμναστική που είναι κάτι που με έχει βοηθήσει πολύ στην διαχείριση του άγχους, έπειτα να δω μια ταινία. Έχω τον χρόνο για μένα αποκλειστικά.

- **Προσωπικός;**
- *Ναι...*
- **Γενικά μου είπες, ότι υπάρχει καλή συνεργασία με τους συναδέλφους σου..**
- *Ναι..*
- **Αυτή η αλληλοϋποστήριξη με ποιανού πρωτοβουλία γίνεται συνήθως;**
- *Δική μου, εγώ ζητάω βοήθεια.*
- **Τυπικά ή άτυπα; Δηλαδή είναι κάτι που γίνεται οργανωμένα μέσω ενός συλλόγου διδασκόντων ή είναι κάτι που γίνεται άτυπα σε ένα διάλλειμα; σε ένα τηλέφωνο μεταξύ σας;**
- *Όχι τυπικά, τυπικότητα. Είχα την τύχη και φέτος είχα την τύχη να έχουμε στο σχολείο ΕΔΥ, ψυχολόγο και κοινωνική λειτουργό. Οπότε εγώ όταν είδα τι θέματα υπάρχουν μέσα στην τάξη μου (δεν είναι μόνο τα παιδάκια με ΔΕΠ-Υ είναι και άλλα) κατευθείαν έκανα αίτημα στη ΕΔΥ, επίσημα επισημότητα μέσω της διευθύντριας που είναι πρόεδρος της ΕΔΥ και του διευθυντή πέρσι, ώστε να έρθει μια ψυχολόγος να κάνει μια παρακολούθηση να μου πει, αν χρειάζεται να κάνουμε δράση, αν χρειάζεται να πάρει το παιδί επίσημα θεσμικά, κανονικά όπως προβλέπεται.*
- **Ωραία.. Από την συνεργασία αυτή τι επιδιώκεις; Ποιος είναι ο στόχος; Ο στόχος μου.. τα καλύτερα, τα μεγαλύτερα να πετύχω μάλλον σε όσο μεγαλύτερο βαθμό γίνεται τους στόχους που έχω θέσει για το παιδάκι, μαθησιακούς και ψυχοσυναισθηματικούς. Νομίζω λειτουργούν σαν καταλύτης. Η παρουσία ενός προσώπου που είναι πιο εξειδικευμένο σε κάποια πράγματα από τους δασκάλους. Οι ψυχολόγοι σίγουρα είναι πιο εξειδικευμένοι σε άλλο κομμάτι, ξέρουν άλλα πράγματα. Λειτουργούν συμπληρωματικά. Δεν λειτουργούν σαν καταλύτης από εκεί και έπειτα πρέπει να δώσουμε στα παιδάκια όσα περισσότερα οφέλη γίνεται.**
- **Ο διευθυντής του σχολείου υποστηρίζει όλη αυτή την προσπάθεια; και αν ναι με ποιον τρόπο; Τι είναι αυτό που έχει κάνει ή αν έχεις έρθει σε δύσκολη θέση με ένα παιδί με ΔΕΠ-Υ πώς σε έχει βοηθήσει ο ίδιος ο διευθυντής;**
- *Φέτος; Φέτος δεν βρίσκω τόση υποστήριξη από την διευθύντρια. Δεν μπορώ να πω ότι.. νιώθω λίγο ότι παλεύω μόνη μου. Ναι στα γραφειοκρατικά ok τα δέχεται, παρόλα αυτά θεωρώ, ότι δεν έχει ακριβώς την κατάρτιση παιδαγωγικά να κατανοήσει ότι έχει σημασία, έχει βάρος όταν ζητάω βοήθεια.*
- **Άρα δεν υπάρχει αυτό που λέμε συνεργασία σε όλο το κομμάτι;**
- *Όχι εγώ ζητάγα ας πούμε η ψυχολόγος από τον Οκτώβρη να μπει μέσα στην τάξη ή να παρακολουθήσει κάποια παιδιά, να ενταχθούν στην ΕΔΥ εμπάσι περιπτώσει και εν τέλει μου παραχώρησε την ψυχολόγο Φλεβάρη και αυτό αφού μάλλον παρέκαμψα την διευθύντρια και πήγα κατευθείαν στην ΕΔΥ και μίλησα.*
- **Δηλαδή δεν κατανοούσε τι έχει συμβεί και το αίτημα της δασκάλας την δεδομένη περίπτωση;**
- *Όχι, παρόλο που είχα κάνει κανονικά αίτηση. Πέρσι ας πούμε ήταν το ακριβώς αντίθετο. Είχαμε διευθυντή ναι, ο οποίος ήταν και διδάκτορας στην ειδική αγωγή ο άνθρωπος, με έπιασε από την πρώτη στιγμή μου είπε ότι είναι πολύ ιδιαίτερη η*

κατάσταση του παιδιού, έχεις την ψυχολόγο δίπλα σου για ότι θες. Δηλαδή με κατεύθυνε από την πρώτη στιγμή!

- **Με τους άλλους ειδικούς επαγγελματίες μου είπες ότι υπάρχει συνεργασία με τον ψυχολόγο και τον κοινωνικό λειτουργό; Αυτοί πώς βοηθούν το συγκεκριμένο έργο; με ποιον τρόπο; Ας πούμε ο κοινωνικός λειτουργός τι κάνει ακριβώς σε ένα παιδί με ΔΕΠ-Υ; Πώς μπορεί να εξυπηρετήσει, ώστε να απαλύνει κάπως την κατάσταση μέσα στην τάξη;**
- Αυτή την στιγμή, στην συγκεκριμένη τάξη κάνουμε εδώ και ένα μήνα μία δράση για την ενσυναίσθηση και την συναισθηματική νοημοσύνη, έτσι ώστε να αποδεχτούν και τα υπόλοιπα παιδιά τον συμμαθητή ο οποίος εντός εισαγωγικών δημιουργεί προβλήματα μέσα στην τάξη. Ο κακός ο συμμαθητής που δεν είναι έτσι.. Να καταλάβουν πως νιώθει και αυτός, να τον αγκαλιάσουν, να τον βοηθήσουν, να μην τον στοχοποιούν. Αλλά και το ίδιο το παιδάκι να βελτιώσει και αυτό την αυτοεικόνα του.
- **Μάλιστα, ο ψυχολόγος έχει βοηθήσει εμπράκτως;**
- Το παραπάνω πρόγραμμα γίνεται μαζί με την ψυχολόγο.
- **Θεωρείς γενικά ότι αυτοί οι δυο ειδικοί επαγγελματίες βοηθούν το έργο και δεν στέκονται εμπόδιο σε κάτι;**
- Όχι, όχι σε καμία περίπτωση.
- **Τους θεωρείς σημαντικούς στην σχολική μονάδα;**
- Απαραίτητους..
- **Αν δεν υπήρχαν αυτές οι ειδικότητες ποια προβλήματα θα υπήρχαν;**
- Αν δεν υπήρχαν.. Εγώ μόνη μου δεν θα είχα τον χρόνο να οργανώσω το μάθημα της ημέρας και να οργανώσω και μια δράση σε τέτοιο μέγεθος και να κάνω την παρατήρηση μόνη μου του παιδιού.
- **Άρα θα έμεναν κάποια πράγματα πίσω;**
- Σίγουρα, σίγουρα, σίγουρα θα έμεναν και σίγουρα θα έμενε πίσω και η επαναξιολόγηση του παιδιού γιατί το παιδί αυτό ας πούμε έπρεπε να έχει επαναξιολογηθεί από την Τρίτη δημοτικού. Το σχολείο δεν πίεσε για να επαναξιολογηθεί το παιδί..
- **Και τώρα σε ποια τάξη είναι;**
- Στην Έκτη.
- **Δεν πίεσε να επαναξιολογηθεί από τα ΚΕΔΑΣΥ;**
- Ναι, δεν πίεσε το σχολείο. Εγώ έκανα συζήτηση με τους γονείς κατευθείαν με το που είδα τι συμβαίνει. Οι γονείς λίγο έτσι.. υπήρχε μια ολιγωρία θα το δούμε κτλ..... Ξαναμίλησα με τους γονείς και μαζί με την ψυχολόγο και τότε νομίζω ξέρεις υπήρχε ένα σημείο καμπής και έτρεξαν οι διαδικασίες. Έμενε και αυτό πίσω. Πιστεύω, ότι αν δεν υπήρχε και η βοήθεια της ψυχολόγου θα έμεναν όλα πίσω. Έχουμε παιδί ακόμα και στην Πέμπτη τάξη με ΔΕΠ-Υ πολύ παρορμητικό παιδί το οποίο δεν έχει καν παράλληλη δεν έχει αξιολόγηση από τα ΚΕΔΑΣΥ ποτέ...
- **Ενώ είχε κάνει το αίτημα;**
- Όχι, δεν έχει κάνει αίτημα κανένα. Και σε αυτή την περίπτωση δεν πιέζει πάλι το σχολείο. Είναι μεγάλος ο δάσκαλος. Το παιδάκι αυτό το είχα εγώ στα εικαστικά που έμπαινα. Μ ε το που του ανάθεσα τον ρόλο, ότι εσύ θα είσαι ο βοηθός μου σήμερα, ξέρεις θα με προστατεύεις, θα με βοηθάς, θα μοιράζεις τα χαρτιά.. Το παιδί δεν θέλησε να βγει από την τάξη ποτέ. Καμία, καμία σχέση...

- **Η δασκάλα της ένταξης ποιο ρόλο έχει σε όλο αυτό;**
- Η δασκάλα της ένταξης ναι μεν όταν την ρωτάω πραγματάκια τέλος πάντων γιατί τον έβλεπε παλιά. Τώρα πια δεν πάει στο τμήμα ένταξης παλιά πήγαινε, περίπου μέχρι την Τρίτη δημοτικού.. Όταν ζητάω ξέρεις όχι επίσημα ανεπίσημα στην κουβέντα πώς ρε παιδί μου τον έβλεπες τότε ας πούμε τι να κάνω μου λέει δύο τρία πραγματάκια παρόλα αυτά επίσημα δεν έχει έρθει ας πούμε στην τάξη να κάνει παρατήρηση.
- **Ναι, ούτε έχετε σκεφτεί να ξαναμπει στο τμήμα ένταξης;**
- Εγώ το ζήτησα αλλά η συνάδελφος θεώρησε πως το παιδί είναι πολύ μεγάλο για να έρθει στο τμήμα ένταξης.
- **Εσύ συμφωνείς ή διαφωνείς παιδαγωγικά με αυτό;**
- Διαφωνώ.. Εννοείται ότι διαφωνώ....
- **Ναι αλλά είναι η δική της εκτίμηση..**
- Ναι είναι η δική της εκτίμηση και είναι σεβαστή από εκεί και πέρα και εγώ θα κάνω ότι μπορώ και αυτή θα κάνει ότι μπορεί, δεν το συζητάμε αυτό και μπορεί και όντως να ξέρει κάτι παραπάνω. Αλλά η δική μου άποψη νομίζω είναι άλλη...
- **Εσύ γιατί θεωρείς ότι θα του έκανε καλό; Τι θεωρείς ότι θα τον βοηθούσε μέσα από το τμήμα ένταξης; Τι θα κατάφερνε;**
- Θεωρώ, ότι μαθησιακά θα γινόταν μία ενίσχυση, ξεκάθαρα μαθησιακά ξέρεις.. και όταν θα επέστρεφε το παιδί μέσα στην τάξη θα ήξερε γιατί μιλάμε, θα είχε ένα ενδιαφέρον να ασχοληθεί θεωρώ και θα ένιωθε και πολύ καλύτερα όταν θα έβλεπε ότι «αχ τα ξέρω και μπορώ να ανταποκριθώ» και κίνητρο για μάθηση θεωρώ ότι θα ανέπτυσσε.
- Ναι γιατί τώρα έχει ναι μεν μια γνώση αλλά όχι ολοκληρωμένη..
- Έχει πολλά κενά και από προηγούμενες τάξεις.. Θεωρώ ότι αν όλες αυτές τις χρονιές πήγαινε στο τμήμα ένταξης και γινόταν μία υποστήριξη θα ήταν πολύ καλύτερα.
- **Ωραία, σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σε ευχαριστήσω για την συμμετοχή σου!**

Συνέντευξη 10^η

- **Λοιπόν από αυτή τη στιγμή ξεκινάει η ηχογράφηση, συμφωνείτε με αυτό;**
- Ναι, συμφωνώ
- Πείτε μου ποια είναι η ηλικία σας
- Πενήντα εφτά χρονών
- Ποιες είναι οι βασικές σας επαγγελματικές σπουδές
- Έχω τελειώσει την Μαράσλειο Ακαδημία, έχω κάνει εξομοίωση, έχω κάνει το διδασκαλείο στην Πάτρα
- **Εργάζεσθε στην γενική ή την ειδική εκπαίδευση;**
- Εργάζομαι στην γενική εκπαίδευση
- Διαθέτετε προϋπηρεσία στην ειδική εκπαίδευση
- Όχι
- **Έχετε κάποιο μεταπτυχιακό; Κάποια επιμόρφωση; Κάποια εξειδίκευση**
- Στην ειδική αγωγή όχι στην γενική αγωγή έχω κάνει.

- **Τι σημαίνει για εσάς το σύνδρομο Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σας έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σας έρχεται πρώτο στο μυαλό;**
- Υπάρχουν διάφορες εκφάνσεις του ΔΕΠ-Υ υπερκινητικότητα, δυσκολία συγκέντρωσης.
- **Αυτά τα παιδιά τι κάνουν μέσα στην τάξη συνήθως ;**
- Βάζω τώρα στο μυαλό μου έναν μαθητή που είχα με έντονο ΔΕΠ-Υ, δεν μπορούσε να καθίσει δευτερόλεπτο στην θέση του. Βέβαια από ότι γνωρίζω το παιδί αυτό είχε και παράλληλη και έπαιρνε και φαρμακευτική αγωγή. Αυτή ήταν κάπως μια ακραία περίπτωση
- Και ενώ έπαιρνε φαρμακευτική αγωγή πάλι δεν μπορούσε να καθίσει στην καρέκλα
- Ναι τώρα ακριβώς δεν γνωρίζω κατά πόσο την έπαιρνε κανονικά την φαρμακευτική του αγωγή γιατί ήταν και λίγο μια δύσκολη περίπτωση με τους γονείς όμως υπήρχε μεγάλη δυσκολία αυτή ήταν η πιο ακραία περίπτωση που έχω συναντήσει..
- **Ο ρόλος ο δικός σας σε σχέση με αυτούς τους μαθητές ποιος είναι; Πώς θα τον περιγράφατε;**
- Συνήθως αυτοί οι μαθητές τουλάχιστον τώρα έχουνε παράλληλη στήριξη, άρα έχουν την επίβλεψη της παράλληλης στήριξης και βεβαίως εγώ προσπαθώ να τους αντιμετωπίζω με ίσους όρους και αν τους ενσωματώνω μέσα στη τάξη. Έχω μια επιείκεια εννοείται ως προς την αποδοτικότητα.
- Δηλαδή θέτετε μικρότερους στόχους για εκείνους
- Θέτω εξελικτικά τους στόχους μου, βήμα βήμα. Εξαρτάται την περίπτωση και την κατάσταση. Υπάρχει ευελιξία. Σαφώς και υπάρχει ευελιξία και θεωρώ ότι σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ή παρόμοιες ή συναφείς πρέπει να υπάρχει.
- **Όταν ενημερωθήκατε από τον διευθυντή σας ότι στην τάξη σας θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πώς νιώσατε για αυτό; Ποια ήταν τα συναισθήματα σας;**
- Έχουν περάσει πάρα πολλά χρόνια γιατί δουλεύω και πάρα πολλά χρόνια είναι κάτι το οποίο τουλάχιστον τώρα είναι και πολύ σύννηθες και δεν μου δημιούργησε κάτι διαφορετικό γιατί κάποιο άγχος αν αυτό ρωτάτε.. Ίσως στην αρχή μπορεί...
- **Ποιο ήταν το πρώτο συναίσθημα; Κάποια περιέργεια; Κάποιο άγχος;**
- Αν ανατρέξω τώρα χρόνια πριν φαντάζομαι ότι θα υπήρχε κάποιο άγχος για κάτι διαφορετικό όσο περνάνε τα χρόνια και με την εμπειρία χρόνων που διαθέτω και με την παράλληλη στήριξη που είναι σημαντική βοήθεια ίσως είναι και απαραίτητη σε κάποιες περιπτώσεις θεωρώ ότι είναι κάτι πολύ συνηθισμένο τώρα για μένα είναι κάτι το οποίο δεν με αγχώνει εκτός αν υπάρχουν και άλλες περιπτώσεις μέσα στις τάξεις γιατί υπάρχουν και αυτές οι καταστάσεις.
- **Από την εμπειρία σας είχατε κάποιο μαθητή με ΔΕΠ-Υ που να εμφάνιζε έναν ισχυρό χαρακτήρα ή κάποια δύσκολα χαρακτηριστικά σε σχέση με αυτό που να μπορείτε να μας περιγράψετε που να σας έχει δυσκολέψει και εσάς σαν δασκάλα;**
- Αυτό το παιδάκι τουλάχιστον που έχω στο μυαλό μου δεν μπορούσε καθόλου να καθίσει στο θρανίο, έκανε διάφορες καταστάσεις έτσι για να αποσπάσει την προσοχή, να σηκώνεται όρθιος, να πειράζει τους συμμαθητές ήταν πολύ δύσκολο να συγκεντρωθεί και με την παράλληλη στήριξη και γενικώς δημιουργούσε δυσκολία στην ροή του μαθήματος.

- **Τώρα εσείς πώς το αντιμετωπίσατε; Έχετε συγκεκριμένες στρατηγικές διδασκαλίας προκειμένου να ανταπεξέλθετε στο έργο σας; Χρησιμοποιήσατε κάποια συγκεκριμένη στρατηγική;**
- Προσπαθούσα με ενίσχυση στα θετικά του στοιχεία.
- **Λεκτική ενίσχυση;**
- Λεκτική ενίσχυση βέβαια, όταν έκανε κάτι καλό του έδινα περισσότερη έμφαση και έβλεπα ότι αρκετές φορές αυτή η ενίσχυση το βοηθούσε γιατί συνήθως όλο αυτό το πρόβλημα δημιουργεί και χαμηλή αυτοεκτίμηση και προσπαθούσα να ενισχύσω την αυτοεκτίμηση του παιδιού. Κάποιες συμπεριφορές οι οποίες γινόντουσαν για να ασχοληθώ μαζί του είχα απόσβεση δεν ασχολιόμουν τις άφηνα εξαρτάται την συμπεριφορά και αν και κατά πόσο ήταν ενοχλητική, εννοείται όταν έπρεπε να υπάρξει επίπληξη υπήρχε. Ένας συνδυασμός τεχνικών και στρατηγικών που γίνονται γενικά σε όλους τους μαθητές, όχι κάτι συγκεκριμένο γιατί το έργο το μαθησιακό το είχε αναλάβει η παράλληλη. Άρα το δικό μου το έργο ήτανε και σαφώς του έδινα λιγότερες εργασίες, πιο εξατομικευμένες σαφώς.
- **Χρησιμοποιήσατε διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας η οποία επικεντρωνόταν κυρίως στο μειωμένο κομμάτι των ασκήσεων;**
- Στο μειωμένο κομμάτι και στο επιλεκτικό κομμάτι. Μειωμένο όχι απλά ως μείωση επειδή συνήθως αυτοί οι μαθητές έχουν και δυσκολία στα μαθήματα..
- **Εννοείται ότι υπήρχαν και μαθησιακές δυσκολίες ταυτόχρονα;**
- Συνήθως ναι, τουλάχιστον στο συγκεκριμένο παιδί ναι αλλά γενικά το έχω δει και σε άλλες περιπτώσεις, όταν είναι έντονη η διάσπαση προσοχής να υπάρχουν και διάφορες μαθησιακές δυσκολίες. Και έτσι όπως στα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες δίνω πιο εξατομικευμένη εργασία με στόχους, ώστε σιγά σιγά βήμα βήμα να καλυφθούν τα κενά και να υπάρχει μια ομαλή πορεία και εξέλιξη.
- **Μια πολύ δύσκολη μέρα που το παιδί δεν ακούει και είναι συνεχώς όρθιο, που δεν υπάρχει παράλληλη στήριξη εσείς σαν δασκάλα της τάξης τι κάνετε προκειμένου να αποκλιμακωθεί αυτή η κατάσταση**
- Δεν θυμάμαι να μου έχει τύχει, προσπαθώ να το σκεφτώ λίγο... Παλιά δεν είναι κάτι φρέσκο στην μνήμη και γενικά αν τώρα μου τύχαινε αυτή την στιγμή θα προσπαθούσα με διάφορους τρόπους, να τον έφερνα λίγο κοντά μου ή να του έδινα του παιδιού κάποιες αρμοδιότητες, να κάνει κάτι, γενικά θα πρέπει να υπάρχει και μια ευελιξία στα μαθήματα δεν έχω την απαίτηση να κάνει αυτό που κάνουν και οι άλλοι μαθητές. Μπορεί και σε ένα συγκεκριμένο μάθημα να κάνει και κάτι διαφορετικό που μπορεί να του αρέσει περισσότερο
- **Δίνεται δηλαδή αυτή την επιλογή; Το συζητάτε εξ αρχής με τους μαθητές ή βγαίνει στην πορεία;**
- Εγώ γενικά επειδή είμαι ευέλικτη δεν είμαι υπέρ αυτών των συμφώνων. Συμβόλαια ναι αλλά σε άλλα πράγματα. Το πως ακριβώς θα κυλήσει αφήνω λίγο τα πράγματα στην δική μου απόφαση εκείνη την στιγμή ανάλογα πως θα εξελιχθεί η κατάσταση είναι και ρευστή η κατάσταση, ώστε δεν μπορώ να ξέρω ακριβώς. Το παιδί πρέπει να έχει ένα πρόγραμμα εννοείται αλλά εντάζει υπάρχει και μία ευελιξία σε όλο αυτό.
- **Η καθημερινή επαφή και εμπειρία σας με τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ, άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο δουλεύετε;**

- Είναι αυτό που είπα και το λέω συνεχώς ότι γίνεσαι πιο ευέλικτος, γίνεσαι και ανεκτικός, καταλαβαίνεις περισσότερα πράγματα, αποκτάς περισσότερη ενσυναίσθηση αν σε ενδιαφέρει και αν το προσπαθείς, πιο ανθρώπινος χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα όρια δεν υπάρχουν γιατί είναι απαραίτητο να υπάρχουν απλά κάθε περίπτωση είναι διαφορετική ακόμα και να μην υπάρχει ΔΕΠ-Υ άρα το αντιμετωπίζεις διαφορετικά
- **Κάθε παιδί είναι μοναδικό.**
- Ακριβώς!
- **Εσείς τώρα πως το βιώνετε συναισθηματικά όλο αυτό; Υπάρχουν όμως μέρες που χάνετε το κουράγιο σας ή ματαιώνεστε ίσως;**
- Κάποιες μέρες μπορώ να τις περιγράψω ως αφόρητες. Νιώθω κούραση, ότι δεν μπορείς να βγάλεις το πρόγραμμα σου όπως θέλεις, γιατί δημιουργείται εκ των πραγμάτων δυσκολία μέσα στην τάξη κάποιες φορές και έχει αντίκτυπο και στους υπόλοιπους μαθητές, υπάρχει κούραση. Υπάρχουν κάποιες φορές που μπορεί να στεναχωρηθείς ή να απογοητευτείς αλλά θεωρώ πως δεν χάνω το κουράγιο μου ξανά συνεχίζω.
- **Πώς φροντίζετε τον εαυτό σας;**
- Εγώ παίρνω δύναμη και χαρά μέσα από τα παιδιά και θεωρώ, ότι πλησιάζοντας και το παιδί που έχει αυτή τη δυσκολία μπορείς να αποκτήσεις μια πολύ καλή σχέση και έτσι όλα αυτά τα πράγματα παίρνεις και από το παιδί και εσύ και ο ίδιος ο δάσκαλος παίρνει δύναμη. Είναι μια κυκλική κατάσταση, μια σχέση αλληλεπίδρασης και μεταξύ παιδιού και μαθητή. Ειδικά όταν αγγίζεις το παιδί και καταλάβει ότι νοιάζεσαι σιγά σιγά βρίσκεις ένα κοινό τρόπο. Βέβαια εντάζει μιλάω αυτή την στιγμή γιατί δουλεύω και παρά πολλά χρονιά Θεωρώ, ότι εννοείται μια δύσκολη περίπτωση σε προβληματίζει αλλά βρίσκεις τρόπους, έχεις ένα στόχο και θέλεις αυτό εντάζει τα αποτελέσματα αργούν δεν γίνονται.
- **Δηλαδή θεωρείτε το να χτίζεις σχέση με τον μαθητή με ΔΕΠ-Υ είναι το βασικό;**
- Για όλους τους μαθητές και εννοείται για ένα παιδί με ΔΕΠ-Υ περισσότερο σαφώς. Η σχέση είναι κάτι πάρα πολύ σημαντικό και είναι και πολύ σημαντικό να μην ξεφύγει. Είσαι δάσκαλος δεν είσαι φίλος, πρέπει να έχεις και φιλική διάθεση απέναντι στα παιδιά και... Άρα είναι κάτι πολύ δύσκολο και οι ισορροπίες είναι λεπτές και κάθε μέρα είναι και διαφορετική και σαφώς πρέπει να υπάρχουν τα όρια, να υπάρχει και το συναίσθημα, πρέπει να υπάρχει και μια έτσι ευελιξία όλα αυτά σιγά σιγά. Πάντοτε, αν αγαπάς κάτι και το θέλεις βρίσκεις τους τρόπους. Τώρα αν μια τάξη έχει πολλές δύσκολες περιπτώσεις εντάζει δεν είναι τα πράγματα ωραιопоιημένα εννοείται ότι δυσκολεύεσαι.
- **Εκτός σχολείου κάνετε πράγματα προκειμένου να πάρετε κουράγιο για τη επόμενη μέρα για να πάτε στο σχολείο με μεγαλύτερη διάθεση;**
- Εμένα με βοηθάει πάρα πολύ το περπάτημα, γενικά είναι έτσι η ζωή μου που ο χρόνος μου είναι γεμάτος και θεωρώ ότι το σχολείο είναι ένα ευχάριστο περιβάλλον στην ζωή μου. Είναι πιθανό να με προβληματίσει μια κατάσταση, μπορεί να σκεφτώ πως μπορώ να βοηθήσω, τι μπορώ να κάνω αλλά δεν το βλέπω τώρα πια ως ματαίωση. Εννοείται πιο νέα το έβλεπα αλλά μεγαλώνοντας και με την εμπειρία βλέπεις ότι δεν πρέπει να τα παίρνεις πολύ τα πράγματα προσωπικά και για αυτό πρέπει αν υπάρχει μια απόσταση.

Αυτή η απόσταση είναι που σε βοηθάει να σκέφτεσαι και λιγότερο εγωιστικά και θεωρώ και πιο εύστοχα. Παίρνω μια απόσταση δεν το βλέπω σαν αποτυχία, όταν κάτι πάει λάθος θα κοιτάζουμε αυτό γενικά προσπαθώ να βρω τρόπους και το σκεπτικό μου είναι πάντα πως θα βοηθήσω, τι μπορώ να βελτιώσω. Πιστεύοντας ότι θα κάνω και πολλά λάθη και μέσα από αυτά μαθαίνουμε αλλά θεωρώ, ότι το παιδί αντιλαμβάνεται το ενδιαφέρον. Το παιδί νιώθει ότι νοιάζεσαι για αυτό ακόμα και όταν μπαίνουν τα όρια πολλές φορές. Ακόμα και να μπαίνουν τα όρια και νομίζω ότι αυτά τα παιδιά ζητάνε με τον τρόπο τους τα όρια

- **Και έτσι μαθαίνουν τον φροντιστικό χαρακτήρα του δασκάλου..**
- **Τώρα να περάσουμε λίγο στο κομμάτι του σχολείου και των συναδέλφων, θεωρείτε υπάρχει συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών;**
- Μιλάμε τώρα για ειδικότητες που μπαίνουν στο τμήμα;
- Όχι μιλάμε γενικά για τους δασκάλους του σχολείου
- Από το σχολείο που είμαι γενικά ως επί το πλείστον υπάρχει μια θετική διάθεση, υπάρχει μία καλή σχέση και γενικά βλέπω ανθρώπους που ενδιαφέρονται, ανθρώπους που προβληματίζονται, που σκέφτονται και στις συνεδριάσεις που κάνουμε και στους συλλόγους συζητάμε τις περιπτώσεις που έχουμε, προσπαθούμε να βρούμε μια λύση.
- **Υπάρχει αλληλοϋποστήριξη μεταξύ σας;**
- *Νομίζω πως ναι.*
- **Τι μορφή έχει αυτή η αλληλοϋποστήριξη;**
- *Πρακτικά αυτή η αλληλοϋποστήριξη είναι σαν μια ανταλλαγή απόψεων και σαν κατανόηση, ακούμε την μια σκέψη και μια κρίση πάνω σε κάτι αρκεί να είσαι ανοιχτός να το ακούσεις.*
- **Τυπικά ή άτυπα; Δηλαδή καλείτε έναν δάσκαλο σε ένα διάλειμμα και συζητάτε κάτι;**
- **Όχι στους συλλόγους διδασκόντων γίνεται αυτό**
- **Άρα τυπικά**
- *Τυπικά ναι..*
- **Το αίτημα ξεκινάει από εσάς ή από τον διευθυντή;**
- *Γενικά όταν κλείνει το κάθε τρίμηνο μιλάμε, γίνεται ο σύλλογος και κάθε τάξη λέει τα προβλήματα των παιδιών που έχει και έχουν λόγο και οι ειδικότητες να μιλούν για το συγκεκριμένο τμήμα και όλοι μετά από εκεί ανταλλάσσουμε ας πούμε απόψεις για ένα συγκεκριμένο μαθητή, ακούμε την γνώμη ενός άλλου συναδέλφου που και αυτός έχει μπει στο τμήμα και έχει δει όπως κάποια ειδικότητα, γυμναστική αγγλικά ότι είναι αυτό. Έτσι μέσα από την γνώμη του άλλου μπορείς να το σκεφτείς να το ξανασκεφτείς και μετά από όλα αυτά γίνονται και πρακτικά αλλά είναι κάπως σε μια τυπική μορφή.*
- **Τι επιδιώκετε από αυτή την συνεργασία με τους άλλους δασκάλους**
- **Εγώ είμαι υπέρ της συνεργασίας γιατί αυτό που επιδιώκω είναι**
- *Βλέπω και την γνώμη του συναδέλφου που μπαίνει στο τμήμα μου πέρα από το ότι μπορεί να μιλήσω φιλικά με κάποιον αλλά του συναδέλφου που μπαίνει στο τμήμα μου βλέπω πως με τα δικά του μάτια βλέπει τον μαθητή που έχω και εγώ με αυτές τις δυσκολίες ή πως είναι στην ώρα του που είναι σημαντικό*
- *Αν δηλαδή σε εσάς διαφοροποιείται η συμπεριφορά του*

- *Ναι γιατί μπορεί στο μάθημα της μουσικής να του αρέσει και αν μένει καθιστός στην καρέκλα ή να γίνεται με τέτοιο τρόπο που τον αγγίζει*
- **Ο διευθυντής του σχολείου σας υποστηρίζει με κάποιο τρόπο και αν ναι ποιοι είναι αυτοί οι τρόποι που χρησιμοποιεί;**
- *Ναι είναι υποστηρικτικός. Είναι διάφοροι τώρα οι διευθυντές.. Γενικά από ότι θυμάμαι.. εντάξει υπάρχουν περιπτώσεις διευθυντών και οι περισσότεροι τα τελευταία χρόνια που ενδιαφέρονται ουσιαστικά για αυτά τα παιδιά, καλούν τους γονείς, συζητάμε, τους λέμε να κάνουν αυτά που πρέπει, έχουν βοήθεια ψυχολόγου, δηλαδή ότι ζητήσουν το κάνουμε και η διεύθυνση και ο σύλλογος διδασκόντων.*
- **Σε σχέση με τους άλλους ειδικούς επαγγελματίες ψυχολόγο κοινωνικό λειτουργό έχετε έρθει σε επαφή; Υπάρχει συνεργασία; Πώς βοηθάνε αυτές οι ειδικότητες αυτούς τους μαθητές και εσάς;**
- *Το τμήμα ένταξης κατά αρχάς που υπάρχει στο σχολείο, εγώ που φέτος δεν έχω παιδί με ΔΕΠ-Υ αλλά έχω μαθητή με μαθησιακές δυσκολίες υπάρχει συνεργασία, μου λέει τι κάνουνε, του λέω εγώ που βρισκόμαστε. Βάζω στο παιδί περιορισμένη δουλειά και γενικά όταν τα παιδάκια αυτά πάνε σε διάφορα κέντρα εγώ πάντα θέλω να είμαι σε επαφή με τους ψυχολόγους και περιμένω επικοινωνία με τον ψυχολόγο για να μου πει τι συμβαίνει όχι μόνο μια φορά και γενικά όταν το παιδί πάει σε ένα κέντρο θέλω να έχω μια επαφή και αν μου λέει την εξέλιξη του παιδιού*
- *Άρα θεωρείτε ότι βοηθούν ώστε το έργο σας να γίνεται ευκολότερο*
- *Εννοείται ότι βοηθούν απόλυτα*
- *Με τον κοινωνικό λειτουργό έχετε συνεργαστεί ποτέ*20.42

Συνέντευξη 12^η

- **Λοιπόν από αυτή την στιγμή η συνέντευξη μας ηχογραφείται. Είστε σύμφωνη με αυτό;**
- *Βεβαίως, ναι.*
- **Ποια είναι η ηλικία σας;**
- *38.*
- **Ποιες είναι οι βασικές επαγγελματικές σας σπουδές;**
- *Παιδαγωγικό ειδικής αγωγής.*
- **Πόσα χρόνια εργάζεσθε;**
- *Δεκαπέντε.*
- **Εργάζεσθε στην γενική ή την ειδική εκπαίδευση;**
- *Στην ειδική.*
- **Έχετε κάποιο μεταπτυχιακό; Κάποια επιμόρφωση;**
- *Όχι. Επιμόρφωση ναι.*
- **Σε σχέση με την ειδική ή την γενική εκπαίδευση;**
- *Σε σχέση με την ειδική αγωγή.*
- **Τι σημαίνει για εσένα το σύνδρομο Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σου έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σου έρχεται πρώτο στο μυαλό;**

- Υπερβολική κινητικότητα, κίνηση, κούνημα ποδιών χεριών, δυσκολία στην συγκέντρωση, δυσκολία στην ολοκλήρωση δραστηριοτήτων και ασκήσεων.
- **Αυτά τα παιδιά τι κάνουν μέσα στην τάξη συνήθως ;**
- Συνήθως σηκώνονται από το θρανίο, μιλούν ακατάπαυστα, ασχολούνται συνήθως με πράγματα που δεν έχουν να κάνουν απαραίτητα με το μάθημα και δυσκολεύονται γενικά να ακολουθήσουν τη ροή των δραστηριοτήτων.
- **Ο ρόλος ο δικός σας σε σχέση με αυτούς τους μαθητές ποιος είναι; Πώς θα τον περιγράφατε;**
- Τους βοηθώ να μπει ένα πιο συγκεκριμένο πρόγραμμα, να μειώνω την ύλη, να διαφοροποιώ τους στόχους μου και γενικά να συζητώ με τους γονείς προκειμένου να φτιάξω μία ρουτίνα με το παιδί που θα το βοηθήσει.
- **Οι γονείς είναι θετικοί στο να υπάρχει ένα πέρασμα από το σχολικό περιβάλλον στο σπίτι και να το συνεχίζουν και εκείνοι;**
- Τις περισσότερες φορές είναι γιατί στην αρχή έχουν την προσδοκία ότι θα βελτιωθεί η καθημερινότητα τους, όταν βελτιώνεται αυτό και σιγά σιγά με τον χρόνο γίνεται το προσπαθούν ακόμη περισσότερο γιατί αποτελεί για αυτούς ένα κίνητρο να συνεχίσουν την προσπάθεια, βελτιώνει και την δική τους καθημερινότητα.
- **Όταν ενημερωθήκατε από τον διευθυντή σας ότι στην τάξη σας θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πως νιώσατε για αυτό; Ποια ήταν τα συναισθήματά σας;**
- Είναι μία συχνή κατάσταση, την συναντάμε οπότε δεν είχα ιδιαίτερο άγχος. Προσπαθώ να γνωρίσω το παιδί, να μιλήσω στους γονείς προκειμένου να οργανωθούμε σε σχέση με το περιστατικό. Αυτό ψυχραιμία και μέθοδο.
- **Από την εμπειρία σας είχατε κάποιο μαθητή με ΔΕΠ-Υ που να εμφάνιζε έναν ισχυρό χαρακτήρα ή κάποια δύσκολα χαρακτηριστικά σε σχέση με αυτό που να μπορείτε να μας περιγράψετε που να σας έχει δυσκολέψει και εσάς σαν δασκάλα;**
- Ναι, ναι, ναι σε τμήμα ένταξης όταν ήμουν είχα συναντήσει στην Α δημοτικού παιδί με ΔΕΠ-Υ που έδειχνε και δείγματα έτσι παραβατικής συμπεριφοράς απόρροια της ΔΕΠ-Υ ήταν αυτό.
- **Δηλαδή υπήρχε ως πούμε και εναντιωματική διαταραχή ή μόνο παραβατικότητα;**
- Ήταν αρκετά μικρός για να το πούμε αυτό, θα έλεγα μία μικρή παραβατικότητα, τώρα στην Α δημοτικού είναι δύσκολο να το πούμε αυτό αλλά μια μικρή παραβατικότητα υπήρχε γεγονός που δυσκόλεψε και την δασκάλα της τάξης.
- **Πώς το χειριστήκατε; Θυμάστε με ποιο τρόπο ανταπεξήλθατε;**
- Αρχικά επειδή ήταν Α δημοτικού θυμάμαι, ότι πέρασε ένα τρίμηνο προκειμένου να πάρει την γνωμάτευση.
- **Αρκετός χρόνος...**
- Ναι τότε ήταν ΚΕΣΥ τώρα είναι ΚΕΔΑΣΥ τότε χρειαζόταν αρκετός χρόνος όσος και σήμερα χρειάζεται βέβαια.. Μετά τι είχαμε κάνει.. Είχα παρακολουθήσει το παιδί μέσα στην τάξη, είχαμε κάνει παρατήρηση πριν πάρει την γνωμάτευση κιόλας προκειμένου να κερδίσουμε χρόνο. Είχαμε συνεργαστεί με την δασκάλα, είχαμε τροποποιήσει το υλικό του βιβλίου, είχαμε τροποποιήσει και διαφοροποιήσει τα υλικά και τα μέσα που χρησιμοποιούσε η ίδια η δασκάλα προκειμένου να μπορεί και το παιδί να

παρακολουθήσει, είχαμε μειώσει πολύ τον χρόνο των δικών του ασκήσεων και των διαγωνισμάτων κατ επέκταση και είχαμε αυξήσει περίπου μέχρι τις απόκριες περίπου εκεί Φλεβάρη, Μάρτη τις ώρες του τμήματος ένταξης. Ήταν λίγο παραπάνω μετά τις μειώσαμε προκειμένου να νιώθει λίγο πιο άνετα και πιο ασφαλής και να κατακτήσει όσα περισσότερα κομμάτια μπορεί σε γνωστικό επίπεδο που δεν μπορούσε λόγω των άλλων παιδιών να ανταπεξέλθει.

- **Άρα χρειαζόταν παραπάνω βοήθεια..**
- Στην τάξη ναι ήταν πολύ διασπαστικό το περιβάλλον, του δημιουργούσε σύγχυση, φοβερή ένταση. Θυμάμαι πήγαινε πίσω στην τάξη στο κενό που υπήρχε ανάμεσα στα θρανία και κυλιόταν κάτω. Μιλάμε για τόση ένταση. Στο τμήμα ένταξης είχαμε έτσι ένα πιο δομημένο πρόγραμμα, ήξερε τι θα κάνει, γνωρίζοντας αυτό μειωνόταν το άγχος του. Είχαμε οργανώσει τις δραστηριότητες στο πεντάλεπτο με πάρα πολύ συχνά διαλείμματα και θυμάμαι ότι αυτό το είχε βοηθήσει πάρα πολύ.
- **Άρα ο χρόνος είναι μια βοήθεια σε αυτές τις περιπτώσεις;**
- Ναι μειώνοντας τον χρόνο έδειχνε ότι μπορούσε πιο εύκολα να ολοκληρώσει τις δραστηριότητες, βέβαια και στην τάξη μέσα χρειαζόταν συχνές επαναφορές και σωματική καθοδήγηση. Έπρεπε κάποιος να τον βοηθήσει να επιστρέψει στο θρανίο του, να του εξηγήσει γιατί να του δείξει τον χρόνο, να κάτσει.
- **Τώρα πιο συγκεκριμένα στο ειδικό σχολείο που είστε δασκάλα σίγουρα θα χρησιμοποιείτε συγκεκριμένες στρατηγικές σε αυτά τα παιδιά. Ποιες μπορεί να είναι αυτές;**
- Στο ειδικό σχολείο δεν συναντάμε περιπτώσεις ΔΕΠ-Υ!
- **Σίγουρα όχι μόνες τους αλλά μαζί με κάποια άλλη διαταραχή;**
- Συνήθως είναι απόρροια μιας άλλης διαταραχής το να μην μπορεί το παιδί συγκεντρωθεί ιδιαίτερα, να καθίσει στο θρανίο του αρκετή ώρα όπως όταν ένα παιδί βρίσκεται στο φάσμα.
- **Εκεί ποιες είναι οι στρατηγικές που χρησιμοποιείτε;**
- Σίγουρα οπτικοποιημένες μεθόδους δομημένης διδασκαλίας, ώστε το παιδί αν ξέρει τότε αρχίζει και τότε τελειώνει η δραστηριότητα του με την κατάλληλη φορά από τα δεξιά προς τα αριστερά, παίρνει την καρτούλα του την κολλά στο θρανίο του, γνωρίζει πως όταν τελειώσει η δραστηριότητα του θα την βάλει στον φάκελο, βλέπει στο πρόγραμμα του τι έχει μετά. Επίσης με την μέθοδο των ανταλλάξιμων αμοιβών, με τα tokens και αυτό βοηθάει πάρα πολύ σε παιδάκια που μπορούν αυτό να το αντιληφθούν, οπότε γνωρίζει ότι βάζοντας δύο, τρία, τέσσερα, πέντε tokens θα κερδίσει κάτι ψάχνουμε να βρούμε από τα ενδιαφέροντα του παιδιού τι ταιριάζει. Αυτό μπορεί να μας βοηθήσει τον χρόνο που κάθεται στο θρανίο με συνεχόμενες αναφορές και του τονίζουμε ότι δουλεύεις για να κερδίσεις αυτό προσθέτοντας τα tokens.
- Και αυτό έχετε δει ότι βοηθάει;
- Πάρα πολύ ναι αρκεί το παιδί να είναι σε ένα επίπεδο που μπορεί να το αντιληφθεί
- Ναι σωστά μετράει και αυτό, να μπορεί να καταλάβει πως λειτουργεί, τι γίνεται!
- Άρα πιο πολύ δομημένη διδασκαλία, οπτικοποιημένη και μέθοδο ανταλλάξιμων αμοιβών.
- **Η καθημερινή επαφή και εμπειρία σας με τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ, άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο δουλεύετε;**

- Φυσικά όσο πιο πολύ δουλεύεις με παιδιά με ΔΕΠ-Υ τόσο εξασκείσαι και δοκιμάζεις νέα πράγματα ώστε να ανταπεξέλθουν όσο το δυνατό περισσότερο. Οπότε ναι νομίζω ότι βελτιώνεται ο τρόπος γιατί κάθε περίπτωση είναι διαφορετική, οπότε αναγκαστικά δουλεύουμε περισσότερο πάνω σε αυτό, επιμορφωνόμαστε περισσότερο πάνω σε αυτό, ώστε να μπορέσουμε να ανταπεξέλθουμε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.
- **Τώρα ως προς την διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας τι χρησιμοποιείτε; Τι είναι αυτό που επιλέγετε συχνά να κάνετε;**
- Σίγουρα η διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολλούς τρόπους, μπορεί να χρειαστεί να διαφοροποιηθεί ο στόχος, μπορεί σε ένα άλλο παιδί αν χρειαστεί να διαφοροποιηθεί η μέθοδος διδασκαλίας, σε άλλα παιδιά το περιεχόμενο, σε άλλα παιδιά τα υλικά και τα μέσα. Εξαρτάται την περίπτωση, κάποιες πιο δύσκολες περιπτώσεις μπορεί να χρειαστεί να διαφοροποιηθούν όλα αυτά μαζί.
- **Με κάποιο παράδειγμα που θα μπορούσατε να μας περιγράψετε; Σε ένα μαθητή με ΔΕΠ-Υ πώς έγινε η διαφοροποίηση στο πρόγραμμα του;**
- Ας πούμε στην γλώσσα, στην εκμάθηση ενός γράμματος μπορεί αν διαφοροποιηθεί ο στόχος, να χωριστεί σε πιο μικρούς βραχυπρόθεσμους σε ότι αφορά ξεχωριστά στο γραφοκινητικό κομμάτι, στην φωνολογική ενημερότητα που σε ένα τυπικό παιδί είναι στα πλαίσια ενός στόχου έτσι;
- **Και πολύ πιο γρήγορη..**
- Εδώ μπορεί να πάρει περισσότερο χρόνο για αν ανταπεξέλθει. Επίσης πολύ σημαντικό σε αυτό είναι τελικά και τα μέσα που χρησιμοποιούνται. Ένα παιδί με ΔΕΠ-Υ θα κινητοποιηθεί πολύ πιο εύκολα χρησιμοποιώντας ας πούμε πλαστελίνη αντί για μολύβι και χαρτί προκειμένου να αναγνωρίσει ένα γράμμα.
- **Ναι γιατί το κινητοποιεί πιο εύκολα το υλικό αυτό από το να πάρει το μολύβι και το χαρτί.**
- Ακριβώς. Σε όλο αυτό βοηθάει βέβαια και η συνέντευξη με τους γονείς από τους οποίους μαθαίνουμε ποια υλικά ενδιαφέρουν τα παιδιά. Για κάποιο άλλο παιδί μπορεί αν μην είναι ένα υλικό, μπορεί να είναι ένα μέσο ο υπολογιστής.
- **Άρα μαθαίνετε από το ιστορικό που παίρνετε τι αρέσει στα παιδιά;**
- Ναι, κάπως έτσι είναι και θα πω και εμπειρικά ότι δουλεύει η διαφοροποίηση στα υλικά και στα μέσα που χρησιμοποιούνται κάθε φορά.
- **Πολύ σημαντικό δηλαδή και αυτό ως προς το να μάθει κάτι!**
- Αυτό έχω δει εγώ ναι.
- **Υπάρχουν δύσκολες μέρες για εσάς;**
- Φυσικά, φυσικά οι δύσκολες μέρες των παιδιών συνήθως είναι πρόκληση και συνάμα δύσκολες μέρες για εμάς, καλούμαστε να έχουμε πολύ καλά αντανακλαστικά, να φροντίσουμε το παιδί να το υποστηρίξουμε εξασφαλίζοντας την ίδια στιγμή και όλη την υπόλοιπη τάξη οπότε καταλαβαίνετε ότι αυτές οι μέρες είναι πιο απαιτητικές.
- **Υπάρχουν μέρες που εσείς χάνετε το κουράγιο σας; Δηλαδή κουράζεστε αρκετά, έρχεται η ματαιώση; Που προσπαθείτε πολύ αλλά δεν βλέπετε το αποτέλεσμα που θέλετε;**
- Φυσικά και αυτό συμβαίνει γιατί σε αυτές τις περιπτώσεις και με ΔΕΠ-Υ και άλλα δύσκολα περιστατικά το θετικό feedback συνήθως αργεί πολύ να έρθει, έρχεται μετά από πολύ δουλειά και συνήθως πολύ αργότερα από το πρόγραμμα παρέμβασης.

- **Είναι δηλαδή κάτι που είναι μακροπρόθεσμο;**
- Ακριβώς, τα αποτελέσματα του προγράμματος μπορεί να τα δούμε πολύ αργότερα και αυτό μερικές φορές δημιουργεί ματαίωση.
- **Τι κάνετε για αυτό; Δηλαδή πώς φροντίζετε τον εαυτό σας τις δύσκολες μέρες που μπορεί να φεύγετε από το σχολείο με απογοήτευση;**
- Φέρνω στο μυαλό μου τις θετικές στιγμές και τα θετικά αποτελέσματα των προηγούμενων προσπαθειών, προγραμμάτων που έχουν στεφθεί με επιτυχία. Σκέφτομαι, ότι ακόμα και να αργήσει θα έρθει ένα θετικό αποτέλεσμα που όσο μικρό και αν είναι αποτελεί βελτίωση στην ζωή κάθε παιδιού!
- **Παίρνετε από κάπου υποστήριξη μέσα ή έξω από το σχολείο;**
- Συνήθως, η πιο σημαντική υποστήριξη που μπορεί να έρθει είναι μέσα από το σχολείο, μέσα από την κατανόηση και την συνεργασία των συναδέλφων.
- **Αυτό θα είναι και το επόμενο ερώτημα, αν υπάρχει συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών.**
- Φυσικά, φυσικά και υπάρχει και ίσως είναι και το πιο σημαντικό για να πετύχουμε και το πιο καλό και δυνατό αποτέλεσμα!
- **Αυτή η αλληλοϋποστήριξη τι μορφή έχει;**
- Η τυπική και ουσιαστική μορφή της είναι οι διεπιστημονικές συναντήσεις που γίνονται προκειμένου να μιλήσουμε για τα παιδιά, να ανταλλάξουμε απόψεις και όπου βλέπουμε, ότι δυσκολευόμαστε αν πάρουμε υποστήριξη και ταυτόχρονα βελτίωση στον τρόπο που έχουμε δομήσει το πρόγραμμα μας έτσι; Από εκεί και πέρα ακόμα και μέσα από την πρακτική βοήθεια ενός συναδέλφου που θα έρθει θα ενισχύσει εκείνη την στιγμή, θα προσθέσει ώρες δικές του μια ειδικότητα, μάλλον θα προσθέσει παραπάνω ώρες στο πρόγραμμα του παιδιού για να το βοηθήσει όπως η ειδικότητα του ψυχολόγου, του εργοθεραπευτή, του λογοθεραπευτή, του κοινωνικού λειτουργού μπορεί να είναι πάρα πολύ σημαντική βοήθεια. Όλα αυτά βέβαια κατόπιν αιτήματος του δασκάλου. Επίσης είναι πολύ σημαντικό και με και ο ίδιος ο δάσκαλος να είναι ανοιχτός και να τα επικοινωνεί αυτά.
- **Να παίρνει την πρωτοβουλία δηλαδή να εκκινήσει κάτι τέτοιο;**
- Ακριβώς, ακριβώς γιατί έχω συναντήσει και περιπτώσεις που αυτό δεν έχω δει να συμβαίνει και βλέπουμε δάσκαλο να πιέζεται χωρίς να το έχει επικοινωνήσει ώστε να βρεθεί λύση.
- Να το παίρνει όλο πάνω του
- Ακριβώς.
- **Ο διευθυντής του σχολείου σας υποστηρίζει με κάποιο τρόπο και αν ναι ποιοι είναι αυτοί οι τρόποι που χρησιμοποιεί;**
- Φυσικά και υποστηρίζει, σε πρώτο επίπεδο στην επικοινωνία μαζί του προσπαθεί να καταλάβει τι ακριβώς συμβαίνει, προσπαθεί να παίξει ρόλο υποστηρικτικό και συμβουλευτικό, αν και ο ρόλος του διευθυντή είναι πιο διοικητικός παρόλα αυτά ακούει, προτείνει και προσπαθεί να κάνει τον συνδαιτυμόνα με τον υπόλοιπο σύλλογο κυρίως στην επιστημονική ομάδα προκειμένου να μιλήσουμε και αν βρούμε τις λύσεις που χρειάζονται.

- Έχει παρέμβει όμως σε κάποιο παιδί με ΔΕΠ-Υ όταν αυτό βρίσκεται σε μία δύσκολη κατάσταση ή παιδί που έχει ΔΕΠ-Υ και κάποια άλλη διαταραχή ταυτόχρονα; Έχει παρέμβει με κάποιο τρόπο;
- Πώς το εννοείται;
- **Παρέμβαση ως προς το παιδί ή αν έχει μιλήσει με την οικογένεια.**
- Αυτό ήθελα να πω πολλές φορές παρεμβαίνει, ώστε να κάνουμε ραντεβού με την οικογένεια παρουσία ψυχολόγου και κοινωνικού λειτουργού προκειμένου και εμείς να πάρουμε και ένα στίγμα και από το σπίτι τι συμβαίνει και αν ενώσουμε τα κομμάτια του πάζλ και να καταλάβουμε γιατί μπορεί αν υπάρχει μια παλινδρόμηση ή κάποιες δυσκολίες συμπεριφορές.
- **Αρα είναι βοηθητικός;**
- Ναι είναι πάρα πολύ βοηθητικός.
- **Ωραία. Ο ψυχολόγος και ο κοινωνικός λειτουργός τι ρόλο παίζουν σε μια ειδική δομή; Πώς βοηθούν με το έργο τους; Είναι βοηθητικοί ή όχι σε αυτό που κάνουν στον δάσκαλο και ως προς το ίδιο το παιδί;**
- Καθοριστικό ρόλο σε πρώτο επίπεδο βοηθάνε, υποστηρίζουν τον δάσκαλο σε σχέση με την διαχείριση του παιδιού και τους στόχους που τίθενται καθώς και τις ώρες που το παίρνουν στο ωρολόγιο πρόγραμμα, ώστε να κάνουν εξατομικευμένο πρόγραμμα αυτό είναι το ένα και δεύτερο και βασικό είναι ότι είναι οι κύριοι συνδαιτυμόνες με τους γονείς του παιδιού. Επικοινωνούν βέβαια για τα ραντεβού του παιδιού με τον γιατρό για τα φάρμακα του ενημερωνόμαστε αν τα παίρνει σωστά, πολλές φορές έρχονται σε επικοινωνία οι ίδιοι με τον γιατρό προκειμένου να πάρουμε πληροφορίες ή με το κέντρο που πηγαίνει.
- **Αρα ασχολούνται με πιο πρακτικά ζητήματα, βοηθούν σε πιο πρακτικά πράγματα.**
- Και σε πρακτικά αλλά και σε άλλα θεωρώ ότι είναι σημαντική βοήθεια, να το εντάξουν στο πρόγραμμα τους και να κάνουν εξατομικευμένες θεραπείες. Ο κοινωνικός λειτουργός όχι τόσο όσο ο ψυχολόγος. Στην συνέχεια είναι σημαντικό ότι μας κοινοποιούν τα αποτελέσματα τους.
- **Είναι κάτι που συζητάτε δηλαδή;**
- Αυτό είναι εργαλείο ώστε να δουλέψουμε μετά.
- **Τι θεωρείτε ότι πρέπει να αλλάξει ότι λείπει σε σχέση με τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ από το σχολείο που θα ήταν πιο βοηθητικό; Τι θα χρειαζόσασταν να αλλάξει αύριο σαν αίτημα..**
- Ένας ψυχίατρος ανά περιφέρεια, ανά διαμέρισμα σχολείων κάπως να χωριστούν να ομαδοποιηθούν τα σχολεία, οι ειδικές δομές, ώστε να υπάρχει ένας υπεύθυνος ψυχίατρος που θα μπορούμε να απευθυνόμαστε.
- **Ο οποίος ψυχίατρος θα είναι εκεί για να παρακολουθεί τα παιδιά ή για να εποπτεύει τους δασκάλους ή και για τα δύο;**
- Και για τα δύο φυσικά! Και εμείς χρειαζόμαστε εποπτεία αλλά και να μπορεί να παρέμβει προκειμένου να διασφαλίσει τις σωστές αγωγές και ότι τα παιδιά παίρνουν τα φάρμακα τους σωστά. Γιατί και σε αυτό υπάρχει μεγάλη δυσκολία. Βεβαίως πάρα πολύ σημαντικό και ίσως το πιο συχνό.
- **Αυτό δεν το ξέρετε.. Εικάζετε μπορεί να το παίρνει ή μπορεί να μην το παίρνει**

- Πολλές φορές και οι ίδιοι οι γονείς μας επικοινωνούν ότι σταμάτησαν το φάρμακο δεν το εικάζουμε πάντα δηλαδή..
- Άρα λοιπόν αυτό είναι αυτό που θα θέλατε πιο πολύ την ύπαρξη ενός γιατρού;
- Πάρα πολύ!
- Δεν θα θέλατε κάτι άλλο σε παιδαγωγικό επίπεδο σε σχέση με τα αναλυτικά προγράμματα, σε σχέση με υλικά και μέσα...
- Υλικά και μέσα υπάρχουν, το θέμα είναι ότι πολλές φορές λόγω κακής οργάνωσης δεν είναι διαθέσιμα σε πολλά σχολεία, οπότε θα ήθελα μια βελτίωση στην οργάνωση. Δεν είναι πάντοτε υπεύθυνοι οι διευθυντές, οι διευθυντές μόνο τα ζητούν. Σίγουρα ευκαιρίες για πάντα χρειάζονται.
- Το κομμάτι αυτό πάντα ενημερώνεται, βγαίνουν καινούργιες έρευνες, οπότε είναι ένα κομμάτι η ειδική αγωγή που συνεχώς είναι σε εξέλιξη.
- Βέβαια έχει μία δυναμική αλλά το κομμάτι των αναλυτικών προγραμμάτων σίγουρα χρειάζεται βελτίωση γιατί στην ΔΕΠ-Υ ακόμη δεν υπάρχει κάτι πάρα πολύ συγκεκριμένο, ωστόσο θεωρώ ότι οι εκπαιδευτικοί με τις γνώσεις τους πάνω σε αυτό μπορούν να διαφοροποιήσουν τα προγράμματα. Το θέμα είναι ότι εγώ βλέπω ότι λείπει πάρα πολύ η οργάνωση, σε σχέση με αυτό είναι ακόμα θολό το τοπίο καθώς και παρατηρώ ένα κενό στις γνωματεύσεις. Νιώθω ότι πολλές φορές δίνονται εύκολα γνωματεύσεις ΔΕΠ-Υ.
- Ίσως με σκοπό να δικαιολογήσουν κάποιες θεραπείες;
- Ακριβώς, ακριβώς και αυτό δημιουργεί μπερδεμα γιατί δεν είναι τόσα τα περιστατικά που έχουν κλινική ΔΕΠ-Υ
- Σωστά και μετά υπάρχει σύγχυση στους δασκάλους τους ειδικούς παιδαγωγούς και στους ψυχολόγους που παρακολουθούν τους μαθητές για το τι ακριβώς συμβαίνει...
- Ακριβώς!
- Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σας ευχαριστήσω πολύ που συμμετείχατε στην έρευνα
- Και εγώ ευχαριστώ...

Συνέντευξη 13^η

- Λοιπόν από αυτή τη στιγμή ξεκινάει η ηχογράφηση, είστε σύμφωνη με αυτό;
- Ωραία, φυσικά και είμαι!
- Ποια είναι η ηλικία σας;
- 38 χρονών είμαι!
- Ποιες είναι οι βασικές επαγγελματικές σας σπουδές;
- Ωραία έχω τελειώσει στο ΤΕΙ Αθήνας το τμήμα μηχανολογίας, έχω μεταπτυχιακό στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, έχω πάρει την παιδαγωγική επάρκεια από την ΑΣΠΑΙΤΕ «το πρόγραμμα ΕΠΠΕΚ συγκεκριμένα». Έχω τελειώσει αυτά. Αυτές είναι οι σπουδές μου.

- Έχετε σπουδές στην ειδική αγωγή;
- Στην ειδική αγωγή όχι.
- Πόσα χρόνια έχετε προϋπηρεσία στην εκπαίδευση;
- Τρία χρόνια, αυτός μάλλον είναι ο τρίτος χρόνος.
- Έχετε δουλέψει στην ειδική αγωγή;
- Στην ειδική αγωγή όχι καθόλου.
- Έχετε κάνει κάποιο σεμινάριο στην ειδική αγωγή;
- Α συγγνώμη μπορώ να προσθέσω κάτι;
- Ναι βέβαια!
- Συγγνώμη, συγγνώμη η μόνη εμπειρία μου είναι μέσω webex όταν ήμουν έγκυος, είχα εργαστεί για ένα μικρό διάστημα σε σχολείο ειδικό γυμνάσιο μόνο διαδικτυακά.
- Για πόσο διάστημα;
- Για διάστημα τριών μηνών περίπου, δηλαδή από την στιγμή που εντάχθηκα στις ευπαθείς ομάδες μέχρι και που άρχισε η άδεια κύησης.
- Πολύ ωραία!
- Τι σημαίνει για εσένα το σύνδρομο Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σου έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σου έρχεται πρώτο στο μυαλό;
- Είναι ένα παιδί που χρειάζεται παραπάνω προσοχή. Τι μου έρχεται στο μυαλό; να παιδί που χρειάζεται περισσότερη φροντίδα, που χρειάζεται να βάλει τα πράγματα σε μία σειρά..
- Πιο οργανωμένα;
- Πιο οργανωμένα ναι..
- Αυτά τα παιδιά τι κάνουν μέσα στην τάξη συνήθως; Πώς τους ξεχωρίζετε;
- Είναι υπερκινητικοί, θέλουν να ασχολούνται με άλλα πράγματα εκτός του μαθήματος, διακόπτεται συνέχεια η σκέψη τους από ότι έχω δει εγώ μέχρι στιγμής δηλαδή και θέλουν συνέχεια να ασχολούνται με κάτι άλλο εκείνη την στιγμή.
- Ο ρόλος ο δικός σας σε σχέση με αυτούς τους μαθητές ποιος είναι; Πώς θα τον περιγράφατε;
- Σίγουρα, όταν δεν υπάρχει παράλληλη στήριξη δυστυχώς στα μαθήματα που διδάσκω εγώ ακόμα και όταν υπάρχει παράλληλη στήριξη επιλέγεται από το κράτος να μην υπάρχει στο δικό μου μάθημα. Δεν είναι στις ώρες που διδάσκω εγώ. Οπότε, αυτό δυσχεραίνει την όλη διαδικασία. Αυτό που έχω μέχρι στιγμής εγώ καταφέρει να κάνω είναι να δίνω διαφορετικές δραστηριότητες σε αυτά τα παιδιά..
- Δηλαδή δίνετε άλλες δραστηριότητες εκείνη την στιγμή;
- Ναι, δίνω άλλες δραστηριότητες εκείνη την ώρα ή προσπαθώ συγκεκριμένα με ένα παιδί που παρουσιάζει έντονη διάσπαση προσοχής δεν θέλω να το πω πρόβλημα προσπαθούσα να ανεβαίνει στον πίνακα και να γράφει μαζί μου. Γράφαμε μαζί στον πίνακα..
- Του δίνετε κίνητρο μάθησης;
- Του ανέθετα κάποιες παραπάνω αρμοδιότητες την ώρα του μαθήματος..
- Για να τον κρατήσετε σε μια κάποια εγρήγορση;
- Ναι, ναι, ναι ακριβώς..

- **Όταν ενημερωθήκατε από τον διευθυντή σας ότι στην τάξη σας θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πώς νιώσατε για αυτό; Ποια ήταν τα συναισθήματα σας;**
- *Μεγάλη ευθύνη, πολύ μεγάλη ευθύνη και άγχος αρχικά για το δικό μου έργο δηλαδή αν εγώ είμαι αρκετή για αυτό για αυτή την διαχείριση γιατί σίγουρα σε ένα σχολείο που έχει είκοσι και παιδιά, δεν είναι πάντα είκοσι στα τμήματα είναι και παραπάνω από είκοσι παιδιά στα τμήματα είναι δύσκολο όταν υπάρχουν γιατί υπάρχουν περιπτώσεις που υπάρχουν πάνω από δύο παιδιά που έχουν διάσπαση, που έχουν ΔΕΠ-Υ. Οπότε όλο αυτό μου προκαλεί ένα άγχος.*
- **Άγχος κατά κύριο λόγο..**
- *Ναι άγχος προσωπικό δηλαδή, αν εγώ μπορώ να ανταπεξέλθω και να κάνω σωστά την δουλειά μου για να βοηθήσω αυτά τα παιδιά. Αυτό κυρίως και με ενδιαφέρει να βοηθηθούν αυτά τα παιδιά.*
- **Ναι να τους βοηθήσετε ένα παραπάνω...**
- **Κατά την επαφή σας με αυτούς τους μαθητές τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε;**
- *Πέρσι συγκεκριμένα, υπήρχαν μέρες που ήταν πάρα πολύ δύσκολο αλλά προσπαθούσα να κάνω αυτά που ανέφερα πριν, δηλαδή να κρατώ μια ισορροπία, να δίνω κίνητρο να συμμετέχει περισσότερο με αυτό τον τρόπο. Υπήρχαν πάρα πολύ δύσκολες μέρες..*
- **Τι μπορεί να γινόταν εκείνη την στιγμή μέσα στην τάξη; Υπάρχει ένα παράδειγμα κάτι που να θυμάστε;**
- *Υπάρχει ένα παράδειγμα ναι.. Ήθελε για παράδειγμα ο συγκεκριμένος μαθητής να ακούσει μουσική, να χρησιμοποιήσει τα ακουστικά του προφανώς με το κινητό του γεγονός που απαγορεύεται μέσα στη τάξη να χρησιμοποιούν οι μαθητές τα κινητά, αλλά ήθελε να ακούσει οπωσδήποτε μουσική από το κινητό του οπότε υπήρχε λίγο μία ένταση και δύσκολη προς εμένα διαχείριση αλλά ναι τελικά καταφέραμε να ηρεμήσει ο μαθητής και να συνεχίσει.*
- **Εσείς τώρα στην τάξη έχετε συγκεκριμένες στρατηγικές που χρησιμοποιείται μέσα στην τάξη προκειμένου να ανταπεξέλθετε στο έργο σας;**
- *Συγκεκριμένες στρατηγικές;*
- **Και όταν ήσασταν τότε στο ειδικό γυμνάσιο που ήσασταν μέσα από το webex, αν κάτι είχατε χρησιμοποιήσει συγκεκριμένο σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ.**
- *Στο ειδικό γυμνάσιο ήταν και άλλα τα προβλήματα δεν ήταν μόνο ΔΕΠ-Υ έπρεπε να διαχειριστώ και άλλα προβλήματα, εκεί αυτό που προσπαθούσα να κάνω ήταν να αφήνω πάρα, πάρα πολύ απλές δραστηριότητες γιατί και το μάθημα μου ήταν τέτοιο, δηλαδή ήταν μάθημα δεξιοτήτων κυρίως τεχνολογία και δεξιότητες δίδασκα σε εκείνα τα παιδιά εκείνο το διάστημα. Αυτό που προσπαθούσα να κάνω είναι να μην πιέζω και να μην προκαλώ το αίσθημα της μη γνώσης σε κάτι δηλαδή προσπαθούσα να μειώσω πολύ το γνωστικό κομμάτι. Αυτό προσπαθούσα να κάνω.*
- **Σε μαθησιακό επίπεδο έχετε χρησιμοποιήσει κάποιες μορφής διαφοροποιημένη διδασκαλία προκειμένου να βοηθήσετε; Δηλαδή έναν εναλλακτικό τρόπο μάθησης εν προκειμένω.**
- *Αυτό που με βοηθάει πάρα πολύ φέτος είναι ότι στο γυμνάσιο που διδάσκω, διδάσκω το μάθημα της τεχνολογίας οπότε είναι εργαστηριακό μάθημα οπότε είναι πολύ βοηθητικό. Ναι μεν το πρώτο τετράμηνο ήταν θεωρία, θεωρητικό αλλά από εδώ και*

πέρα είναι εργαστηριακό δηλαδή μπορούν τα παιδιά να ασχολούνται με πράγματα, να κατασκευάζουν πράγματα και αυτό είναι πάρα πολύ βοηθητικό γιατί είναι και πιο προσωποποιημένο. Γιατί ο κάθε μαθητής θα κάνει τη δική του δουλειά οπότε μπορώ να δουλεύω προσωποποιημένα με το κάθε παιδί, άρα φέτος με βοηθάει πάρα πολύ αυτό.

- *Οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ ανταποκρίνονται σε αυτό;*
- *Ναι, ναι ανταποκρίνονται περισσότερο!*
- **Άρα θεωρείτε, ότι ένας τρόπος είναι η κατασκευή; Να κατασκευάσουν κάτι;**
- *Ναι να ασχοληθούν με κάτι δημιουργικό, να δουν ότι υπάρχει αποτέλεσμα της δουλειάς τους.*
- **Σωστά γιατί στην ουσία βλέπουν στο τέλος αυτό που φτιάχνουν..**
- **Η καθημερινή επαφή και εμπειρία σας, άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο δουλεύετε;**
- *Αν τον έχει αλλάξει... Δυστυχώς η καθημερινότητα στο σχολείο είναι πάρα πολύ έντονη και είναι και πάρα πολλά τα παιδιά, δηλαδή αν υπήρχε κάποια επιπλέον βοήθεια δηλαδή κάποια παράλληλη στήριξη ή κάτι πιο στοχευμένο θα ήταν σίγουρα πιο εύκολη και η διαχείριση. Εκτός από αυτά που προανέφερα κάποια άλλη τροποποίηση δεν έχω κάνει όχι..*
- **Εσείς τώρα πως το βιώνετε συναισθηματικά όλο αυτό; Υπάρχουν όμως μέρες που χάνετε το κουράγιο σας ή ματαιώνεστε ίσως;**
- *Σίγουρα είναι μέρες που χάνω λίγο το κουράγιο μου, σίγουρα υπάρχουν αυτές οι μέρες, αλλά προσπαθώ να το δω σαν μεγαλύτερη εμπειρία και να προσπαθήσω σιγά σιγά να εξελίσσομαι.*
- **Τι κάνετε για να φροντίσετε τον εαυτό σας τις μέρες που νιώθετε κόπωση που νιώθετε ότι δεν έχετε καταφέρει αυτό που θέλετε; Πώς επιστρέφετε στο σχολείο;**
- *Προσπαθώ να συζητάω με άλλους καθηγητές που έχουν περισσότερη εμπειρία από εμένα, που είναι μεγαλύτεροι και ηλικιακά αλλά και σε χρόνια εμπειρίας στο σχολείο. Ζητάω την βοήθεια τους δηλαδή όταν έχω πολύ μεγάλο πρόβλημα σε κάτι, στην διαχείριση των παιδιών πηγαίνω κατευθείαν σε κάποιο καθηγητή που ξέρω ότι, μπορεί όχι μόνο σε έναν σε όποιον μπορεί να με βοηθήσει και ζητάω την συμβουλή του.*
- **Υπάρχει συνεργασία με άλλους συναδέλφους;**
- *Ναι, ναι υπάρχει και σε πολύ μεγάλο βαθμό..*
- **Αυτή η βοήθεια που παίρνετε τι μορφή έχει; Πώς την παίρνετε;**

Δεν έχει πρακτική.. Α έχει πρακτική η οποία ξεκίνησε συγκεκριμένα σήμερα, δηλαδή μια καθηγήτρια οργάνωσε μια διδασκαλία, μια υποδειγματική διδασκαλία και κάλεσε όλους τους υπόλοιπους καθηγητές να την παρακολουθήσουν με μαθητές εννοείται μέσα δηλαδή μια κανονική διδασκαλία η οποία ήταν υποδειγματική. Είχε πάρα πολύ ενδιαφέρον αυτό και εμένα προσωπικά με βοήθησε πάρα πολύ.

- **Ώστε να αλλάξετε κάποια πράγματα από αυτά που κάνετε; Ώστε να εμπεριέξετε και άλλα πράγματα;**
- *Ακριβώς να βελτιωθώ και να αλλάξω κάποια πράγματα που σίγουρα κάνω λάθος..*

- Αυτή η αλληλοϋποστήριξη εκτός από αυτό που περιγράψατε έχει και συμβουλευτικό χαρακτήρα; Δηλαδή Αυτό προκύπτει μέσα από δικό σας αίτημα ή είναι κάτι πιο οργανωμένο; Δηλαδή συμφωνείτε να τα συζητήσετε όλα αυτά σε ένα σύλλογο διδασκόντων;
- Υπάρχει σίγουρα και αυτό, σύλλογος διδασκόντων γίνεται και πάρα πολύ.. αρκετά συχνά, παιδαγωγικός σύλλογος που συζητάμε συγκεκριμένα... μάλλον συζητάμε για συγκεκριμένα παιδιά και τρόπους αντιμετώπισης αλλά γίνεται και προσωπικά με δική μου πρωτοβουλία.
- Ο διευθυντής του σχολείου σας υποστηρίζει με κάποιο τρόπο; Αν ναι ποιοι είναι αυτοί οι τρόποι που χρησιμοποιεί; Έχει γίνει κάποιο περιστατικό και έχει επέμβει ο με κάποιο τρόπο;
- Ναι έχει τύχει, έχει επέμβει ο διευθυντής!
- Ποια ήταν η επέμβαση του στο ίδιο το παιδί, στην οικογένεια; Πώς το χειρίστηκε;
- Και στο ίδιο το παιδί και στην οικογένεια. Μιλάμε όμως μόνο για ΔΕΠ-Υ έτσι; Γιατί αυτό το παιδί δεν είχε μόνο ΔΕΠ-Υ...
- Όχι μόνο για ΔΕΠ-Υ, μπορεί να είχε ΔΕΠ-Υ μαζί με κάποια άλλη διαταραχή...
- Αυτό που έκανε ο διευθυντής στην προκειμένη περίπτωση ήταν να παραπέμψει, να προτρέψει τους γονείς να πάνε στο ΚΕΔΑΣΥ. Αυτή ήταν η ενέργεια που έκανε.
- Γιατί το παιδί τότε δεν ήταν διαγνωσμένο;
- Όχι δεν έχει ακόμα διάγνωση. Αυτό έγινε πριν από δύο μήνες περίπου, ενώ από την αρχή της χρονιάς υπήρχαν αρκετά προβλήματα με το συγκεκριμένο παιδί και όταν..
- Εννοείται προβλήματα συμπεριφοράς μέσα στην τάξη ή προβλήματα και από το οικογενειακό περιβάλλον;
- Προβλήματα συμπεριφοράς μέσα στην τάξη;
- Μάλιστα, τα οποία ήταν σε πολύ μεγάλο βαθμό όπως φαντάζομαι...
- Ναι, ναι, ναι
- Με άλλους ειδικούς επαγγελματίες υπάρχει συνεργασία στο σχολείο;
- Κοινωνικό λειτουργό δεν έχουμε στο σχολείο, ψυχολόγο έχουμε στο σχολείο. Φέτος για να είμαι ειλικρινής δεν χρειάστηκε η έντονη συνεργασία μου μαζί του πέρα από την συγκεκριμένη περίπτωση που ανέφερα τώρα. Σε άλλες περιπτώσεις όχι δεν έχει χρειαστεί. Πέρσι όμως στο σχολείο που ήμουνα πέρσι με τα παραδείγματα που προανέφερα είχε χρειαστεί αρκετές φορές να συζητήσω και εγώ μαζί με την ψυχολόγο για να δούμε πως θα αντιμετωπίσω την κατάσταση. Είχε χρειαστεί να συζητήσω αρκετά με την ψυχολόγο του σχολείου.
- Σας συμβούλευε εσάς ή βοηθούσε και το ίδιο το παιδί με κάποιο ραντεβού μέσα στο σχολείο
- Γινόντουσαν συναντήσεις με την ψυχολόγο, την μητέρα και εμάς τους καθηγητές κάποιους καθηγητές που παρακολουθούσαν περισσότερες ώρες το παιδί αλλά γινόντουσαν συναντήσεις και με την ψυχολόγο και το παιδί μόνο και με την μητέρα μεμονωμένα.
- Είχατε δει βελτίωση σε αυτό;
- Είχα δει βελτίωση ναι

- **Ωραία. Ο ψυχολόγος και ο κοινωνικός λειτουργός τι ρόλο παίζουν σε μια ειδική δομή; Πώς βοηθούν με το έργο τους; Είναι βοηθητικοί ή όχι σε αυτό που κάνουν στον δάσκαλο και ως προς το ίδιο το παιδί; Θεωρείτε ότι είναι εμπόδιο σε αυτή την συνεργασία;**
- *Για το συγκεκριμένο παράδειγμα που έφερα, ήταν πολύ βοηθητική η αντιμετώπιση της και πιστεύω ότι και για το ίδιο το παιδί ήταν βοηθητική. Αν το έργο τους γίνεται σωστά βοηθάει πάρα πολύ το έργο των καθηγητών αρκεί η επικοινωνία να είναι σωστή, αμφίδρομη και να βοηθάει πολύ και το ίδιο το παιδί.*
- **Έχει τύχει να μην επικοινωνούνται σωστά κάποια πράγματα μέσα στα χρόνια που δουλεύετε από μέρους των ψυχολόγων και των κοινωνικών λειτουργών και έτσι η συνεργασία να γίνεται δυσκολότερη;**
- *Να γίνεται δυσκολότερη όχι δεν θα το έλεγα, όχι δεν μπορώ να πω κάτι τέτοιο δεν έχω εμπειρία δηλαδή για να πω ότι γίνεται δυσκολότερη με το έργο των ψυχολόγων αλλά δυστυχώς φέτος δεν έχω την αλληλεπίδραση για να πω κάτι παραπάνω. Το μόνο που μπορώ να πω είναι για την περσινή χρονιά για εκείνη την επέμβαση που ήτανε πάρα πολύ στοχευμένη. Όταν υπάρχει πολύ σοβαρό πρόβλημα πρέπει να υπάρχει στοχευμένη αντίδραση εκείνη την στιγμή.*
- **Τι είναι αυτό που θεωρείτε ότι λείπει από το σχολικό περιβάλλον, ώστε να βοηθήσει τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ; Τι είναι αυτό που δεν υπάρχει και το θεωρείτε απαραίτητο;**
- *Καθυστερεί πάρα πολύ να διοριστεί καθηγητής παράλληλης στήριξης, πέρσι το έβλεπα πιο έντονα αυτό, δηλαδή πέρσι ξεκινούσαν τα παιδιά να κάνουν τα μαθήματα τους και ξεκινούσε η σχολική χρονιά και ο καθηγητής παράλληλης στήριξης ερχόταν μετά από δύο μήνες που αυτό το θεωρώ απαράδεκτο. Το βασικότερο είναι να ξεκινάνε οι καθηγητές αυτοί μαζί με τα μαθήματα, να αποκτούν μια καλή σχέση με τα παιδιά και να είναι και σε όλα τα μαθήματα. Δεν καταλαβαίνω γιατί τα μαθήματα που δεν είναι βαρύτητας, δηλαδή στα μαθήματα που διδάσκω εγώ γιατί να μην υπάρχει παράλληλη στήριξη.*
- **Άρα να είναι η παράλληλη σε όλα τα μαθήματα;**
- *Ναι βέβαια, πιστεύω θα βοηθούσε πάρα πολύ!*
- **Σε σχέση με την επιμόρφωση θα χρειαζόσασταν να γίνονται περισσότερα σεμινάρια για την ευαισθητοποίηση όλων αυτών;**
- *Σίγουρα, σίγουρα θα ήταν πάρα πολύ σημαντικό και το ίδιο το σχολείο, δηλαδή όπως έγινε σήμερα αυτή η υποδειγματική διδασκαλία θα μπορούσαν να γίνονται συνέχεια επιμορφώσεις και σεμινάρια για την διαχείριση αυτών των παιδιών, γιατί σίγουρα και οι καθηγητές δεν έχουν εξειδίκευση στην ειδική αγωγή, δεν έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια και τους είναι πολύ πιο δύσκολο να διαχειριστούν τέτοιες καταστάσεις.*
- **Και να καταλάβουν;**
- *και να αντιληφθούν βέβαια!*
- **Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για την συμμετοχή σας στην έρευνα!**
- *Να είστε καλά!*

Συνέντευξη 13^η

- **Λοιπόν από αυτή τη στιγμή ξεκινάει η ηχογράφηση, είστε σύμφωνη με αυτό;**
- *Ωραία, φυσικά και είμαι!*
- **Ποια είναι η ηλικία σας;**
- *38 χρονών είμαι!*
- **Ποιες είναι οι βασικές επαγγελματικές σας σπουδές;**
- *Ωραία έχω τελειώσει στο ΤΕΙ Αθήνας το τμήμα μηχανολογίας, έχω μεταπτυχιακό στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, έχω πάρει την παιδαγωγική επάρκεια από την ΑΣΠΑΙΤΕ «το πρόγραμμα ΕΠΠΕΚ συγκεκριμένα». Έχω τελειώσει αυτά. Αυτές είναι οι σπουδές μου.*
- **Έχετε σπουδές στην ειδική αγωγή;**
- *Στην ειδική αγωγή όχι.*
- **Πόσα χρόνια έχετε προϋπηρεσία στην εκπαίδευση;**
- *Τρία χρόνια, αυτός μάλλον είναι ο τρίτος χρόνος.*
- **Έχετε δουλέψει στην ειδική αγωγή;**
- *Στην ειδική αγωγή όχι καθόλου.*
- **Έχετε κάνει κάποιο σεμινάριο στην ειδική αγωγή;**
- *Α συγγνώμη μπορώ να προσθέσω κάτι;*
- **Ναι βέβαια!**
- *Συγγνώμη, συγγνώμη η μόνη εμπειρία μου είναι μέσω webex όταν ήμουν έγκυος, είχα εργαστεί για ένα μικρό διάστημα σε σχολείο ειδικό γυμνάσιο μόνο διαδικτυακά.*
- **Για πόσο διάστημα;**
- *Για διάστημα τριών μηνών περίπου, δηλαδή από την στιγμή που εντάχθηκα στις ευπαθείς ομάδες μέχρι και που άρχισε η άδεια κύησης.*
- **Πολύ ωραία!**
- **Τι σημαίνει για εσένα το σύνδρομο Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας; Δηλαδή αν σου έλεγα ΔΕΠ-Υ τι είναι αυτό που σου έρχεται πρώτο στο μυαλό;**
- *Είναι ένα παιδί που χρειάζεται παραπάνω προσοχή. Τι μου έρχεται στο μυαλό; να παιδί που χρειάζεται περισσότερη φροντίδα, που χρειάζεται να βάλει τα πράγματα σε μία σειρά..*
- **Πιο οργανωμένα;**
- *Πιο οργανωμένα ναι..*
- **Αυτά τα παιδιά τι κάνουν μέσα στην τάξη συνήθως; Πώς τους ξεχωρίζετε;**
- *Είναι υπερκινητικοί, θέλουν να ασχολούνται με άλλα πράγματα εκτός του μαθήματος, διακόπτεται συνέχεια η σκέψη τους από ότι έχω δει εγώ μέχρι στιγμής δηλαδή και θέλουν συνέχεια να ασχολούνται με κάτι άλλο εκείνη την στιγμή.*
- **Ο ρόλος ο δικός σας σε σχέση με αυτούς τους μαθητές ποιος είναι; Πώς θα τον περιγράφατε;**
- *Σίγουρα, όταν δεν υπάρχει παράλληλη στήριξη δυστυχώς στα μαθήματα που διδάσκω εγώ ακόμα και όταν υπάρχει παράλληλη στήριξη επιλέγεται από το κράτος να μην*

υπάρχει στο δικό μου μάθημα. Δεν είναι στις ώρες που διδάσκω εγώ. Οπότε, αυτό δυσχεραίνει την όλη διαδικασία. Αυτό που έχω μέχρι στιγμής εγώ καταφέρει να κάνω είναι να δίνω διαφορετικές δραστηριότητες σε αυτά τα παιδιά..

- **Δηλαδή δίνετε άλλες δραστηριότητες εκείνη την στιγμή;**
- *Ναι, δίνω άλλες δραστηριότητες εκείνη την ώρα ή προσπαθώ συγκεκριμένα με ένα παιδί που παρουσιάζει έντονη διάσπαση προσοχής δεν θέλω να το πω πρόβλημα προσπαθούσα να ανεβαίνει στον πίνακα και να γράφει μαζί μου. Γράφαμε μαζί στον πίνακα..*
- **Του δίνετε κίνητρο μάθησης;**
- *Του ανέθετα κάποιες παραπάνω αρμοδιότητες την ώρα του μαθήματος..*
- **Για να τον κρατήσετε σε μια κάποια εγρήγορση;**
- *Ναι, ναι, ναι ακριβώς..*
- **Όταν ενημερωθήκατε από τον διευθυντή σας ότι στην τάξη σας θα φοιτούν μαθητές που έχουν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ πως νιώσατε για αυτό; Ποια ήταν τα συναισθήματά σας;**
- *Μεγάλη ευθύνη, πολύ μεγάλη ευθύνη και άγχος αρχικά για το δικό μου έργο δηλαδή αν εγώ είμαι αρκετή για αυτό για αυτή την διαχείριση γιατί σίγουρα σε ένα σχολείο που έχει είκοσι και παιδιά, δεν είναι πάντα είκοσι στα τμήματα είναι και παραπάνω από είκοσι παιδιά στα τμήματα είναι δύσκολο όταν υπάρχουν γιατί υπάρχουν περιπτώσεις που υπάρχουν πάνω από δύο παιδιά που έχουν διάσπαση, που έχουν ΔΕΠ-Υ. Οπότε όλο αυτό μου προκαλεί ένα άγχος.*
- **Άγχος κατά κύριο λόγο..**
- *Ναι άγχος προσωπικό δηλαδή, αν εγώ μπορώ να ανταπεξέλθω και να κάνω σωστά την δουλειά μου για να βοηθήσω αυτά τα παιδιά. Αυτό κυρίως και με ενδιαφέρει να βοηθηθούν αυτά τα παιδιά.*
- **Ναι να τους βοηθήσετε ένα παραπάνω...**
- **Κατά την επαφή σας με αυτούς τους μαθητές τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε;**
- *Πέρσι συγκεκριμένα, υπήρχαν μέρες που ήταν πάρα πολύ δύσκολο αλλά προσπαθούσα να κάνω αυτά που ανέφερα πριν, δηλαδή να κρατώ μια ισορροπία, να δίνω κίνητρο να συμμετέχει περισσότερο με αυτό τον τρόπο. Υπήρχαν πάρα πολύ δύσκολες μέρες..*
- **Τι μπορεί να γινόταν εκείνη την στιγμή μέσα στην τάξη; Υπάρχει ένα παράδειγμα κάτι που να θυμάστε;**
- *Υπάρχει ένα παράδειγμα ναι.. Ήθελε για παράδειγμα ο συγκεκριμένος μαθητής να ακούσει μουσική, να χρησιμοποιήσει τα ακουστικά του προφανώς με το κινητό του γεγονός που απαγορεύεται μέσα στη τάξη να χρησιμοποιούν οι μαθητές τα κινητά, αλλά ήθελε να ακούσει οπωσδήποτε μουσική από το κινητό του οπότε υπήρχε λίγο μία ένταση και δύσκολη προς εμένα διαχείριση αλλά ναι τελικά καταφέραμε να ηρεμήσει ο μαθητής και να συνεχίσει.*
- **Εσείς τώρα στην τάξη έχετε συγκεκριμένες στρατηγικές που χρησιμοποιείται μέσα στην τάξη προκειμένου να ανταπεξέλθετε στο έργο σας;**
- *Συγκεκριμένες στρατηγικές;*
- **Και όταν ήσασταν τότε στο ειδικό γυμνάσιο που ήσασταν μέσα από το webex, αν κάτι είχατε χρησιμοποιήσει συγκεκριμένο σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ.**

- Στο ειδικό γυμνάσιο ήταν και άλλα τα προβλήματα δεν ήταν μόνο ΔΕΠ-Υ έπρεπε να διαχειριστώ και άλλα προβλήματα, εκεί αυτό που προσπαθούσα να κάνω ήταν να αφήνω πάρα, πάρα πολύ απλές δραστηριότητες γιατί και το μάθημα μου ήταν τέτοιο, δηλαδή ήταν μάθημα δεξιοτήτων κυρίως τεχνολογία και δεξιότητες δίδασκα σε εκείνα τα παιδιά εκείνο το διάστημα. Αυτό που προσπαθούσα να κάνω είναι να μην πιέζω και να μην προκαλώ το αίσθημα της μη γνώσης σε κάτι δηλαδή προσπαθούσα να μειώσω πολύ το γνωστικό κομμάτι. Αυτό προσπαθούσα να κάνω.
- Σε μαθησιακό επίπεδο έχετε χρησιμοποιήσει κάποιας μορφής διαφοροποιημένη διδασκαλία προκειμένου να βοηθήσετε; Δηλαδή έναν εναλλακτικό τρόπο μάθησης εν προκειμένω.
- Αυτό που με βοηθάει πάρα πολύ φέτος είναι ότι στο γυμνάσιο που διδάσκω, διδάσκω το μάθημα της τεχνολογίας οπότε είναι εργαστηριακό μάθημα οπότε είναι πολύ βοηθητικό. Ναι μεν το πρώτο τετράμηνο ήταν θεωρία, θεωρητικό αλλά από εδώ και πέρα είναι εργαστηριακό δηλαδή μπορούν τα παιδιά να ασχολούνται με πράγματα, να κατασκευάζουν πράγματα και αυτό είναι πάρα πολύ βοηθητικό γιατί είναι και πιο προσωποποιημένο. Γιατί ο κάθε μαθητής θα κάνει τη δική του δουλειά οπότε μπορώ να δουλεύω προσωποποιημένα με το κάθε παιδί, άρα φέτος με βοηθάει πάρα πολύ αυτό.
- Οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ ανταποκρίνονται σε αυτό;
- Ναι, ναι ανταποκρίνονται περισσότερο!
- Άρα θεωρείτε, ότι ένας τρόπος είναι η κατασκευή; Να κατασκευάσουν κάτι;
- Ναι να ασχοληθούν με κάτι δημιουργικό, να δουν ότι υπάρχει αποτέλεσμα της δουλειάς τους.
- Σωστά γιατί στην ουσία βλέπουν στο τέλος αυτό που φτιάχνουν..
- Η καθημερινή επαφή και εμπειρία σας, άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο δουλεύετε;
- Αν τον έχει αλλάξει... Δυστυχώς η καθημερινότητα στο σχολείο είναι πάρα πολύ έντονη και είναι και πάρα πολλά τα παιδιά, δηλαδή αν υπήρχε κάποια επιπλέον βοήθεια δηλαδή κάποια παράλληλη στήριξη ή κάτι πιο στοχευμένο θα ήταν σίγουρα πιο εύκολη και η διαχείριση. Εκτός από αυτά που προανέφερα κάποια άλλη τροποποίηση δεν έχω κάνει όχι..
- Εσείς τώρα πως το βιώνετε συναισθηματικά όλο αυτό; Υπάρχουν όμως μέρες που χάνετε το κουράγιο σας ή ματαιώνεστε ίσως;
- Σίγουρα είναι μέρες που χάνω λίγο το κουράγιο μου, σίγουρα υπάρχουν αυτές οι μέρες, αλλά προσπαθώ να το δω σαν μεγαλύτερη εμπειρία και να προσπαθήσω σιγά σιγά να εξελίσσομαι.
- Τι κάνετε για να φροντίσετε τον εαυτό σας τις μέρες που νιώθετε κόπωση που νιώθετε ότι δεν έχετε καταφέρει αυτό που θέλετε; Πώς επιστρέφετε στο σχολείο;
- Προσπαθώ να συζητάω με άλλους καθηγητές που έχουν περισσότερη εμπειρία από εμένα, που είναι μεγαλύτεροι και ηλικιακά αλλά και σε χρόνια εμπειρίας στο σχολείο. Ζητάω την βοήθεια τους δηλαδή όταν έχω πολύ μεγάλο πρόβλημα σε κάτι, στην διαχείριση των παιδιών πηγαίνω κατευθείαν σε κάποιο καθηγητή που ξέρω ότι, μπορεί όχι μόνο σε έναν σε όποιον μπορεί να με βοηθήσει και ζητάω την συμβουλή του.
- Υπάρχει συνεργασία με άλλους συναδέλφους;
- Ναι, ναι υπάρχει και σε πολύ μεγάλο βαθμό..

- Αυτή η βοήθεια που παίρνετε τι μορφή έχει; Πώς την παίρνετε;
- Δεν έχει πρακτική.. Α έχει πρακτική η οποία ξεκίνησε συγκεκριμένα σήμερα, δηλαδή μια καθηγήτρια οργάνωσε μια διδασκαλία, μια υποδειγματική διδασκαλία και κάλεσε όλους τους υπόλοιπους καθηγητές να την παρακολουθήσουν με μαθητές εννοείται μέσα δηλαδή μια κανονική διδασκαλία η οποία ήταν υποδειγματική. Είχε πάρα πολύ ενδιαφέρον αυτό και εμένα προσωπικά με βοήθησε πάρα πολύ.
- Όστε να αλλάξετε κάποια πράγματα από αυτά που κάνετε; Όστε να εμπεριέξετε και άλλα πράγματα;
- Ακριβώς να βελτιωθώ και να αλλάξω κάποια πράγματα που σίγουρα κάνω λάθος..
- Αυτή η αλληλοϋποστήριξη εκτός από αυτό που περιγράψατε έχει και συμβουλευτικό χαρακτήρα; Δηλαδή Αυτό προκύπτει μέσα από δικό σας αίτημα ή είναι κάτι πιο οργανωμένο; Δηλαδή συμφωνείτε να τα συζητήσετε όλα αυτά σε ένα σύλλογο διδασκόντων;
- Υπάρχει σίγουρα και αυτό, σύλλογος διδασκόντων γίνεται και πάρα πολύ.. αρκετά συχνά, παιδαγωγικός σύλλογος που συζητάμε συγκεκριμένα... μάλλον συζητάμε για συγκεκριμένα παιδιά και τρόπους αντιμετώπισης αλλά γίνεται και προσωπικά με δική μου πρωτοβουλία.
- Ο διευθυντής του σχολείου σας υποστηρίζει με κάποιο τρόπο; Αν ναι ποιοι είναι αυτοί οι τρόποι που χρησιμοποιεί; Έχει γίνει κάποιο περιστατικό και έχει επέμβει ο με κάποιο τρόπο;
- Ναι έχει τύχει, έχει επέμβει ο διευθυντής!
- Ποια ήταν η επέμβαση του στο ίδιο το παιδί, στην οικογένεια; Πώς το χειρίστηκε;
- Και στο ίδιο το παιδί και στην οικογένεια. Μιλάμε όμως μόνο για ΔΕΠ-Υ έτσι; Γιατί αυτό το παιδί δεν είχε μόνο ΔΕΠ-Υ...
- Όχι μόνο για ΔΕΠ-Υ, μπορεί να είχε ΔΕΠ-Υ μαζί με κάποια άλλη διαταραχή...
- Αυτό που έκανε ο διευθυντής στην προκειμένη περίπτωση ήταν να παραπέμψει, να προτρέψει τους γονείς να πάνε στο ΚΕΔΑΣΥ. Αυτή ήταν η ενέργεια που έκανε.
- Γιατί το παιδί τότε δεν ήταν διαγνωσμένο;
- Όχι δεν έχει ακόμα διάγνωση. Αυτό έγινε πριν από δύο μήνες περίπου, ενώ από την αρχή της χρονιάς υπήρχαν αρκετά προβλήματα με το συγκεκριμένο παιδί και όταν..
- Εννοείται προβλήματα συμπεριφοράς μέσα στην τάξη ή προβλήματα και από το οικογενειακό περιβάλλον;
- Προβλήματα συμπεριφοράς μέσα στην τάξη;
- Μάλιστα, τα οποία ήταν σε πολύ μεγάλο βαθμό όπως φαντάζομαι...
- Ναι, ναι, ναι
- Με άλλους ειδικούς επαγγελματίες υπάρχει συνεργασία στο σχολείο;
- Κοινωνικό λειτουργό δεν έχουμε στο σχολείο, ψυχολόγο έχουμε στο σχολείο. Φέτος για να είμαι ειλικρινής δεν χρειάστηκε η έντονη συνεργασία μου μαζί του πέρα από την συγκεκριμένη περίπτωση που ανέφερα τώρα. Σε άλλες περιπτώσεις όχι δεν έχει χρειαστεί. Πέρσι όμως στο σχολείο που ήμουνα πέρσι με τα παραδείγματα που προανέφερα είχε χρειαστεί αρκετές φορές να συζητήσω και εγώ μαζί με την ψυχολόγο για να δούμε πως θα αντιμετωπίσω την κατάσταση. Είχε χρειαστεί να συζητήσω αρκετά με την ψυχολόγο του σχολείου.

- Σας συμβούλευε εσάς ή βοηθούσε και το ίδιο το παιδί με κάποιο ραντεβού μέσα στο σχολείο
- Γινόντουσαν συναντήσεις με την ψυχολόγο, την μητέρα και εμάς τους καθηγητές κάποιους καθηγητές που παρακολουθούσαν περισσότερες ώρες το παιδί αλλά γινόντουσαν συναντήσεις και με την ψυχολόγο και το παιδί μόνο και με την μητέρα μεμονωμένα.
- **Είχατε δει βελτίωση σε αυτό;**
- Είχα δει βελτίωση ναι
- **Ωραία. Ο ψυχολόγος και ο κοινωνικός λειτουργός τι ρόλο παίζουν σε μια ειδική δομή; Πώς βοηθούν με το έργο τους; Είναι βοηθητικοί ή όχι σε αυτό που κάνουν στον δάσκαλο και ως προς το ίδιο το παιδί; Θεωρείτε ότι είναι εμπόδιο σε αυτή την συνεργασία;**
- Για το συγκεκριμένο παράδειγμα που έφερα, ήταν πολύ βοηθητική η αντιμετώπιση της και πιστεύω ότι και για το ίδιο το παιδί ήταν βοηθητική. Αν το έργο τους γίνεται σωστά βοηθάει πάρα πολύ το έργο των καθηγητών αρκεί η επικοινωνία να είναι σωστή, αμφίδρομη και να βοηθάει πολύ και το ίδιο το παιδί.
- **Έχει τύχει να μην επικοινωνούνταν σωστά κάποια πράγματα μέσα στα χρόνια που δουλεύετε από μέρους των ψυχολόγων και των κοινωνικών λειτουργών και έτσι η συνεργασία να γίνεται δυσκολότερη;**
- Να γίνεται δυσκολότερη όχι δεν θα το έλεγα, όχι δεν μπορώ να πω κάτι τέτοιο δεν έχω εμπειρία δηλαδή για να πω ότι γίνεται δυσκολότερη με το έργο των ψυχολόγων αλλά δυστυχώς φέτος δεν έχω την αλληλεπίδραση για να πω κάτι παραπάνω. Το μόνο που μπορώ να πω είναι για την περσινή χρονιά για εκείνη την επέμβαση που ήτανε πάρα πολύ στοχευμένη. Όταν υπάρχει πολύ σοβαρό πρόβλημα πρέπει να υπάρχει στοχευμένη αντίδραση εκείνη την στιγμή.
- **Τι είναι αυτό που θεωρείτε ότι λείπει από το σχολικό περιβάλλον, ώστε να βοηθήσει τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ; Τι είναι αυτό που δεν υπάρχει και το θεωρείτε απαραίτητο;**
- Καθυστερεί πάρα πολύ να διοριστεί καθηγητής παράλληλης στήριξης, πέρσι το έβλεπα πιο έντονα αυτό, δηλαδή πέρσι ξεκινούσαν τα παιδιά να κάνουν τα μαθήματα τους και ξεκινούσε η σχολική χρονιά και ο καθηγητής παράλληλης στήριξης ερχόταν μετά από δύο μήνες που αυτό το θεωρώ απαράδεκτο. Το βασικότερο είναι να ξεκινάνε οι καθηγητές αυτοί μαζί με τα μαθήματα, να αποκτούν μια καλή σχέση με τα παιδιά και να είναι και σε όλα τα μαθήματα. Δεν καταλαβαίνω γιατί τα μαθήματα που δεν είναι βαρύτητας, δηλαδή στα μαθήματα που διδάσκω εγώ γιατί να μην υπάρχει παράλληλη στήριξη.
- **Άρα να είναι η παράλληλη σε όλα τα μαθήματα;**
- Ναι βέβαια, πιστεύω θα βοηθούσε πάρα πολύ!
- **Σε σχέση με την επιμόρφωση θα χρειαζόσασταν να γίνονται περισσότερα σεμινάρια για την ευαισθητοποίηση όλων αυτών;**
- Σίγουρα, σίγουρα θα ήταν πάρα πολύ σημαντικό και το ίδιο το σχολείο, δηλαδή όπως έγινε σήμερα αυτή η υποδειγματική διδασκαλία θα μπορούσαν να γίνονται συνέχεια επιμορφώσεις και σεμινάρια για την διαχείριση αυτών των παιδιών, γιατί σίγουρα και

οι καθηγητές δεν έχουν εξειδίκευση στην ειδική αγωγή, δεν έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια και τους είναι πολύ πιο δύσκολο να διαχειριστούν τέτοιες καταστάσεις.

- **Και να καταλάβουν;**
- *και να αντιληφθούν βέβαια!*
- **Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για την συμμετοχή σας στην έρευνα!**
- *Να είστε καλά!*